ARTURAS KLARKAS

SUSITIKIMAS SU RAMA

ARTURAS KLARKAS

SUSITIKIMAS SU RAMA

FANTASTINIS ROMANAS

Iš anglų kalbos vertė
JULIJA LAPIENYTĖ

VILNIUS 1979

U (Anglų)
Kl-29

Arthur C. Clarke RENDEZVOUS WITH RAMA
New York, Balantine Books, 1974

K $\frac{70803—257}{M 852(10)—79}$ 257—79

Šri Lankai,
kur kopiau Dievų laiptais

1
Kosmoso sargyba

Anksčiau ar vėliau tai turėjo įvykti. 1908 metais birželio 30 dieną galėjo nelikti Maskvos, jei meteoritas būtų nukritęs trimis valandomis vėliau arba keturiais tūkstančiais kilometrų arčiau į vakarus,— visatos mastais tai neįžiūrimai mažas tarpelis. 1947 metų vasario 12 dieną kitas Rusijos miestas vėl tik per plauką išliko sveikas, kai bemaž už keturių šimtų kilometrų nuo Vladivostoko sprogo antrasis didžiulis dvidešimtojo amžiaus meteoritas su jėga, prilygstančia neseniai išrastai atominei bombai.

Tuo metu žmonės nė kiek negalėjo apsiginti nuo nelemtos, atsitiktinės krušos, nuo kosminio bombardavimo, kuris kartą sudarkė Mėnulio veidą. 1908 ir 1947 metų meteoritai pataikė į negyvenamas dykynes, bet dvidešimt pirmojo šimtmečio pabaigoje Žemėje neliko rajonų, kuriuos savo pratyboms būtų galėjusi be pavojaus panaudoti dangiškoji artilerija. Visas rutulys nuo ašigalio iki ašigalio buvo nusėtas žmonėmis. Taigi neišvengiamai...

2077 metų vasara buvo itin puiki. Tokį rugsėjo 11 dienos rytą, 9 val. 46 min. Grinvičo laiku, dauguma Europos gyventojų išvydo danguje rytų pusėje ugnies kamuolį. Po kelių sekundžių jis buvo jau ryškesnis už saulę, ir, jam skriejant per dangų, iš pradžių mirtinoje tyloje, pridurmais driekėsi dūmų ir dulkių tumulai.

Kažkur virš Austrijos jis pradėjo taip garsiai sprogienėti, kad daugiau kaip milijonas žmonių apkurto. Bet jiems dar pasisekė...

Lekianti penkiasdešimties kilometrų per sekundę greičiu tūkstančius tonų sverianti akmens bei metalo masė trenkėsi į šiau-

rinės Italijos lygumas, ir per kelias akimirkas liepsnose paskendo ištisų šimtmečių darbas. Padujos ir Veronos miestai buvo nušluoti nuo žemės paviršiaus; amžiams į jūrą nugrimzdo buvusios Venecijos didybės liekanos, nes po baisaus smūgio iš kosmoso ją riaumodami užliejo Adrijos vandenys.

Žuvo šeši šimtai tūkstančių žmonių, bendra nuostolių suma viršijo trilijoną dolerių. Bet niekas neapskaičiavo žalos, padarytos menui, istorijai, mokslui, visai žmonijai ir būsimiesiems laikams. Atrodė, kad per vieną vienintelį rytmetį buvo pradėtas ir pralaimėtas didžiulis karas; kai, pamažėle sėdant dulkėms, pasirodė nuostabiausi saulėtekiai ir saulėlydžiai, kokių pasaulis nematė nuo Krakatau laikų, mažai kas galėjo jais pasidžiaugti.

Atsikvošėjusi nuo pirmojo smūgio, žmonija ėmėsi darbo taip ryžtingai ir vieningai, kaip niekas nebuvo regėjęs ankstesniuose amžiuose. Tokia nelaimė, suprantama, gali ir per tūkstantį metų daugiau nepasikartoti, bet gali įvykti ir rytoj. O kito karto pasekmės, ko gero, bus net dar baisesnės.

Vadinasi, kito karto neturi būti!

Prieš šimtą metų daug skurdesnis pasaulis, turėdamas kur kas mažiau atsargų, išeikvojo savo išteklius, stengdamasis sunaikinti ginklus, savižudiškai žmonijos sukurtus prieš pačią save. Pastangos nuėjo niekais, bet tuo metu sukaupta patirtis neliko užmiršta. Dabar ją bus galima pritaikyti kur kas tauresniam tikslui ir nepalyginamai didesniu mastu. Daugiau joks didesnis meteoras, galintis sukelti katastrofą, neprasilauš pro Žemės gynybą.

Taip buvo sukurtas „Kosmoso sargybos" projektas. Praslinkus penkiasdešimčiai metų, jis visiškai pateisino savo egzistenciją, tik anaiptol ne taip, kaip buvo numatę jo autoriai.

2
Įsibrovėlis

Apie 2130 metus Marse įrengti radiolokatoriai užfiksuodavo kasdien apie dešimtį naujų asteroidų. „Kosmoso sargybos" skaičiavimo mašinos automatiškai apskaičiuodavo jų orbitas ir rinkdavo savo didžiulėje atmintyje šią informaciją, kad ja besidomintys astronomai galėtų retkarčiais žvilgtelėti į sukauptą statistiką. O ji jau buvo tikrai įspūdinga.

Patį didžiausią šių mažyčių pasaulėlių, Cererą, astronomai atrado pirmąją devynioliktojo amžiaus dieną, ir praėjo daugiau kaip šimtas dvidešimt metų, kol buvo užregistruotas pirmasis asteroidų tūkstantis. Paskui jų pasipylė šimtais — jie tai atsirasdavo, tai vėl pranykdavo, žodžiu, jų knibždėjo tokie spiečiai, kad vienas netekęs kantrybės astronomas praminė tą smulkmę „dangaus kirmėlėmis". Tikriausiai jis pasibaisėtų, sužinojęs, kad dabar „Kosmoso sargyba" stebi jų pusę milijono.

Tik penki milžinai — Cerera, Paladė, Junona, Eunomija ir Vesta turi per skersmenį daugiau negu du šimtus kilometrų, o šiaip dauguma — tai milžiniški akmenys, kurie tilptų ir kokiame nedideliame parke. Beveik visi jie skrieja orbitomis, esančiomis už Marso. Tik keli jų, tiek priartėjantys prie Saulės, kad gali grėsti Žemei, domino „Kosmoso sargybą". O visi kiti tūkstančiai asteroidų per visą būsimą Saulės sistemos istoriją skries nutolę nuo Žemės milijonus kilometrų.

Objektas, pirmą kartą įtrauktas į sąrašus ir pažymėtas pagal jo atradimo metus ir eilės tvarką 31/439 numeriu, buvo pastebėtas jam tebesant už Jupiterio orbitos. Kad jis ten skriejo, nebuvo nieko nuostabaus, daug asteroidų nulekia už Saturno ir tik paskui atsisuka dar kartą į savo tolimą valdovę Saulę. Ir Tulė II, iš visų labiausiai nutolęs asteroidas, keliauja taip arti Urano, kad jį galima laikyti tos planetos buvusiu palydovu.

Pirmasis radaro gautas vaizdas buvo be precedento: 31/439 numeris turėjo būti nepaprasto dydžio. Pagal atspindžio stiprumą skaičiavimo mašinos nustatė, kad jo diametras mažiausiai keturiasdešimt kilometrų. Per visą šimtmetį tokio milžino nebuvo pasitaikę. Tiesiog neįtikėtina, kad taip ilgai jis liko nepastebėtas.

Apskaičiavus orbitą, viena paslaptis išaiškėjo, bet atsirado kita — dar didesnė. 31/439 numeris skriejo ne įprastu asteroido keliu — elipsine orbita, į kurią jis paprastai sugrįžta laikrodžio tikslumu kas keleri metai. Tai buvo vienišas klajūnas tarp žvaigždžių, pirmą ir paskutinį kartą apsilankęs Saulės sistemoje, ir skriejo taip greit, kad Saulės traukos laukas jo niekad nepasigaus. Jis, vis didindamas greitį, perkirs Jupiterio, Marso, Žemės, Veneros ir Merkurijaus orbitas, apsisuks aplink Saulę ir vėl nulėks į nežinomybę.

Kaip tik tuo metu, apdorojus šiuos duomenis, pradėjo žybčioti skaičiavimo mašinų užrašai „Turime kai ką įdomaus", ir

pirmą kartą 31/439 numeris patraukė žmonijos dėmesį. „Kosmoso sargybos" štabe kilo sujudimas ir tarpžvaigždinis valkata buvo tuojau pat pagerbtas, vietoj numerio suteikiant vardą. Jau seniai išsėmę graikų ir romėnų mitologiją, astronomai dabar buvo nusitvėrę indų panteono. Taip 31/439 numeris buvo pakrikštytas Rama.

Keletą dienų naujienų skyrius visais balsais rėkė apie svečią, tik juos labai varžė informacijos stoka. Apie Ramą buvo žinomi vos du faktai: jo keista orbita ir apytikris dydis. Apie pastarąjį didieji protai irgi tik spėliojo, remdamiesi radiolokatoriaus atspindžio stiprumo apskaičiavimais. Per teleskopą Rama vis dar atrodė blanki, penkiolikto ryškio žvaigždė — tokia mažytė, kad nebuvo galima įžiūrėti net jos disko. Bet kartą įsibrovęs į Saulės sistemos valdas, kas mėnesį Rama eis vis ryškyn ir didyn, o kol jis pranyks visiems laikams, orbitinės observatorijos spės surinkti tikslesnės informacijos apie jo pavidalą ir dydį. Laiko marios; gal per keletą ateinančių metų pasitaikys proga kokį savo reikalais išskridusį erdvėlaivį pasiųsti kiek į šalį link Ramos ir gerai jį nufotografuoti. Betarpiškas susitikimas atrodė ne itin tikslingas; per daug reikėtų energijos fiziniam kontaktui su objektu, kertančiu planetų orbitas didesniu kaip šimtas tūkstančių kilometrų per valandą greičiu.

Pasaulis greit pamiršo Ramą. Bet tik ne astronomai. Jų susidomėjimas nuolat augo, nes naujasis asteroidas kėlė vis daugiau ir daugiau mįslių.

Visų pirma — Ramos švytėjimo problema. Kodėl jo švytėjimas pastovus?

Visų žinomų be jokios išimties asteroidų švytėjimo intensyvumas lėtai keičiasi kas keletą valandų: tai stiprėja, tai vėl menkėja. Daugiau kaip prieš du šimtus metų buvo pripažinta, kad taip yra todėl, jog asteroidai sukasi ir esti netaisyklingos formos. Vartaliodamiesi savo orbitose, jie saulę atspindi tai viena, tai kita puse, ir todėl jų ryškumas nuolatos svyruoja.

Tačiau Ramos švytėjimas buvo pastovus. Arba jis visai nesisuka, arba yra idealiai simetriškos formos. Abu aiškinimai atrodė neįtikėtini.

Tą problemą teko atidėti neribotam laikui, nes nebuvo galima prieiti nė prie vieno didžiųjų orbitinių teleskopų, nuolat užimtų toliausių Visatos gelmių stebėjimu. Orbitinė astronomija — brangus malonumas; viena minutė prie didžiulio instrumento

lengvai gali atsieiti tūkstantį dolerių. Daktarui Viljamsui Stentonui niekad nebūtų pavykę visam valandos ketvirčiui gauti dviejų šimtų metrų reflektoriaus kitoje Mėnulio pusėje, jei nebūtų suirusi kita, daug svarbesnė programa dėl sugedusio penkiasdešimties centų vertės kondensatoriaus. Vieno astronomo nelaimė virto kito laime.

Bet apie savo sėkmę Stentonas sužinojo tik kitą dieną, kai gavo skaičiavimo mašinas apdoroti savo duomenims. Net rezultatams pagaliau žybtelėjus ekrane, jis tik po keleto minučių suprato jų prasmę.

Nuo Ramos atsispindinčios saulės šviesos intensyvumas vis dėlto nebuvo absoliučiai pastovus. Vos pastebimai, bet be jokios abejonės, jis svyravo, tačiau nepaprastai reguliariai. Kaip ir visi asteroidai, Rama taip pat sukosi. Bet normalaus asteroido „diena" trunka septynias valandas, o Ramos — tik keturias minutes.

Stentonas greitomis apskaičiavo ir tiesiog negalėjo patikėti savo akimis. Tas mažas pasaulėlis ties ekvatoriumi turėjo suktis daugiau kaip tūkstančio kilometrų per valandą greičiu. Būtų gana pavojinga nusileisti bet kurioje vietoje, išskyrus ašigalius, nes išcentrinė jėga prie pusiaujo, matyt, tokia stipri, kad nusviestų bet kokį daiktą nuo savęs kone su vieno g pagreičiu. Rama buvo kaip riedantis akmuo, kuris niekad neapsineš kosminėmis dulkėmis. Tiesiog reikėjo stebėtis, kaip toks kūnas sugeba išsilaikyti senų seniausiai nesubyrėjęs į milijonus skeveldrų.

Keturiasdešimties kilometrų skersmens objektas, apsisukantis apie savo ašį per keturias minutes! Į kokią astronominę klasifikaciją jis tiktų? Dr. Stentonas buvo lakios vaizduotės žmogus, tik kiek per greitas daryti apibendrinimus. Ir dabar daktaras greitai priėjo vieną išvadą, nuo kurios jam iš karto net nejauku pasidarė. Iš dangiškojo katalogo tokią charakteristiką atitiko tik vienintelis pavyzdys — susmukusi žvaigždė. Gal Rama yra užgesusi saulė, beprotiškai skriejanti neutroninė žvaigždė, kurios kiekvienas kubinis centimetras sveria bilijonus tonų?

Tą akimirką siaubo apimtas Stentonas staiga prisiminė nemirtingo klasiko H. Velso „Žvaigždę". Pirmą kartą ją skaitė dar vaikystėje, ir toji knyga įžiebė jo susidomėjimą astronomija. Per du šimtus metų ji neprarado nei savo žavesio, nei siaubo. Jis dar ir dabar tarsi mato uraganus, milžiniškų bangų ke-

teras, į jūros gelmes slystančius miestus, kai toji viešnia iš žvaigždynų trenkėsi į Jupiterį, o paskui lėkė Saulės link pro Žemę. Tiesa, žvaigždė, kurią aprašė senukas Velsas, buvo ne šalta, o įkaitusi iki baltumo ir daug ką tiesiog sudegino. Bet argi tai svarbu? Tegul Rama yra šaltas kūnas, atspindintis tik Saulės šviesą, tačiau jo svorio jėga gali taip pat atnešti mirtį, kaip ir ugnis.

Bet kokia žvaigždės masė, įsiveržusi į Saulės sistemą, veikia planetų orbitas. Tegul tik Žemė pajuda keletą milijonų kilometrų Saulės ar kokios planetos link, ir jautrus klimato balansas suirs. Antarktidos ledynai gali ištirpti ir užtvindyti visą žemiau esančią sausumą arba vandenynai gali užšalti, ir visą pasaulį sukaustys amžina žiema. Užtektų vos stumtelėti Žemę į tą ar kitą pusę, ir viskas baigta...

Paskui Stentonas atitoko ir lengviau atsiduso. Kokia visa tai nesąmonė! Jis turėtų gėdytis.

Rama negali būti tokio tankio. Bet kokia žvaigždės dydžio masė, taip toli įsiterpusi į Saulės sistemą, turėtų sukelti pakitimų, kurie seniai būtų buvę pastebėti. Visų planetų orbitos būtų pakitusios; kaip tik dėl gravitacinės sąveikos buvo aptikti Neptūnas, Plutonas ir Persefonė. Ne, visiškai neįmanoma, kad toks masyvus objektas, kaip užgesusi saulė, būtų prasmukęs nepastebėtas.

Iš dalies gaila. Susitikti su juoda žvaigžde būtų nepaprastai įdomu.

3
Rama ir „Sita"

Kosmoso patarėjų tarybos neeilinis posėdis buvo trumpas, bet audringas. Net iki dvidešimt antrojo amžiaus dar nebuvo atrasta būdo apsaugoti svarbiausiems administraciniams postams nuo pagyvenusių ir konservatyvių mokslininkų. Ir labai abejotina, ar ši problema apskritai bus kada nors išspręsta.

Ir kaip tyčia tuo metu KPT pirmininkas buvo žymus astrofizikas, profesorius Emeritas Olafas Deividsonas. Profesorius Deividsonas tiesiog nesidomėjo mažesniais už galaktiką objektais ir net nebandė to slėpti. Ir nors jis turėjo pripažinti, kad jo mokslas gauna devyniasdešimt procentų duomenų iš kosmo-

se esančios aparatūros, jam tai nepatiko. Per profesoriaus garbingą karjerą mažiausiai trys palydovai, specialiai paleisti patvirtinti kokią jo numylėtą teoriją, parodė kaip tik viską priešingai.

Šiandien taryboje svarstomas klausimas buvo gana nesudėtingas. Be abejo, Rama — ne kasdien pasitaikantis objektas, bet ar jis tikrai svarbus mokslui? Po kelių mėnesių jis bus dingęs amžinai, todėl veikti reikia nedelsiant. Praleista proga daugiau niekad nepasikartos.

Nepagailėjus gana didelių išlaidų, būtų galima jau paruoštą Marse kosminį zondą, turintį skristi už Neptūno, perdirbti ir paleisti greičiausia trajektorija Ramos link. Kad jie susitiks, vilties nėra; tai būtų pats greičiausias kada nors užfiksuotas prasilenkimas, nes du kūnai pralėktų vienas pro kitą dviejų šimtų tūkstančių kilometrų per valandą greičiu. Intensyviai stebėti Ramą būtų galima vos keletą minučių, o iš visai arti fotografuoti stambiu planu — mažiau kaip sekundę. Bet pasitelkus tinkamą aparatūrą, šio laiko pakaktų išsiaiškinti daugeliui klausimų.

Deividsonui buvo visai ne prie širdies Neptūno zondas, bet jeigu jis aprobuotas — kam vėl švaistyti pinigus? Profesorius iškalbingai paaiškino, kokia būtų kvailystė gainiotis paskui asteroidus ir kaip labai reikia naujo, didelės galios interferometro Mėnulyje, kad būtų galima galutinai įrodyti neseniai atgaivintą „didžiojo sprogimo" kosmologinę teoriją.

Tai buvo didelė taktinė klaida, nes trys patys karščiausi „ramiosios būsenos" teorijos šalininkai buvo taip pat tarybos nariai. Širdyje jie sutiko su Deividsonu, kad gainiotis asteroidus — tik pinigų eikvojimas, tačiau...

Deividsonas pralaimėjo tik dėl vieno balso.

Po trijų mėnesių iš Fobo, vidinio Marso mėnulio, startavo kosminis zondas, pakrikštytas „Sita". Jis skrido septynias savaites; visas aparato pajėgumas buvo įjungtas tik prieš penkias minutes iki prasilenkiant. Tuo pačiu laiku paskui Ramą buvo paleista grupė mažų raketų su televizijos kameromis, kad filmuotų rutulį iš visų pusių.

Pirmieji vaizdai, rodomi per dešimties tūkstančių kilometrų atstumą, sustabdė visos žmonijos veiklą. Per bilijoną televizijos ekranų buvo matyti mažytis blankus cilindras, greitai, kas

sekundę didėjantis. Kai jis pasidarė dvigubai didesnis, niekas daugiau jau nebegalėjo teigti Ramą esant natūralų objektą.

Cilindras, kurio galai buvo nutolę vienas nuo kito per penkiasdešimt kilometrų, atrodė tokios taisyklingos geometrinės formos, tarsi būtų ištekintas staklėse. Abu jo ašigaliai, dvidešimties kilometrų skersmens, buvo visai plokšti, tik vieno pačiame vidury buvo matyti neaukštų pastatų eilė. Iš tolo, nejaučiant mastelio, Rama atrodė komiškai panašus į papraščiausią vandeniui virinti baką.

Rama augo, kol užpildė visą ekraną. Jo lygus, gelsvai pilkas paviršius buvo toks pat bespalvis, kaip ir Mėnulio, visiškai be jokių žymių, išskyrus vieną vietą. Ties cilindro viduriu buvo matyti kilometro pločio lyg dėmė, lyg randas, tarsi čia kažkas buvo atsitrenkęs ir ištiškęs prieš kažin kiek metų.

Jokio ženklo, kad smūgis būtų apgadinęs besisukančio cilindro sienas; bet ši žymė sukėlė nežymų švytėjimo svyravimą, kuris ir padėjo Stentonui padaryti atradimą.

Kitos televizijos kameros daugiau nieko naujo neparodė. Tačiau trajektorijos, kuriomis jos sekė miniatiūrinį Ramos gravitacijos lauką, davė kitą labai svarbią informaciją apie cilindro masę.

Jis per lengvas, kad būtų vientisas kūnas. Niekas labai ir nenustebo, kai paaiškėjo, kad Rama — tuščiaviduris.

Pagaliau atėjo seniai laukiamas ir bauginantis susitikimas. Žmonija pradėjo ruoštis priimti pirmą svečią iš žvaigždžių.

4
Susitikimas

Erdvėlaivio vadas Nortonas aiškiai prisiminė tas pirmąsias televizijos laidas, kurių vaizdo įrašus jis tiek daug kartų žiūrėjo, artėjant susitikimui. Bet vieno dalyko joks elektroninis vaizdas negalėjo perduoti — šiurpą keliančio Ramos dydžio.

Jis niekad nepatyrė tokio įspūdžio, leisdamasis į natūralų kūną, kaip Mėnulį ar Marsą. Jie yra pasauliai, ir kiekvienas žino, kad jie turi būti dideli. Tačiau jis vieną kartą leidosi į Jupiterio aštuntąjį palydovą, šiek tiek didesnį už Ramą, ir jis atrodė visai nedidukas.

Tokį paradoksą lengva paaiškinti. Jis žinojo, kad tai dirbtinis kūnas, milijonus kartų sunkesnis už bet kokį daiktą, kada nors paleistą į kosmosą, ir tai keitė jo požiūrą į objektą. Ramos masė buvo mažiausiai dešimt trilijonų tonų; pagalvojus apie tai, kiekvieną kosmonautą apima ne tik pagarbi baimė, bet ir siaubas. Nieko stebėtino, kad jis kartais pasijusdavo visai menkas, net puldavo į depresiją, tam metaliniam iš amžių glūdumos išnirusiam cilindrui vis augant ir augant danguje.

Jį taip pat apimdavo dar niekad nepatirta pavojaus nuojauta. Kiek kartų jo laivas buvo leidęsis, jis visada žinodavo, ko tikėtis. Visada gali laukti kokios avarijos, bet niekad siurprizo. O dabar jis buvo tikras tik dėl vieno dalyko — Ramos siurprizų.

Jau nė tūkstantis kilometrų nebeskyrė „Indeverio" nuo cilindro šiaurinio poliaus lėtai besisukančio disko. Šį galą Nortonas pasirinko todėl, kad į jį švietė saulė; Ramai besisukant, neaukštų paslaptingų statinių prie ašies šešėliai nutįsdavo per visą metalinę plokštumą. Ramos šiaurinė pusė buvo tarsi milžiniškas saulės laikrodis, skaičiuojantis savo greitai bėgančias keturių minučių trukmės dienas.

Kaip nuleisti penkių tūkstančių tonų erdvėlaivį į besisukančio disko centrą, Nortonui buvo ne problema. Visai tokiomis pat sąlygomis jis leisdavosi prie didžiųjų kosmoso stočių ašių; „Indeverio" šoniniai reaktyviniai varikliai jau atitinkamai pasuko laivą, ir jis galėjo visiškai pasikliauti leitenantu Džo Kolvertu; jam laivas tūps švelniai kaip snaigė, nesvarbu, ar su autopilotu, ar be jo.

— Už trijų minučių,— pasakė Kolvertas, neatitraukdamas akių nuo ekrano,— mes sužinosime, ar jis padarytas iš antimedžiagos.

Nortonas šyptelėjo, prisiminęs kelias labiausiai kraują stingdančias teorijas apie Ramos kilmę. Jei tas mažai įtikėtinas spėjimas pasitvirtins, po poros sekundžių įvyks visų didžiausias sprogimas, kokio dar nebuvo, susiformavus Saulės sistemai. Kol visiškai pranyktų dešimt tūkstančių tonų, akimirką visoms planetoms švysteltų antra saulė.

Tačiau, planuojant užduotį, buvo numatytas ir šis beveik nerealus atvejis. „Indeveris" iš saugaus tūkstančio kilometrų atstumo paleido į Ramą reaktyvinę čiurkšlę. Absoliučiai nieko neatsitiko, kai didžiulis rūko debesys pasiekė tikslą; o net keli

miligramai, susijungę su antimedžiaga, būtų sukėlę siaubingą fejerverką.

Nortonas, kaip ir visi erdvėlaivių vadai, buvo atsargus žmogus. Jis ilgai ir atidžiai stebėjo Ramos šiaurinį polių, ieškodamas vietos nusileisti. Ilgai galvojęs, nusprendė netaikyti į patį matomiausią tašką — tikslų pačios ašies centrą. Aiškiai pažymėtas apskritas šimto metrų diametro diskas dengė patį polių, ir jam kilo įtarimas, kad tai, ko gero, yra didžiulis išorinio šliuzo dangtis. Juk būtybės, pastačiusios šį tuščiavidurį pasaulį, turėjo pro kur nors įsigabenti savo laivus į vidų. Logiškai galvojant, tai buvo tinkamiausia vieta patekti vidun, ir Nortonas sumetė, kad būtų neišmintinga užtverti paradines duris savo laivu.

Bet, priėjus tokią išvadą, kilo kitų problemų. Jei „Indeveris" nusileistų net keletą metrų atokiau nuo ašies, jį tuoj pradėtų stumti nuo centro greitas Ramos sukimasis. Iš pradžių išcentrinė jėga būtų labai silpna, bet nuolatos ir nenumaldomai didėjanti. Nortono anaiptol nežavėjo mintis apie laivą, čiuožiantį lygia plokštuma kas minutę vis greičiau, kol, pasiekęs disko kraštą, jis nutoltų į erdvę tūkstančio kilometrų per valandą greičiu.

Galimas daiktas, kad menkas Ramos gravitacinis laukas, lygus maždaug vienai tūkstantajai Žemės lauko, neleis šitaip atsitikti. Gal jis kelių tonų jėga išlaikys „Indeverį" plokštumoje ir, jei tas paviršius pakankamai grublėtas, laivas liks stovėti netoli poliaus. Bet Nortonas neketino pasikliauti nežinoma trinties jėga, verčiau skaitytis su tikrai esančia išcentrine jėga.

Laimė, kad Ramos projektuotojai patys davė atsaką į šį galvosūkį. Lygiais tarpais apie centrinę ašį stovėjo trys žemi it vaistų dėžutės maždaug dešimties metrų skersmens statiniai. Nusileidus tarp bet kurių dviejų, išcentrinė srovė nuneštų „Indeverį" prie jų ir šis tvirtai stovėtų vietoje, kaip laivas, bangų priplaktas prie krantinės.

— Už penkiolikos sekundžių kontaktas,— pasakė Kolvertas.

Kai Nortonas, sukaupęs visą dėmesį, įsmeigė akis į dubliuojančius valdymo įrenginius, kurių, tikėjosi, jam nereikės liesti, jis aiškių aiškiausiai suvokė visa tai, kas buvo svarbiausia šią akimirką. Be abejo, tai bus pats reikšmingiausias nusileidimas po pirmos kelionės į Mėnulį prieš pusantro šimto metų.

Pilkos dėžutės lėtai plaukė pro laivo liuką. Paskutinį kartą sušnypštė reaktyviniai varikliai, ir vos vos krestelėjo korpusas. Per praėjusias kelias savaites laivo vadas Nortonas dažnai pagalvodavo, ką jis pasakys tuo momentu. Bet dabar, kai jis atėjo, istorija parinko Nortonui žodžius, kuriuos jis ištarė beveik automatiškai, vos suvokdamas praeities aidą:

— Ramos bazė. „Indeveris" nusileido.

Prieš mėnesį jis niekaip nebūtų patikėjęs, kad tai įmanoma. Jo laivas vykdė eilinę užduotį — tikrino ir statė perspėjamuosius asteroidų švyturius, kai atėjo įsakymas. „Indeveris" buvo vienintelis erdvėlaivis Saulės sistemoje, kuris galėjo pavyti įsibrovėlį, kol tas dar neapsuko apie Saulę ir vėl nenudūmė į žvaigždes. Tačiau net ir jam reikėjo tiesiog apiplėšti tris kitus Saulės sistemos inspektavimo tarnybos laivus, kurie dabar bejėgiškai plūduriuos, kol tanklaiviai pristatys jiems kuro. Nortonas baiminosi, kad dar daug vandens nutekės, kol „Kalipsės", „Biglo" ir „Čelendžerio" kapitonai vėl kalbės su juo.

Net su visu tuo papildomu kuru „Indeveris" vijosi Ramą ilgai ir sunkiai. Įsibrovėlis jau buvo Veneros orbitoje, kai „Indeveris" jį pasivijo. Joks kitas laivas nebūtų galėjęs to padaryti; tai buvo tik „Indeverio" privilegija, ir nė akimirkos per tas keletą ateinančių savaičių negalima praleisti veltui. Žemėje tūkstančiai mokslininkų būtų su džiaugsmu atidavę velniui sielą už galimybę būti čia; dabar jie galėjo tik žiūrėti televizijos laidas ir, kramtydami lūpas, galvoti, kaip nepalyginamai geriau šią misiją būtų atlikę jie. Gal ir tiesa, bet pasirinkimo nebuvo. Jau taip nepalenkiami dangaus mechanikos dėsniai nulėmė, kad „Indeveris", pirmas ir paskutinis iš visų žmonijos laivų, susitiks su Rama.

Nortono nuolat gaunami patarimai iš Žemės nedaug lengvino jo atsakomybės naštą. Jei reikia per akimirką apsispręsti, niekas tau nepadės: susirišti per radiją su Valdymo centru jau reikėjo dešimties minučių, ir tas laikas vis didėjo. Kaip jis kartais pavydėdavo didiesiems senovės kapitonams, keliavusiems dar prieš elektroninio ryšio erą; jie galėjo kaip tinkami, be nuolatinės kontrolės iš centro, vykdyti įsakymus, gautus užantspauduotame voke. Kai jie suklysdavo, niekas apie tai nežinodavo.

Tačiau, antra vertus, Nortonas ir džiaugėsi, galėdamas dalį rūpesčių suversti Žemei. Dabar, kai „Indeverio" ir Ramos orbi-

tos susiliejo, jie skriejo Saulės link tarsi vienas kūnas. Po keturiasdešimties dienų jie pasiektų perihelį ir pralėktų dvidešimt milijonų kilometrų atstumu pro Saulę. „Indeveris" tokio saulės artumo niekaip neatlaikytų. Tad, panaudojus likusį kurą, jam gerokai anksčiau reikės išeiti į saugesnę orbitą. Laivo įgula turės kokias tris savaites tyrinėjimams, paskui amžinai išsiskirs su Rama.

O po to visas rūpestis teks Žemei. „Indeveris" faktiškai bus bejėgis, lėkdamas orbita, vedančia į žvaigždes, kurias jis, pirmas iš visų erdvėlaivių, pasiektų maždaug po penkiasdešimt tūkstančių metų. Valdymo centras užtikrino, kad jaudintis visai nėra ko. Kaip nors, nepaisant išlaidų, „Indeveriui" bus pristatyta kuro, net jeigu tektų pasiųstus tanklaivius, perpylus visą kurą iki paskutinio lašo, ir pamesti erdvėje. Rama toks laimikis, kad vertas bet kokios rizikos, išskyrus savižudiškas pastangas.

Bet, deja, gali prireikti net ir jų. Laivo vadas Nortonas neturėjo jokių iliuzijų šiuo atžvilgiu. Pirmą kartą per šimtmečius pasirodo žmonijai absoliučiai nežinomas reiškinys, o nežinomybė — vienas tokių dalykų, kurių nei mokslininkai, nei politikai negali pakęsti. Ir jei tą nežinomybę galima išaiškinti tik tokia kaina, ką gi, tektų „Indeverį" ir jo įgulą paaukoti. . .

5
Pirmas išėjimas į atvirą kosmosą

Ramą siautė kapų tyla; ko gero, čia ir buvo kapinės. Nei radijo signalų, nei garso bangų; seismografas nefiksavo jokių vibracijų, išskyrus mikrovirpesius, keliamus, be abejo, vis didėjančio Saulės karščio. Nebuvo elektros srovių, jokio radioaktyvumo. Beveik grėsminga ramybė. Net iš asteroido galėtum laukti daugiau garsų.

O ko mes tikėjomės, klausė save Nortonas. Iškilmingo sutikimo? Jis net nežinojo, ar dėl to nusivilti, ar lengviau atsidusti. Šiaip ar taip, iniciatyvą vis tiek reikės rodyti jam.

Instrukcija liepė dvidešimt keturias valandas laukti, o paskui lipti iš laivo ir žvalgytis. Tą pirmą dieną niekas daug nemiegojo. Net tie įgulos nariai, kurie nebudėjo, leido laiką prie nie-

ko nerodančių instrumentų arba tiesiog dairėsi pro laivo liukus į visiškai geometrinį peizažą. Ar šiame pasaulyje yra gyvybė? O gal jis išmiręs? Ar tik miega? Tokie klausimai vis nėjo jiems iš galvos.

Į pirmą kosminę žvalgybą Nortonas pasiėmė tik vieną palydovą — kapitoną leitenantą Karlą Merserį, ištvermingą ir sumanų karininką, gyvybės palaikymo sistemų specialistą. Jis neketino tiek nutolti, kad nebematytų laivo, o jei ištiktų kokia nelaimė, kažin ar ir didesnis būrys nuo jos apsisaugotų. Bet dėl visa ko jis pastatė oro šliuze porą įgulos vyrų, jau apsirengusių kosminiais kostiumais.

Tie keli gramai svorio, kurį gavo iš Ramos traukos ir išcentrinės jėgos laukų, jiems nei padėjo, nei trukdė; jie turėjo pasikliauti vien savo kilnojamaisiais reaktyviniais varikliais. Nortonas nusprendė nedelsiant priraizgyti pagalbinių virvių tarp laivo ir tų žemų statinių, kad jie galėtų vaikščioti, neeikvodami kuro.

Artimiausias statinys buvo tik per dešimtį metrų nuo oro šliuzo, ir Nortonui pirmiausia rūpėjo įsitikinti, ar kontaktas nepadarė jokios žalos laivui. „Indeverio" korpusą prie išlenktos sienos spaudė kokios kelios tonos, bet su vienodai išskirstyta jėga. Nusiraminęs jis ėmė slinkti apie apvalų statinį, bandydamas nustatyti jo paskirtį.

Nukeliavęs vos keliolika metrų, jis išvydo glotnioje, matyt, metalinėje sienoje kažkokias įpjovas. Iš pradžių pamanė, kad tai savotiškas papuošimas, nes neatrodė, kad jos galėtų turėti kokių praktinių funkcijų. Šešiuose kaip spinduliai susikryžiavusiuose grioveliuose glūdėjo šeši strypai, nelyginant belankio rato stipinai su mažyte stebule centre. Bet rato niekaip nepasuksi, nes jis buvo įtvirtintas sienoje.

Paskui, vis labiau jaudindamasis, jis pastebėjo, kad ties stipinų galais yra gilesni, gražiai padaryti įdubimai, sakytum užkišti rankai. (O gal letenai? Ar čiuptuvams?) O jei taip atsistotum ir, įsirėmęs į sieną, patrauktum stipinus į save...

Ratas visai lengvai atsiskyrė nuo sienos. Nortonas labai nustebo, nes buvo šventai įsitikinęs, kad visas judančias dalis jau prieš šimtmečius vakuumas sulydė, ir pasijuto laikąs ratą su stipinais. Tarsi būtų kokio seno burlaivio kapitonas ir stovėtų prie savo laivo vairo.

Kaip gerai, kad šalmo šviesos filtrai slėpė jo veido išraišką nuo Merserio. Nortonas ne tik apstulbo, bet ir supyko ant savęs. Ko gero, jis jau padarė pirmą klaidą. Jo neapgalvotas veiksmas gal jau įjungė kokį nenumaldomą mechanizmą ir dabar pavojaus signalai skamba visame cilindre?

Bet aparatūra jokių permainų neskelbė, vis dar nieko nerodė, išskyrus šiluminius traškėjimus bei paties „Indeverio" judėjimą.

— Na, kapitone, ar ketini jį pasukti?

Nortonas dar kartą pergalvojo visas instrukcijas. „Vadovaukitės savo nuožiūra, bet elkitės atsargiai." Jei pradėsi derinti kiekvieną žingsnį su Valdymo centru, tai išvis niekur nenueisi.

— Kaip tu manai, Karlai?— jis paklausė.

— Matyt, tai šliuzo rankinis valdymas, gal atsarginis įtaisas energijos tiekimo sutrikimo atvejams. Negaliu įsivaizduoti jokios technikos, kad ir pačios pažangiausios, be tokių atsargumo priemonių.

O atsarginis valdymas nieko nepablogins, tarė sau Nortonas. Jį, matyt, galima paleisti į darbą, nesukeliant pavojaus pačiam cilindrui.

Nortonas suėmė du priešpriešinius stipinus, stipriai įsirėmė kojomis ir pabandė sukti ratą. Jis nejudėjo.

— Padėk,— paprašė Merserį.

Abu nutvėrė po stipiną. Įtempė visas jėgas, bet rato vis tiek nepajudino.

Žinoma, nėra jokio pagrindo manyti, kad laikrodžiai ir spiralės Ramoje sukasi ta pačia kryptimi, kaip ir Žemėje.

— Pabandykime į kitą pusę,— pasiūlė Merseris.

Dabar jie nepajuto jokio pasipriešinimo. Beveik be jokių pastangų ratas apsuko visą apskritimą. Paskui, labai švelniai, mechanizmas užkabino užraktą.

Už pusmetrio išlenkta statinio siena ėmė judėti visai kaip lėtai atsidarantis moliusko kiaukutas. Į lauką pasipylė išsiveržusio oro gūsio nešami krislai, kurie sušvito žėrinčioje saulės šviesoje kaip briliantai.

Kelias į Ramą atsivėrė.

6

Komitetas

Daktaras Bouzas dažnai pagalvodavo, kad buvo padaryta rimta klaida, įkurdinus „Suvienytųjų Planetų" vyriausiąją valdybą Mėnulyje. Žemė amžinai norėjo vyrauti valdybos darbe kaip kad ji vyravo ir peizaže. Jei jau jiems būtinai reikėjo kurtis čia, tai galėjo eiti į kitą Mėnulio pusę, kurios niekad nepasiekia to hipnotizuojančio disko — Žemės — spinduliai.

Bet, žinoma, dabar jau per vėlu ką nors keisti ir, šiaip ar taip, geresnio pasirinkimo nebuvo. Patinka ar nepatinka kolonijoms, bet Žemė kultūriniu ir ekonominiu atžvilgiu dominuos Saulės sistemoje dar ilgus amžius.

Daktaras Bouzas gimė Žemėje ir emigravo į Marsą jau trisdešimties metų, taigi tarėsi galįs gana bešališkai vertinti politinę padėtį. Jis žinojo niekad negrįšiąs į savo gimtąją planetą, nors ją buvo galima pasiekti per penkias valandas. 115 metų jis buvo puikiausios sveikatos, bet tiesiog nenorėjo patirti viso organizmo sukrėtimo, vėl prisitaikant prie tris kartus didesnės, seniai atprastos Žemės traukos. Jis amžiams buvo ištremtas iš pasaulio, kuriame gimė. Kadangi nebuvo sentimetalus, tai niekad dėl to per daug neliūdėjo.

Tik kartais jam tikrai gadino nuotaiką metų metais besitęsiąs bendravimas su tais pačiais pažįstamais žmonėmis. Medicinos stebuklas — puikus dalykas, Bouzas tikrai nenorėtų sukti laikrodžio atgal, bet už to posėdžių stalo sėdėjo žmonės, su kuriais jis dirbo daugiau negu pusę šimtmečio. Jis tiksliai žino, ką jie pasakys ir už ką balsuos vienu ar kitu atveju. Ak, kad vieną gražią dieną kas nors iš jų imtų ir padarytų kažką netikėta, tegul ir visišką kvailystę...

Ko gero, jie lygiai tą patį galvoja apie jį.

Ramos komitetas buvo nedidelis ir todėl dar sukalbamas, bet, be abejo, greitai taip nebus. Jo šeši kolegos — kiekvienas atstovavo savo planetai, „Suvienytųjų Planetų" narei,— visi dalyvavo asmeniškai. Jie privalėjo atvykti, nes čia elektroninė diplomatija buvo neįmanoma dėl Saulės sistemos atstumų. Vienas kitas vyresnis politinis veikėjas, pripratęs prie žaibiškų ryšių, kurie Žemėje laikomi savaime suprantamu dalyku, niekaip negalėjo susitaikyti su faktu, kad radijo bangoms prireikia ne tik

minučių, bet ir valandų keliauti tarp planetų per kosmoso gelmes. „Argi jūs, mokslininkai, negalit ko nors sugalvoti?" Ir pasigirsdavo kartūs priekaištai, kai jiems pranešdavo, kad tiesioginis pokalbis neįmanomas tarp Žemės ir kiek labiau nutolusių jos vaikų. Tik Mėnulio radijo signalo pusantros sekundės vėlavimas buvo dar šiaip taip priimtinas — su visomis per tai galimomis politinėmis ir psichologinėmis pasekmėmis. Dėl to astronominio gyvenimo fakto Mėnulis, ir tik Mėnulis, visad bus Žemės priemiestis.

Posėdyje taip pat asmeniškai dalyvavo ir specialistai, kooptuoti į komitetą. Štai profesorius Deividsonas, astronomas, senas pažįstamas. Šiandien jis neatrodė toks irzlus, kaip paprastai. Bouzas nieko nežinojo apie susirėmimą prieš „Sitos" startą į Ramą, bet profesoriaus kolegos neleido jam šito pamiršti.

Daktarė Telma Prais buvo žinoma iš dažnų pasirodymų televizijos laidose, nors kaip mokslininkė pagarsėjo prieš penkiasdešimt metų, per tą sensacingų archeologinių atradimų srautą, prasidėjusį nusausinus milžinišką Viduržemio jūros muziejų. Bouzas dar prisimena ano meto visuotinį sujudimą, kai graikų, romėnų ir daugybės kitų senovės civilizacijų paskendę lobiai išvydo dienos šviesą. Tai buvo vienas tų retų atvejų, kai jis pasigailėjo gyvenąs Marse.

Visiems buvo aišku, kodėl čia pakviestas egzobiologas Karlailis Perera, kaip ir Denis Solomonsas, mokslo istorikas. Šiek tiek mažiau Bouzui patiko posėdyje dalyvaujantis Konradas Teiloras, žymus antropologas, išgarsėjęs savo studija, kurioje kaip niekas iki šiolei perpindamas mokslą su erotizmu, nagrinėjo dvidešimtojo amžiaus pabaigos lytinio gyvenimo papročius Holivude.

Niekas pasaulyje negalėjo užginčyti sero Liuiso Sendso teisės būti komiteto nariu. To žmogaus žinios prilygo gal tik jo rafinuotoms manieroms, o buvo sakoma, kad seras Liuisas visiškai prarasdavo savitvardą, kai tik jį pavadindavo šio amžiaus Arnoldu Toinbiu. Deja, didysis istorikas asmeniškai nedalyvavo posėdyje. Ryžtingai atsisakė palikti Žemę net dėl tokio svarbaus pasitarimo. Jo stereoatvaizdas, neatskiriamas nuo originalo, sėdėjo Bouzui iš dešinės, ir kažkas pastatė prieš jį stiklinę, kad iliuzija būtų dar tikresnė. Bouzas laikė tokios rūšies techninius *tour de force*[1] nereikalinga išmone, bet stebėtinai

[1] Miklus triukas *(pranc.)*.

daug tikrai didžių vyrų tiesiog vaikiškai džiaugėsi, galėdami būti vienu metu dvejose vietose. Kartais per šį elektroninį stebuklą susidarydavo ir komiškų nesmagumų. Pats Bouzas matė, kaip viename diplomatų priėmime kažkas bandė praeiti per stereoatvaizdą ir per vėlai sužinojo, kad tai buvo gyvas žmogus. Dar juokingiau, kai tokie atvaizdai mėgindavo vienas kitam paspausti ranką.

Dabar Jo Ekscelencija Marso pasiuntinys „Suvienytosiose Planetose" sukaupė besiblaškančias mintis, atsikosėjo ir tarė:

— Gerbiamieji ponai, pradedu komiteto posėdį. Manau, nesuklysiu pasakęs, kad čia susirinko didžiausi žmonijos talentai aptarti nepaprastą įvykį. Generalinis sekretorius savo direktyvoje nurodė, kad mums reikės tą įvykį įvertinti ir, esant reikalui, duoti patarimų laivo vadui Nortonui.

Kaip stebuklingai viskas supaprastinta, ir visi tai žinojo. Jei nebus tikrai avarinės situacijos, komitetas, ko gero, niekad neturės tiesioginio ryšio su laivo vadu Nortonu, kuris vargu ar kada girdėjo apie to komiteto egzistavimą. Komitetas buvo laikinas Suvienytųjų Planetų Organizacijos mokslinio skyriaus organas, per mokslinio skyriaus direktorių atsiskaitantis generaliniam sekretoriui. Žinoma, Saulės inspektavimo tarnyba buvo pavaldi SPO, bet jos veiklos baras buvo ne moksliniai tyrimai, o kosmoso kūnų eksploatacija. Teoriškai didelio skirtumo tarsi nebūtų; kodėl gi negalėtų Ramos komitetas ar koks nors kitas organas susisiekti su laivo vadu Nortonu ir duoti jam naudingų patarimų?

Tačiau ryšiai kosmoso gelmėse — brangus dalykas. Su „Indeveriu" buvo galima susisiekti tik per „Planetkomą"— nepriklausomą akcinę bendrovę, garsėjančią savo griežta, tikslia apskaita. Ir kol pavyksta užmegzti gerus kontaktus su „Planetkomu", paprastai nuteka daug vandens. Kažkur kažkas buvo daroma, bet šiuo momentu „Planetkomo" kietaširdės skaičiavimo mašinos nepripažino Ramos komiteto.

— Tas laivo vadas Nortonas,— pradėjo seras Robertas Makėjus, Žemės pasiuntinys,— prisiėmė didžiulę atsakomybę. Kas jis per žmogus?

— Galiu jums atsakyti,— atsiliepė profesorius Deividsonas, pirštais liesdamas savo atminties bloknoto klaviatūrą. Jis, suraukęs antakius, pažvelgė į informacinio ekrano eilutes ir tuoj pat pradėjo reziumuoti informaciją.

— Viljamas Tsienas Nortonas gimė 2077 metais Okeanijoje, Brizbeno mieste. Mokėsi Sidnyje, Bombėjuje ir Hiustone. Po to penkeri metai Astrograde, specializavosi reaktyvinių variklių srityje. Pakeltas į karininkus 2102. Gavo paaukštinimus įprasta tvarka... Leitenantas trečioje Persefonės ekspedicijoje... pasižymėjo per penkioliktąjį mėginimą įsteigti bazę Veneroje... hm... hm... pavyzdinga charakteristika... dvejopa pilietybė, Žemės ir Marso... Žmona ir vaikas Brizbene, žmona ir du vaikai Port Louvele, numatęs trečią...

— Žmoną?— nekaltai paklausė Teiloras.

— Žinoma, kad vaiką,— atšovė profesorius, iš pradžių nepastebėjęs besišaipančių veidų. Aplink stalą nuvilnijo tylus juokas, nors perpildytos Žemės gyventojai, atrodo, daugiau pavydėjo, negu pralinksmėjo. Nepaisant pastarojo šimtmečio ryžtingų pastangų, Žemei vis dar nepavyko sumažinti gyventojų skaičiaus iki nusistatyto bilijono...

— Paskirtas Saulės sistemos inspekcinės tarnybos mokslinio tyrimo laivo „Indeveris" vadu. Pirma kelionė — į atbulai skriejančius Jupiterio palydovus... hm, užduotis ne iš lengvųjų... buvo pasiųstas į asteroidą, kai gavo įsakymą ruoštis šiai operacijai... sugebėjo viską atlikti iki duoto termino, per velniškai trumpą laiką...

Profesorius išjungė ekraną ir apžvelgė kolegas.

— Manau, kad mums itin pasisekė, turint galvoje, jog tuo metu nebuvo iš ko rinktis. O galėjo pasitaikyti koks nors eilinis tipas, kokių dabar pilna.

Atrodė, kad profesorius įsivaizduoja tipišką kosmoso kapitoną kokiu medinkoju piratu, kurio vienoje rankoje kardas, o kitoje pistoletas...

— Charakteristika rodo tik tai, kad jis yra kompetentingas,— paprieštaravo Merkurijaus pasiuntinys, vadinamas hermiečiu.— Kaip jis reaguos į visiškai naujas aplinkybes?

Žemėje seras Liuisas Sendsas kostelėjo. Po pusantros sekundės jis tą patį padarė Mėnulyje.

— Ne tokios jau naujos aplinkybės,— priminė jis hermiečiui,— nors jau praėjo trys šimtmečiai nuo panašaus atvejo. Jei Rama — miręs pasaulis arba negyvenamas, nes kol kas visi faktai tą rodo, Nortonas bus tarsi archeologas, atradęs žuvusios kultūros liekanas.— Jis mandagiai nusilenkė daktarei Prais, kuri jam irgi linktelėjo sutikimo ženklan.— Ryškiausi pa-

vyzdžiai yra Šlimanas Trojoje ir Mou — khmerų šventyklos Angkor Vato atradėjas. Pavojus minimalus, nors, žinoma, dėl nelaimingų atsitikimų niekas negali būti tikras.

— O ką jūs manote apie visus tuos mechaniškus sprogstamuosius ir šaunamuosius siurprizus, kuriuos pranašauja Pandoros šalininkai?— paklausė daktarė Prais.

— Pandoros šalininkai?— pasiteiravo hermiečių pasiuntinys.— Kas gi tai yra?

— Kuoktelėjusi kompanija,— paaiškino seras Robertas, truputėlį sutrikęs, bet tik tiek, kiek gali sau leisti diplomatas,— kuri mano, kad iš Ramos gresia potencialus pavojus. Kad Rama — tai ta legendos skrynia, žinot, kurios nereikia atidaryti. Jis vis dėlto labai abejojo, ar hermietis žino tą legendą: Merkurijuje nebuvo itin puoselėjama klasikinė literatūra.

— Pandoriečiai — paranojikai,— prunkštelėjo Teiloras.— Na, žinoma, tokie dalykai įmanomi, bet kodėl kokia nors protinga rasė norėtų išdarinėti tokius vaikiškus triukus?

— Tarkim, kad šitų nemalonumų nebus,— kalbėjo toliau seras Robertas,— bet iš veiklaus, apgyvento Ramos galima visko laukti. Žinote, vis dėlto dviejų kultūrų, labai skirtingų technologijos lygių susidūrimas... Prisiminkite Pisarą ir inkus, Perį ir japonus... Europą ir Afriką... Beveik visada pasekmės buvo pragaištingos vienai arba ir abiem pusėms. Žinoma, jokių patarimų aš neduodu, tiesiog tik primenu precedentus.

— Ačiū, sere Robertai,— atsakė Bouzas. Šiek tiek erzina, galvojo jis, kai tokiame mažame komitete yra net du serai; paskutiniuoju metu Anglijoje nedaug beliko anglų, išvengusių to garbės titulo.— Neabejoju, kad mes esame apgalvoję visas tas bauginančias galimybes. Bet jei Ramos padarai yra... e... nedraugiškai nusiteikę, argi bus koks skirtumas, ką mes darysime?

— Jie gali nekreipti į mus dėmesio, jei pasišalinsime.

— Ką? Nekreips dėmesio, po tūkstančių metų kelionės, sukorę bilijonus mylių?

Diskusija pasiekė kulminaciją ir dabar jau savaimingai kunkuliavo: Bouzas atsilošė savo kėdėje, beveik visą laiką tylėjo ir laukė ateinančio kompromiso.

Buvo taip, kaip jis numatė. Visi sutiko, kad jei laivo vadas Nortonas atidarė pirmąsias duris, tai būtų keista, jei jis neatvertų antrųjų.

7

Dvi žmonos

Jei jo žmonos kada nors palygintų vaizdo įrašus, galvojo laivo vadas Nortonas daugiau smagindamasis, negu nerimaudamas, jam prisidėtų nemaža papildomo darbo. Dabar jis padaro vieną ilgą vaizdo įrašą, dubliuoja jį ir, prieš siųsdamas tas beveik identiškas kopijas į Marsą ir į Žemę, dar prideda kelis visai asmeniško pobūdžio sakinius bei meilės pareiškimus.

Žinoma, galimybė labai maža, kad jo žmonos kada nors tai padarytų; net naudojantis kosmonautų šeimoms teikiama lengvata — papigintais bilietais, kelionė atsieitų brangiai. Be to, nėra jokio tikslo važinėti. Jo šeimos palaikė draugiškiausius ryšius, visad sveikindavo viena kitą gimimo dienų be kitų švenčių progomis. O, bendrai paėmus, gal ir gerai, kad moterys niekad nebuvo susitikusios ir tikriausiai nesusitiks. Mina buvo gimusi Marse, ir todėl negalėtų pakelti didelės Žemės traukos. O Karolinai buvo grasi net dvidešimt penkias minutes trunkanti ilgiausia kelionė Žemėje.

— Atleisk, kad visą dieną vėluoju su tuo įrašu,— tęsė Nortonas, pabaigęs bendrų frazių įžangą.— Tikėsi ar ne, bet pastarąsias trisdešimt valandų praleidau ne laive.

Tik nesibaimink, viskas eina puikiai, kaip numatyta. Sugaišome dvi dienas, bet už tai susipažinome su Ramos oro šliuzų kompleksu. Galėjome tai padaryti ir per porą valandų, jei būtume žinoję tai, ką žinome dabar. Bet mes nenorėjome rizikuoti, todėl iš pradžių pasiuntėme distancines televizijos kameras ir apsukome visus šliuzus keliolika kartų, kol įsitikinome, kad jie neužsitrenks už mūsų.

Kiekvienas šliuzas yra paprastas besisukantis cilindras su prorėža vienoje pusėje. Per tą plyšį patenki vidun, pasuki cilindrą šimtu aštuoniasdešimt laipsnių ir tada prorėža kaip tik sutampa su kitomis durimis, pro kurias gali drožti toliau. Tiesa, šiuo atveju plaukti toliau.

Ramiečiai, matyt, jei ką darė, tai darė visiems laikams. Štai, kad ir tie trys, vienas paskui kitą einantys cilindro šliuzai, kuriuos randi tik nusileidęs to statinio laiptais. Negaliu net įsivaizduoti, kad kuris jų galėtų išeiti iš rikiuotės, nebent kas susprogdintų; bet tada jį pakeistų kitas, o jeigu šiam kas nors atsitiktų — dar kitas.

Bet čia tik pradžia. Paskutinis šliuzas atsidaro į tiesų koridorių, beveik pusės kilometro ilgio. Jis atrodo švarus ir tvarkingas, kaip ir visur čia. Kas keletas metrų matyti nedidelės angos, kuriose galbūt buvo šviestuvai, bet dabar viskas skendi juodžiausioje tamsoje, ir, prisipažinsiu, gana baugu. Išilgai viso tunelio sienų dar išrėžta po dvi lygiagrečias įpjovas, maždaug centimetro pločio. Spėjame, kad ten kokia nors transporto priemonė, vežiojanti daiktus, o gal ir žmones. Jei pasisektų ją išjudinti, mums gerokai palengvėtų.

Jau minėjau, kad tunelis pusės kilometro ilgio. O iš mūsų seismografų parodymų jau apskaičiavome, kad maždaug tokio storio yra Ramos kevalas, taigi mes jį jau perėjome. Ir visai nenustebome, radę kitus cilindrinius oro šliuzus.

Taip, kitus ir dar kitus. Tie ramiečiai, atrodo, viską daro po tris. Dabar mes esame paskutinio šliuzo kameroje ir laukiame iš Žemės leidimo keliauti toliau. Ramos vidus vos už kelių metrų. Bus šimtą kartų geriau, kai ta nežinia baigsis.

Tu atsimeni Džerį Kirčofą, mano padėjėją, kuris įsitaisė tokią tikrų knygų biblioteką, kad dabar negali emigruoti iš Žemės? Na, tai tas Džeris man pasakojo apie vieną situaciją, labai panašią į mano dabartinę. Dvidešimt pirmojo, ne, dvidešimtojo amžiaus pradžioje vienas archeologas rado Egipto faraono kapą, pirmąjį, kurio plėšikai dar nebuvo apiplėšę. Jo darbininkai mėnesiais atkasinėjo salę po salės, kol priėjo paskutinę sieną. Kai pralaužė tą mūrą, jis, ištiesęs žibintą, įkišo galvą vidun ir išvydo kambarį pilnutėlį lobio, neįtikimiausių dalykų, aukso ir brangakmenių...

Gal Rama irgi kapas; į jį man ši vieta vis labiau ir labiau panašėja. Negirdėti nė menkiausio garso, jokio judėjimo.

Na, rytoj viską sužinosime.

Nortonas sustabdė magnetofoną. Ką čia dar, pagalvojo jis, būtų galima papasakoti apie darbą, prieš pradedant grynai asmenišką ir jau skirtingą pokalbį su savo šeimomis? Paprastai jis niekad taip nesileisdavo į smulkmenas, bet dabartinę padėtį vargu ar pavadinsi įprasta. O gal šis įrašas bus jo paskutiniai žodžiai tiems, kuriuos myli? Tad reikia jiems paaiškinti, ką jis dabar veikia.

Tuo metu, kai jie matys ir girdės šį vaizdo įrašą, jis jau bus savo laimei ar nelaimei Ramos viduje.

8
Centrinė aikštelė

Niekad anksčiau Nortonas nejautė tokio didelio artimumo seniai mirusiam egiptologui. Nuo to laiko, kai pirmą kartą Hovardas Karteris pažvelgė į Tutanchamono kapą, joks žmogus daugiau nepatyrė tokios akimirkos, kaip ši. Tačiau toks palyginimas irgi beveik komiškai absurdiškas.

Tutanchamonas buvo palaidotas tik vakar — mažiau kaip prieš keturis tūkstančius metų; Rama gali būti senesnis už pačią žmoniją. Mažas kapelis Faraonų slėnyje, palyginus su tais pereitais koridoriais, buvo visai mažas, o ta erdvė, glūdinti už hermetiškos užtvaros, mažiausiai milijoną kartų didesnė. O kokie lobiai ten slypi — lakiausia fantazija negalėjo įsivaizduoti.

Mažiausiai penkias minutes nutrūko visi pasikalbėjimai radiju; gerai apmokyta ir susiklausiusi įgula net neraportavo žodžiu, kai visi patikrinimai buvo užbaigti. Merseris tik davė jam ženklą, kad viskas gerai, ir mostelėjo atviro tunelio link. Sakytum, visi suvokė, kad šio istorinio momento nedera trikdyti nereikalingais šnekalais. Tai tiko Nortonui, nes šią akimirką ir jis neturėjo ko sakyti. Tad uždegė žibintą, įjungė savo kilnojamuosius variklius ir lėtai nuplaukė neilgu koridoriumi, vilkdamas paskui save apsauginį lyną. Po keleto sekundžių Nortonas buvo viduje.

Viduje ko? Viskas aplinkui skendėjo absoliučioje tamsoje; nuo jo žibinto ničniekur neatsispindėjo jokia šviesėlė. Jis tarė šitaip galint būti, bet širdies gilumoje nesitikėjo. Visi apskaičiavimai rodė tolimiausią sieną esant per dešimtis kilometrų; dabar akys patvirtino, kad jų nė kiek nesuklysta. Lėtai plaukdamas per tą tamsybę, jis staiga panoro užsitikrinti, kad apsauginis lynas čia pat, ir panoro taip stipriai, kaip niekad anksčiau, net per pirmąjį pasivaikščiojimą kosmose. Tiesiog juokinga! Juk galva nesvaigo, kai skrisdamas žvalgėsi pro kosmoso gelmes, tai ko dabar jaudintis dėl kelių kubinių kilometrų tuštumos?

Nortonui maudžiančia širdimi mąstant apie šį reiškinį, greičio amortizatorius gale apsauginio lyno, vos juntamai truktelėjęs, švelniai jį pristabdė. Jis pasuko nebūtyje klaidžiojantį žibinto spindulį žemyn, norėdamas apžiūrėti, kas yra po juo.

Atrodė, kad jis plūduriuoja virš mažo kraterio centro, kuris tėra nedidelis įdubimas gerokai didesnio kraterio dugne. Iš abiejų pusių kilo terasos ir nuožulnios plokštumos; visos jos buvo tikslios geometrinės formos, aiškiai dirbtinės ir tęsėsi be galo, kol dingo tamsoje. Maždaug už šimto metrų jis įžiūrėjo įėjimus į kitas dvi oro šliuzų sistemas, tokias pat, kaip ta, kuria atėjo.

Ir viskas. Panorama nebuvo nei ypatingai egzotiška, nei svetima. Ji daugiausiai panėšėjo į apleistą šachtą. Nortonas pajuto lyg ir nusivylimą, po tiek visokių pastangų jis tikėjosi čia atrasiąs kažką dramatiško, abstraktaus, ne šio pasaulio. Bet tuoj sau priminė, kad jo matymo laukas siekia vos porą šimtų metrų. Gal už jo, tamsoje, slypi daugiau stebuklų, negu jam reikia.

Jis trumpai raportavo savo nerimastingai laukiantiems kolegoms, paskui pridūrė:

— Paleidžiu apšviečiamąją dviejų minučių delsos raketą. Metu!

Nortonas iš visų jėgų sviedė nedidelį cilindrą tiesiog ar aukštyn?. . ir pradėjo skaičiuoti sekundes, kol jis lėkė žibinto šviesos ruožu. Po penkiolikos sekundžių cilindro jau nebebuvo matyti; suskaičiavęs iki šimto, jis prisidengė akis ir nutaikė fotoaparatą. Nortonas visad sugebėdavo tiksliai apskaičiuoti laiką, ir dabar jis apsiriko tik dviem sekundėm, kai blykstelėjusi šviesa užliejo aplinką. Ir šį kartą jam jau neteko nusivilti.

Net kelių milijonų vatų šviesos raketa nepajėgtų apšviesti tą visą milžinišką ruimą, bet jis pakankamai pamatė, kad galėtų suvokti jo planą ir titanišką mastą. Jis buvo viename gale tuščio cilindro mažiausiai dešimties kilometrų pločio ir nežinia kokio ilgio. Žvelgdamas nuo centrinės ašies, Nortonas pamatė tokią galybę detalių ant įgaubtų jį supančių sienų, kad jo protas tegalėjo apimti tik mažytę jų dalelę. Per žaibo blyksnį jis žvilgtelėjo į ištiso pasaulio panoramą ir dabar stengėsi kuo geriau išlaikyti jos vaizdą galvoje.

Aplink visos nuožulnios kraterio terasos kilo aukštyn, kol susiliejo su masyvia siena, juosiančia dangų. Ne, tai klaidingas įspūdis; jam reikia atsipalaiduoti nuo Žemėje ir kosmose išsiugdytų pojūčių ir persiorientuoti į naują koordinačių sistemą.

Jis buvo ne žemiausiame to keisto, atvirkščio pasaulio taške, bet aukščiausiame. Nuo čia viskas visomis kryptimis ėjo žemyn, o ne aukštyn. Jei jis pasiduos nuo centrinės ašies link įgaubtos sienos, kurią, beje, ilgiau laikyti siena būtų netikslu, trauka tolygiai didės. Kai jis pasieks cilindro vidaus paviršių, galės bet kuriame taške stovėti stačias: kojomis į žvaigždes, galva link besisukančio būgno centro. Pati idėja seniai žinoma: nuo kosminių skrydžių pradžios išcentrinė jėga buvo naudojama sukurti dirbtinei traukai. Bet jam žadą užėmė tos idėjos pritaikymo mastai, pritrenkiantys dydžiai. Pati didžiausia kosmoso stotis „Sinksetas 5" turėjo per pusiaujį mažiau negu du šimtus metrų. Vis dėlto reikia šiek tiek laiko, kad priprastum prie šimto karto didesnių apimčių.

Jį supančio tunelio peizažas buvo išmargintas šviesos ir šešėlių lopiniais; gal tai miškai, laukai, užšalę ežerai ar miestai? Per tokį atstumą ir dar gęstančios raketos šviesoje neįmanoma suprasti. Siauros juostos, kurios gali būti vieškeliai, kanalai ar upės ištiesintomis vagomis, sudarė vos regimą geometrinį tinklą; o toliau, kur vos akys beįžiūrėjo, cilindrą juosė daug tamsesnis ruožas. Jis atrodė kaip uždaras ratas, einantis aplink viso pasaulio vidų, ir Nortonas staiga prisiminė mitą apie Okeaną, apie vandenyną, kuris, kaip senovėje buvo tikima, supo Žemę. Čia, ko gero, buvo dar keistesnė jūra, ne apvali, o cilindro pavidalo. Įdomu, ar ji, prieš užšaldama tarpžvaigždinėje naktyje, bangavo, tvindavo ir nuslūgdavo, ar joje yra srovių. . . ir žuvų?

Raketa pašvietė ir užgeso, reginys pranyko. Bet Nortonas žinojo, kad iki karsto lentos tie vaizdai išliks gyvi jo atmintyje. Kad ir kokie jo laukia atradimai paskui, jie niekad neišdildys pirmojo įspūdžio. O istorijoje jis visad figūruos kaip pirmasis iš visos žmonijos savo akimis išvydęs svetimos civilizacijos stebuklus.

9
Žvalgyba

— Išilgai ašies paleidome ilgos delsos apšviečiamąsias raketas ir dabar turime gerų nuotraukų iš viso cilindro vidaus — iki kito galo. Pagrindiniai Ramos taškai jau pažymėti žemėlapyje.

Nors jų nedaugelį teatpažįstame, bet jau davėme jiems laikinus pavadinimus.

Ramos vidaus ilgis siekia penkiasdešimt kilometrų, o plotis — šešiolika. Abu galai taurės pavidalo, kuriuose apstu geometrinės formos konstrukcijų. Savąjį pavadinome šiaurės pusrutuliu ir čia, prie ašies, įkūrėme pirmąją bazę.

Iš centrinės aikštelės 12 laipsnių kampu vienas nuo kito leidžiasi trys kone kilometro ilgio trapai. Visi jie baigiasi terasoje, kuri atrodo kaip žiedas, juosiantis taurę. O nuo čia trapus pratęsia jau trys milžiniškų laiptų kaskados, nutįsusios iki pačios lygumos. Įsivaizduokite skėtį tik su trimis virbais, nutolusiais vienas nuo kito lygiais tarpais, ir turėsite puikiausią supratimą apie šį Ramos galą.

Šitie virbai ir yra laiptai, labai statūs prie ašies, o toliau, artėdami prie lygumos, vis nuožulnesni. Visos laiptų kaskados, kurias pavadinome Alfa, Beta, Gama, ne ištisinės, jas kerta dar penkios žiedinės platformos. Sumetėme, kad laiptuose gali būti apie dvidešimt—trisdešimt tūkstančių pakopų. Matyt, jie naudojami tik kritiškais atvejais, nes sunku įsivaizduoti, kad ramiečiai — ar kaip mes juos vadinsime — neturėtų geresnių priemonių savo pasaulio ašiai pasiekti.

Pietinis pusrutulis atrodo visai kitaip. Visų pirma, ten nėra laiptų ir centrinės aikštelės. Jų vietoj — didžiulis, kažin kiek kilometrų ilgio smailėjantis stulpas, tįsantis palei ašį, o aplink jį — kiek mažesni šeši stulpai. Visa ta išmonė nepaprastai keista, ir mes niekaip negalime įsivaizduoti, kokios jos funkcijos.

Penkiasdešimties kilometrų ilgio cilindrinį ruožą tarp dviejų pusrutulių pavadinome Vidurio lyguma. Gal ir keistai skamba mūsų vartojamas žodis „lyguma" nusakyti iš pažiūros tokiam įgaubtam objektui, bet mums atrodo, kad jis visai pagrįstas. Nusileidus į lygumą, ji pasirodys visai plokščia, kaip butelio vidus ropojančiai po jį skruzdėlei.

Vidurio lyguma labiausiai stebina tuo, kad ją dalina į dvi puses dešimties kilometrų platumo tamsus kaspinas, juosiantis visą cilindrą. Toji juosta panaši į ledą, todėl pavadinome ją Cilindrine jūra. Kaip tik jos viduryje matyti didžiulė ovalo formos sala, maždaug dešimties kilometrų ilgio ir trijų pločio, visa nustatyta aukštais pastatais. Kadangi jos bendras vaizdas primena Senąjį Menheteną, pavadinome ją Niujorku. Tačiau aš

nemanau, kad tai miestas; man jis labiau panašus į didžiulį fabriką ar chemijos gamyklą.

Bet čia yra keli miestai arba bent miesteliai, mažiausiai koks šešetas. Jei jie būtų statyti žmonėms, juose galėtų gyventi apie penkiasdešimt tūkstančių. Tuos miestus pavadinome Roma, Pekinu, Paryžiumi, Maskva, Londonu, Tokijumi. Juos jungia tiesūs keliai ir kažkas panašaus į geležinkelių sistemą.

Šito sustingusio pasaulio sandara teikia tiek medžiagos moksliniams tyrimams, kad darbo pakaktų keliems amžiams. Mums reikia ištirti keturis tūkstančius kvadratinių kilometrų, o laiko yra tik kelios savaitės. Todėl abejoju, ar pasiseks išaiškinti bent dvi svarbiausias paslaptis, kurios man neduoda ramybės nuo tos akimirkos, kai įžengiau čia: kas jie ir kas jiems nutiko?

Įrašas baigėsi. Žemėje ir Mėnulyje Ramos komiteto nariai atsikvėpė, o paskui ėmė žiūrinėti priešais išsklaidytus žemėlapius ir fotografijas. Jie jau buvo studijavę juos kažin kiek valandų, tačiau laivo vado Nortono balsas suteikė vaizdams tokio didingumo, kurio jokiomis nuotraukomis neperduosi. Jis tikrai buvo ten ir, plykstelėjus raketų šviesai šioje amžių naktyje, matė savo akimis keistų keisčiausią paslaptingą pasaulį. Ir jis ves ekspedicijas jo tyrinėti.

— Daktare Perera, gal pakomentuotumėte paskutines naujienas?

Pasiuntiniui Bouzui šmėkštelėjo mintis, ar nederėjo pirmiau suteikti žodžio profesoriui Deividsonui; jis vis dėlto vyresnis už visus mokslininkus ir vienintelis komiteto astronomas. Bet senasis kosmologas, atrodo, vis dar tebebuvo švelnaus šoko būklėje ir aiškiai išsimušęs iš vėžių. Per visą savo mokslinę karjerą jis teigė Visatą esant areną, kurioje dominuoja titaniškos gravitacijos, magnetizmo, radiacijos objektyvios jėgos; jis niekad netikėjo gyvybę turint svarbų vaidmenį Visatoje ir laikė jos pasirodymą Žemėje, Marse ir Jupiteryje atsitiktiniu nukrypimu nuo normos.

Bet štai atsirado įrodymas, kad gyvybė ne tik egzistuoja už Saulės sistemos, bet ir yra pasiekusi tokių aukštumų, kurios gerokai pralenkia tai, ką žmogus sukūrė ar tikėjosi sukurti tik po šimtmečių. Maža to, Ramos atradimas metė iššūkį kitai jo dogmai, kurią Deividsonas skelbė ilgus metus. Priremtas prie sienos, jis nenoriai pripažindavo, kad gyvybė gal ir egzistuoja kitose žvaigždžių sistemose, bet būtų absurdiška, jis visad pa-

brėždavo, galvoti, kad kada nors ji galėtų peržengti tarpžvaigždines gelmes.

O gal ramiečiams iš tikrųjų tai nepasisekė, jei laivo vadas Nortonas teisingai spėja jų pasaulį pavirtus į kapą? Bet jie bent bandė atlikti žygį, ir tas ketinimas byloja, kad jie tikėjo sėkme. Jei toks dalykas atsitiko kartą, jis gali pasikartoti ir dar daugelį sykių šioje šimto bilijonų saulių galaktikoje. Ir kur nors kam nors tai tikrai pavyks.

Tokia buvo daktaro Karlailio Pereros tezė, kurią be įrodymų, vien tik karštai mosikuodamas rankomis, jis skelbė metų metais. Dabar jis jautėsi laimingiausias, bet tuo pačiu ir labiausiai nuskriaustas žmogus. Rama įspūdingai patvirtino jo įsitikinimus, bet jis niekad neįžengs į tą pasaulį, net nepamatys jo savo akimis. Jei staiga būtų pasirodęs šėtonas ir pasisiūlęs bematant jį nubloginti į Ramą, jis būtų pasirašęs sutartį, net nežvilgtelėjęs į ją.

— Mielai, ponas pasiuntiny. Tikiuosi, kad mano turima informacija bus visiems įdomi. Be abejo, dabar mes susidūrėme su „kosminiu Nojaus laivu". Kosmologinėje literatūroje tai sena idėja. Man pavyko ją atsekti iki britų fiziko J. D. Bernalo, kuris pasiūlė šį tarpžvaigždinių kolonizacijų metodą knygoje, išspausdintoje 1929 metais, taip, prieš du šimtus metų! O didysis rusų mokslininkas Ciolkovskis išdėstė panašius pasiūlymus net dar anksčiau.

Norint vykti iš vienos žvaigždžių sistemos į kitą, transporto pasirinkimas nemažas. Jei tarsim, kad šviesos greitis yra absoliuti greičio riba — o tai dar ne visiškai nustatyta, nepaisant kai kurių prieštaraujančių nuomonių (čia Deividsonas pasipiktinęs šnarpštelėjo, bet oficialiai protestuoti nepradėjo) — tai galima greitai skristi mažu laivu, o milžinu keliauti lėčiau.

Atrodo, kad nėra jokių techninių priežasčių, dėl kurių erdvėlaiviai negalėtų pasiekti devyniasdešimt ar net daugiau procentų šviesos greičio. O tada kelionė iš vienos žvaigždės į gretimą truktų nuo penkerių iki dešimties metų; gal ir prailgtų, bet tai nėra neįmanoma, ypač būtybėms, kurių amžius skaičiuojamas gal šimtmečiais. Nesunku įsivaizduoti tokios trukmės reisus, atliekamus ne ką didesniais už mūsų laivais.

Bet gal tokie greičiai neįmanomi su būtinu kelionei kroviniu? Atminkite, kad reikia gabentis ir kuro greičiui sumažinti prieš kelionės galą, net jeigu ir neketini skristi atgal. Taigi gal būtų

išmintingiau neskubant keliauti kokius dešimt ar šimtą tūkstančių metų.

Bernalas ir kiti galvojo, kad tai būtų galima atlikti su skraidančiais keliolikos kilometrų skersmens pasaulėliais, gabenančiais tūkstančius žmonių, kuriems kelionė truktų šimtmečius. Savaime aišku, toji sistema turėtų būti griežtai uždara, pati repredukuojanti maistą, orą ir kitas būtinybes. Bet juk šitaip yra ir Žemėje, tik čia viskas daroma truputį didesniu mastu.

Kai kurie rašiusieji šiuo klausimu siūlė tuos kosminius Nojaus laivus statyti koncentriniais rutuliais, kiti — tuščius, besisukančius cilindrus, kad išcentrinė jėga galėtų sukurti dirbtinę trauką — visai taip, kaip radome Ramoje. . .

Deividsonas ilgiau negalėjo pakęsti tokio skiedalo.

— Nėra tokio daikto, kaip išcentrinė jėga! Tai inžinierių išmonė. Yra tik inercija!

— Jūs visai teisus,— sutiko Perera,— nors vargu ar tuo įtikinsite žmogų, ką tik išsviestą iš karuselės. Bet matematinis tikslumas atrodo nebūtinas. . .

— Na jau, na,— įsiterpė kiek susierzinęs Bouzas.— Mes visi žinome, ką jūs turite galvoje, bent taip manome. Prašome negriauti mūsų iliuzijų.

— Aš tik norėjau pabrėžti, kad šiaip Rama nėra naujiena, tik jo dydis stulbinantis. Žmonės svajoja apie tokius daiktus jau porą šimtų metų.

Dabar norėčiau pereiti prie kito klausimo. Ar galima nustatyti, kiek laiko Rama skrieja erdvėje?

Mes jau esame tikslių tiksliausiai apskaičiavę jo orbitą ir greitį. Tarę, kad Rama nėra keitęs navigacinės krypties, galime atsekti, kur jis skriejo prieš milijonus metų. Mes manėme jį atskridus iš artimiausios žvaigždės pusės. Pasirodo, kad klydome.

Praėjo daugiau kaip du tūkstančiai metų, kai Rama pralėkė pro paskutinę žvaigždę, o toji kaip tik pasitaikė netaisyklingo kintamumo — pati netinkamiausia saulė, kokią tik galima įsivaizduoti apgyvendintai planetinei sistemai. Jos šviesumas kaitaliojasi nuo vieneto iki penkiasdešimties[1] ir daugiau; kas keleri metai planetos, jei jų ten būtų, pakaitomis tai iškeptų, tai suledėtų.

— Man kilo mintis,— įsiterpė daktarė Prais,— kad tai viską

[1] Vienetu laikomas žvaigždės šviesumo minimumas.

ir paaiškina. Gal kažkada toji žvaigždė buvo normali saulė, o paskui pasidarė nestabili. Štai kodėl ramiečiai turėjo ieškotis kitos.

Perera žavėjosi senąja archeologe, todėl atlaidžiai išklausė jos žodžius. Bet ką ji pasakytų, pagalvojo, jei aš pradėčiau aiškinti pačius žinomiausius jos srities dalykus.

— Mes jau svarstėme tai,— švelniai atsakė jis.— Jei mūsų dabartinės žvaigždžių evoliucijos teorijos yra teisingos, toji žvaigždė niekad negalėjo būti stabili, niekad negalėjo turėti planetų, kuriose egzistuotų gyvybė. Taigi Rama keliauja per kosmosą mažiausiai du šimtus tūkstančių metų, o gali būti ir milijoną.

Dabar Rama — šaltas, tamsus ir, atrodo, miręs pasaulis; tariuosi galįs paaiškinti, kodėl. Ramiečiai, matyt, neturėjo pasirinkimo, ko gero, jie tikrai bėgo nuo kokios negandos, bet apsiskaičiavo.

Jokia uždara ekologinė sistema negali šimtu procentų sėkmingai funkcionuoti; visad kažkas eikvojasi, žūsta, degraduoja, teršiasi aplinka. Tai gali įvykti per bilijoną metų, bet galų gale planeta vis dėlto išseks ir apsinuodys. Vandenynai išdžius, atmosfera išsisklaidys.

Mūsų akimis žiūrint, Rama yra milžiniška, bet iš esmės tai labai mažytė planeta. Pagal mano apskaičiavimus, remiantis jo korpuso pralaidumu ir apytikriai nustatytu biologinės apytakos tempu, cilindro ekologinis balansas galėjo išsilaikyti maždaug tūkstantį metų. Na, daugiausiai duodu dešimt tūkstančių metų.

Turint galvoj Ramos greitį, tiek laiko pakaktų prasmukti pro susigrūdusias saules galaktikos širdyje. Bet tik jau ne šiose galaktikos pakraščių spiralinėse rankovėse. Rama yra laivas, kuris išeikvojo visas savo atsargas, nepasiekęs tikslo. Tai apleistas erdvėlaivis, plaukiantis tarp žvaigždžių.

Šiai teorijai prieštarauja tik vienas rimtas argumentas, ir aš, užbėgdamas jums už akių, tuoj pat jį iškelsiu. Ramos orbita yra taip tiksliai nukreipta į Saulės sistemą, kad apie jokį atsitiktinumą negali būti kalbos. Mano nuomone, jis net pernelyg priartės prie Saulės. Todėl „Indeveris" turi palikti Ramą gerokai prieš perihelį, kad išvengtų perkaitimo.

Nenoriu dėtis visažinančiu. Gal yra koks nors automatinis distancinis valdymas, kreipiantis Ramą į artimiausią tinkamą žvaigždę, nors jo kūrėjai pasimirė prieš kažin kiek amžių.

O kad jie išmirę, laiduoju savo moksline reputacija. Visi pavyzdžiai, paimti iš Ramos vidaus, yra absoliučiai sterilūs. Nesuradome nė mažų mažiausio mikroorganizmo. O į tas kalbas, kurias jūs girdėjote apie gyvybės užkonservavimą, galite nekreipti dėmesio. Dėl esminių priežasčių hibernacija gali būti trukusi tik keletą šimtmečių, o mes kalbame apie tūkstanteriopai ilgesnį laikotarpį. Taigi pandoriečiams ir jų šalininkams nėra ko nerimauti. O aš iš savo pusės labai apgailestauju dėl to. Kaip būtų nuostabu susitikti su kita protingų būtybių atmaina!

Bet mes pagaliau gavome atsaką į vieną seniausių klausimų. Mes ne vieni. Ir nuo šiol visai kitaip žiūrėsime į žvaigždes.

10
Žygis į tamsą

Laivo vadą Nortoną ėmė didžiausia pagunda, bet pirmoji kapitono pareiga — žiūrėti laivo. Jei per pirmąją žvalgybą atsitiks kokia nelaimė, jis turėtų gelbėti laivą.

Taigi toji garbė teko Nortono pavaduotojui, kapitonui leitenantui Karlui Merserui — pačiam tinkamiausiam kandidatui. Nortonas mielai pripažino, kad Karlas geriau tinka šiai užduočiai.

Gyvybės palaikymo sistemų autoritetas Merseris buvo parašęs kelis pavyzdinius vadovėlius šiuo klausimu. Jis asmeniškai buvo patikrinęs nesuskaitomą daugybę tos srities įrenginių, dažnai pavojingomis gyvybei sąlygomis, ir buvo pagarsėjęs nuostabiu sugebėjimu reguliuoti savo biologines funkcijas. Jis galėdavo beregint sulėtinti savo pulso dažnumą penkiasdešimčia procentų arba nekvėpuoti iki dešimties minučių. Šis naudingas triukas jam ne kartą buvo išgelbėjęs gyvybę.

Karlas buvo didelių gabumų ir proto, tačiau visiškai stokojo vaizduotės. Patys pavojingiausi eksperimentai ar užduotys jam būdavo tik darbas, kurį reikia atlikti. Be reikalo niekad nerizikuodavo ir tiesiog nepakentė vadinamųjų drąsuolių.

Du devizai ant Karlo rašomojo stalo tarsi apibendrino jo gyvenimišką filosofiją. Vienas klausė „AR NIEKO NEUŽMIRŠAI?", antrasis ragino „PADĖK IŠGYVENDINTI NARSUMĄ!" Karlą siutino tik vienintelis dalykas pasaulyje — pasakyk jam, kad yra laikomas narsiausiu vyru laivyne.

Paskyrus Merserį, savaime atsirado jam bendras, jo neatskiriamas draugas, leitenantas Džo Kolvertas. Niekaip nepasakytum, ką jiedu turėjo bendro. Laibas, karštakošis šturmanas buvo dešimčia metų jaunesnis už savo kresną ir šaltakraujišką bičiulį, kuris tikrai nesidomėjo senoviškojo kino menu, dėl kurio Džo galva buvo tiesiog pramušta.

Bet argi perprasi likimo užgaidas? Prieš daugelį metų tarp Merserio ir Kolverto užsimezgė patvarūs ir intymūs ryšiai. Tai buvo gana įprastas dalykas. Daug nuostabiau buvo tai, kad jiedu dar turėjo bendrą žmoną Žemėje, kuri abiem pagimdė po vaiką. Nortonas vis puoselėjo viltį kada nors su ja susipažinti, turėtų būti įstabiausia moteris! Šis trikampis gyvavo mažiausiai jau penkerius metus ir, atrodo, visi kampai puikiausiai tebesilaikė.

Žvalgymo komandai neužteko dviejų vyrų. Seniai buvo patirta, kad geriausia eiti žvalgybon trim: jei vienas žus, du dar gali išsigelbėti, o vienas išlikęs būtų vis tiek pasmerktas pražūčiai. Gerai pagalvojęs, Nortonas išrinko technikos specialistą, seržantą Vilardą Maironą. Mechanikos genijus, galintis bet kokį prietaisą priversti judėti, o šiam užsiožiavus sukonstruoti dar geresnį, bus idealus žmogus nagrinėti nematytiems įrenginiams. Maironas, pagal pagrindinį užsiėmimą profesorius adjunktas Astrotechnikos koledže, būdamas ilgose atostogose, skirtose moksliniam darbui, nesutiko pakeliamas iš seržantų į karininkus vien dėl to, jog nenorėjo užkirsti kelio į paaukštinimą kokiam labiau nusipelniusiam kadriniam kariškiui. Niekas rimtai nepatikėjo tokiu jo aiškinimu ir visi nutarė, kad Vilas neturi jokių siekių. Seržantui gal tai ir nepakenksią, bet tikras profesorius jis niekad nebūsiąs. Maironas, kaip ir daugybė puskarininkių anksčiau, matyt, buvo atradęs sau idealų kompromisą tarp valdžios ir atsakomybės.

Kai jie išplaukė pro paskutinį oro šliuzą ir sklendė nesvarumo būklėje išilgai Ramos ašies, Kolvertas pasijuto, kaip kad dažnai jam būdavo, filmo herojumi. Kartais jis pagalvodavo, gal vertėtų atprasti nuo to įpročio, bet, antra vertus, kas čia blogo? Tas vaizduotės žaismas gali padaryti net patį nuobodžiausią užsiėmimą įdomesnį ir, kas žino, gal vieną dieną jam ir gyvybę išgelbės? Jis atsimins, ką panašiais atvejais darydavo Ferbenksas, Koneris ar Hirošis.

Šįkart jis pasiruošė ryžtingai veikti viename iš dvidešimtojo amžiaus pradžios karų; Merseris buvo seržantas, vedantis trijų žmonių grupę į nakties žygį niekieno žemėje. Nesunku buvo įsivaizduoti, kad esi milžiniškoje, sviedinio išraustoje duobėje, nors iš jos kilo dailiai padarytos terasos. Duobė skendėjo šviesoje, besiliejančioje iš plačiai išdėstytų plazmos lankų, kurie apšvietė beveik be šešėlių visą vidų. Bet už duobės, anapus toliausios terasos, viešpatavo paslaptinga tamsa.

Tiesą sakant, Kolvertas puikiausiai žinojo, kas ten yra. Iš pradžių apskrita, daugiau kaip kilometro platumo terasa, kurią į tris lygias dalis dalina iš pažiūros labai panašūs į didžiulius geležinkelio bėgius platūs trapai. Jais galėjai slyste slysti, nes skersiniai buvo įleisti vidun. Kadangi tie trys trapai buvo visai vienodi, nereikėjo kvaršinti galvos, kurį pasirinkti, ir jie pasuko į arčiausią nuo Alfos šliuzo.

Trapo skersiniai buvo nepatogiai toli vienas nuo kito, bet dėl to jie vargo neturėjo. Net centrinės aikštelės pakraštyje, per puskilometrį nuo ašies, trauka vos prilygo vienai trisdešimtajai g Žemėje. Nors jie nešėsi įvairių reikmenų ir gyvybės palaikymo aparatą, viso labo sveriančių kone šimtą kilogramų, galėjo judėti gana lengvai.

Laivo vadas Nortonas ir dubliuojanti komanda palydėjo juos palei saugos lynus, ištemptus nuo Alfos šliuzo iki kraterio briaunos. Už jos prožektorių šviesa jau nebesiekė — priešais žiojėjo Ramos tamsa. Šokinėjančioje šalmo žibinto šviesoje tegalėjai matyti už kelių šimtų metrų pranykstantį trapą.

O dabar, tarė sau Merseris, turiu padaryti pirmą sprendimą. Ar aš lipu aukštyn, ar žemyn?

Klausimas buvo ne toks jau paprastas. Jie dar yra iš esmės nesvarumo būklėje, ir protas gali pasirinkti kokią tik nori orientacinę sistemą. Merseris, sukaupęs valią, gali save įtikinti, kad žiūri į horizontalią lygumą, į vertikalią sieną ar į stačios uolos viršūnę. Nemaža astronautų, pasirinkę klaidingas koordinates, prieš pradėdami sudėtingą darbą, paskui gerokai vargo dėl psichologinių problemų.

Merseris pasiryžo sklęsti galva pirmyn, nes kitaip ir judėti būtų kebliau. Juoba kad taip keliaujant lengviau matyti, kas yra priekyje. Lipant pirmuosius šimtus metrų, įsivaizduosiu kopiąs aukštyn; tik kai didėjanti traukos jėga daugiau neleis iš-

laikyti tų iliuzijų, pakreipsiu savo mintyse kryptį šimtu aštuoniasdešimt laipsnių.

Jis užčiuopė pirmą skersinį ir pamažėle nusiyrė trapu. Judėti buvo taip lengva nelyginant eitų jūros dugnu, net lengviau, nes čia nebuvo vandens pasipriešinimo. Einant taip lengvai, ėmė pagunda paspartinti žingsnį, bet Merseris buvo per daug patyręs, kad skubėtų tokioje nepažįstamoje aplinkoje.

Per ausines buvo girdėti ritmiškas jo dviejų draugų kvėpavimas. Nereikėjo jokių kitų įrodymų, kad jie gerai jaučiasi, bei eikvoti laiko klausimams. Nors ir knietėjo atsisukti, jis nusprendė nerizikuoti, kol pasieks trapo gale esančią platformą.

Skersiniai ėjo vienas paskui kitą per lygų pusmetrį, ir iš pradžių lipdamas viršun, Merseris kas antrą praleisdavo. Bet jis atidžiai juos skaičiavo ir po dviejų šimtų aiškiai pajuto pirmus savo svorio požymius. Taigi jau pradeda atsiliepti Ramos sukimasis.

Po keturių šimtų skersinių jis nustatė, kad sveria apie penkis kilogramus. Nieko ypatingo, tik jau sunku įsivaizduoti, kad lipi, nes esi lyg tempte tempiamas aukštyn.

Ant penkišimtojo skersinio jis nusprendė stabtelėti. Merseris jautė rankų raumenis jau reaguojant į neįprastą mankštą, nors visą darbą dirbo Rama, o jam liko tik prilaikyti save.

— Viskas gerai, kapitone,— pranešė jis.— Kaip tik dabar priėjome pusiaukelę. Džo, Vilai, kaip laikotės?

— Gerai. Kodėl sustojai?— paklausė Kolvertas.

— Aš irgi gerai,— atsiliepė Maironas.— Bet saugokis Koriolio traukos. Ji jau pradeda rastis.

Tai pastebėjo ir Merseris. Kai tik pakeldavo koją nuo pakopos, tuoj norėdavosi sukti į dešinę. Karlas puikiai žinojo, jog tai tik Ramos sukimosi padarinys, o atrodė, kad kokia paslaptinga jėga pamažu jį stumia nuo trapo.

Ko gero, atėjo laikas eiti kojomis žemyn, kai žodis „žemyn" ima įgauti realią prasmę. Jis surizikuos akimirką pamesti orientaciją.

— Dėmesio! Sukuosi aplink.

Tvirtai nusitvėręs skersinio, jis apsisuko šimtą aštuoniasdešimt laipsnių ir bematant jį apakino kolegų šviesos. Toli virš jų ir dabar tikrai viršuje, buvo matyti silpna pašvaistė ties stačios uolos briauna. Jos fone juodavo Nortono ir dubliuojančios atidžiai jį stebinčios komandos figūros. Jie atrodė tokioje toly-

bėje baisiai mažyčiai, ir jis mostelėjo jiems ranka — viskas gerai.

Jis paleido skersinį ir atsidavė silpnai dirbtinei Ramos traukai. Nuo vieno skersinio ant kito slydo ilgiau kaip dvi sekundes; Žemėje per tokį ilgą laiką žmogus nukristų trisdešimt metrų.

Taip lėtai lipti buvo tikra kančia, tad jis, norėdamas pagreitinti kelionę, pasistumdavo šiek tiek rankomis ir tada nuslysdavo iš karto per penkiolika skersinių; o jei perdėm įsibėgėdavo, prisistabdydavo kojomis.

Ant septyniasdešimtojo skersinio jis vėl sustojo ir nukreipė savo šalmo žibintą žemyn. Kaip ir buvo apskaičiavęs, toliau, už penkiasdešimties metrų, ėjo laiptai.

Po kelių minučių jie jau stovėjo ant pirmosios laiptų pakopos. Po tiek mėnesių kosmose buvo keista stačiam stovėti ant kieto paviršiaus ir jausti jį kojomis. Jie vis dar svėrė mažiau kaip dešimt kilogramų, bet tiek pakako, kad pasijustum tvirtai. Užsimerkęs Merseris galėtų patikėti, kad jis dar kartą atsidūrė tikrame pasaulyje.

Plokštuma, arba platforma, iš kurios leidosi laiptai, buvo kokių dešimties metrų pločio ir iš abiejų pusių sukosi tolyn kol dingo tamsoje. Merseris žinojo, kad toji terasa — uždaras ratas, ir, jei eitum ja penkis kilometrus, ateitum į tą pačią vietą, apsukęs Ramą.

Dėl mažos čionykštės traukos paprastai vaikščioti čia neįmanoma; galėjai tik milžiniškais žingsniais šuoliuoti. O tai ir buvo pavojinga. Jų žibintai apšvietė visai nedaug neriančių į tamsą laiptų, kuriais eiti būtų apgaulingai lengva. Tik būtinai reikėtų laikytis aukštų turėklų, esančių šone. Per daug drąsus žingsnis galėtų neatsargų keliautoją išmesti toli į erdvę. Žinoma, jis vėl nusileistų už kokių šimto metrų. Pats kritimas nepavojingas, tačiau jo pasekmės gali būti kiek ir liūdnesnės, nes sukantis Ramai, laiptai atsidurtų jau kairėje. Taigi krintantis kūnas atsimuštų į glotnų nuolydį, nepertraukiamai besidriekiantį iki lygumos, esančios už septynių kilometrų apačioje.

Tai bent pasičiuožinėtum, švilptum kaip su rogėmis, galvojo Merseris. Galinis greitis net tokioje traukoje, ko gero, būtų apie kelis šimtus kilometrų per valandą. O gal būtų galima panaudoti trinties jėgą pristabdyti greičiui? Tai būtų pats patogiau-

sias būdas pasiekti Ramos vidaus paviršių. Bet pirma reikėtų labai atsargių bandymų.

— Kapitone,— pranešė Merseris,— nebuvo jokių sunkumų leidžiantis trapu. Jeigu nieko prieš, tęsiu kelionę jau laiptais iki kitos platformos. Noriu nustatyti, kiek laiko lipsime jais.

— Eikite,— nedvejodamas atsakė Nortonas. Jam nereikėjo pridurti „Būkite atsargūs".

Merseris netruko padaryti svarbų atradimą. Buvo neįmanoma, bent esant vienai dvidešimtajai g, leistis laiptais įprastu būdu. Lėti, tarsi sapno judesiai buvo nepakenčiamai varginantys. Vienintelė išeitis — palikti laiptus ir slysti žemyn turėklais.

Kolvertas irgi priėjo tokią išvadą.

— Šitie laiptai pastatyti lipti aukštyn, o ne žemyn,— sušuko jis.— Jais naudotis galima, kai eini prieš gravitaciją, bet, leidžiantis žemyn, tai tikra dievo rykštė. Gal ir nelabai oriai atrodysime, bet, mano galva, pats geriausias būdas leistis žemyn bus apžergus turėklą nušliaužti.

— Tai juokinga,— protestavo Maironas.— Negaliu patikėti, kad ramiečiai būtų taip darę.

— O aš abejoju, ar jie išvis kada nors jais laipiojo. Laiptai, matyt, skirti tik avariniams atvejams. Jie turėjo kokią mechaninę transporto sistemą užsikelti į viršų. Gal kokį funikulierių. Tai paaiškintų ir tas ilgas įpjovas, besitęsiančias nuo centrinės aikštelės iki apačios.

— Aš visą laiką maniau, kad ten — drenažo vamzdžiai. Bet gali būti ir tas, ir tas. Kažin, ar čia kada lyja?

— Gal ir lyja,— atsakė Merseris.— Bet Džo teisus. Velniop orumą! Šliaužiam.

Turėklai, turbūt skirti kažkam panašiam į rankas, buvo glotni, lygi metalinė sija, kurią laikė plačiais tarpais išdėlioti metro aukštumo ramsčiai. Merseris apžergė ją, rūpestingai apsižiūrėjo, ar rankos patikimi stabdžiai, ir pasileido.

Ramiai, po truputį greitėdamas, jis nučiuožė į tamsą, judėdamas šviesos ratile, kurį metė jo šalmo žibintas. Kai nuslydo apie penkiasdešimt metrų, pašaukė ir kitus pas save.

Nė vienas nebūtų prisipažinęs, bet visi pasijuto vėl berniūkščiai, važinėjantys turėklais. Nepraėjo nė dviejų minučių, ir jie saugiai ir patogiai nusileido kilometrą. Kai tik pasirodydavo, kad per greitai slysta, tvirčiau nusitverdavo turėklų — tokio stabdžio visai pakako.

— Tikiuosi, kad gerai pasismaginote,— tarė Nortonas, kai jie nužengė į antrą platformą.

— Kopti atgal nebus taip lengva.

— Tuo aš kaip tik ir noriu įsitikinti,— atsakė Merseris, vaikštinėdamas pirmyn ir atgal, stengdamas nustatyti padidėjusią svorio jėgą.— Čia jau yra vienas dešimtadalis g. Tuoj tikrai pastebėsite skirtumą.

Jis nuėjo, ar, tiksliau sakant, nusklendė prie platformos krašto ir apšvietė su šalmo žibintu žemyn einančius laiptus. Tiek, kiek šviesa siekė, laiptai atrodė visiškai tokie pat, kaip ir anksčiau, nors prieš kelionę atidžiai išstudijuotos fotografijos rodė, kad pakopų aukštis tolydžio mažėja, didėjant traukos jėgai. Laiptai, matyt, buvo taip sukonstruoti, kad lipant būtų išnaudojama maždaug vienodai energijos visuose ilgų laiptų taškuose.

Merseris pažvelgė į Ramos centrinę aikštelę, dabar beveik per du kilometrus virš jo. Neryški pašvaistė ir jos fone nedidukės figūrėlės atrodė baisiai toli. Pirmą kartą jam patiko, kad negali matyti tų begalinių laiptų visos ilgybės. Nepaisant stiprių nervų ir vaizduotės stokos, ką gali žinoti, kaip sureaguotum, išvydęs save lyg vabalą ropojantį daugiau kaip šešiolikos kilometrų aukščio dubenio kraštu ir prisikasusį iki vidurio. Iki šios akimirkos jis galvojo apie Ramos tamsą su apmaudu, dabar beveik džiaugėsi ja.

— Jokių temperatūros svyravimų,— pranešė Nortonui.— Vis dar žemiau nulio. Bet oro slėgimas, kaip ir tikėjomės, kyla, ir dabar siekia apie tris šimtus milibarų. Net su tiek mažai deguonies beveik galima kvėpuoti, o žemiau jokių problemų dėl to nebus ir labai palengvins mūsų darbą. Tai bent atradimas! Pirmas pasaulis, kuriame galime vaikštinėti be kvėpavimo aparato. Kaip mat aš gurkštelsiu to oro.

Centrinėje aikštelėje Nortonas neramiai sujudėjo. Bet kas kas, o Merseris tai žino, ką daro. Pasitikrina ne kartą, kol išsisklaido visos abejonės.

Merseris suvienodino spaudimą, atsegė apsauginį šalmą ir pravėrė plyšelį. Atsargiai kvėptelėjo, paskui jau giliau įtraukė.

Ramos oras buvo pasenęs ir sudusęs, tarsi kokiame neišpasakytai sename kape, kur jau prieš kažin kiek šimtmečių buvo į dulkes pavirtę sutrūniję palaikai. Net Merserio nežmoniškai jautri uoslė, išlavėjusi per metų metus, bebandant gyvybės palaikymo sistemas kartais ir itin pavojingomis sąlygomis, nega-

lėjo užuosti pažįstamų kvapų. Gal kiek atsidavė metalu, ir jis staiga prisiminė, kad pirmieji žmonės Mėnulyje minėjo jautę kažką panašaus į perdegusį parako kvapą savo Mėnulio kapsulėje. Merseris pamanė, kad Mėnulio dulkėmis užteršta „Iglo" kabina turėjo panašų į Ramos kvapą.

Jis vėl užsisegė šalmą ir iškvėpė iš plaučių svetimą orą, iš kurio nebuvo jokios naudos. Net alpinistas, aklimatizavęsis Everesto viršūnėje, čia bematant galą gautų. Bet už kelių kilometrų žemiau bus visai kitas dalykas.

Ką čia dar reiktų padaryti? Nieko daugiau negalėjo sugalvoti, tik mėgavosi švelnia neįprasta trauka. Bet nebuvo prasmės prie jos pratintis, nes jie juk tuoj sugrįš į centrinės aikštelės nesvarumo būklę.

— Kapitone, mes grįžtame,— pranešė jis.— Dabar nėra jokio tikslo eiti toliau, kol nebūsime pasiruošę įveikti visą kelią.

— Sutinku. Mes seksime, per kiek laiko sugrįšite, bet jūs neskubėkite.

Kai Merseris, vienu šuoliu peršokdamas po tris ar keturias pakopas, ėmė kilti aukštyn, jis pripažino, kad Kolvertas nė kiek neklydo: tie laiptai tikrai skirti lipti aukštyn, o ne žemyn. Kol neatsigręži ir nežiūri į tą svaiginantį nuolydžio atstumą, kopti gana smagu. Tačiau po dviejų šimtų pakopų jis pajuto blauzdų raumenis tvinkčiojant ir nusprendė sulėtinti spartą. Kiti irgi taip pat padarė; kai jis išdrįso žvilgtelėti per petį žemyn, kolegos buvo gerokai atsilikę.

Kopimas per tą, atrodė, begalinę laiptų virtinę ėjosi be nuotykių. Kai jie vėl sustojo platformoje, trapo papėdėje, buvo beveik neuždusę, o užlipo per dešimtį minučių. Per kitas dešimtį minučių atsipūtė ir kilo į paskutinį vertikalų kilometrą.

Šuolis — stverk už skersinio, šuolis — stverk, šuolis — stverk... Buvo nesunku, bet taip varginamai įkyru, kad grėsė pavojus atbukinti dėmesį. Trapo pusiaukelėje jie pailsėjo penkias minutes. Jau pradėjo mausti ne tik kojų, bet ir rankų raumenys. Merseris dar kartą pasidžiaugė, kad jiems matyti tiek mažai vertikalaus paviršiaus, kuriuo kopė. Be vargo galėjai įsikalbėti, kad trapo vos keli metrai už šviesos rato, ir va jau čia pat jo galas.

Šuolis — stverk skersinį, šuolis... ir staiga trapas tikrai pasibaigė. Jie sugrįžo į besvorį ašies pasaulį, pas savo sunerimu-

sius draugus. Visa kelionė užtruko valandą, ir jie pasijuto lyg ir šį tą nuveikę.

Bet buvo dar perdaug anksti gėrėtis savimi. Jie, tiesa, padėjo nemaža pastangų, tačiau neįveikė net aštuntadalio tų milžiniškų laiptų.

11

Vyrai, moterys ir beždžionės

Laivo vadas Nortonas nuo seno laikėsi nuomonės, kad kai kurių moterų suvis nereiktų leisti į erdvėlaivį; tai, ką nesvarumo būklė išdarinėja su jų krūtimis, velniškai blaško žmogų. Jau ir taip nelengva, kai jos būna vietoje, bet kai ima judėti ir prasideda ta simpatiška vibracija, tai nors pasiusk. Joks normalus vyras neatlaikys šito. Nortono giliu įsitikinimu, mažiausiai viena rimta kosminė avarija įvyko kaip tik dėl tokio nežmoniško įgulos vyrų išsiblaškymo, „neapsišarvavusiai" laivo darbuotojai nusklendus per valdymo kabiną.

Kartą jis užsiminė apie šią teoriją vyriausiajai laivo gydytojai Lorai Ernst, žinoma, neatskleisdamas, kas yra toji, kuri įkvėpė jį tokiems kategoriškiems apibendrinimams. Nebuvo nė reikalo; jiedu buvo daugiau negu pažįstami. Kartą Žemėje, prieš kažin kiek metų, užėjus vienatvės ir širdperšos bangai, jie permiegojo drauge. Gal tai daugiau ir nepasikartos (bet ką gali žmogus žinoti?), nes labai daug kas pasikeitė ir vieno, ir kito gyvenime. Tačiau, kai gražiai sudėta daktarė virpėdama įplaukdavo į laivo vado kabiną, jį užplūsdavo senos aistros atgarsiai. Lora tai jautė, ir abiem būdavo smagu.

— Bilai,— pradėjo ji,— aš apžiūrėjau mūsų alpinistus, ir štai kokia mano nuomonė. Karlas ir Džo jaučiasi gerai, ir, turint galvoje atliktą užduotį, visi jų duomenys normalūs. Bet Vilo organizmas rodo išsekimo žymes, jis tiesiog yra praradęs formą. Su smulkmenomis aš tau galvos nekvaršinsiu, bet man regis, kad jis neatlieka visų būtinų pratimų. Ir ne jis vienas toks. Jie simuliuoja centrifugoje, jei ir toliau taip tęsis, jiems bus riesta. Perspėk juos.

— Klausau, daktare. Bet yra ir šioks toks pasiteisinimas. Vyrai labai daug dirba.

— Su galva ir pirštais, taip. Bet ne su savo kūnais, nėra tikro kilogramometrų darbo. O su juo mes kaip tik ir susidursime, jei tyrinėsime Ramą.

— Manai, kad galėsime?

— Žinoma, jei veiksime apdairiai. Mudu su Karlu paruošėme kuklią schemą. Ji pagrįsta prielaida, kad žemiau antrosios platformos bus galima apsieiti be kvėpavimo aparatų. Dėl to mums neįtikėtinai pasisekė, ir tai keičia visą materialinio techninio aprūpinimo vaizdą. Aš vis negaliu apsiprasti su mintimi, kad patekome į pasaulį, kur yra deguonies... Taigi mums reikės apsirūpinti tik maistu, vandeniu ir termokostiumais, ir galime stvertis darbo. Nusileisti bus lengva, atrodo, kad galėsime nušliaužti didumą kelio tais labai patogiais turėklais.

— Jau sakiau technikams paruošti roges su parašiutiniais stabdžiais. Jei ir nerizikuosime jomis nuleisti įgulos, atsargoms ir įrenginiams nuboginti jos puikiausiai tiks.

— Žinoma, su rogėmis padarysim reisą per dešimtį minučių, o šiaip užtruktume apie valandą. Kiek laiko kopsime viršun — sunkiau apskaičiuoti. Duočiau šešias valandas, iš jų dvi skirčiau poilsiui — du kartus po valandą. Vėliau, kai turėsime patyrimo ir labiau išvystysime raumenis, bus galima gerokai sutrumpinti tą laiką.

— O ką pasakysi apie psichologinius faktorius?

— Patekus į tokią naują aplinką, dar sunku ką nors teigti. Tamsa, ko gero, bus didžiausia problema.

— Centrinėje aikštelėje pastatytas prožektorius. Kiekvienai žmonių grupei apačioje švies ne tik jų pačių lempos, bet ir šviesos srautas iš viršaus.

— Tai būtų jiems didelė parama.

— Dar vienas dalykas. Ar būsime atsargūs ir siųsime žmones tik iki pusiaukelės ir atgal, ar iš pirmo karto tegul eina iki laiptų galo?

— Jei turėtume daugiau laiko, gal ir būčiau atsargesnė. Bet kadangi mūsų laikas ribotas, nieko baisaus, jei jie sukars visą kelią ir pasidairys aplinkui, ten nusigavę.

— Ačiū, Lora, tai ir viskas, dėl ko norėjau su tavim pasitarti. Dabar liepsiu pirmajam pavaduotojui padirbėti prie to plano. Ir duosiu įsakymą visai įgulai dėl centrifugos pratimų — dvidešimt minučių per dieną pusėje g. Ar tave tai patenkins?

— Ne. Ramos apačioje nulis kablelis šešios g ir aš noriu saugumo garantijos. Tegul būna trys ketvirčiai...

— Oi!

— Dešimt minučių...

— Bus sutvarkyta.

— Du kartus per dieną.

— Lora, tu žiauri moteris, be jokio gailesčio. Bet tebūna taip. Apskelbsiu naujieną prieš pietus. Ne vienam dings apetitas.

Pirmą kartą gyvenime laivo vadas Nortonas išvydo Karlą Merserį šiek tiek susijaudinusį. Penkiolika minučių jis kaip visad dalykiškai ir su dideliu nusimanymu svarstė techninio aprūpinimo problemas, bet buvo matyti, kad jis kažko susirūpinęs. Kapitonas, puikiai numanydamas, kur šuva pakastas, kantriai laukė, kol jis pats apie tai užsimins.

— Kapitone,— pagaliau tarė Merseris,— ar jūs jau nusprendėte pats vesti grupę? Jei atsitiktų kas blogo, likę be manęs kur kas lengviau apsieitumėte. Be to, aš buvau toliau už kitus, kad ir penkiasdešimt metrų, nusigavęs į Ramą.

— Sutinku. Bet atėjo laikas pačiam vadui vesti savo žmones, ir mes nusprendėme, kad ši kelionė nebus pavojingesnė už praėjusią. Jei tik pajusiu ką negero, dumsiu laiptais aukštyn taip greitai, kad iš karto įgysiu teisę dalyvauti Mėnulio olimpiadoje.

Jis tikėjosi daugiau prieštaravimų, bet jų nesulaukė, nors Merseris vis dar atrodė prislėgtas. Kapitonui pagailo jo, ir jis švelniai pridūrė:

— Ir dar galiu lažintis, kad Džo pavys ir pralenks mane.

Milžinas atlėgo, ir pamažu jo veidu išplito šypsena.

— Vis tiek, Bilai, būtų geriau, kad dar ką nors pasiimtum.

— Norėčiau žmogaus, jau buvusio apačioje, bet mudu abu negalime leistis. O Herr Doctor Professor, seržantas Maironas, pasak Loros, vis dar sveria dviem kilogramais per daug. Nieko nepadėtų, jei nuskustume net tuos jo ūsus.

— O kas bus trečias?

— Dar nenusprendžiau. Žiūrėsiu, ką Lora siūlys.

— Ji pati nori eiti.

— O kas nenori? Bet jei ji atsidurs pirmutinė jos pačios sudarytame tinkamiausiųjų kandidatų sąraše, tai sukels mano įtarimą.

Kai Merseris susirinko dokumentus ir išplaukė iš kabinos, Nortoną nusmelkė pavydas. Beveik visa įgula, jo apskaičiavimu, mažiausiai aštuoniasdešimt penki procentai, vienokiu ar kitokiu būdu sutvarkė savo gyvenimo kosmose emocionaliąją pusę. Jis žinojo laivų, kuriuose kapitonai taip pat neblogai šia prasme tvarkėsi, tačiau eiti jų pėdomis Nortonas nenorėjo. Nors „Indeveryje" disciplina buvo palaikoma abipuse pagarba tarp aukštai kvalifikuotų protingų vyrų bei moterų, laivo vado padėtis kėlė didesnių reikalavimų. Jo ypatinga atsakomybė vertė laikytis tam tikro atstumo — net ir su artimiausiais draugais. Kad ir kokie būtų meilės ryšiai, jie gali sudrumsti įgulos tarpusavio santykius, nes beveik visada tokiais atvejais pasipila kaltinimai favoritizmu. Dėl tos priežasties intymios draugystės tarp nevienodo rango žmonių, kuriuos skiria daugiau negu pora tarnybinių pakopų, buvo griežtai nerekomenduojamos, bet, nepaisant to, gyvavo viena taisyklė, reguliuojanti įgulos seksualinį gyvenimą: „Venk viešumos ne gąsdink beždžionių".

„Indeveryje" buvo keturios superšimpanzės, nors, tiksliau kalbant, toks jų apibūdinimas ne visai atitiko tikrovę, nes jos nebuvo šimpanzių šeimos. Nesvarumo būklėje kibi uodega yra didžiulis palengvinimas, bet visos pastangos aprūpinti jomis žmones baigėsi nesėkme. Po lygiai tokių pat nieko gero nedavusių bandymų su žmoginėmis beždžionėmis „Superšimpanzių korporacija" nukreipė žvilgsnį į smulkesnių beždžionių karalystę.

Juodukė, Blondinukė, Auksiukė ir Rudukė buvo kilusios iš tokio giminės medžio, kurio įvairiose šakose užtinkamos pačios protingiausios Senojo ir Naujojo pasaulio beždžionės; jos taip pat turėjo sintetinių genų, niekad neegzistavusių gamtoje. Jų auginimas ir apmokymas kainavo bemaž tiek pat, kiek ir eilinio kosmonauto, bet tai apsimokėjo. Kiekviena svėrė mažiau kaip trisdešimt kilogramų, ir joms reikėjo perpus mažiau maisto ir deguonies, negu žmogui. Namų ruošoje, gaminant nesudėtingą maistą, padavinėjant instrumentus bei dirbant kitus kasdieninius darbus, jos atstojo 2,75 žmogaus.

Tas 2,75 buvo „Korporacijos" tikslas, pagrįstas nesuskaičiuojamais laiko ir judesių tyrinėjimais. Šis nuostabą ir dažnai abejones keliantis skaičius buvo realus, nes beždžionės mielai dirbdavo penkiolika valandų per dieną ir joms nė kiek neatsibosdavo patys grasiausi ir įkyriausi darbai. Taigi jos išlaisvino

žmones darbui, kurį tik žmogus pajėgia atlikti, o erdvėlaivyje tai nepaprastai svarbu.

Skirtingai, negu artimiausios jų giminaitės beždžionės, „Indeverio" gyventojos buvo supratingos, paklusnios ir nesmalsios. Atsiradusios vegetatyvinio dauginimo būdu, jos buvo belytės, o tai pašalino keblią problemą. Rūpestingai augintos vegetarėmis, jos buvo švarios, neturėjo nemalonaus kvapo. Jos galėjo būti mieliausi padarėliai namuose, tik niekas, deja, nebūtų įstengęs jų įpirkti.

Nepaisant visų gerų savybių, vis dėlto laive jos sudarydavo ir rūpesčių. Joms reikėjo skirti atskiras gyvenamąsias patalpas, paprastai vadinamas „Beždžionių namais". Jų nedidelė kajutė visad spindėjo švarumu, buvo gerai įrengta, aprūpinta televizoriumi, įvairiais žaidimais ir užprogramuotomis mokomosiomis mašinomis. Kad neįvyktų nelaimingų atsitikimų, joms buvo griežtai uždrausta eiti į laivo technines patalpas. Visi įėjimai į jas švietė raudona spalva, o beždžionėms buvo išugdytas sąlyginis refleksas, psichologiškai neleidžiantis peržengti tų matomų raudonų barjerų.

Buvo dar ir kalbos problema. Nors jų protinio išsivystymo koeficientas prilygo šešiasdešimčiai, ir jos suprato kelis šimtus angliškų žodžių, bet kalbėti negalėjo. Pasirodo, neįmanoma persodinti balso stygų nei žmoginėms, nei kitoms beždžionėms, ir jos galėdavo susišnekėti tik gestais.

Keli pagrindiniai gestai buvo aiškūs ir nesunkūs išmokti, todėl visi laive juos suprato. O laisvai susišnekėti su jomis galėjo tik vienas vienintelis žmogus, jų prižiūrėtojas, vyriausias stiuardas Makendrius.

Laive juokaudavo, kad seržantas Revis Makendrius net panašus į beždžiones, bet dėl to įsižeisti nebuvo ko, nes trumpais, kiek padažytais kailiukais, grakščių judesių jos buvo labai dailūs gyvūnėliai. Nestigo joms ir lipšnumo, todėl laive visi turėjo savo numylėtines. Nortono favoritė buvo Auksiukė.

Bet tie malonūs santykiai, kuriuos kosmose taip lengva užmegzti su beždžionėmis, sudarydavo kitą problemą, dažnai iškeliamą kaip svarų argumentą prieš jų panaudojimą kosmose. Kadangi jos sugeba išmokti tik kasdieninius paprasčiausius darbus, tai nelaimingo įvykio atveju jos tikras vargas: beždžionės gali ne tik save, bet ir žmones įstumti į pavojų. Pavyzdžiui,

pasirodė neįmanoma išmokyti jas apsivilkti skafandrą — niekaip negalėjo suprasti, kam tai reikalinga.

Niekas apie tai nekalbėjo, bet visi žinojo, ką reikia daryti, jei laivo korpusas būtų pramuštas ar būtų gautas įsakymas palikti laivą. Kartą jau taip buvo atsitikę; tada beždžionių prižiūrėtojas, vykdydamas instrukcijas, kiek persistengė. Jį rado su globotinėmis nusinuodijusį tais pačiais nuodais. Po to įvykio šios funkcijos buvo pavestos vyriausiajam laivo gydytojui, kuris, manoma, mažiau prie jų prisirišęs.

Nortonas dėkojo likimui, kad bent ši atsakomybė neslėgė jo pečių. Jis pažinojo žmonių, kuriuos nužudyti jam būtų daug lengviau, negu Auksiukę.

12
Dievų laiptai

Šaltoje, neužterštoje Ramos atmosferoje visiškai nebuvo matyti prožektoriaus spindulių. Tik apačioje, už trijų kilometrų nuo centrinės aikštelės skersai milžiniškų laiptų bolavo šimto metrų platumo šviesos ratilas. Tamsos apsupta švytinti oazė pamažu slinko į gaubtą, dar penkiais kilometrais žemiau esančią lygumą. Ovalo centre krutėjo trys į skruzdėles panašios figūrėlės, metančios priekin ilgiausius šešėlius.

Kaip jie manė ir tikėjosi, kelionė apačion praėjo be jokių nuotykių. Jie trumpam stabtelėjo nedidelėje platformoje, ir Nortonas paėjėjo kelis šimtus metrų siauru, lenktu jos pakraščiu. Paskui jie nusileido į kitą platformą. Čia jie nusiėmė savo deguonies aparatus ir mėgavosi keista prabanga — kvėpavo be mechaninių priemonių! Dabar jie galės ramiai tyrinėti, nesibaimindami dėl didžiausio žmogų tykojančio kosmose pavojaus ir nesukdami galvos dėl skafandro sandarumo ar deguonies atsargų.

Kai jie pasiekė penktąją platformą ir beliko paskutinė laiptų dalis, svorio jėga prilygo beveik pusei Žemės traukos. Ramos išcentrinis sukimasis pagaliau parodė tikrą savo galią; jie ėmė pasiduoti tai nepermaldaujamai jėgai, kuri valdo kiekvieną planetą ir reikalauja negailestingos kainos už mažiausią klaidelę. Žemyn lipti buvo lengva, bet mintis, kad reikės kopti viršun vėl per tuos tūkstančius pakopų, jau pradėjo slėgti.

Laiptai seniai prarado svaiginantį statumą ir dabar ėjo vis nuožulnyn į horizontą, maždaug santykiu 1 : 5, o pradžioje buvo 5 :1. Galėjai normaliai žygiuoti — ir fiziškai, ir psichologiškai kelionė buvo priimtina; jei ne mažesnė trauka, manytum, kad leidiesi nuo kokių didžiulių laiptų Žemėje. Kartą Nortonas buvo actekų šventyklos griuvėsiuose, ir jį vėl užvaldė tada patirtas jausmas, dabar tik šimteriopai stipresnis. Tas pats pagarbios baimės ir paslapties pojūtis, liūdesys dėl nesugrąžinamai dingusios praeities. Tačiau mastai čia buvo tiek didesni ir laiko, ir erdvės atžvilgiu, kad protas nepajėgė visko aprėpti, o po kiek laiko visai nustojo reaguoti. O gal, laikui bėgant, būtų galima net prie Ramos priprasti, mąstė sau Nortonas.

Ir dar vienu atžvilgiu cilindras visiškai skyrėsi nuo tų Žemės griuvėsių. Rama buvo šimtus kartų senesnis už bet kokį Žemėje išlikusį statinį, net už Didžiąją piramidę. Bet viskas čia atrodė absoliučiai nauja — jokių senumo ar susidėvėjimo požymių.

Nortonas ilgai suko dėl to galvą, kol sukūrė hipotezę. Visa, ką jie iki šiol tyrė, buvo avariniams atvejams skirtos sistemos dalis, kuria šiaip niekas nesinaudojo. Sunku įsivaizduoti, kad ramiečiai — nebent jie buvo fizinių pratimų maniakai, kurių pasitaiko ir Žemėje,— kada nors būtų laipioję aukštyn ir žemyn tokiais neįmanomais laiptais ar jų identiškais dublikatais, užsibaigiančiais nematomu Y aukštai virš galvos. Gal jų reikėjo tik statant Ramą, o paskui jie taip ir liko. Laikinai galima apsieiti ir su tokia teorija, buvo aišku, kad ji nėra teisinga. Kažkur kažkas buvo ne taip.

Paskutinį kilometrą jie ne čiuožė turėklais, bet leidosi žemyn, šuoliuodami per dvi pakopas vienu ilgu, lengvu žingsniu; šitaip šokinėjant, nusprendė Nortonas, jie labiau išmankštins raumenis, kurių greit prireiks. Laiptai pasibaigė beveik netikėtai, nejučiomis: buvo, ir staiga jau nebėra, tik balzgana lyguma, plytinti silpnoje prožektoriaus šviesoje, kuri už keleto šimtų metrų visai ištirpo tamsoje.

Nortonas pažvelgė į šviesos šaltinį prie ašies, nutolusį daugiau negu aštuonis kilometrus. Žinodamas, kad Merseris stebi juos pro teleskopą, linksmai pamojavo jam.

— Kalba kapitonas,— pasakė jis per radiją.— Viskas eina kaip iš pypkės, pagal planą, jokių problemų.

— Gerai,— atsakė Merseris.— Mes jus stebėsime.

Stojo trumpa tyla, paskui pasigirdo kitas balsas.

— Kalba pirmasis padėjėjas iš laivo. Tikrai, kapitone, negerai. Juk pats žinote, kad per praėjusią savaitę žinių tarnyba kiaurai išūžė mums ausis. Aš nelaukiu nemirtingo kūrinio, bet nejaugi negalite vaizdingiau ką nors papasakoti?

— Pasistengsiu,— atsakė nusijuokęs Nortonas.— Bet atsimink, kad čia dar nieko negalima įžiūrėti. Na, atrodo, tarsi būtum didžiulėje, potamsėje scenoje, kurią apšviečia tik vienas prožektorius. Matyti tik laiptai, keli šimtai pirmųjų pakopų, kylančių toli aukštyn, kol pradingsta tamsoje. Kiek akys užmato, lyguma atrodo visai plyna. Išlinkimas per mažas, kad ką nors įžiūrėtum iš tokio nedidelio apšviesto plotelio. Ko gero, tai ir viskas apie aplinką.

— Gal turit kokių įspūdžių?

— Na, čia dar labai šalta, žemiau nulio. Laimė, kad mūsų kostiumai terminiai. Ir, žinoma, tylu, tyliau, negu bet kur Žemėje ar kosmose, kur visad yra šiokio ar tokio triukšmo. Čia kiekvienas garsas praryjamas. Mus supanti erdvė tokia milžiniška, kad negirdėti jokio aido. Gūdu, bet tikiuosi, kad priprasiu.

— Ačiū, kapitone. Gal dar kas pridurs ką nors? Džo, Borisai?

Džo Kolvertas, niekad neieškantis žodžio kišenėje, mielai sutiko pasitarnauti.

— Niekaip neišeina iš galvos mintis, kad pirmą kartą žmonijos istorijoje mes, vaikščiodami kitame pasaulyje, kvėpuojame jo natūraliu oru, nors, vargu ar žodis „natūralus" tinka, kalbant apie tokią vietą, kaip ši. Rama turėtų būti panašus į jo statytojų pasaulį, kaip mūsiškiai erdvėlaiviai yra miniatiūrinis Žemės veidrodis. Du pavyzdžiai yra, žinoma, velniškai menka statistika, bet gal ji teigia, kad visos protingos gyvybės formos yra deguonies vartotojai? Tai, ką mes matėme iš jų statybų, perša mintį, kad ramiečiai — humanoidai, nors, gal penkiasdešimčia procentų už mus aukštesni. Sutinki, Borisai?

Ar Džo erzina Borisą, pagalvojo sau Nortonas. Įdomu, kaip jis reaguos?

Leitenantas Borisas Rodrigas buvo visiems įgulos nariams lyg mįslė. Tykus, orus ryšių viršininkas buvo mėgstamas kolegų, bet jis niekad iki galo nepasinerdavo į jų gyvenimą ir visad laikydavosi tarsi atokiau, lyg žingsniuotų pagal kitą muziką.

Taip ir buvo, nes jis nuoširdžiai išpažino Kosminio Kristaus penktosios bažnyčios religiją. Nortonui ne tik niekaip nepavyko išsiaiškinti, kas nutiko pirmosioms keturioms, bet jis lygiai taip pat nieko nesusigaudė ir apie penktosios ritualus bei ceremonijas. Bet pastarosios skelbiamo tikėjimo pagrindinė dogma buvo gerai žinoma. Jo išpažintojai tikėjo, kad Jėzus Kristus buvo ateivis iš kosmoso, ir visa jų teologija buvo sukurta pagal šį teiginį.

Gal dėl to ir nereikėjo stebėtis, kad nepaprastai didelė dalis šios bažnyčios pasekėjų dirbo kosmose įvairiose pareigose. Paprastai jie būdavo kvalifikuoti, sąžiningi darbuotojai, kuriais galėjai visiškai pasikliauti. Juos visi gerbė ir net mėgo, kadangi nesistengdavo kitų atversti į savo tikėjimą. Tačiau jie visi buvo tarsi kuoktelėję. Nortonas niekaip nesuprato, kaip aukšto mokslinio ir techninio išsilavinimo žmonės gali tikėti į tokius dalykus, kuriuos, kiek jis girdėjo, Kosmoso Kristaus pasekėjai skelbė kaip nenuneigiamus faktus.

Laukdamas Boriso atsakymo į, matyt, provokacinį Džo klausimą, laivo vadas staiga suvokė savo paties slaptus motyvus, pasirenkant Borisą. Jis pasiėmė Rodrigą dėl jo fizinio patvarumo, techninių kvalifikacijų ir todėl, kad buvo galima visiškai juo pasikliauti. Ir dar, ko gero, skatinamas beveik išdaigiško smalsumo. Kaip tokių religinių įsitikinimų žmogus reaguos į bauginančią Ramos tikrovę? Sakykim, jis sutiks ką nors, kas prieštaraus jo teologijai arba patvirtins ją?

Bet visad atsargus Rodrigas nesileido provokuojamas.

— Jie tikrai deguonies vartotojai ir panašu, kad humanoidai. Bet neskubėkime su išvadomis. Jei pasiseks, pamatysime, kas jie per vieni. Gal užtiksime paveikslų, statulų, o gal ir jų kūnų tuose miestuose. Jei ten apskritai miestai.

— Arčiausias yra tik už aštuonių kilometrų,— tarė vildamasis Kolvertas.

Taigi, mąstė Nortonas, o paskui dar aštuoni kilometrai atgal, o po to vėl kopk tais milžiniškais laiptais. Ar galima tiek rizikuoti?

Vienas pirmųjų galimų žygių jo plane ir buvo greitas išpuolis į „miestą", jų pavadintą Paryžiumi, ir dabar jam reikėjo apsispręsti. Maisto ir vandens turėjo pakankamai dvidešimt keturioms valandoms; jie visą laiką bus centrinės aikštelės stebėtojų akivaizdoje ir joks nelaimingas atvejis, atrodo, neįmano-

mas šioje glotnioje, nežymiai įgaubtoje metalinėje lygumoje. Vienintelis galimas pavojus — išsekimas; bet, antra vertus, pasiekę Paryžių, o tai bus visai nesunku, jie kažin ar turės kokių didesnių darbų, kaip padaryti vieną kitą nuotrauką bei parinkti keletą smulkesnių daiktelių.

Bet net toks trumpas žygis apsimokėtų. Laiko buvo labai maža, nes Rama lėkė Saulės link į perihelį, kur „Indeveriui" būtų per daug pavojinga atsidurti.

Šiaip ar taip, bet nuspręsti turi ne jis vienas. Laivo daktarė Ernst seka biologinio daviklio, pritvirtinto prie jo kūno, parodymus. Jei ji neleis, nieko nepadarysi.

— Lora, kaip manai?

— Pailsėkite trisdešimt minučių ir paimkite penkių šimtų kolorijų energijos modulį. O paskui galite drožti.

— Ačiū, daktare,— įsiterpė Kolvertas.— Dabar galėsiu ramiai numirti. Visą gyvenimą troškau išvysti Paryžių. Montmartre, mes ateinam pas tave!

13
Ramos lyguma

Po tų begalinių laiptų vėl eiti horizontalia lyguma buvo savotiška prabanga. Tiesiai priešakyje paviršius buvo tikrai visai lygus; kairėje ir dešinėje, kur baigėsi apšviestas plotas, vos galėjai įžiūrėti besigaubiantį pagrindą. Tarsi eitum labai plačiu lėkštu slėniu; niekaip nepatikėsi, kad jie iš tiesų ropojo milžiniško cilindro viduje, jog už tos mažos šviesos oazės abi lygumos pusės kyla ir paskui susitinka, ne, tampa dangumi.

Nors visi tvardė savo susijaudinimą ir nesibaimino, po kiek laiko nežmoniška Ramos tyla pradėjo slėgti. Kiekvieną žingsnį, žodį bematant prarydavo bežadė tuštuma. Sukorus šiek tiek per puskilometrį, Džo Kolvertas daugiau nebeištvėrė.

Be kitų savo sugebėjimų, jis turėjo nūnai jau retą talentą švilpauti, nors daugelis mano, kad jis galėtų būti dar retesnis. Paprašytas arba ir be jokio prašymo Džo galėjo pašvilpauti melodijas iš daugumos pastarųjų dviejų šimtmečių filmų. Dabar jis pradėjo situacijai tinkančia „Viens du, į darbą eit smagu", bet pajutęs, kad Disnėjaus nykštukų bosas jam per žemas, peršoko į „River Kvai" dainą. Paskui daugmaž chronolo-

gine tvarka atšvilpiniavo melodijas iš pustuzinio epopėjinių filmų ir apvainikavo koncertą motyvu iš Sido Krasmeno pagarsėjusio dvidešimtojo amžiaus pabaigos filmo „Napoleonas".

Ketinimai buvo patys geriausi, bet iš jų nieko neišėjo, net nuotaikos nepataisė. Ramai reikėjo Bacho ar Bethoveno didybės, Sibelijaus ar Tuan Sano susimąstymo, bet ne populiarių niekelių.

Nortonas buvo jau besiūląs jam pataupyti plaučius ateičiai, bet jaunasis karininkas pagaliau pats suvokė savo pastangų menkumą. Po to jie žygiavo tylėdami, tik laikas nuo laiko pasitardami su laivu. Tą raundą laimėjo Rama.

Šiame pirmame žygyje Nortonas numatė vieną lankstą. Paryžius dunksojo priešakyje, pusiaukelėje tarp laiptų papėdės ir Cilindrinės jūros kranto, bet tik už kilometro į dešinę nuo jų tako buvo matyti labai ryškus ir gana paslaptingas įdubis, kurį jie buvo pavadinę Tiesiuoju slėniu. Tai buvo ilgas griovys ar tranšėja, keturiasdešimties metrų gylio ir šimto metrų pločio, šiek tiek nuožulniais krantais; anksčiau buvo tarta, kad tai drėkinamasis griovys ar kanalas. Kaip ir laiptai, jis turėjo du panašius antrininkus, nutolusius lygiais tarpais Ramos išlinkime.

Trys slėniai buvo kone dešimties kilometrų ilgio ir staiga baigėsi prieš pat jūrą — keista, jei jie skirti vandeniui tiekti. Ir kitame jūros krante vaizdas kartojosi: tokie pat trys dešimties kilometrų ilgio kanalai, nutįsę į Pietų ašigalio rajoną.

Ramiai paėjėję penkiolika minučių, jie pasiekė Tiesiojo slėnio artimiausią galą ir stabtelėję įsmeigė susimąsčiusias akis į jo dugną. Visiškai glotnios sienos nuožulniai leidosi šešiasdešimties laipsnių kampu; čia nebuvo nei laiptų, nei atramų kojoms. Dugnas buvo baltos vienodos medžiagos, labai panašios į ledą. Gavus pavyzdį, būtų galima išvengti daug ginčų. Nortonas nusprendė jį įsigyti.

Kolvertas su Rodrigu atstojo inkarus, o jis pats, vyniodamas saugos lyną, pamažu stačiu nuolydžiu bilsnojo žemyn. Pasiekęs dugną, Nortonas buvo tikras rasiąs po kojomis pažįstamą slidų ledą, bet apsiriko. Trintis buvo tokia didelė, kad neleido net slystelti kojai. Medžiaga buvo panaši į stiklą ar permatomą kristalą. Liečiama pirštais, atrodė šalta, kieta ir netampri.

Atsukęs prožektoriui nugarą ir prisidengęs akis nuo jo šviesos, Nortonas pamėgino įžvelgti į kristalinę gelmę, kaip žiūrima pro užšalusio ežero ledą. Bet nieko nematė. Net ir paban-

dęs savo šalmo žibinto šviesą sukoncentruoti žemyn, nieko nepešė. Danga persišvietė, bet buvo nepermatoma. Jei čia užšalęs skystis, tai jis atšyla daug aukštesnėje temperatūroje, negu vanduo.

Nortonas lengvai taukštelėjo plaktuku iš savo geologinio maišelio. „Kaukšt"— įrankis atšoko su dusliu nemuzikaliu garsu. Jis taukštelėjo smarkiau, bet vėl jokių pasekmių, ir jau buvo beužsimojąs iš visų jėgų, bet, kažkokio impulso pagautas, liovėsi.

Neatrodo, kad jam pavyktų atsiskelti šios medžiagos; o jei ir pasisektų? Jis būtų nelyginant koks vandalas, tratinantis didžiulę veidrodinio stiklo vitriną. Vėliau pasitaikys geresnių progų paimti pavyzdžiui, o šįkart jis bent gavo vertingos informacijos. Kad čia kanalas, dabar niekaip nepasakytum. Tiesiog keista tranšėja: staigiai prasideda ir pasibaigia, bet niekur neveda. Ir jeigu čia kada nors būta skysčio, tai kur dėmės, išdžiūvusių nuosėdų žymės? Visur švaru, blizga, tarsi tik vakar darbininkai būtų užbaigę jo statybą.

Jis vėl susidūrė akis į akį su pačia didžiausia Ramos paslaptimi, ir šį kartą neįmanoma jos apeiti. Nortonas buvo gana lakios vaizduotės žmogus, bet niekad nebūtų pasiekęs savo dabartinio posto, jei būtų nepajėgęs pažaboti savo fantazijos skrydžių. Tačiau dabar pirmą kartą jį apėmė kad ir ne blogio nuojauta, bet kažkoks neramumas. Viskas yra ne taip, kaip atrodo, čia išties labai keista vieta, vienu kartu atrodo ir naujut naujutėlė, ir milijono metų senumo.

Susimąstęs jis ėmė lėtai žingsniuoti išilgai mažojo slėnio, o kolegos, laikydami pritvirtintą prie jo liemens lyną, sekė paskui jį viršuje. Nortonas nesitikėjo pamatyti daugiau ko naujo, bet norėjo iki galo perprasti jį apėmusį susijaudinimą. Nes nerimą jam kėlė dar kažkas, visiškai nesusijęs su nepaaiškinamu Ramos naujumu.

Nenuėjus nė keliolikos metrų, jis staiga sustojo, tarsi perkūno trenktas.

Jis tą vietą pažįsta! Jis čia yra buvęs anksčiau!

Net Žemėje ar kokioje kitoje pažįstamoje planetoje nuo tokio pojūčio darosi nejauku, nors jis ir nėra labai retas. Daugelis žmonių yra kada nors tai patyrę, bet paprastai jie išmeta jį iš galvos, manydami, kad tą pojūtį sukėlė kokia sena užmiršta fotografija, grynas sutapimas, o linkusieji į mistiką laiko

tai tam tikros formos telepatijos apraiška, kartais net vizija iš jų pačių ateities.

Bet kai atpažįsti vietą, kurios apskritai joks žmogus tikriausiai nėra regėjęs — tada gali ir žado netekti. Keletą sekundžių Nortonas kaip suakmenėjęs stovėjo ant lygaus kristalinio paviršiaus, kuriuo ką tik vaikštinėjo, bandydamas atsitokėti. Jo gerai sutvarkyta visata apsivertė aukštyn kojomis: per stulbinantį mirksnį jis išvydo vieną tų egzistencijos gelmėse slypinčių paslapčių, į kurias sėkmingai nekreipė dėmesio beveik visą savo gyvenimą.

Paskui į pagalbą atėjo sveikas protas, ir jam iš karto palengvėjo. Gluminantis *déjà vu*[1] pojūtis dingo, užleisdamas vietą tikram atpažįstamam jaunystės prisiminimui.

Taip, kartą jis jau stovėjo tarp tokių stačiai nuožulnių sienų ir stebėjo, kaip jos bėga pirmyn ir kažkur begalinėje tolybėje, regis, visai susilieja. Bet anos sienos buvo apaugusios žalia gražiai nupjauta žole, ir po kojomis buvo skalda, o ne glotnus kristalas.

Tai atsitiko prieš trisdešimt metų Anglijoje per vasaros atostogas. Daugiausia dėl vienos studentės (veidą dar atsiminė, bet pavardę pamiršo) jis studijavo industrinę archeologiją, tada labai populiarią disciplіną tarp fizikos ir technikos mokslų jaunų specialistų. Jie tyrinėjo apleistas anglių kasyklas ir medvilnės fabrikus, laipiojo ant aukštakrosnių ir garo mašinų, išvertę akis spoksojo į primityviausius (bet dar pavojingus) atominius reaktorius ir gainiojo bevertes, turbininių variklių varomas senienas restauruotomis autostradomis.

Ne viskas, ką jie matė, buvo tikra. Amžių bėgyje daug kas užsimetė, nes žmonės retai pasirūpina išsaugoti ateinančioms kartoms kasdieninius, paprastus daiktus. Bet kai prireikdavo tų senienų kopijų, jos būdavo rūpestingai ir su meile rekonstruojamos.

Taigi vieną gražią dieną jaunasis Bilas Nortonas riedėjo garvežiu komišku greičiu — šimto kilometrų per valandą — ir su įniršiu žėrė kastuvu brangias anglis į pakurą. Garvežys atrodė dviejų šimtmečių senumo, bet iš tiesų buvo jaunesnis už jį patį. O „Didžiojo vakarų geležinkelio" trisdešimties kilometrų atkarpa, toji buvo tikra, tik reikėjo gerokai padirbėti, kol tas geležinkelis buvo atkastas ir paleistas į darbą.

[1] Kažkas matyta *(pranc.)*.

Šaižiai švilpdamas, garvežys nėrė į kalvos šlaitą ir nudundėjo pro dūminą, liepsnos apšviestą tamsą. Po stebėtinai ilgai tarpo garvežys iššoko iš tamsaus tunelio į gilią, visiškai tiesią perkasą tarp stačių žole apaugusių krantų. Seniai užmirštas vaizdas beveik visiškai sutapo su tuo, kuris buvo dabar prieš jį.

— Kas yra, kapitone?— šūktelėjo Rodrigas.— Ar radote ką?

Kai Nortonas, atsiplėšęs nuo prisiminimų, sugrįžo į jį supančią realybę, jam jau buvo ramiau. Aišku, čia yra paslapčių, bet negali būti, kad jų neatspėtų žmogus. Jis gavo pamoką, nors ir ne tokią, kurios esmę galėtų tuoj pat kitiems iškloti. Jokiu būdu negalima duotis Ramai apstulbinamam. Jei taip atsitiktų, tada jo laukia nesėkmė, o gal ir beprotybė.

— Ne,— atsiliepė jis.— Nieko čia nėra. Traukite mane aukštyn. Eisim tiesiai į Paryžių.

14
Audros pranašai

— Aš sušaukiau šį komiteto posėdį,— prabilo Jo Ekscelencija Marso pasiuntinys „Suvienytosiose Planetose",— kadangi daktaras Perera turi pranešti kai ką svarbaus. Jis reikalauja, kad mes tuoj pat susisiektume su laivo vadu Nortonu, naudodamiesi prioriteto kanalu, kurį, beje, kol įsisteigėme, gana, sakyčiau, privargome. Daktaro Pereros pranešimas yra daugiau techninio pobūdžio, tad prieš jį, manau, būtų pravartu pasiklausyti santraukos apie padėtį Ramoje. Ją paruošė daktarė Prais. Tiesa, keli nariai atsiprašo negalėsią dalyvauti posėdyje. Seras Liuisas Sendsas turėjo išvykti į Žemę pirmininkauti konferencijai, daktaras Teiloras pasiprašė atleidžiamas nuo šio posėdžio.

Jis buvo patenkintas, kad pastarasis nedalyvauja posėdyje. Antropologas greitai nustojo domėtis Rama, kai paaiškėjo, kad čia nebus didelių galimybių pasireikšti. Kaip ir daugelis kitų, jis karčiai nusivylė, sužinojęs, kad skriejantis pasaulėlis yra negyvas: nebus medžiagos sensacingoms knygoms nei televizijos laidoms apie ramiečių papročius bei elgesį. Kiti kasinėjo griaučius ir klasifikavo iškasenas, bet tokia veikla Konradui Teilorui ne prie širdies. Nebent būtų atrastos didelės meno vertybės, pri-

lygstančios garsiosioms Teros ir Pompėjos freskoms, gal tik tai būtų sugundę jį sugrįžti į komitetą.

Telma Prais laikėsi visiškai priešingo požiūrio. Jai daug labiau patiko griuvėsiai ir iškasenos be triukšmingos žmonių minios, kuri tik trukdo moksliniams tyrinėjimams. Viduržemio jūros dugnas tuo atžvilgiu buvo idealus, bent kol nepradėjo painiotis miesto planuotojai ir landšafto dailininkai. Ir Rama būtų buvusi puikiausia vieta studijoms, jei ne ta siutinanti smulkmena — jis skriejo už šimto milijonų kilometrų ir todėl ten niekad negalėsi apsilankyti.

— Jūs jau visi žinote,— pradėjo ji,— kad laivo vadas Nortonas užbaigė, nesusidūręs su jokiais sunkumais, beveik trisdešimties kilometrų kelionę. Jis ištyrė keistą tranšėją, pažymėtą jūrų žemėlapiuose Tiesiuoju slėniu. Jos paskirtis kol kas dar nežinoma, bet aišku, kad ji svarbi, nes tranšėja tęsiasi per visą Ramos ilgį. Ją nutraukia tik Cilindrinė jūra. Be pačios tranšėjos, yra dar du identiški kasiniai, išsidėstę 120 laipsnių kampu nuo Ramos pusiaujo.

Paskui ekspedicija pasuko į kairę, arba į rytus, jei tarsim, kad čia bus Šiaurės polius, kol pasiekė Paryžių. Kaip matote šioje nuotraukoje, kurią padarė teleskopinis fotoaparatas iš centrinės aikštelės, čia yra keletas šimtų pastatų, tarp kurių driekiasi plačios gatvės.

O šitas fotografijas darė laivo vado Nortono grupė, kai pasiekė Paryžių. Jei tai miestas, tai jis nepaprastai keistas. Atkreipkite dėmesį, kad nė vienas pastatų neturi langų, net durų! Visi jie paprasti, keturkampiai statiniai, vienodo trisdešimt penkių metrų aukščio. Atrodo, tarsi būtų išstumti iš grunto. Nematyti nei siūlių, nei sandūrų. Pažvelkite į šią padidintą nuotrauką — siena nepastebimai pereina į gruntą.

Mano nuomone, tai ne gyvenamasis rajonas, o sandėlis ar atsargų saugykla. Žvilgtelėkite į šią fotografiją, kuri patvirtins mano hipotezę.

Šitos siauros išėmos, ar maždaug penkių centimetrų pločio grioveliai, yra visose gatvėse ir veda į kiekvieną statinį, tiesiog į sieną. Jie labai panašūs į dvidešimtojo amžiaus pradžios tramvajų bėgius. Be abejo, tai kokios nors transporto sistemos dalis.

Mums niekad į galvą neateitų taip sutvarkyti visuomeninį transportą, kad jis mus privežtų prie kiekvieno namo. Tai būtų

absurdiška ekonominiu atžvilgiu; žmonės visad gali nueiti kelis šimtus metrų. Bet jei šie pastatai yra naudojami sunkioms medžiagoms laikyti, tada tai turėtų prasmę.

— Galiu paklausti?— prakalbo Žemės pasiuntinys.

— Aišku, sere Robertai.

— Ar laivo vadas nebuvo jokio pastato viduje?

— Ne. Klausantis jo pranešimo, atrodė, kad Nortonas visiškai pasimetęs. Vienu momentu jis buvo nusprendęs, kad į pastatus galima patekti tik per požeminį įėjimą, paskui pastebėjo griovelius ir pakeitė nuomonę.

— Ar jis bandė patekti vidun?

— Be sprogstamosios medžiagos ar sunkių įrankių to niekaip nepadarysi. O tokių priemonių jis nenori griebtis, kol dar neišbandė visų kitų.

— Žinau! — staiga įsiterpė Denis Solomonsas.— Tai kokonai!

— Prašau?!

— Yra toks būdas, išrastas prieš porą šimtmečių,— tęsė mokslo istorikas.— Tai savos rūšies konservavimas. Kai nori ką nors išsaugoti, tą daiktą įdedi į sandarų plastmasinį apvalkalą ir pripumpuoji vidun inertinių dujų. Iš pradžių tas būdas buvo naudojamas karinei technikai laikyti taikos metu, kartą taip buvo užkonservuoti ištisi laivai. Dabar jis dar plačiai naudojamas muziejuose, kai trūksta vietos saugyklose. Niekas nežino, kas yra šimto metų senumo kokonuose Smitsono instituto rūsiuose.

Kantrybė nebuvo Pereros dorybė. Jam niežte niežėjo liežuvis nutraukti plepį, ir jis nebeištvėrė.

— Atsiprašau, ponas pasiuntiny! Visa tai labai įdomu, bet, sakyčiau, mano pranešimas yra gal kiek skubesnis.

— Jei nėra kitų klausimų — labai prašau, daktare Perera.

Egzobiologas nenusivylė Rama kaip Teiloras. Teisybė, jis jau nesitikėjo ten užtikti gyvybės, bet anksčiau ar vėliau, tuo jis nė kiek neabejojo, bus atrastos būtybių, pastačiusių tokį fantastišką pasaulį, liekanos. Tyrinėjimai tik prasideda, nors laiko baisiai maža, greitai „Indeveriui" reikės sprukti iš jo dabartinės vos ne Saulę liečiančios orbitos.

O jei jo apskaičiavimai teisingi, žmogaus kontaktas su Rama bus net trumpesnis, negu jis manė. Mat, visi pamiršo vieną dalyką, nes jis buvo toks didelis, kad niekas anksčiau jo nepastebėjo.

— Pagal paskutinį pranešimą,— pradėjo Perera,— viena gru-

pė dabar keliauja į Cilindrinę jūrą, o kita su vadu Nortonu ruošia reikmenų bazę Alfos laiptų papėdėje. Kai tai bus atlikta, jis ketina sudaryti mažiausiai dvi tiriamąsias ekspedicijas, kad darbas vyktų visą laiką. Tokiu būdu jis tikisi produktyviausiai išnaudoti ribotą darbo jėgą.

Planas geras, bet gali pritrūkti laiko jį įvykdyti. Tiesą sakant, aš patarsiu jiems būti nepaprastai budriems ir pasiruošusiems per dvylika valandų visiškai pasitraukti iš Ramos. Leiskite man paaiškinti kodėl.

Tiesiog nuostabu, kaip maža žmonių atkreipė dėmesį į tokią gana pastebimą Ramos anomaliją. Juk jau kada jis perkirto Veneros orbitą, bet vidus vis dar tebėra įšalęs. O juk per tokį atstumą Saulės spinduliai įkaitina objekto paviršių iki penkių šimtų laipsnių Celsijaus!

Priežastis, žinoma, aiški: Rama dar nespėjo atšilti. Skriedamas kosmose, jis buvo įšalęs arti absoliutaus nulio — žemiau 270 laipsnių. Dabar, artėjant prie Saulės, jo paviršius yra beveik toks karštas, kaip išlydytas švinas. Bet vidus liks tol įšalęs, kol karštis neprasimuš pro jo kilometrinį kevalą.

Yra toks prašmatnus saldus patiekalas — viršuje karštas, o viduje — ledai, neatsimenu, kaip jis vadinamas...

— „Kepta Aliaska". Deja, jį itin dažnai duoda per „Suvienytųjų Planetų" banketus.

— Ačiū, sere Robertai. Tokia dabar yra padėtis Ramoje, bet ji ilgai netvers. Visas šias savaites Saulės karštis smelkiasi per paviršių ir po keleto valandų galima laukti staigaus temperatūros pakilimo. Tačiau esmė ne čia. Kai reikės palikti Ramą, temperatūra ten nebus aukštesnė už vidutinę tropikų.

— Tai kur esmė?

— Atsakysiu dviem žodžiais, ponas pasiuntiny. Artinasi uraganai.

15
Jūros pakraštys

Dabar Ramos viduje buvo daugiau negu dvidešimt žmonių — vyrų ir moterų. Iš jų šeši dirbo žemai, lygumoje, o kiti nešiojo įrenginius bei įvairius reikmenis per šliuzus ir laiptais žemyn. Pats laivas buvo beveik visai ištuštėjęs: ten liko tik minimali

budinčių darbuotojų grupė. Įgula juokavo, kad „Indeverį" dabar iš tikrųjų valdo keturios beždžionės, o Auksiukė pavaduoja laivo vadą.

Tiems pirmiesiems tyrinėjimams Nortonas nustatė nemaža tvirtų taisyklių, pačios svarbiausios buvo dar iš tų laikų, kai žmonės tik pradėjo skraidyti į kosmosą. Jis nusprendė, kad kiekviena grupė privalo turėti žmogų, jau buvusį ekspedicijoje. Bet ne daugiau, kaip vieną. Tuomet visi turės galimybės kaip galima greičiau apsiprasti su Rama.

Todėl pirmoje grupėje, einančioje prie Cilindrinės jūros, nors jai vadovavo vyriausioji gydytoja Lora Ernst, žingsniavo vienkartinis veteranas Borisas Rodrigas, ką tik grįžęs iš Paryžiaus. Trečiasis grupės narys seržantas Piteris Ruso iki šiol būdavo su dubliuojančiomis komandomis centrinėje aikštelėje. Jis, kosmoso žvalgymo instrumentų specialistas, šioje išvykoje galėjo pasikliauti tik savo akimis ir nediduku nešiojamu teleskopu.

Nuo Alfos laiptų papėdės iki jūros pakraščio nebuvo nė penkiolikos kilometrų, o Ramos silpnoje traukoje jie atitiko aštuonis Žemės kilometrus. Lora Ernst, kuriai reikėjo parodyti, kad laikosi savo pačios nustatytų reikalavimų, žengė spėriu žingsniu. Pusiaukelėje jie stabtelėjo trisdešimt minučių atsipūsti ir sukorė visą kelią per tris valandas visiškai be jokių nuotykių.

Eiti visą laiką pirmyn prožektoriaus šviesos ratile per beaidę Ramos tamsą buvo ganėtinai nuobodu. Kadangi šviesos ovalas keliavo kartu su žmonėmis, jis pamažu tįso į ilgą, siaurą elipsę; tik tai ir bylojo, kad jie juda pirmyn. Jeigu centrinės aikštelės stebėtojai nebūtų pranešinėję nueitų kilometrų, jie nebūtų pasakę, kiek kilometrų sukorė — penkis, dešimt ar vieną. Jie tik kėblino pirmyn per milijono metų naktį, aiškiai besiūlio metalo paviršiumi.

Pagaliau tolumoje, jau silpstančios šviesos rato pakraštyje, pasirodė kažkas nauja. Įprastame pasaulyje tai būtų buvęs horizontas; prisiartinę jie išvydo, kad lyguma, kuria ėjo, staiga pasibaigė. Jūros pakraštys buvo čia pat.

— Tik šimtas metrų, — pranešė stebėtojai. — Sulėtinkite žingsnį.

Kažin ar šito reikėjo, bet jie jau pėdino lėčiau. Lyguma baigėsi statmenu penkiasdešimties metrų skardžiu, kurio apačioje buvo jūra, jei ne kokia kita to paslaptingo kristalo plokštuma. Nors Nortonas nuolat kalė visiems, kaip pavojinga Ramoje

pirmą įspūdį imti už gryną pinigą, beveik niekas neabejojo, kad jūra apsitraukusi tikru ledu. Tik kodėl priešingo, pietinio kranto skardis penkių šimtų metrų aukščio, o ne penkiasdešimties, kaip šis?

Atrodė, kad jie priėjo pasaulio kraštą. Šviesos ovalas, priekyje staigiai nukirstas, vis mažėjo ir mažėjo. Užtat tolumoje, gaubtame jūros ekrane, ištįso kraupiai išdarkyti jų šešėliai, perdėtai pabrėžiantys kiekvieną judesį. Lipant žemyn šviesos ratile, tie šešėliai lydėjo juos visą kelią, kiekvieną jų žingsnį, bet dabar, pakrantės skardžio atkirsti, jie atrodė nebepriklausantys keleiviams. Dabar jie pavirto į Cilindrinės jūros pabaisas, tykančias susidoroti su įsibrovėliais į jų valdas.

Stovint ant penkiasdešimties metrų aukščio skardžio krašto, pirmą kartą galėjai suvokti Ramos išlinkimą. Niekas kaip gyvas nebuvo regėjęs užšalusio ir pagal cilindrinę formą įgaubto ežero, vaizdas tiesiog glumino, ir akys ieškote ieškojo kitos interpretacijos. Daktarei Ernst, kuri kažkada kruopščiai tyrė optines iliuzijas, atrodė, kad ji tikrai mato horizontaliai išlenktą įlanką, o ne į dangų šaunantį paviršių. Reikėjo ypatingų valios pastangų, kad galėtum priimti tokią fantastinę tiesą.

Tik priešakyje, lygiagrečiai su Ramos ašimi, viskas atrodė normaliai. Žiūrint vien ta kryptimi, vaizdas sutarė su logika. Ten, bent keletą kilometrų, Rama atrodė plokščia ir buvo tokia. O kiek toliau, už jų deformuotų šešėlių ir prožektoriaus ovalo, dunksojo didžiausia Cilindrinės jūros sala.

— Stebėtojai,— kreipėsi per radiją daktarė Ernst,— prašau nukreipti prožektoriaus šviesą į Niujorką.

Staiga juos apgaubė Ramos naktis, kai šviesos ovalas nuslydo į jūrą. Jausdami nematomą skardį po kojomis, jie visi pasitraukė keletą metrų atgal. O paskui, tarsi mostelėjus burtininkui, prieš akis iškilo Niujorko bokštai.

Tačiau panašumas į senovės Menheteną buvo tik išorinis, šis Žemės praeities aidas, užgimęs žvaigždėse, turėjo savo paties nepakartojamą veidą. Juo daugiau daktarė Ernst žiūrėjo į jį, juo labiau jai darėsi aišku, kad tai iš viso joks miestas.

Tikrojo Niujorko, kaip ir visų kitų žmonių miestų, statybos niekad nesibaigė, juo labiau projektavimas. O ši vieta buvo visapusiškai simetriška ir tiksliai suplanuota, bet planas buvo toks sudėtingas, kad iš pradžių nė nepastebėsi. Kokios nors protingos būtybės jį sugalvojo ir suprojektavo, o po to pastatė

ir užbaigė kaip kokią mašiną, skirtą tam tikram tikslui. O paskui jis nei plėtėsi, nei keitėsi.

Prožektoriaus šviesa palengvėle klaidžiojo po tuos tolimus bokštus ir kupolus, susikibusius rutulius ir besikryžiuojančius vamzdžius. Kartais jų pusėn blykstelėdavo žaižaruojantis atspindys, kai šviesa užkliudydavo plokščią paviršių. Kai tai atsitiko pirmą kartą, visi iš nustebimo išsižiojo. Mat, jiems pasirodė, kad signalizuoja paslaptingoji sala.

Bet nieko naujo, ko jie dar nebūtų matę kur kas daugiau detalių aprėpiančiose nuotraukose, darytose iš centrinės aikštelės, čia neišvydo. Tad po kelių minučių tyrinėtojai pasiprašė, kad grąžintų jiems šviesą, ir pasileido eiti į rytus pagal skardžio pakraštį. Kažkas įtikinamai išvedžiojo teoriją, kad prie jūros turi būti nuolydis ar laiptai, vedantys į ją. O viena įgulos narė, aistringa jūrininkė, iškėlė kitą įdomią mintį.

— Kur yra jūra,— dėstė seržantė Rubė Barns,— ten turi būti dokai ir uostas bei laivai. Galima viską sužinoti apie kokią nors civilizaciją, išstudijavus, kaip ten statomi laivai.

Jos kolegos tarė tokį požiūrį esant gana ribotą, bet nors teikiantį vilčių.

Daktarė Ernst buvo jau benumojanti ranka į laiptų paieškas ir ėmė svarstyti, kaip čia nusileidus virve, bet tuo metu Rodrigas pastebėjo siaurus laiptelius. Jų lengvai galėjai nepamatyti tamsoje ir dar skardžio šešėlyje, nes nebuvo nei turėklų, nei kitų žymių, kad ten esama lipynės. Atrodė, kad ji niekur neveda, tik eina stačiu kampu vertikalioje sienoje penkiasdešimt metrų žemyn, o apačioje pranyksta jūros paviršiuje.

Pasišviesdami šalmų žibintais, jie atidžiai apžiūrėjo laiptus — atrodė, kad pavojus negresia, ir daktarė Ernst gavo laivo vado Nortono leidimą nulipti. Po minutės ji jau atsargiai tyrinėjo jūros paviršių.

Padas slidinėjo pirmyn ir atgal beveik be trinties. Visai kaip ledas. Taip, čia ledas.

Kaukštelėjus plaktuku, nuo smūgio nuvilnijo daugybė spindulių — gerai pažįstamas piešinys — ir ji be vargo galėjo prisirinkti tiek ledo gabaliukų, kiek tik geidė. Kai kurie jų jau tirpo, kai ji pakėlė mėgintuvėlį prie šviesos. Skystis buvo šiek tiek drumstas, ir Lora jį atsargiai pauostė.

— Ar tai nepavojinga?— paklausė susirūpinęs Rodrigas iš viršaus.

— Žinai, Borisai,— atsakė ji,— jei čia esama patogeninių mikrobų, prasmukusių pro mano detektorius, tai mūsų sveikatos apsaugos sistema būtų sužlugusi dar prieš savaitę.

Bet Rodrigas rūpinosi ne be pagrindo. Nepaisant visų padarytų tyrimų, daktarė kiek rizikavo, nes šis skystis galėjo būti nuodingas arba apkrėstas kokia nežinoma liga. Įprastomis aplinkybėmis daktarė Ernst būtų atsižvelgusi į šią kad ir menkutę galimybę. Bet dabar laiko buvo maža, o kompensacija už viską bus didžiulė. Net jeigu būtų reikėję paskelbti karantiną visam „Indeveriui", ir tai nebūtų buvusi per didelė kaina už tą žinių bagažą.

— Tai vanduo, bet jo gerti nenorėčiau — atsiduoda supuvusiais jūros dumbliais. Man norisi kuo greičiausiai pristatyti jį į laboratoriją.

— Ar saugu eiti ledu?

— Kietas kaip akmuo.

— Tada galime drožti į Niujorką.

— Taip manai, Piteri? Ar bandei kada nors eiti ledu keturis kilometrus?

— A, suprantu, ką jūs turite galvoje. Tik įsivaizduokite, ką pasakytų sandėlininkas, jei paprašytume pačiūžų. Jei jos ir būtų laive, ne visi moka čiuožti.

— Yra dar ir kita problema,— įsiterpė Rodrigas.— Ar pajutote, kad temperatūra jau pakilo virš nulio? Netrukus ledas pradės tirpti. Kas iš kosmonautų sugebėtų nuplaukti keturis kilometrus? Aš tai tikrai ne.

Daktarė Ernst vėl pasirodė ant skardžio pakraščio ir triumfuodama pakėlė mėgintuvėlį.

— Dėl keliolikos kubinių centimetrų drumsto vandens gal ir per daug nueita, bet jis mums papasakos apie Ramą daugiau už visus čia aptiktus daiktus. Traukiame namo!

Jie pasisuko į tolimas centrinės aikštelės šviesas ir ėmė pamažu liuoksėti — toks keliavimo būdas pasirodė pats patogiausias, esant mažai traukai. Šuoliuodami jie vis dėlto dažnai atsigręždavo — juos traukte traukė jūros viduryje dunksanti paslaptinga sala.

Vieną kartą daktarei Ernst pasirodė, kad jos skruostą paglostė švelnus vėjelis. Bet tai daugiau nepasikartojo, ir ji greitai užmiršo.

16
Kealakekua

— Jums puikiai žinoma, daktare Perera,— prabilo pasiuntinys Bouzas pabrėžtinai nuolankiai,— kad mažai kas iš mūsų gali prilygti jums matematinės meteorologijos žiniomis. Taigi gal jūs teiktumėtės atsižvelgti į mūsų neišmanymą.

— Mielai,— atsakė egzobiologas, nė kiek nesutrikęs.— Bus geriausia, jei aš jums tiesiog papasakosiu, kas netrukus įvyks Ramoje.

Kadangi Saulės kaitra jau prasiskverbė į Ramos vidų, temperatūra ten tuoj pakils. Pagal paskutinį gautą pranešimą, ji jau viršija užšalimo tašką. Cilindrinė jūra netrukus pradės tirpti, tik ne taip, kaip vandens masyvai Žemėje, o atvirkščiai — nuo dugno į paviršių. Tai gali sukelti keistų reiškinių, bet mane labiausiai domina atmosferos svyravimai.

Šylantis Ramos oras pradės plėstis ir bandys kilti į centrinę ašį. Čia ir glūdi visa problema. Nors oras prie pagrindo atrodo stabilus, tačiau iš tiesų jis sukasi kartu su Rama — daugiau kaip aštuonių šimtų kilometrų greičiu per valandą. Kildamas prie ašies, jis bandys išlaikyti tą greitį. Bet, žinoma, tai neįmanoma. Dėl to kils baisūs uraganai ir sūkuriai. Manau, kad vėjų greitis sieks nuo dviejų iki trijų šimtų kilometrų per valandą.

— Beje, labai panašių reiškinių būna ir Žemėje. Įkaitęs pusiaujo oras, besisukantis kartu su Žeme tūkstančio šešių šimtų kilometrų greičiu per valandą, susiduria su tokia pačia problema, kai pakilęs pasiduoda į šiaurę ar pietus.

— A, pasatai! Prisimenu iš geografijos pamokų.

— Visiškai teisingai, sere Robertai. Ramoje kils pasatai, ir labai stiprūs. Manau, kad jie siautės tik keletą valandų, o po to vėl atsistatys šiokia tokia pusiausvyra. Tuo tarpu patarčiau laivo vadui Nortonui kaip galima greičiau evakuotis. Štai pranešimas, kurį siūlau jam pasiųsti.

Truputėlis fantazijos, tarė sau Nortonas, ir gali įsivaizduoti, kad čia greitomis nakčiai įkurta stovykla kokio nors kalno papėdėje atokiame Azijos ar Amerikos krašte. Kupeta miegamųjų maišų, sulankstomos kėdės ir stalai, kilnojamoji elektros stotis, apšvietimo įrenginiai, elektriniai tualetai, įvairi mokslinė

aparatūra atrodytų visai vietoje ir Žemėje, ypač kad čia vyrai ir moterys triūsė be deguonies aparatų.

Teko sunkiai padirbėti, ruošiant Alfos stovyklą, nes viską reikėjo rankomis tempti pro oro šliuzų grandinę, nuo centrinės aikštelės nuolydžiu nuleisti rogėmis, o paskui surankioti ir išpakuoti. Kartais, kai stabdantieji parašiutai išeidavo iš rikiuotės, ryšuliai atsidurdavo už gero kilometro žemiau, kur nors lygumoje. Nepaisant to, keli įgulos nariai prašėsi leidžiami kartu su daiktais keliauti žemyn. Nortonas griežtai uždraudė. Tačiau kritišku atveju jam, ko gero, tektų apsigalvoti.

Beveik visi tie įrenginiai pasiliks čia, nes nėra ko nė galvoti apie jų nešimą atgal, faktiškai tai buvo net neįmanoma. Kartais Nortoną apimdavo protu nesuvokiama gėda dėl to, kad paliks tiek daug atmatų šioje keistai švarioje vietoje. Todėl, galutinai paliekant Ramą, jis ketino paaukoti kažkiek jų brangaus laiko ir viską gražiai sutvarkyti. Nors tai ir nepanašu į tiesą, bet gal už milijono metų, kai Rama skries pro kitą žvaigždžių sistemą, vėl kas nors ims ir apsilankys joje. Jis norėjo, kad Žemė jiems paliktų gerą įspūdį.

O tuo tarpu Nortonas turėjo kur kas skubesnių užsiėmimų. Praėjusią parą jis gavo du beveik vienodus laiškus iš Marso ir Žemės. Keistas sutapimas, o gal jos viena kitą ramina ir užjaučia, kaip gali sau leisti žmonos, saugiai gyvenančios skirtingose planetose, kai iškyla svarbios, jas abi liečiančios problemos? Gana pabrėžtinai juodvi priminė jam, kad jis dabar nors ir didelis herojus, bet šeimyninių pareigų neturėtų užmiršti.

Pasiėmęs sulankstomą kėdę, kapitonas nuėjo už šviesos rato į tamsą, kuri supo stovyklą. Tai buvo vienintelis būdas pabūti vienam, ir jam geriau sekėsi galvoti, atsitraukus nuo žmonių šurmulio. Apdairiai atsukęs nugarą žmonių ir daiktų maišačiai, Nortonas pradėjo kalbėti į diktofoną, kabantį po kaklu.

— Originalas į asmeninę bylą, kopijos į Marsą ir Žemę. Sveika gyva, mieloji. Pats žinau, kad esu sumautas korespondentas, bet nebuvau laive visą savaitę. Be budinčiųjų, mes visi dabar Ramos viduje, stovykloje, įkurtoje Alfos, kaip mes pavadinome, laiptų papėdėje.

Į lygumą pasiunčiau tris žvalgybines grupes, bet velniškai lėtai krutame pirmyn, nes visur einame pėsti. Ak, kad turėtume nors kokią transporto priemonę! Kaip mums čia praverstų keletas elektrinių dviračių!

Tu pažįstama su mano vyriausiąja laivo gydytoja Ernst... Jis stabtelėjo sutrikęs. Lora pažįstama su viena jo žmona, bet su kuria? A, geriau tai praleisti.

Ištrynęs sakinį, jis vėl pradėjo:

— Mano vyriausioji laivo gydytoja Ernst vadovauja pirmajai grupei, kurios uždavinys pasiekti Cilindrinę jūrą, esančią už penkiolikos kilometrų nuo čia. Kaip mes ir manėme, jos vanduo užšalęs, o pačio vandens nė už ką nepaimtum į burną. Daktarė Ernst sako, kad tai atskiesta organinė sriuba, kurioje rasi beveik visų anglies junginių, taip pat fosfatų ir nitratų, galybę metalo druskų. Nė mažiausio gyvybės pėdsako, netgi nė vieno negyvo mikroorganizmo. Taigi kol kas vis dar nieko nežinome apie ramiečių biochemiją, ko gero, ji labai smarkiai ir nesiskiria nuo mūsiškės.

Kažkas švelniai pašiureno plaukus. Jis buvo taip užsiėmęs, kad nespėjo apsikirpti, dabar reikėtų kaip nors juos aptvarkyti, nes nė skafandro šalmo nebeužsidėsi.

— Tu matei Paryžiaus ir kitų mūsų tyrinėtų miestų šioje jūros pusėje — Londono, Romos, Maskvos vaizdo įrašus. Tiesiog neįmanoma patikėti, kad jie buvo statyti kam nors gyventi. Paryžius atrodo kaip didžiulis sandėlių rajonas. Londonas — kolekcija cilindrų, tarpusavyje sujungtų vamzdžiais, kurie savo ruožtu eina, matyt, į siurblines. Visi statiniai sandarių sandariausi, ir be sprogmenų ar lazerio jokiu būdu neišsiaiškinsi, kas ten viduje. Bet šitų priemonių mes nesigriebsime, kol neišbandysime visų kitų.

O Roma ir Maskva...

— Atleiskite, kapitone. Skubus pranešimas iš Žemės.

Čia dabar kas, pagalvojo Nortonas. Negali žmogus ramiai net kelias minutes pasikalbėti su savo žmonomis.

Jis paėmė iš seržanto radiogramą ir permetė ją akimis, norėdamas įsitikinti, kad nieko skubaus nėra. Paskui perskaitė dar kartą, bet jau daug lėčiau.

Kas per vienas tas Ramos komitetas? Kodėl jis niekad nėra apie tokį girdėjęs? Nortonas žinojo, kad visokiausios asociacijos, draugijos bei specialistų grupės — vienos rimtos, kitos visai kuoktelėjusios — bandė su juo susisiekti. Valdymo centras gerai saugojo kapitoną nuo jų ir nebūtų praleidęs šios radiogramos, jei nebūtų palaikęs jos svarbia.

„Dviejų šimtų kilometrų per valandą vėjai... galimas staigus viesulas..." Taip, čia yra ko susimąstyti. Bet kaip gali už gryną pinigą imti tokį perspėjimą, kai aplink viešpatauja visiška ramybė? Tiesiog būtų juokinga dabar, kai tik ką pradėjo rimtai tyrinėti, bėgti iš čia lyg išgąsdintiems zuikiams.

Nortonas pakėlė ranką nubraukti plaukus, kurie vėl kažkodėl užkrito ant akių, ir taip sustingo.

Taip, jis jautė kelis vėjelio gūsius per pastarąją valandą. Bet jie buvo tokie silpni, kad visiškai neatkreipė į juos dėmesio, jis galų gale kosminio, o ne burinio laivo kapitonas. Iki šiol atmosferos svyravimai visai nekėlė jo profesinio susidomėjimo. Įdomu, kaip pasielgtų tokiu atveju seniai miręs ankstyvesniojo „Indeverio" kapitonas?

Jau keleri metai Nortonas pateikdavo sau tokį klausimą kritišku atveju. Šį savo įprotį jis laikė paslaptyje ir niekam apie jį nepasakojo. Kaip ir dauguma svarbių dalykų gyvenime, jis atsirado visai atsitiktinai.

Nortonas buvo „Indeverio" kapitonu jau keletą mėnesių, kai sužinojo, kad jo laivas — bendravardis su vienu žymiausių laivų istorijoje. Tiesa, per pastaruosius keturis šimtus metų jūras raižė keliolika „Indeverių" ir du skriejo kosmose, bet visų jų pirmtakas buvo Vitbio 370-ties tonų angliavežis — burlaivis, kuriuo Karališkojo laivyno kapitonas Džeimsas Kukas apiplaukė pasaulį nuo 1768 iki 1771 metų.

Kilęs susidomėjimas senuoju kapitonu greit perauga į didžiausią troškimą, kone aistrą viską apie jį sužinoti: Nortonas perskaitė viską, ką tik galėjo užtikti apie Džeimsą Kuką. Dabar Nortonas, ko gero, buvo pats autoritetingiausias pasaulyje šio didžiausio visų laikų tyrinėtojo žinovas ir mokėjo senojo jūrininko kelionės dienynų ištisus skyrius mintinai.

Ir vis dar atrodė neįtikėtina, kad vienas žmogus galėjo tiek daug nuveikti tokiomis primityviomis priemonėmis. Džeimsas Kukas buvo ne tik puikus jūrininkas, mokslininkas, bet ir tikras humanistas tame žiaurių įpročių amžiuje. Jis buvo geras savo įgulai — tuo metu retas reiškinys; ir jau visai negirdėtas dalykas, kad jis visai taip pat elgėsi ir su dažnai priešiškai nusiteikusiais laukiniais naujai atrastose žemėse.

Nortonas puoselėjo slaptą svajonę, nors žinojo ją niekad neišsipildysiant: pakartoti bent vienos Kuko kelionės aplink pasaulį maršrutą. Jis jau buvo padaręs kad ir kuklią, bet už šir-

dies stveriančią pradžią, kuri tikrai būtų nustebinusi senąjį kapitoną. Kartą jis skrido poliarine orbita tiesiog virš Didžiojo Barjerinio rifo. Buvo ankstus, giedras rytas, ir iš keturių šimtų kilometrų aukščio jis puikiausiai įžiūrėjo grėsmingą koralų sieną, kurią ryškino balta putų ketera išilgai Kvinslendo kranto.

Nepraėjo nė penkios minutės, ir jis praskrido visą dviejų tūkstančių kilometrų ilgio rifą. Pakako vieno žvilgsnio, kad suvoktum, kiek pirmasis „Indeveris" patyrė pavojų, plaukdamas ten ištisas savaites. O per teleskopą jis suspėjo pamatyti ir Kuktauną, ir upės žiotis, kur laivas buvo ištrauktas ant kranto remontuotis po vos tragiškai nepasibaigusio susidūrimo su rifu.

Praslinkus metams, lankantis Havajų Tolimojo kosmoso sekimo stotyje, pasitaikė proga pamatyti dar įspūdingesnę vietą. Nortonas nuplaukė povandeninių sparnų varomu kateriu į Kealakekua įlanką. Beeinant pro juodas vulkanines uolas, jį apėmė toks susijaudinimas, kad jis ne tik nustebo, bet ir sunerimo. Gidas nuvedė grupę mokslininkų, inžinierių ir kosmonautų pro žvilgantį metalinį piloną, stovintį vietoje ankstyvesniojo monumento, kurį sunaikino 2068 metais Didieji cunami. Jie paėjėjo dar keliolika jardų juoda, slidžia lava iki paminklinės lentos pakrantėje. Vandens purslai tiško ant jos, bet Nortonas jų nepastebėjo, lenkdamasis skaityti žodžių.

NETOLI ŠIOS VIETOS
1779 METŲ VASARIO 14 DIENĄ
BUVO NUŽUDYTAS KAPITONAS DŽEIMSAS KUKAS. MEMORIALINĖ LENTA ATIDENGTA 1928 METŲ RUGPJŪČIO 28 DIENĄ, MININT DŽEIMSO KUKO 150-ĄSIAS ŽUVIMO METINES.
2079 METŲ VASARIO 14 DIENĄ, MININT KAPITONO KUKO 300 MIRTIES METINES, MEMORIALINĖ LENTA RESTAURUOTA

Tai įvyko prieš daugelį metų ir už šimto milijonų kilometrų. Bet tokiais atvejais, kaip šis, Nortonas visad pajusdavo šalia savęs Kuką, ir tai jam suteikdavo tvirtumo. Slapta nuo kitų, širdies gilumoje Nortonas klausdavo: „Na, kapitone, ką tu patarsi?" Jis taip žaisdavo tais atvejais, kai nebūdavo faktų protauti ir tekdavo pasikliauti vien nuojauta. Juk intuicija buvo kapitono Kuko genijaus dalis, jis visad, iki pat galo Kealakekua įlankoje, teisingai nujausdavo, kaip reikia pasielgti.

Seržantas kantriai laukė, kol laivo vadas tylėjo, įbedęs akis į Ramos naktį. Dabar čia jau nebuvo tamsu kaip maiše: dviejose vietose apie keturis kilometrus nuo stovyklos aiškiai švietė blankūs žiburiai — ten dirbo žvalgybinės grupės.

Kritišku atveju galėsiu juos atšaukti per valandą, sumetė Nortonas. O šitiek laiko tikriausiai turėtų pakakti.

— Užsirašykite,— Nortonas atsisuko į seržantą.— „Ramos komitetui, Planetkomas. Dėkoju už patarimą, imsiuos atsargumo priemonių. Prašau patikslinti frazę „staigus viesulas". Su pagarba Nortonas, „Indeverio" laivo vadas."

Jis palaukė, kol seržantas nutolo į spindinčią šviesomis stovyklą, ir vėl įsijungė diktofoną. Bet minties siūlas buvo jau nutrūkęs, ir jis nebegalėjo susigrąžinti reikiamos nuotaikos. Teks laišką baigti kitą kartą.

Kapitonas Kukas retai ateidavo į pagalbą, kai Nortonas taip apleisdavo savo pareigas. Bet staiga jis prisiminė, kaip retai ir trumpai vargšė Elizabeta Kuk matydavo savo vyrą per šešiolika jų bendro gyvenimo metų. Tačiau ji jam pagimdė šešis vaikus — ir visus juos pergyveno.

Jo žmonoms, kurios niekad nebuvo toliau nuo jo kaip per dešimties minučių atstumą šviesos greičiu, tikrai nėra ko skųstis.

17
Pavasaris

Per pirmąsias „naktis" Ramoje buvo nelengva užmigti. Slėgė tamsa ir joje slypinčios paslaptys, bet labiausiai už viską kamavo tyla. Triukšmas yra natūralios būklės komponentas, visi žmogaus pojūčiai reikalauja šiokio ar tokio dirginimo. Ir jeigu jo nėra, smegenys pačios kuria jo pakaitalą.

Todėl daugelis skųsdavosi girdėję per miegus keistus triukšmus, net balsus, matyt, iliuzinius, nes tuo metu budėję nieko nebūdavo girdėję. Daktarė Ernst prirašė paprastą, bet efektyvų gydymą: per miego laiką stovyklą liūliavo švelni, tyli muzika.

Bet šią naktį Nortonui niekas nepadėjo. Jis gulėjo, įtempęs ausis, puikiai žinodamas, ko klausosi Ramos tamsoje. Nors švelnus vėjelis laikas nuo laiko paglostydavo jam veidą, nebu-

vo girdėti jokio garso, bylojančio apie tolumoje kylantį vėją. Ir žvalgybinės grupės neskelbė pastebėjusios kokių permainų.

Galų gale apie vidurnaktį laivo laiku Nortonas užmigo. Prie ryšių pulto visada budėdavo žmogus skubiems pranešimams priimti. Kitų atsargumo priemonių tarsi ir nereikėjo.

Net uraganas nebūtų sukėlęs tokio triukšmo, kuris akies mirksniu pažadino Nortoną ir visą stovyklą. Atrodė, kad dangus griūva ar kad Rama suskilo į dalis ir dabar jos lekia į šonus. Iš pradžių pasigirdo kurtinantis trenksmas, paskui ėmė serijomis, pratisai ir šaižiai sproginėti, tarsi kas daužytų stiklo pilis. Visa tai tęsėsi kelias minutes, o žmonėms atrodė, kad praėjo ištisos valandos. Dar tebepokšint, nors triukšmas, atrodo, jau kažkur tolo, Nortonas priėjo prie ryšių pulto.

— Centrinės aikštelės stebėtojai! Kas atsitiko?

— Luktelkit, kapitone. Tai jūroje. Tuoj nukreipsime ten šviesą.

Už aštuonių kilometrų virš jų galvų, prie Ramos ašies, prožektorius blykstelėjo į lygumą. Šviesos ratilas pasiekė jūros pakraštį, paskui ėmė klaidžioti išilgai pakrantės, tyrinėdamas aplinką. Praslydęs cilindrinio apskritimo ketvirtį, šviesos pluoštas sustojo.

Viršuje, danguje, ar ten, ką protas dar iš įpratimo vadino dangumi, vyko kažkas nepaprasta. Iš pradžių Nortonui pasirodė, kad jūra verda. Ji jau nebebuvo statiška, sukaustyta amžinos žiemos varžtų. Didžiulis plotas, ištisi kilometrai skersai išilgai kunkuliavo. Ir keitė spalvą, ledu slinko balta, plati juosta.

Staiga didžiulis ledo luitas, gal po ketvirtį kilometro iš visų kraštų, ėmė kilti viršun — tarsi durys vėrėsi. Pamažu, didingai jis stojosi aukštyn, žibėdamas ir žėrėdamas prožektoriaus šviesoje. Paskui pasviro atgal ir tėškėsi jūron, o iš tos vietos pakilo putojančios bangos ir nuvilnijo į visas puses.

Tik dabar Nortonas suprato, kas čia darosi. Prasidėjo ledonešis. Visas tas dienas ir savaites jūra tirpo iš pačios gilumos, nuo dugno. Buvo sunku susikaupti, nes kurtinantis riaumojimas dar tebedrebino visą pasaulį iki pat dangaus, bet jis stengėsi suvokti visų šių dramatiškų konvulsijų priežastį. Juk nieko panašaus Žemėje nebūna, kai ten ima tirpti užšalęs ežeras ar upė.

Na, aišku! Dabar, kai tai įvyko, nėra jokios abejonės. Jūra tirpsta iš apačios, kadangi Saulės kaitra smelkiasi pro Ramos korpusą. O kai ledas virsta vandeniu, apimtis mažėja.

Taigi, jūra vis slūgo žemyn, kol viršutinis ledo sluoksnis liko be atramos. Diena iš dienos įtampa didėjo; dabar ledas, juosęs Ramos pusiaują, ėmė lūžti kaip tiltas, netekęs centrinės pasparos. Jis skilo į šimtus plūkiojančių ledynų, kurie susidūrę dužo ir trupėjo, kol galop irgi ištirps. Staiga Nortonui širdis apmirė, kai jis prisiminė savo planus pasiekti Niujorką rogėmis.

Palengvėle suirutė ėmė rimti, ledo ir vandens kare stojo laikinos paliaubos. Kylant temperatūrai, po keleto valandų vanduo laimės, ir paskutiniai ledo likučiai pranyks. Bet galų gale ledas vis dėlto pergalės, kai Rama, apsukęs Saulę, vėl pateks į tarpžvaigždinę naktį.

Atsitokėjęs Nortonas užmezgė ryšį su artimiausia prie jūros grupe. Jam iš karto palengvėjo, kai tuoj pat atsiliepė Rodrigas. Ne, vanduo jų neužliejo. Bangos nepasiekė skardžio viršūnės.

— Mes dabar bent žinome,— pridūrė jis šaltakraujiškai,— kam tas skardis reikalingas.

Nortonas tylomis sutiko, tačiau pagalvojo, kad vis dėlto dar nežinia, kodėl pietinis skardis aukštesnis už šį dešimtį kartų.

Centrinės aikštelės prožektoriaus šviesa tebeklaidžiojo po pasaulį. Pabudusi jūra pamažu rimo, ir nuo besivartančių ledo lyčių daugiau nebekilo kunkuliuojanti balta puta. Per penkiolika minučių stichija beveik nuščiuvo.

Bet Ramoje tylos jau nebuvo. Pasaulis pabudo iš miego, ir nuolat girdėjai pokšint ledynus, kai jie susidurdavo vienas su kitu.

Pavasaris kiek vėlyvas, tarė sau Nortonas, bet žiema pasibaigė.

Ir vėl papūtė vėjelis, šį kartą daug stipresnis. Rama jau pakankamai jį perspėjo; laikas kraustytis.

Pasiekęs pusiaukelės ženklą, Nortonas vėl su dėkingumu pagalvojo apie tamsą, slepiančią kelią tiek aukštyn, tiek žemyn. Nors žinojo, kad prieš jį dar daugiau kaip dešimt tūkstančių pakopų ir puikiai įsivaizdavo jų statumą, bet kadangi matė tik nedidelę laiptų dalį, jam buvo kur kas lengviau kopti.

Jis lipo aukštyn jau antrą kartą ir iš pirmo kopimo klaidų buvo šio to pasimokęs. Esant tokiai mažai traukai, ėmė didelė pagunda lipti greičiau, kiekvienas žingsnis atsiėjo taip lengvai, kad buvo tiesiog sunku prisiversti kopti lėtai. Bet jei pasiduodi tai pagundai, po pirmųjų tūkstančių pakopų pradeda keistai skaudėti šlaunys ir blauzdos. Raumenys, kurių anksčiau niekad nejausdavai, pradeda protestuoti, ir reikia vis dažniau ir ilgiau ilsėtis. Baigdamas pirmą kartą kopti, Nortonas daugiau laiko ilsėjosi, negu lipo, ir net tai nepadėjo. Kitas dvi dienas jis kentėjo tokius kojų mėšlungius, kad būtų buvęs visai nedarbingas, jei nebūtų vėl atsidūręs laive, nesvarumo būklėje.

Taigi šį kartą jis pradėjo kapanotis aukštyn tiesiog varginamai lėtai, kaip koks sukriošęs senis. Jis paliko lygumą pats paskutinis, kiti jau lipo vorele, nusidriekusia per puskilometrį virš jo. Jis tematė jų žibintų šviesas, judančias nematoma statuma aukštyn.

Nortoną slėgė tai, kad nepasisekė misija, bet vis dėlto jis tikėjosi, jog atsitraukia tik laikinai. Pasiekę centrinę aikštelę, galės palaukti, kol atmosferos svyravimai nusistovės. Reikia manyti, kad ten, kaip ir ciklono centre, bus mirtina ramybė ir jie galės saugiai pralaukti viesulą.

Jis vėl darė skubias išvadas, imdamas pavyzdžiu klaidinančias Žemės analogijas. Viso pasaulio meteorologija, net esant atmosferinei pusiausvyrai, yra nepaprastai sudėtingas dalykas. Nors Žemės oras buvo stebimas jau keletą šimtmečių, prognoze vis dar negalėjai visai pasikliauti. O Rama buvo ne tik visiškai naujas pasaulis su daugeliu nežinomųjų, jis tiesiog akyse keitėsi, nes per paskutines porą valandų temperatūra pakilo keliais laipsniais. Tačiau dar jokių pranašauto uragano ženklų nebuvo, nors vėjo gūsiai papūsdavo tai iš vienos, tai iš kitos pusės.

Jie jau užkopė penkis kilometrus, kurie, esant tokiai silpnai ir vis dar mažėjančiai svorio jėgai, prilygo kokiem dviem Žemės kilometrams. Trečioje platformoje, per tris kilometrus nuo ašies, jie ilsėjosi valandą, lengvai užkando ir masažavo kojų raumenis. Čia buvo paskutinė riba, kur jie dar galėjo laisvai kvėpuoti; kaip senovės Himalajų alpinistai, jie buvo palikę čia savo deguonies aparatus ir dabar vėl užsidėjo juos, kad galėtų užbaigti kelią.

Po valandos jie pasiekė laiptų viršūnę ir trapo papėdę. Į viršų kilo paskutinis vertikalus kilometras; laimė, kad čia svorio jėga buvo labai maža — tik keletas Žemės gravitacijos lauko procentų. Po pusvalandžio poilsio ir atidžiai patikrinę deguonies atsargas, jie buvo pasiruošę paskutiniam kelio etapui.

Nortonas metė akį, ar visi žmonės prieš jį kopia saugiai vienas paskui kitą per dvidešimt metrų. Dabar prasidėjo lėtas, ypatingai varginantis keberiojimasis. Geriausia buvo apie nieką negalvoti ir skaičiuoti slenkančius trapo skersinius — šimtas, du šimtai, trys šimtai, keturi šimtai. . .

Pasiekęs tūkstantis du šimtai penkiasdešimtąjį skersinį, Nortonas pajuto, kad darosi kažkas keista. Vertikaliame paviršiuje atsispindinti prieš pat jo akis šviesa įgavo keistą spalvą ir pasidarė labai jau ryški.

Nortonas nespėjo nei kaip reikiant pats sustoti, nei perspėti savo žmonių. Viskas įvyko akies mirksniu.

Be garso plykstelėjus šviesai, Ramoje prašvito aušra.

18

Aušra

Šviesa buvo tokia ryški, kad Nortonas gerą minutę stovėjo, stipriai užsimerkęs. Paskui jis ryžosi atsimerkti ir pro blakstienas pažvelgė į sieną už kelių centimetrų nuo savo veido. Pamirkčiojęs palaukė, kol nudžiūvo ištryškusios ašaros, ir lėtai atsisuko į pačią aušrą.

Jis ištvėrė tik keletą sekundžių, o paskui vėl turėjo užsimerkti. Ir ne dėl ryškios šviesos — prie jos buvo galima priprasti,— jį pritrenkė kvapą gniaužiantis Ramos vaizdas, kuris visas iš karto atsivėrė pirmą kartą.

Nortonas puikiai žinojo, ko galima tikėtis, tačiau panorama vis tiek apstulbino. Jį pagavo nesuvaldomas virpėjimas; jis sugniaužė trapo skersinį su tokia jėga, kaip skęstantis gelbėjimo ratą. Rankų raumenis ėmė tampyti mėšlungis, o kojos, nuvargusios nuo keleto valandų kopimo, atrodė, ilgiau nebeatlaikys. Jei ne maža trauka, jis, ko gero, būtų nukritęs.

Paskui vis dėlto atsiliepė treniruotės, ir jis pradėjo nuo pirmo vaisto panikai įveikti. Vis dar užsimerkęs ir stengdamasis

negalvoti apie ką tik matytą bauginantį vaizdą, jis ėmė lėtai ir giliai kvėpuoti, kad plaučius pripildęs deguonis nugalėtų nuovargio nuodus.

Netrukus jis pasijuto daug geriau, bet neatsimerkė, kol neatliko dar vieno veiksmo. Sukaupęs visą valią, jis atgniaužė dešinę ranką — įkalbinėjo ją kaip užsispyrusį vaiką — o tada, pasiekęs liemenį, atsegė apsauginį diržą ir užkabino jo sagtį už artimiausio skersinio. Dabar, kad ir kas atsitiktų, nenukris.

Jis dar keletą kartų giliai įkvėpė ir, vis neatsimerkdamas, įsijungė radijo siųstuvą. Nortonas vylėsi, kad jo balsas skamba ramiai ir ryžtingai.

— Čia kapitonas. Kaip laikotės?

Iš eilės besikalbant su visais savo žmonėmis, kurių balsai, tiesa, šiek tiek virpėjo, sugrįžo savitvarda ir pasitikėjimas savimi. Niekam nieko blogo neatsitiko, bet jie laukė jo žodžio. Jis vėl tapo tikru įgulos vadu.

— Būkite užsimerkę tol, kol pajusite, kad galite žiūrėti,— kalbėjo jis.— Vaizdas... stulbinantis. Jei kam nors jis veiks nervus, tegul tas kopia nesidairydamas. Atsiminkite, kad greit pasieksime nesvarumo būklę, todėl nukristi bus tiesiog neįmanoma.

Kažin ar reikėjo nurodinėti tokias elementarias tiesas gerai paruoštiems kosmonautams, bet pats sau Nortonas turėjo nuolat jas priminti. Mintis apie nesvarumo būklę buvo tarsi talismanas, saugantis nuo nelaimės. Tegul ką nori sako akys, tačiau Rama nepajėgs jo nublokšti aštuonis kilometrus žemyn ir pražudyti.

Išdidumas bei savigarba vertė jį tuoj pat atsimerkti ir dar kartą apsidairyti. Bet pirmiausia reikia sutvardyti kūną.

Jis paleido iš rankų trapą ir kairiosios alkūne užsikabino už skersinio. Tada, sugniauždamas ir atgniauždamas kumščius, tol mankštino rankas, kol pranyko raumenų mėšlungis. O kai pasijuto visai gerai, atvėrė akis ir lėtai atsigręžė į Ramą.

Pirmas įspūdis — viena žydruma. Ryškios šviesos, užliejusios dangų, jokiu būdu negalėjai palaikyti saule, ji greičiau panėšėjo į elektrą. Vadinasi, Ramos saulė, tarė sau Nortonas, turėtų būti karštesnė už mūsų. Astronomus tai turėtų sudominti.

Dabar jis suprato tų paslaptingų tranšėjų — Tiesiojo slėnio ir jo penkių brolių — paskirtį. Tai tiesiog milžiniškos šviesos juostos, šešios linijinės Ramos saulės, simetriškai išdėstytos aplink

visą cilindrą. Ir iš kiekvienos jų plati šviesos vėduoklė, atsukta į centrinę ašį, žėrė spindulius į visas pasaulio puses. Kažin, ar jas galima įjungti, o paskui užgesinti, ar tai bus nuolatinės dienos planeta, galvojo Nortonas.

Akis vėl ėmė skaudėti nuo ilgo žiūrėjimo į tas akinančias šviesos juostas, bet jam dėl to nebuvo nė kiek pikta, nes visad turėjo dingstį užsimerkti. Tik tada, kai beveik atsitokėjo nuo pirmojo vizualinio šoko, jis įstengė pagalvoti apie daug svarbesnį dalyką.

Kas įjungė Ramos šviesas?

Patys nuodugniausi žmogui įmanomi testai parodė šį pasaulį esant sterilų. Bet dabar dedasi kažkas, ko niekaip nepriskirsi natūralių jėgų savaiminiam vyksmui. Gal čia ir nėra gyvybės, bet yra sąmonė, suvokimas, gal po kažin kiek erų miego pabudo robotai? O gal šviesos blykstelėjimas yra visai neužprogramuota, atsitiktinė konvulsija — paskutinis priešmirtinis atodūsis, nesąmoninga reakcija į naujos saulės šilumą? O paskui įsiviešpataus ramybė, ir šį kartą amžinai?

Tačiau Nortonas pats netikėjo tokiais paprastais aiškinimais. Kai kurie fragmentai tarsi ir tiko į šį paveikslėlį-galvosūkį, bet daugelio dar trūko. Kaip, pavyzdžiui, paaiškinsi Ramos naujumą, tai, kad nėra jokių nusidėvėjimo žymių, tarsi jis būtų ką tik sukurtas?

Tokios mintys galėjo sukelti baimę, net siaubą, bet kažkodėl nieko panašaus Nortonas nejautė. Priešingai, jį apėmė pakili nuotaika, kone susižavėjimas. Čia buvo galima atrasti daug daugiau, negu jie kada nors drįso tikėtis. Įdomu, ką pasakys Ramos komitetas, kai išgirs apie tai!

Paskui jis ramiai ir ryžtingai vėl atsimerkė ir pradėjo atidžiai apžiūrinėti visa, ką matė.

Visų pirma reikia susikurti kažką panašaus į koordinačių sistemą. Prieš jį atsivėrė didžiausia, kokią tik žmogus yra kada regėjęs, uždara erdvė, ir jam reikėjo bent mintyse susidaryti žemėlapį, kad galėtų orientuotis.

Menka trauka tik trukdė, nes „viršų" arba „apačią" galėjai įsivaizduoti kokioje tik nori pusėje. O kai kurios kryptys buvo tiesiog psichologiškai pavojingos, kai tik protas į tokią pasiduodavo, jis turėdavo skubiai sukti kitur.

Saugiausia įsivaizduoti, kad esi taurės pavidalo didžiuliame šešiolikos kilometrų pločio ir penkiasdešimties gylio šulinio

dugne. Nauda iš tokio įvaizdžio ta, kad nebegresia pavojus kristi apačion, tačiau jis turi ir rimtų trūkumų.

Galima įsikalbėti, kad aplink išsibarstę skirtingų spalvų ir siluetų miestai bei miesteliai stipriai pritvirtinti prie kylančių sienų. Įvairūs sudėtingi statiniai, kabantys aukštyn kojomis dangaus skliaute, jį jaudino ne daugiau, kaip sietynas kokioje didžiulėje koncertų salėje Žemėje. Tik Cilindrinė jūra niekaip nepasidavė vaizduotės galiai.

Štai vandens žiedas, juosiantis visą šulinį ir skiriantis jį pusiau. Ir nematyti nieko, kas jį galėtų prilaikyti. Ir ten be jokios abejonės vanduo: ryškiai mėlynas, aure, dar tviska nespėjusio ištirpti ledo lytys. Bet vertikali rato pavidalo jūra, kylanti į dangų dvidešimt kilometrų, buvo toks neįprastas reiškinys, kad po valandėlės Nortonas pradėjo ieškoti kito regėjimo taško.

Jis nusprendė pasukti visą vaizdą savo mintyse devyniasdešimt laipsnių. Iš karto gilus šulinys tapo ilgu abiem uždarytais galais tuneliu. Dabar „žemyn" buvo į kopėčių ir laiptų pusę, iš kurios jis ką tik atlipo, iš tos perspektyvos jis bent galėjo įvertinti šio pasaulio kūrėjų vaizduotės vaisių visoje grožybėje.

Jis pats buvo prilipęs prie gaubto šešiolikos kilometrų aukščio skardžio, kurio viršutinė virš galvos kabanti dalis susiliejo su skliautiniu stogu, dabar tapusiu dangumi. Apačion nuo jo leidosi daugiau kaip penkių šimtų metrų ilgio trapas, kuris baigiasi pirmoje platformoje, arba terasoje. Nuo ten prasideda laiptai, iš pradžių, kur maža trauka, beveik visai statūs, paskui, suskaldyti penkių platformų, einantys vis nuožulnyn, kol galop pasiekia tolimąją lygumą. Jis galėjo įžiūrėti pirmųjų dviejų ar trijų kilometrų pakopas, bet toliau jos susiliejo į vientisą juostą.

Tų begalinių laiptų nuolydis atrodė taip didingai, kad buvo neįmanoma nustatyti jų tikro masto. Nortonas kartą skrido apie Everestą, ir jį apstulbino kalno didybė. Laiptų ilgis prilygo Himalajų aukščiui, tačiau šiuos milžinus lyginti būtų beprasmiška.

Ir su niekuo nesidavė palyginami kiti dveji laiptai — Betos ir Gamos, nuožulniai kylantys į dangų ir kabantys virš galvos. Nortonas buvo jau tiek įsidrąsinęs, kad atsilošė ir žvilgtelėjo

į juos — vieną kartelį. Paskui jis tiesiog stengėsi negalvoti, kad jie ten kabo.

Mąstant apie visus šiuos Ramos ypatumus, piršosi ir trečias matymo būdas, kurio Nortonas iš visų jėgų stengėsi išvengti: įsivaizdavo Ramą kaip statų cilindrą ar šulinį, bet dabar jis pats buvo jo viršūnėje, o ne dugne, ir ropojo it musė šen bei ten cilindro kupolu, o apačioje — penkiasdešimties kilometrų praraja. Kas kartą, kai toks įvaizdis užklysdavo į jo sąmonę, prireikdavo visų valios jėgų, kad, pagautas aklos panikos, mėšlungiškai neįsikibtų į kopėčias.

Jis net neabejojo, kad su laiku visos tos baimės pranyks. Ramos stebuklai ir keistenybės išsklaidys sukeltą siaubą žmonėms, kurie yra pasiruošę visokiausiems kosmoso netikėtumams. Tas, kuris niekad nebuvo palikęs Žemės ir neregėjo aplink save žvaigždžių, ko gero, negalėtų atlaikyti tokių reginių. Bet jei yra žmonių, kurie įstengs čia prisitaikyti, tai jie bus „Indeverio" kapitonas ir jo įgula, tarė sau ryžtingai Nortonas.

Jis žvilgtelėjo į savo chronometrą. Stovėta tik dvi minutės, o atrodė — vos ne visą gyvenimą. Sukaupęs jėgų, kad galėtų įveikti savo inertiškumą ir vis mažėjantį gravitacijos lauką, jis lėtai ėmė kabarotis aukštyn — buvo likę vos keli šimtai metrų. Prieš įeidamas į šliuzą ir atsukdamas Ramai nugarą, Nortonas paskutinį kartą apžvelgė keisto pasaulio panoramą.

Net per pastarąsias kelias minutes jis pasikeitė — iš jūros kilo ūkai. Vaiduokliški balti stulpai aiškiai plaukė pagal Ramos sukimosi kryptį, kur viesulo sūkuriai juos išsklaidydavo, švilpiantis aukštyn oras stengėsi atsikratyti papildomo greičio. Cilindrinio pasaulio pasatai pradėjo raižyti jo dangų: kaupėsi pirmoji po kažin kiek šimtmečių tropikų audra.

19
Perspėjimas iš Merkurijaus

Pirmą sykį po daugelio savaičių visi Ramos komiteto nariai leidosi sukviečiami į posėdį. Profesorius Solomonsas išniro iš Ramiojo vandenyno gelmių, kur tyrinėjo rūdos gavybos operacijas vandenyno kasyklose. Daktaras Teiloras vėl pasirodė, bet niekas nenustebo, nes dabar jau buvo spėjama Ramoje esant šį tą įdomesnio už statinius be gyvybės ženklo.

Pirmininkas manė daktarą Pererą būsiant dar aršesnį teisuolį, negu paprastai,— juk jo pranašavimai dėl Ramos uraganų išsipildė. Ir kaip nustebo jo ekscelencija, kai šį kartą Perera laikėsi daug kukliau ir, priiminėdamas kolegų sveikinimus, atrodė tarsi sumišęs, jei jam iš viso būtų galima priskirti tokį sugebėjimą.

O iš tiesų egzobiologas jautėsi smarkiai prašovęs pro šalį. Kaip jis galėjo pražiopsoti tokį efektingą Cilindrinės jūros atšilimą, daug akivaizdesnį reiškinį už uraganą? Atsiminė, kad įšilęs oras kyla viršun, bet užmiršo, kad tirpstančio ledo tūris mažėja! Ne, tuo jis ypatingai didžiuotis negali. Tačiau daktaras Perera netruko atsitokėti ir atgauti įprastą olimpinį pasitikėjimą savimi.

Pirmininkui pasiūlius jam žodį ir paklausus, kokių jis dar numato klimatinių pasikeitimų, daktaras pradėjo labai atsargiai.

— Reikia turėti galvoje,— aiškino jis,— kad tokio keisto pasaulio, kaip Rama, meteorologija gali pateikti daugelį įvairių siurprizų. Bet, jei mano apskaičiavimai teisingi, daugiau audrų neturėtų būti ir klimatinės sąlygos stabilizuosis. Temperatūra pamažėle kils iki perihelio ir toliau, bet tai mūsų nedomina, kadangi „Indeveris" turės palikti Ramą daug anksčiau.

— Tai netrukus bus jau galima drąsiai grįžti į Ramą?

— E... ko gero. Po keturiasdešimt aštuonių valandų bus visai aišku.

— Grįžti būtina,— prabilo Merkurijaus pasiuntinys.— Mes turime sužinoti apie Ramą viską, kas tik įmanoma. Padėtis dabar visiškai pasikeitė.

— Turbūt mes nutuokiame, ką jūs turite omenyje, bet gal malonėtumėte patikslinti?

— Mielai. Iki šiol mes tarėme Ramą esant mirusiu ar bent nekontroliuojamu pasauliu. Dabar jau negalima sakyti, kad tai paliktas laivas. Jei Ramoje ir nėra jokios gyvybės formos, jis gali būti valdomas robotų, užprogramuotų atlikti kokią užduotį — gal mums ir labai nepalankią. Kad ir kaip nemalonu, mes privalome pagalvoti apie savigyną.

Pasigirdo protestuojančių balsų klegesys, ir pirmininkas turėjo kilstelėti ranką, prašydamas tvarkos.

— Leiskite jo ekscelencijai baigti! — tarė jis.— Patinka ar nepatinka mums ta mintis, bet ji turi būti rimtai apsvarstyta.

— Nepaisant visos mano pagarbos pasiuntiniui,— įsikišo Teiloras pačiu nepagarbiausiu balsu,— manau, kad teiginį apie priešišką intervenciją galime atmesti kaip naivų. Tokios civilizuotos būtybės, kaip ramiečiai, turi turėti ir atitinkamai aukštą moralę. Kitaip jie būtų jau seniai susinaikinę, kaip kad mes vos nepadarėme dvidešimtame amžiuje. Tai aš aiškiai išdėsčiau savo naujoje knygoje „Etika ir kosmosas". Tikiuosi, gavote jums skirtą egzempliorių?

— Ačiū, gavau, nors, deja, per neatidėliotinus reikalus tegalėjau perskaityti tik įvadą. Tačiau aš esu susipažinęs su pagrindine teze. Mes galime neturėti jokių priešiškų ketinimų skruzdėlynui, bet jei norime pasistatyti namą kaip tik toje vietoje. . .

— Tokia pat nesąmonė, kaip ir Pandoros šalininkų! Tai tiesiog tarpžvaigždinė ksenofobija!

— Ponai, prašau jus! Tokiu būdu mes nieko nenuspręsime. Pone pasiuntiny, prašau kalbėti toliau.

Pirmininkas griežtai pažvelgė per tris šimtus aštuoniasdešimt tūkstančių kosmoso kilometrų į Konradą Teilorą, kuris nenorom pritilo it ugnikalnis, laukiantis, kada vėl galės išsiveržti.

— Ačiū,— padėkojo Merkurijaus pasiuntinys.— Gal pavojus mažai tikėtinas, tačiau mes negalime rizikuoti žmonijos ateitimi. Ir, leiskite man pridurti, mes, hermiečiai, esame ypatingai susirūpinę. Atrodo, kad mums nerimauti yra daugiau pagrindo, negu kitoms planetoms.

Teiloras garsiai šnirpštelėjo, bet kitas rūstus žvilgsnis iš Mėnulio jį sutramdė.

— Kodėl Merkurijui yra daugiau pagrindo nerimauti, negu kitoms planetoms?— paklausė pirmininkas.

— Pažvelkite į padėties dinamiką. Rama jau yra mūsų orbitoje. Mes tik manome, kad jis aplenks Saulę ir vėl nuskries į kosmosą. O gal jis sumažins savo greitį? Jei toks manevras numatytas, jis įvyks perihelyje, maždaug po trisdešimties dienų. Mūsų mokslininkai sako, kad jei greitis bus pakeistas ten, tai Rama išeis į žiedinę orbitą, kai liks dvidešimt penki milijonai kilometrų nuo Saulės. Iš ten Rama galės viešpatauti visoje Saulės sistemoje.

Jau gana ilgai niekas, net Teiloras, nepratarė nė žodžio. Visų komiteto narių mintys sukosi apie tuos neįmanomus Merkurijaus žmones, kuriems taip gudriai čia atstovavo jų pasiuntinys.

Daugelis ir taip laikė Merkurijų gana tiksliu pragaro atitikmeniu, bent kol atsiras kas nors dar aršesnis. Bet hermiečiai didžiavosi savo nežmoniška planeta, kurioje dienos ilgesnės už metus, kur dvigubi saulėtekiai ir saulėlydžiai, kur upėmis teka išsilydęs metalas. Lyginant Merkurijų su Mėnuliu ar Marsu, pastarieji atrodo beveik kaip įprasta kasdienybė. Gal tik nusileidę Veneroje (jei iš vis tai kada nors įvyks), žmonės pateks į dar rūstesnę aplinką, negu Merkurijaus.

Ir vis dėlto šis pasaulis Saulės sistemoje daugeliu atvejų grojo pirmuoju smuiku. Tai visai aišku, kai žvelgi iš šiandienos į praeitį, bet žmonės šį faktą suvokė tik praėjus kone šimtmečiui kosmoso eros. Dabar hermiečiai niekad niekam neleidžia to užmiršti.

Dar gerokai prieš žmonėms pasiekiant Merkurijų, jo neišpasakytas tankumas leido manyti ten esant sunkiųjų elementų, tačiau planetoje atrasti turtai apstulbino žmoniją ir tūkstančiui metų nuvijo baimę, kad pagrindiniai žmonijos civilizacijos metalai baigiami išeikvoti. Be to, tie lobiai slypėjo patogiausiose vietose, kur Saulės energija buvo dešimteriopai didesnė, negu šaltoje Žemėje.

Neribota energija, neriboti metalai,— štai kas buvo Merkurijus. Jo gigantiškos magnetinės katapultos galėjo permesti apdorotą produkciją į bet kurią vietą Saulės sistemoje. Merkurijus eksportavo taip pat ir energiją dirbtiniuose transuraniniuose izotopuose arba tiesioginiu spinduliavimu. Buvo net pasiūlyta, kad hermiečių lazeriai vieną gražią dieną ištirpdytų didįjį Jupiterį, bet šią idėją ne itin palankiai sutiko kiti pasauliai. Jei su tokia technologija galima iškepti Jupiterį, tai ar vėliau šeimininkai nesugalvos panaudoti ją ir tarpplanetiniam šantažui?

Jau vien tai, kad kilo toks nerimas, iškalbingai bylojo apie bendrą kitų žmonių pažiūrą į hermiečius. Jie buvo gerbiami už tvirtumą ir didelius sugebėjimus technikos srityje, žmonės žavėjosi jų atkaklumu, užkariaujant tokį baisingą pasaulį. Bet jų niekas nemėgo, dar labiau — jais nepasitikėjo.

Nepaisant to, buvo nesunku suprasti hermiečių požiūrį. Kitų planetų gyventojai juokaudavo, kad hermiečiai dažnai elgiasi taip, tarsi Saulė būtų jų asmeninė nuosavybė! Jie buvo susiję su ja pačiais artimiausiais meilės ir neapykantos ryšiais kaip kadaise vikingai su jūra, nepaliečiai su Himalajais ar eskimai su tundra. Hermiečiams būtų labai nepatikę, jei

kas nors būtų įsimaišęs tarp jų ir tų gamtos jėgų, kurios viešpatavo Merkurijui ir valdė jų gyvenimą.

Pagaliau pirmininkas nutraukė ilgą tylą. Jis prisiminė Indijos karštį ir nusipurtė, pagalvojęs apie Merkurijaus saulę. Jis su hermiečiais visada skaitėsi, nors laikė juos neaptašytais technikos barbarais.

— Manau, kad pono pasiutinio pareiškimas turi šiek tiek pamato,— lėtai tarė jis.— Ar turite kokių pasiūlymų?

— Taip, sere. Bet iš pradžių mes privalome surinkti faktų, ir tik tada spręsti, kokių priemonių imtis. Mes susipažinome su Ramos geografija, jei taip galima išsireikšti, bet neturime žinių apie jo potencialias galimybes. Ir pats svarbiausias klausimas — ar Rama turi variklių sistemą? Ar jis gali pakeisti orbitą? Būtų labai įdomu išgirsti daktaro Pereros nuomonę šiuo klausimu.

— Apie tai aš daug galvojau,— atsiliepė egzobiologas.— Žinoma, pradinį impulsą Ramai suteikė koks nors varomasis įrenginys, bet jis galėjo būti ir išorinė raketa nešėja. Iki šiol laivo viduje neužtikta jokių variklių. Be to, jo paviršiuje nėra raketinių tūtų ar ko nors panašaus.

— Jas galima užmaskuoti.

— Galima, bet kam? Ir kur tada degalų rezervuarai, energijos šaltiniai? Korpusas vientisas, mes ištyrėme jį seisminiu būdu. Šiaurinio kupolo ertmėse yra šliuzų sistema, daugiau nieko.

Lieka Ramos pietinis pusrutulis, kurio laivo vadas Nortonas negalėjo pasiekti per tą dešimties kilometrų pločio vandens juostą. Kaip matyti fotografijose, pietiniame ašigalyje yra daugybė visokiausių keistų mechanizmų ir įrenginių. Kas jie per vieni — galima tik spėlioti.

Bet aš beveik neabejoju štai kuo. Jei Ramoje yra variklių sistema, ji visiškai skiriasi nuo visų mums žinomų. Tai turėtų būti legendinis kosminis variklis, apie kurį žmonės kalba jau du šimtus metų.

— Vadinasi, jūs neatmetate tokios galimybės?

— Žinoma, ne. Jei mes galėtume įrodyti, kad Ramoje yra kosminis variklis, net jei ir nieko nesuprastume apie jo veikimo principą, tai būtų didžiulis atradimas. Bent žinotume, kad toks dalykas yra įmanomas.

— Kas per daiktas tas kosminis variklis? — paklausė Žemės atstovas gana graudžiu balsu.

— Bet koks variklis, sere Robertai, kuris veikia ne pagal raketos principą. Antigravitacija, trumpai drūtai apibūdinant jo esmę. Šiuo metu mes net nežinome, kokioje mokslo šakoje ieškoti tokio variklio, ir dauguma mokslininkų mano, kad jis apskritai neįmanomas.

— Neįmanomas! — įsikišo profesorius Deividsonas.— Tai įrodė jau Niutonas. Kiekvienas veiksmas turi atoveikį. O kosmoso varikliai yra nesąmonė. Galite patikėti manimi.

— Gal ir jūsų tiesa,— neįprastai mandagiai atsiliepė Perera.— Bet jei Rama neturi kosminio variklio, vadinasi, jokio neturi. Ten tiesiog nėra vietos mums žinomai variklių sistemai su didžiuliais degalų rezervuarais.

— Sunku įsivaizduoti stumiamą ir stabdomą tokį pasaulį,— tarė Solomonsas.— Kaipgi tada daiktai viduje? Viską reikėtų priveržti veržlėmis? Baisiai nepatogu...

— Na, greitėja jis turbūt labai lėtai. Didžiausias klausimas — Cilindrinės jūros vanduo. Kaip sulaikyti jį...

Staiga Perera nutilo, jo akys pasidarė kaip stiklinės. Sakytum, jį staiga ištiko epilepsijos priepuolis ar net širdies smūgis. Sunerimę kolegos sužiuro, bet jis staiga atsitokėjo, trenkė kumščiu į stalą ir sušuko:

— Na, žinoma! Štai, kur šuo pakastas! Dabar aišku, kam reikalingas pietinis skardis!

— Tik ne man,— bambtelėjo Mėnulio pasiuntinys, išreikšdamas ir visų dalyvaujančių diplomatų mintį.

— Pažvelkite į šį Ramos išilginį pjūvį,— kalbėjo susijaudinęs Perera, ištiesdamas žemėlapį.— Jūs visi juos turite? Cilindrinė jūra yra tarp dviejų skardžių, einančių ratu per visą Ramą. Šiaurinis yra tik penkiasdešimties metrų aukščio. Pietinis siekia beveik pusę kilometro. Kodėl toks didžiulis skirtumas? Iki šiol niekas nesugebėjo to įtikinamai paaiškinti.

Tarkim, kad Rama turi varomąją jėgą ir greitėja į priekį šiauriniu galu. Jūros vanduo pasiduos atgal, jos paviršius prie pietinio kranto gali pakilti šimtus metrų. Štai kam toks aukštas šis krantas! Paskaičiuokim...

Jis ėmė greitai rašyti. Po stebinamai trumpo laiko — gal po dvidešimt sekundžių — triumfuodamas apžvelgė visus.

— Žinant tų skardžių aukštį, galime apskaičiuoti Ramos maksimalų pagreitį. Jei jis viršys du procentus svorio jėgos, tai jūra užlies pietinį kontinentą.

— Viena penkiasdešimtoji g? Tai visai nedaug.

— Dešimties milijonų megatonų masei — daug. Tiek ir reikia astronominiam manevrui.

— Labai ačiū, daktare Perera,— padėkojo hermiečių pasiuntinys.— Jūs davėte daug medžiagos apmąstymams. Ponas pirmininke, ar galima įteigti laivo vadui Nortonui, kaip svarbu apžiūrėti pietinį polių?

— Jis daro viską, ką gali. Bet jūra jam didelė kliūtis. Jie bando suręsti kažką panašaus į plaustą, kad galėtų pasiekti bent Niujorką.

— Pietų polius, ko gero, daug svarbesnis. Beje, šitą problemą aš noriu pateikti Generalinei asamblėjai. Ar ponai pritariate šiam mano žingsniui?

Niekas neprieštaravo, net daktaras Teiloras. Bet kai komiteto nariai, dalyvaujantys posėdyje neakivaizdiniu būdu, buvo beišsijungią, seras Liuisas pakėlė ranką.

Senasis istorikas retai kalbėdavo, tad kai jis prabildavo, klausydavosi visi.

— Tarkim, kad įsitikinsime Ramą esant aktyvų pasaulį ir turintį įrengimus, įgalinančius jį patį manevruoti. Noriu priminti, kad kariškiai nuo seno teigia, jog galintis užpulti nebūtinai ketina pulti.

— O kiek mums reikėtų laukti, kol įsitikintume dėl Ramos ketinimų?— paklausė hermietis.— Kad nebūtų kartais per vėlu, kai sužinosime.

— Jau ir dabar per vėlu. Ką mes galime padaryti Ramai? Tiesą pasakius, labai abejoju, ką būtume galėję padaryti ir anksčiau.

— Aš su jumis nesutinku, sere Liuisai. Mes labai daug ką galime padaryti, jei... pasirodys, kad reika. Tik turime nepaprastai maža laiko. Rama yra kosminis kiaušinis, kurį šildo Saulės spinduliai. Kiekvieną momentą kažkas gali prasikalti.

Komiteto pirmininkas, nuoširdžiai nustebęs, pažvelgė į Merkurijaus pasiuntinį. Per visą savo diplomatinę karjerą jis mažai kada buvo taip apstulbęs. Kas galėjo pamanyti, kad Merkurijaus gyventojo vaizduotėje kils toks vaizdingas palyginimas?

20
Apreiškimas

Kai kas nors iš įgulos kreipdavosi į jį „vade" ar, dar blogiau, ponas Nortonai, būdavo aišku, kad kalba bus rimta. Nortonas neprisiminė, kad jį kada taip būtų vadinęs Borisas Rodrigas, tad reikalas turėjo būti nepaprastai svarbus. Nes ir kasdieniniame gyvenime Rodrigas buvo santūrus ir nuosaikus.

— Kas nutiko, Borisai?— paklausė Nortonas, kai užsidarė kabinos durys.

— Vade, prašau leisti pasinaudoti prioriteto kanalu susisiekti su Žeme.

Tai buvo jau neįprastas, nors ir ne pirmas atvejis. Kasdieninis ryšys buvo palaikomas per artimiausios planetos retransliacijos stotį, šiuo metu per Merkurijų, ir nors žinia nueidavo per keletą minučių, adresatas dažnai ją gaudavo tik po penkių ar šešių valandų. Paprastai tokie tempai visus patenkindavo, bet, kilus skubiam reikalui ir laivo vadui leidus, buvo galima naudotis tiesioginiu ir daug brangiau atsieinančiu kanalu.

— Tu, be abejo, žinai, kad turi būti svarbi priežastis. Visos mums skirtos radijo bangos yra perkrautos duomenų perdavimu. Ar tas skubus reikalas asmeniškas?

— Ne, vade. Daug svarbesnis. Noriu pasiųsti žinią Motinai bažnyčiai.

Še tai tau, aiktelėjo mintyse Nortonas. Ką dabar daryti?

— Būtų gerai, jei paaiškintum smulkiau,— paprašė Nortonas ne vien tik iš smalsumo, nors, be abejo, pasidarė ir įdomu. Leidus Rodrigui pasinaudoti prioritetu, jam vėliau reikėtų dėl to aiškintis.

Į kapitoną žvelgė ramios, mėlynos akys. Nortonas neprisiminė tokio atvejo, kad Rodrigas būtų praradęs savitvardą, kad būtų kitoks, negu paprastai esti — visiškai pasitikintis savimi. Visi kosmoso krikščionys buvo tokie, ir visi tai laikė viena jų tikėjimo teigiamybių, kuri padėdavo jiems tapti gerais kosmonautais. Tiesa, kartais tas nesutrikdomas pasitikėjimas savimi truputį erzindavo tuos nelaiminguosius, kuriems nebuvo suteikta dieviškojo apreiškimo malonė.

— Noriu pranešti apie Ramos pasirodymo tikslą. Manau, kad aš jį būsiu suvokęs.

— Nagi?

— Pažvelkite į aplinką. Visiškai tuščias be gyvybės pasaulis, kuris vis dėlto tinka gyventi žmogui. Čia yra vanduo ir oras, kuriuo galime kvėpuoti. Jis atskriejo iš kosmoso gelmių, bet buvo nukreiptas tiesiog į Saulės sistemą; visiškai neįtikėtina, kad tai būtų grynas atsitiktinumas. Ir jis ne tik naujas — sakytum, Ramoje niekad niekas dar nebuvo gyvenęs.

Juk mes kalbėjome apie tai dešimtis kartų, pagalvojo Nortonas. Ką jis dar gali pridėti?

— Mūsų tikėjimas moko laukti tokio apsilankymo, nors mes nežinome, kaip jis apsireikš. Biblijoje yra tik užuominos. Jei tai ne antrasis atėjimas, tai gali būti pakartotinė dievo bausmė; pirmoji apsakoma Nojaus istorijoje. Aš manau, kad Rama — kosminis Nojaus laivas, pasiųstas išgelbėti tuos, kurie verti išgelbėjimo.

Kapitono kabinoje stojo tyla. Nepasakytum, kad Nortonas neteko žado, greičiau jam kilo net per daug klausimų, tik jis nežinojo, ką būtų taktiška klausti.

Pagaliau jis prabilo kiek galėdamas švelnesniu, be jokių emocijų balsu.

— Labai įdomi koncepcija ir, nors aš nesu jūsų religijos išpažinėjas, baisiai įtikinama.

Nortonas nei veidmainiavo, nei pataikavo. Rodrigo teorija, nuvilkus religinį apvalkalą, buvo ne mažiau logiška, kaip dešimtys kitų jo jau girdėtų. Tarkim, kad žmonijai gresia katastrofa ir apie tai žino kokia gero linkinti itin išsivysčiusio proto rasė? Viskas būtų kuo gražiausiai paaiškinta. Bet ne, vis dėlto lieka tiek ir tiek problemų.

— Man kilo keletas klausimų, Borisai. Rama bus perihelyje už trijų savaičių; apsukęs Saulę, jis paliks Saulės sistemą taip greitai, kaip ir atskriejo jon. Ar tau neatrodo, kad paskutinio teismo dienai bus per maža laiko, tuo labiau susodinti į laivą, (beje, kaip tai bus padaryta?) tiems. . . eee. . . išrinktiesiems?

— Visai teisingai. Todėl, pasiekęs perihelį, Rama turės sumažinti greitį ir pereiti į stacionarinę orbitą, kurios afelis gal sutaps su Žemės orbita. Čia jis turės vėl pakeisti greitį ir susitiks su Žeme.

Viskas skambėjo taip tikroviškai, kad kapitonui pasidarė net neramu. Jei Rama panorėtų likti Saulės sistemoje, tai jo marš-

rutas tikrai toks turėtų būti. Pats geriausias būdas sulėtinti greitį — tai priartėti prie Saulės kiek galima arčiau ir čia atlikti stabdymo manevrus. Jei Rodrigo teorijoje ar kokiame nors jos variante yra bent lašas tiesos, ji greitai paaiškės.

— Dar vienas klausimas, Borisai. Kas dabar valdo Ramą?

— Tuo klausimu galima tik spėlioti. Gali būti paprasčiausias robotas. O gal ir dvasia. Rasi, dėl to čia ir nėra jokios biologinės gyvybės pėdsako.

„Asteroidas vaiduoklis"— kodėl ši frazė staiga išplaukė iš atminties gelmių? Paskui Nortonas prisiminė paiką seniai skaitytą apsakymą, bet nusprendė neklausti Rodrigo, ar šis kada nors jį skaitė. Jis labai abejojo, ar pastarasis domisi tokios rūšies knygomis.

— Štai ką mes padarysime, Borisai,— tarė kapitonas, staiga apsisprendęs. Nortonas norėjo baigti šį pokalbį, kol jis nesusikomplikavo, o sugalvotas kompromisas atrodė visai padorus.— Ar galėsi visą savo pranešimą perteikti, na, tūkstančiu bitų?

— Manau, kad galėsiu.

— Tada pasistenk, kad jis būtų panašus į paprastą mokslinę teoriją, ir aš pasiųsiu jį prioriteto kanalu Ramos komitetui. O tuo pačiu metu pranešimo kopija galės keliauti į jūsų bažnyčią, ir visi bus patenkinti.

— Ačiū, vade. Aš tikrai jums labai dėkingas.

— Tik nemanyk, kad tą darau, norėdamas nuraminti savo sąžinę. Tiesiog įdomu, kaip į tai reaguos komitetas. Tegul aš ir nesutinku su visu tuo variantu, bet gal tu aptikai ką nors svarbaus?

— Sužinosime tai perihelyje, tiesa?

— Taip. Sužinosime perihelyje.

Rodrigui išėjus, Nortonas paskambino į ryšių kabiną ir davė reikalingus paliepimus. Atrodo, kad problemą išsprendžiau ne per blogiausiai, pagalvojo jis, be to, ką gali žinoti, o gal Rodrigo tiesa?

Ko gero, padidėjo mano šansai patekti į išgelbėtųjų būrį. . .

21
Po audros

Plaukdamas jau pažįstamu Alfos šliuzo komplekso koridoriumi, Nortonas galvojo, ar kartais iš nekantrumo jie ne perdaug drąsiai elgiasi? „Indeveryje" jie pralaukė keturiasdešimt aštuonias valandas — dvi brangias dienas, pasiruošę bematant pakilti, jei verstų aplinkybės. Bet nieko neatsitiko, palikti Ramoje prietaisai nerodė jokių ypatingų permainų. Televizijos kamerą, paliktą centrinėje aikštelėje, deja, apakino rūkas, sumažinęs matomumą iki keleto metrų ir tik dabar pradėjęs sklaidytis.

Kai jie prasmuko pro paskutines šliuzo duris ir išnėrė į centrinę aikštelę, apraizgytą apsauginėmis virvėmis, Nortonui pirmiausia krito į akis pasikeitusi šviesa. Vietoj ryškiai žydros dabar sklido švelni, maloni, kokia esti Žemėje saulėtą, rūkais paėjusią dieną.

Nortonas pažvelgė ties ašimi į tolį ir išvydo tik baltumu žėrintį lygų tunelį, besitęsiantį iki tų keistų kalnų Pietiniame poliuje. Visas vidus skendėjo debesyse, ir niekur nebuvo matyti jokios properšos. Tie debesys sudarė aiškios formos mažesnį cilindrą, glūdintį besisukančiame Ramos cilindre, bet mažesniojo penkių ar šešių kilometrų pločio šerdis buvo visiškai perregima, tik kartkartėmis ten praplaukdavo koks menkas rūko kuokštas.

Šešios dirbtinės Ramos saulės švietė į milžinišką debesų vamzdį. Apie jų vietą šiauriniame kontinente aiškiai bylojo sklindančios šviesos juostos, bet anapus Cilindrinės jūros esančių saulių spinduliai maišėsi su visur spindinčia šviesa.

Kas ten po debesimis darosi, galvojo Nortonas. Bent audra, taip simetriškai juos susukusi apie Ramos ašį, jau nuščiuvo. Jeigu kitų siurprizų nebus, galima drąsiai leistis žemyn.

Atrodo, kad tikslingiausia siųsti į Ramą tą pačią grupę, kuri pirmą kartą ten buvo giliausiai nusigavusi. Seržantas Maironas, kaip ir kiti „Indeverio" įgulos nariai, dabar jau visiškai atitiko vyriausiosios laivo gydytojos Ernst reikalavimus, jis net nuoširdžiausiai dievagojosi, kad niekad daugiau nebegalės užsivilkti savo senos uniformos, tokia ji jam duksli pasidariusi.

Žiūrėdamas, kaip Merseris, Kolvertas ir Maironas greitai ir drąsiai „plaukia" žemyn kopėčiomis, Nortonas stebėjosi, kaip

daug kas čia pasikeitė. Kai jie leidosi pirmą kartą, buvo tamsu ir šalta, o dabar vyrai plaukia į šviesą ir šilumą. Anksčiau čia lankydamiesi, jie buvo įsitikinę, kad Rama — negyvas pasaulis. Gal tai ir tiesa biologine prasme. Bet dabar šiame pasaulyje kažkas sujudo, tą pasikeitimą galima apibūdinti tiek Boriso Rodrigo, tiek ir kitų žodžiais: Ramos „dvasia" atgijo.

Kai jie pasiekė trapo papėdėje esančią platformą ir rengėsi leistis žemyn, Merseris padarė įprastinį atmosferos tyrimą. Kai kuriuos dalykus jis būtinai turėdavo tikrinti, žiūrėk, žmonės aplink jį lengviausiai kvėpuoja be jokių kaukių, bet Merseris, kol nepatikrins oro, niekad nenusiims šalmo. Kai kas užklausdavo apie jo tokį perdėtą atsargumą, tas atsakydavo:

— Žmogaus pojūčiais negalima pasitikėti, štai kaip. Tau atrodys, kad viskas gerai, bet, įkvėpęs dar vieną gurkšnį oro, gali kristi kaip lapas.

Jis žvilgtelėjo į analizatorių ir nusikeikė:

— Velnias!

— Kas yra?— paklausė Kolvertas.

— Sugedo — rodo kažin ką. Keista, niekad anksčiau to nebūdavo. Patikrinsiu jį su savo deguonies aparatu.

Jis pridėjo nediduką analizatorių prie deguonies prietaiso kontrolinio taško ir valandėlę stovėjo nuščiuvęs, paskendęs mintyse. Kolegos žiūrėjo į jį gerokai sunerimę — jei jau Merseris susirūpino, vadinasi, nebe juokai.

Merseris atitraukė analizatorių, vėl patikrino Ramos orą, paskui kreipėsi į Centrinę aikštelę.

— Kapitone! Kiek procentų molekulinio deguonies rodo jūsų prietaisas?

Tyla buvo daug ilgesnė, negu reikėjo patenkinti tokiam prašymui. Pagaliau Nortonas atsakė per radiją.

— Atrodo, mano prietaisui kažkas nutiko.

Palengvėle Merseris ėmė šieptis.

— Rodo per penkiasdešimt?

— Taip. Ką tai reiškia?

— Tai reiškia, kad mes visi galime nusiimti kaukes. Ar ne gyvenimas?!

— Tik neskubėk džiaugtis,— atsiliepė Nortonas, atitardamas Merserio balse slypinčiam sarkazmui.— Perdaug jau gražu, kad būtų panašu į tiesą.

Daugiau nebuvo kas sakyti. Kaip ir visi kosmonautai, Nortonas itin įtariai žiūrėjo į visa, kas atrodė labai gražiai.

Merseris atsisegė antveidį, truputį jį pakėlė ir atsargiai kvėptelėjo. Pirmą kartą tokioje aukštumoje buvo taip lengva kvėpuoti. Priplėkęs, sudusęs oras dingo, kaip ir nepaprastas jo sausumas, dėl kurio anksčiau džiūvo kvėpavimo takai. Drėgmė stebėtinai — iki aštuoniasdešimt procentų — prisodrino atmosferą; be abejo, visa tai padarė tirpstanti jūra. Ore buvo justi net šiluma, tačiau tvanku nebuvo, nelyginant tropikų jūros pakrantėje vasaros pavakaryje, pagalvojo Merseris. Ramos klimatas nepaprastai pasitaisė per tas keletą dienų.

Bet kodėl? Kaip padidėjo drėgnumas, aišku, tačiau iš kur atsirado tiek deguonies? Pasileidęs vėl sliuogti žemyn, Merseris ėmė mintyse daryti daugybę apskaičiavimų. Bet štai jau debesų sluoksnis čia pat, o jis negavo jokių patenkinamų rezultatų.

Jie paniro į debesis staigiai, todėl permaina buvo labai efektinga. Tik prieš akimirką sliuogė žemyn švariausiame ore, laikydamiesi glotnių metalinių turėklų, kad per daug neįsibėgėtų toje ketvirčio traukos atkarpoje. Ir staiga juos apsupo akinantis, baltas rūkas, matomumas sumažėjo iki keleto metrų. Merseris sustojo taip ūmai, kad Kolvertas vos neatsitrenkė į jį, o Maironas užlėkė ant Kolverto ir ko nenustūmė jo nuo turėklų.

— Neskubėkit,— pasakė Merseris.— Išsirikiuokime taip, kad matytume vienas kitą. Ir jokiu būdu neskubėkite, nes kartais aš vėl galiu staigiai sustoti.

Jie sklendė žemyn per rūką vaiduokliškoje tyloje. Kolvertas vos įžiūrėjo Merserio šešėlį, judantį už dešimties metrų priekyje, o kai atsigręždavo, Maironas šmėžavo už tokio pat atstumo užpakalyje. Ko gero, taip leistis buvo dar nejaukiau, negu tamsioje it rašalas Ramos naktyje, tada bent prožektorių juostos švietė jiems kelią.

Buvo sunku pasakyti, kiek jie nukeliavo, Kolvertas spėjo, kad tuoj turėtų būti ketvirtoji platforma, ir tada Merseris vėl nelauktai sustojo. Kai visi susirinko į krūvą, jis sušnabždėjo:

— Pasiklausykite! Ar nieko negirdite?

— Girdžiu,— po minutės atsakė Maironas.— Tarsi vėjas ūžia.

Kolvertas dar abejojo. Jis sukinėjo galvą, stengdamasis nu-

statyti kryptį, iš kur per rūką sklido vos girdimas garsas, bet, nustojęs vilties, greit liovėsi.

Jie vėl pajudėjo, pasiekė ketvirtą platformą ir ėmė leistis į penktąją. Garsas tolydžio stiprėjo ir darėsi vis labiau erzinamai pažįstamas. Vyrams jau įpusėjus ketvirtuosius laiptus, Maironas sušuko:

— Na, dabar tai jau atpažįstat?

Jie galėjo tą garsą seniai atpažinti, bet jis jų vaizduotėje siejosi tik su Žeme. Kažkur iš miglos, nežinia iš kokios tolybės, girdėjosi be perstojo krintančio vandens šniokštimas.

Po kelių minučių debesų masė pasibaigė taip staigiai, kaip ir buvo prasidėjusi. Jie išniro į akinamai giedrą Ramos dieną, kurią dar labiau skaistino šviesa, atsimušanti nuo žemai pakibusių debesų. Štai ir pažįstama, įgaubta lyguma, dabar daug priimtinesnė protui ir akims, nes nebebuvo matyti jos viso apskritumo. Nesunku buvo įsivaizduoti, kad regi platų slėnį ir jūrą, kylančią ne aukštyn, bet besidriekiančią į tolį.

Jie stabtelėjo penktoje ir priešpaskutinėje platformoje pranešti, kad išniro iš debesų sluoksnio, ir atidžiau apsidairyti. Kiek galėjo pasikliauti akimis, niekas lygumoje nepasikeitė, bet viršuje, šiauriniame Ramos kupole, pasirodė dar vienas stebuklas.

Tai va iš kur sklinda garsas, kurį jie girdėjo! Už trijų ar keturių kilometrų, iš kažkokio debesyse slypinčio šaltinio krito krioklys, į kurį jie spoksojo tylėdami, tiesiog negalėdami patikėti savo akimis. Logika teigė, kad šiame besisukančiame pasaulyje joks daiktas negali kristi tiesia linija, bet krioklys, nukrypęs į šalį nuo savo ištakos daugelį kilometrų, darė išties kraupų įspūdį.

— Jei Galilėjus būtų gimęs šiame pasaulyje,— pagaliau prabilo Merseris,— jis būtų išprotėjęs, besistengdamas suformuluoti dinamikos dėsnius.

— Maniau, kad esu su jais susipažinęs,— atsiliepė Kolvertas,— bet vis tiek, ko gero, iškvaišiu. Ar tavęs, profesoriau, neglumina tas vaizdas?

— Nė kiek,— atsakė Maironas.— Klasikinis, puikus Koriolio efekto pavyzdys. Gaila, kad negaliu jo parodyti savo studentams.

Merseris susimąstęs žvelgė į statmeno žiedo pavidalo Cilindrinę jūrą.

— Ar pastebėjote, kas pasidarė vandeniui?— pagaliau jis paklausė.

— O, tikrai! Jis jau nebe mėlynas, o žalias. Ką tai reiškia?

— Gal tą patį, ką ir Žemėje. Lora pavadino šitą jūrą organiška sriuba, laukiančia, kad ją kas pamaišytų ir atgaivintų. Ko gero, kaip tik tai ir atsitiko.

— Per porą dienų? Žemėje tai truko milijonus metų.

— Paskutiniais duomenimis — tris šimtus septyniasdešimt penkis milijonus. Štai iš kur imasi deguonies. Vadinasi, Rama peršoko anaerobų stadiją ir dabar turi fotosintetinių augalų. Ir viskas pasidarė per keturiasdešimt aštuonias valandas. Kažin ką rytoj Rama mums parodys?

22
Cilindrinę perplauksiu jūrą...

Kai vyrai pasiekė laiptų papėdę, juos sukrėtė stovyklos vaizdas. Iš pradžių atrodė, kad kas nors atėjęs ją apvertė aukštyn kojom, susirinko mažesnius daiktus ir nusinešė. Bet, geriau apsižvalgius, jų nerimas virto apmaudu.

Kaltininkas buvo tik vėjas. Išeidami jie buvo pririšę visus palaidus daiktus, bet, matyt, vietomis virvė neatlaikė stipresnių vėjo gūsių. Keletą dienų reikės rankioti išblaškytą po lygumą savo turtą.

Šiaip jokių ypatingesnių permainų nebuvo matyti. Net Ramos tyla sugrįžo, praūžus trumpalaikėms pavasario audroms. O lygumos pakrantėje tyvuliavo rami jūra ir laukė pirmojo po milijonų metų laivo.

— Ar nederėtų pakrikštyti naujo laivo šampano buteliu?

— Nėt jei ir turėtume, aš niekad neleisčiau taip nusikalstamai taškyti šampaną. Antra, ir per vėlu. Juk mes jį štai jau nuleidome.

— Bent jau plūduriuoja. Tu išlošei lažybas, Džimi. Atsiteisiu, kai sugrįšime į Žemę.

— Reikia jį kaip nors pavadinti. Ką siūlote?

Visų šitų ne itin liaupsinančių komentarų objektas suposi apačioje laiptų, einančių į Cilindrinę jūrą. Nedidelis plaustas buvo sukonstruotas iš šešių tuščių sandėlio dėžių ir sutvirtintas metaliniais rėmais. Alfos stovykloje įgula plūkėsi iš visų

jėgų keletą dienų, kol sukalė, sumontavo ir atvilko jį ant ratų per visą dešimties kilometrų lygumą. Tai buvo rizikinga išmonė, jei plaustas neatlaikys, jiems bus tikrai riesta.

Bet rizikuoti tikrai vertėjo. Slėpiningi Niujorko bokštai, dabar žėrintys už penkių kilometrų nesileidžiančių saulių šviesoje, viliojo juos nuo pat pradžios, vos įžengus į Ramą. Niekas neabejojo, kad miestas — ar kas tai būtų — yra šio pasaulio širdis. Tegul jie daugiau ir nieko nepadarys, bet Niujorką turi pasiekti.

— O pavadinimo vis dar nėra. Kapitone, ką siūlai?

Nortonas nusijuokė, paskui staiga surimtėjo.

— Sugalvojau. Pavadinkime „Ryžtas".

— Kodėl?

— Taip vadinosi vienas kapitono Kuko laivų. Geras pavadinimas. Tebūnie mūsų plaustas jo vertas!

Visi nutilo ir susimąstė, paskui seržantė Barns, atsakinga už šią operaciją, pakvietė tris savanorius. Rankas pakėlė visi kaip vienas.

— Gaila, bet turime tik tris gelbėjimo liemenes. Borisai, Džimi, Piteri, jūs visi anksčiau esate plaukioję. Išbandykime dabar ir mūsų plaustą.

Niekas nė nemanė stebėtis, kad seržantė dabar ėmėsi vadovauti užduočiai. Rubė Barns vienintelė laive turėjo jūrininko diplomą, ir tai viską nulėmė. Ji buvo dalyvavusi trimaranų lenktynėse per Ramųjį vandenyną, tad neatrodė, kad perplaukti keletą kilometrų per mirtinai nuščiuvusią jūrą jai būtų keblus dalykas.

Iš pat pradžių, vos išvydusi jūrą, ji pasiryžo joje paplaukioti. Per visus tuos tūkstančius metų, kai žmogus galynėjasi su Žemės vandenimis, joks jūrininkas nebuvo susidūręs su tokia nematyta stichija. Per pastarąsias kelias dienas paika eilutė visą laiką skambėjo jos galvoje: „Cilindrinę perplauksiu jūrą..." Na ką gi, ji kaip tik tai dabar ir padarys.

Keleiviai susėdo ant greitosiomis padarytų sėdynių — apverstų kibirų, o Rubė nuspaudė droselį. Dvidešimties kilovatų galingumo motoras pradėjo burgzti, žemos pavaros grandinė, pradėjusi suktis, susiliejo, ir „Ryžtas", aidint žiūrovų džiaugsmingiems šūksniams, trūktelėjo pirmyn.

Su tokia apkrova Rubė tikėjosi išvystyti greitį iki penkiolikos kilometrų per valandą, bet dabar nusprendė, kad bus ne-

blogai, jei išspaus dešimt. Pagal skardį buvo atmatuota pusės kilometro atkarpa, kurią Rubė įveikė per penkias su puse minutės. Atmetus apsisukimo laiką, išėjo dvylika kilometrų per valandą. Tokiu rezultatu Rubė buvo visai patenkinta.

Jei motoras išeitų iš rikiuotės, tai su trimis tokiais energingais irkluotojais, padedant jos pačios kur kas labiau įgudusiam irklui, Rubė galėtų pasiekti to greičio ketvirtadalį ir sugrįžtų į krantą per porą valandų. Didelio galingumo akumuliatorių užtektų apiplaukti visą Ramos pasaulį, bet Rubė dėl viso pikto pasiėmė dar porą atsarginių. Rūkas jau buvo visai išsisklaidęs, ir net tokia atsargi jūrininkė, kaip Rubė, išsiruošė į jūrą be kompaso.

Išlipusi į krantą, ji prašmatniai atidavė pagarbą ir raportavo:

— Pirmasis „Ryžto" plaukiojimas užbaigtas sėkmingai, sere. Laukiu tolimesnių įsakymų.

— Puiku... admirole. Kada galėsite išplaukti?

— Kai tik bus sukrautos atsargos ir uosto viršininkas duos leidimą išplaukti.

— Tada išplauksime auštant.

— Klausau, sere!

Penkių kilometrų pločio vandens juosta žemėlapyje atrodo vieni niekai, bet visai kitaip pasijunti, kai atsiduri jos viduryje. Jie plaukė tik penkias minutes, bet Šiaurinio kontinento penkiasdešimties metrų skardis atrodė jau stebėtinai toli. Tačiau keisčiausia buvo, kad ir Niujorkas, sakytum, nė kiek neartėjo.

Tačiau jie mažai dairėsi į krantus, visą jų dėmesį buvo patraukęs jūros stebuklas. Pasibaigė nervingi juokeliai, kuriais jie pradėjo savo kelionę. Plausto įgula buvo priblokšta dar niekad nepatirto įspūdžio.

Kas kartą, galvojo Nortonas, kai tik pasijuntu kiek pripratęs prie Ramos, tas pasaulis ima ir pateikia vėl ką nors naujo bei nuostabaus. Plaustui čiuožiant tolyn, jiems ėmė rodytis, kad jį pagavo didžiulė vilnis, jis įstrigo duburyje tarp dviejų bangų, kurių šonai iš abiejų pusių kyla aukštyn ir už šešiolikos kilometrų virš jų galvų susijungia į milžinišką vandens arką. Nepaisant sveiko proto ir logikos, visi keleiviai negalėjo atsikratyti baimės, kad tuoj tie milijonai vandens tonų iš dangaus riaumodami kliūstelės ant jų.

Ir vis dėlto visi buvo nusiteikę pakiliai ir džiaugsmingai: juk iš tiesų pavojus negrėsė. Žinoma, jei jūra nepateiks kitų siurprizų.

O taip visada galėjo atsitikti, nes dabar, kaip Merseris sakė, vanduo buvo pilnas gyvybės. Kiekviename šaukšte vandens knibždėte knibždėjo tūkstančiai rutulėlių — vienaląsčių mikroorganizmų, panašių į seniausių atmainų planktoną, kuris kažin kada veisėsi Žemės vandenynuose.

Tačiau kartu jie stebinamai skyrėsi: neturėjo branduolio bei kitų būtinų dalelių, būdingų primityviausioms gyvybės formoms Žemėje. Lora Ernst, dabar einanti ir mokslininko, ir laivo gydytojo pareigas, įrodė, jog jie tikrai išskiria deguonį, tačiau teigti, kad per juos Ramos atmosfera išsigrynino, vis dėlto negalima, nes jų toli gražu per maža. Jų turėtų būti bilijonai, o ne tūkstančiai.

Paskui ji atrado, kad tie mikroorganizmai greitai nyksta ir kad pirmosiomis valandomis po Ramos aušros jų turėjo būti nepalyginamai daugiau. Atrodė, kad gyvybė Ramoje, trumpai blykstelėjusi, trilijoną kartų greičiau pakartojo Žemės pradžios istoriją. O dabar ji turbūt jau išsieikvojo, ir plaukiojantys mikroorganizmai skaidosi, grąžindami savo chemines medžiagas jūrai.

— Jei patektumėte į vandenį,— perspėjo jūrininkus daktarė Ernst,— stipriai užsičiaupkite. Vienas kitas lašas — ne bėda, jei tuoj pat išspjausite. Bet iš visų tų negirdėtų metaloorganinių druskų išeina neblogi nuodai, ir aš nenorėčiau ieškoti jiems priešnuodžių.

Laimė, toks pavojus, atrodo, negrėsė. „Ryžtas" laikysis ant vandens net ir porai jo plūdinių dėžių prakiurus. (Kai tai buvo pasakyta, Kolvertas niūriai sumurmėjo: „Atsiminkite „Titaniką"!) Net jeigu plaustas nuskęstų, juos laikytų vandens paviršiuje šiurkščios, bet patikimos gelbėjimo liemenės. Nors daktarė Ernst, matyt, nenorėjo sakyti savo nuomonės šiuo klausimu, ji nemanė, kad porą valandų pamirkęs jūroje žmogus gautų galą, tačiau ir rekomenduoti tų vonių anaiptol nerekomendavo.

Po dvidešimties minučių plaukimo Niujorkas jau nebebuvo tolumoje dunksantis miestas, kurio detalės, anksčiau įžiūrimos tik per teleskopą ar padidintoje fotografijoje, dabar ėmė tolydžio augti į didžiulius, masyvius pastatus. Iš karto krito į akis,

kad „miestas", kaip ir daug kas Ramoje, buvo trigubas, iš trijų vienodų apvalių kompleksų, ar gigantiškų statinių, kylančių iš pailgų, ovalinių pamatų. Fotografijos, darytos iš centrinės aikštelės, irgi rodė, kad kiekvienas kompleksas padalintas į tris lygias dalis nelyginant pyragas, supjaustytas į 120 laipsnių porcijas. Tai labai palengvins tyrinėjimo darbus: pakaks apžiūrėti vieną devintadalį Niujorko ir žinosi, koks yra visas miestas. Tačiau ir tai bus didžiulis darbas: reikės ištyrinėti mažiausiai kvadratinį kilometrą su visais jo pastatais ir mechanizmais, kurių ne vienas yra šimtus metrų išsišovęs į dangų.

Ramiečiai buvo nepaprastai ištobulinę trigubo apsidraudimo meną. Tą rodė šliuzų sistema, laiptai, einantys nuo centrinės aikštelės, dirbtinės saulės. O ten, kur buvo itin svarbu apsidrausti, jų žengta dar toliau. Niujorkas pasirodė esąs trigubai trigubo pasikartojimo šedevras.

Rubė vairavo „Ryžtą" į centrinį kompleksą, prie kurio buvo laiptai, kylantys iš vandens iki sienos ar krantinės, supančios visą salą. Ten net buvo patogus polis, matyt, laivams pritvirtinti. Jį išvydusi, Rubė užsidegė. Dabar ji nenurims, kol nesutiras bent vieno laivo, kuriuo ramiečiai plaukiojo po visą įstabią jūrą.

Nortonas pirmas įžengė į salą ir, atsigręžęs į draugus, tarė:

— Pabūkite plauste, kol aš užlipsiu ant sienos viršūnės. Kai mostelsiu, Piteri, ir tu, Borisai, ateisite pas mane. O Rubė liks prie vairo, kad galėtume kiekvieną akimirką atsišvartuoti. Jei kas nors man atsitiktų, praneškite Karlui ir klausykite jo nurodymų. Pasikliaukite savo sveiku protu, bet jokio heroizmo. Supratote?

— Supratome, kapitone. Sėkmės!

Tiesą sakant, laivo vadas Nortonas ne itin tikėjo sėkme; pradėdamas kokią operaciją, jis tiesiog kruopščiai išanalizuodavo padėtį, galimus pakitimus ir žiūrėdavo, kad galėtų saugiai atsitraukti. Tačiau jau kelintą kartą Rama vertė jį pažeisti kai kurias savo paties nusistatytas taisykles. Čia beveik viskas buvo nežinoma, visai kaip ir kapitonui Kukui prieš tris su puse šimto metų Ramiajame vandenyne ir prie Didžiojo Barjerinio rifo. Todėl dabar kiekviename žingsnyje jam reikėjo sėkmės.

Laiptai buvo visiškai tokie pat, kaip ir tie, kuriais jie nusileido į jūrą aname krante, kur dabar jo draugai, be abejo, žiūri

tiesiai į jį per teleskopus. Ir „tiesiai" šiuo atveju buvo visai tikslus žodis: šia linkme, lygiagrečiai su Ramos ašimi, jūra buvo iš tiesų lygut lygutėlė. Ko gero, tai buvo vienintelis vandens telkinys visatoje, kurį būtų galima taip apibūdinti, nes visose kitose planetose visos jūros ir ežerai yra išsigaubę kartu su savo rutulinių pasaulių paviršiais.

— Esu beveik krantinės viršuje,— pasakojo Nortonas savo pavaduotojui, atidžiai jo besiklausančiam už penkių kilometrų, o aparatas rašė jo žodžius.— Kol kas visiškai ramu. Radiacija normos ribose. Laikau skaitiklį virš galvos — gal ta siena padaryta apsaugai nuo ko nors. Ir jeigu anapus sienos yra priešiškai nusiteikusių, tegul pirmiausia šauna į jį.

Aišku, jis juokavo. Ir vis dėlto, kam rizikuoti, jei galima lengvai to išvengti?

Paskutinis žingsnis — ir štai plyna, kokių dešimties metrų pločio krantinės viršūnė. Nuo jos į kitą pusę pakaitomis leidosi tai nuožambios plokštumos, tai laiptai į miesto gatves, esančias dvidešimt metrų žemiau krantinės keteros. Nortonas stovėjo ant aukštos ištisai Niujorką supančios sienos ir tarsi iš kokios tribūnos matė visą miestą kaip ant delno.

Vaizdas tiesiog stulbino sudėtingumu, ir, nieko nelaukęs, Nortonas lėtai su kamera apžvelgė miesto panoramą. Paskui pamojavo savo draugams ir pasakė per radiją:

— Jokio judėjimo, viskas ramu. Ateikite pas mane. Pradėsime žvalgybą.

23
Ramos Niujorkas

Tai buvo ne miestas, o mašina. Tokią išvadą Nortonas padarė per dešimt minučių ir nepakeitė jos vėliau, kai jie drauge perėjo skersai salą. Miestas, nesvarbu, kas tokie jo gyventojai, turi aprūpinti juos kokiais nors patogumais, o čia nieko panašaus nebuvo matyti, nebent visa tai kur nors pogrindyje. O jei taip, tai kur įėjimai, laiptai, liftai? Jis nerado nieko, ką būtų galima bent pavadinti durimis.

Toji vieta jam labiausiai buvo panaši į didžiulę chemijos gamyklą, kokių esti Žemėje. Tačiau čia nebuvo matyti nei žaliavos atsargų, nei jokių jas pristatančio transporto žymių. Be

to, jis niekaip neįsivaizdavo, pro kur galėtų išeiti gatava produkcija, nekalbant apie tai, kad nė nenutuokė, kas ji per viena. Jie jautėsi visiškai suglumę ir gerokai nusivylę.

— Na, kaip jums visa tai atrodo?— pagaliau tarė jis, kreipdamasis į visus, kas tik jį galėjo išgirsti.— Jei čia gamykla, tai ką ji gamina? Ir iš kur gauna žaliavą?

— Man kilo viena mintis, kapitone,— atsiliepė Merseris iš ano kranto.— Gal gamykla perdirbinėja jūros vandenį? Pasak daktarės, jame yra beveik visko, ko tik užsimanysi.

Ką gi, visai įtikinamas atsakymas. Nortonas ir pats buvo apie tai pagalvojęs. Į jūrą einantys vamzdžiai galėjo būti pogrindžiuose, turėjo ten būti, nes bet kokia chemijos gamykla sunaudoja begales vandens. Tačiau Nortonas visų net įtikinamų teorijų klausėsi įtariai: kaip dažnai jos pasirodydavo klaidingos...

— Įdomi idėja, Karlai. Bet ką Niujorkas gamina iš jūros vandens?

Ilgai niekas neatsiliepė nei iš laivo, nei iš centrinės aikštelės, tylėjo ir šiaurinė lyguma. Pagaliau pasigirdo visiškai nelauktas balsas:

— Kapitone, tai paprastas dalykas. Tik jūs visi juoksitės iš manęs.

— Na ką tu, Revi. Klok!

Buvo beveik neįtikėtina, kad Revis Makendrius, laivo stiuardas ir beždžionių globėjas, įprastomis aplinkybėmis įsikištų į mokslinę diskusiją. Jo protinio išsivystymo koeficientas buvo kuklus, mokslinis išsilavinimas minimalus, bet kvailu jo anaiptol nebūtum pavadinęs, o už įgimtą nuovokumą jį visi gerbė.

— Taip, čia tikrai gamykla, kapitone, ir, galimas dalykas, kad jūra teikia žaliavą. Bent taip esti Žemėje, tik ten dirbama kitokiu būdu... Man atrodo, kad Niujorkas — gamykla, gaminanti... ramiečius.

Kažkas kažkur prunkštelėjo, bet greit užsičiaupė, nenorėdamas išsiduoti.

— Žinai, Revi,— pagaliau tarė vadas,— tavo teorija tokia beprotiška, kad gali būti ir teisinga. Bet nežinau, ar norėčiau išvysti ją pasitvirtinant, bent kol esu čia.

Dangiškasis Niujorkas užėmė beveik tiek pat ploto, kaip ir Menheteno sala, tik jo suplanavimas visiškai skyrėsi. Magistralių buvo visai maža, dominavo trumpų, koncentrinių lankų,

sujungtų spinduliniais virbalais, labirintas. Laimė, Ramoje neįmanoma pasiklysti, pakako tik žvilgtelėti į dangų, kuriame aiškiai matėsi pasaulio šiaurės—pietų ašis.

Jie stabčiojo vos ne kiekvienoje kryžkelėje ir darė panoramines nuotraukas. Surūšiavus šimtus tų fotografijų, sukonstruoti tikslų miesto maketą bus nesudėtingas, bet baisiai nuobodus darbas. Nortonas tarė, kad tas maketas-galvosūkis, ko gero, užduos darbo kelioms mokslininkų kartoms.

Priprasti prie Niujorko tylos buvo dar sunkiau, negu Ramos lygumoje. Mieste-mašinoje turėjo būti kažkoks triukšmas, tačiau čia nei elektra gaudė, nei mechanizmai trinksėjo,— jokio, nė tyliausio garselio. Kelis kartus Nortonas pridėjo ausį prie grindinio bei prie pastatų sienų ir atidžiai klausėsi. Nieko, visai nieko nebuvo girdėti, tik garsiai plakė jo širdis.

Mašinos miegojo, net laisva eiga nedirbo. Ar atbus jos kada, o jei pradės veikti, tai kodėl? Tvarka, kaip visur, čia buvo ideali. Atrodė, pakaktų įjungti vieną vienintelę grandinę kokioje kantriai tūnančioje paslėptoje skaičiavimo mašinoje, ir visas tas labirintas atgytų.

Kai jie pagaliau priėjo toliausią miesto sieną, vėl užlipo ant jos viršaus ir ėmė dairytis į jūros pietinę juostą. Nortonas ilgai žiūrėjo į penkių šimtų metrų aukščio skardį, kuris užtvėrė jiems beveik pusę Ramos, ir, sprendžiant iš stebėjimų per teleskopą, daug sudėtingesnę bei įvairesnę pusę. Iš čia žiūrint, tas juodas masyvas atrodė kraupiai grėsmingas, sakytum, kokio kalėjimo siena, supanti visą kontinentą. Niekur tame milžiniškame apskritime nebuvo nei laiptų, nei kito kokio kelio į viršų.

Kaip patys ramiečiai patenka iš Niujorko į pietinį pusrutulį, suko sau galvą Nortonas. Gal yra kokie tuneliai po jūra? Be to, jie, matyt, turi ir kokį susisiekimą oru, nes mieste yra daug atvirų aikščių, kur galima puikiausiai nusileisti. Kad taip suradus kokią ramiečių važiuoklę! Tai būtų didžiausias lobis, ypač jeigu išmoktume ją valdyti. (Bet ar galėtų koks variklis dar funkcionuoti, išstovėjęs tiek tūkstančių metų?) Daugybė pastatų čia atrodė kaip angarai arba garažai, bet visi jie buvo lygiasieniai, belangiai lyg aplieti plastiku. Anksčiau ar vėliau, Nortonas tarė sau niūriai, Rama vis tiek privers mus panaudoti sprogmenis ar lazerio spindulius. Tačiau jis tvirtai buvo nusprendęs tai daryti tik pačiu paskutiniu atveju.

Dalinai išdidumas, dalinai baimė neleido Nortonui griebtis brutalios jėgos. Jis nenorėjo elgtis kaip koks technika apsiginklavęs barbaras, griaunantis visa, kas jam nesuprantama. Pagaliau jis yra nekviestas šio pasaulio svečias ir turi deramai elgtis.

O dėl baimės — gal tai ir per stiprus žodis, turbūt geriau tiktų atsargumas. Ramiečiai, atrodo, viską yra numatę. Ir jis anaiptol negeidė patirti, kokiais būdais jie ketina apsaugoti savo nuosavybę. Jau geriau jie grįš į Centrinę lygumą tuščiomis rankomis.

24
„Laumžirgis"

Leitenantas Džeimsas Pekas buvo jauniausias karininkas „Indeveryje", ir ši kelionė į kosmosą buvo tik ketvirta jo gyvenime. Jis troško pasižymėti ir jau tikėjosi paaukštinimo, tačiau buvo rimtai pažeidęs nuostatus. Tad nenuostabu, kad jis ilgai galvojo, kol apsisprendė.

Tai buvo rizika, nepasisekus jis turėtų nemalonumų. Be to, ant kortos jis statė ne tik savo karjerą, lengvai galėjo ir sprandą nusisukti. Bet jei pasiseks, jis — didvyris. Tačiau nulėmė vis dėlto ne kuris nors šių argumentų, o įsitikinimas, kad paskui graušis visą gyvenimą dėl neišnaudotos galimybės pasižymėti. Tačiau leitenantas vis dar abejojo, kai paprašė pokalbio su laivo vadu Nortonu.

Na, kas šį kartą, spėliojo Nortonas, tyrinėdamas jauno karininko veide abejonės išraišką. Jis dar nebuvo pamiršęs gana keblaus pašnekesio su Borisu Rodrigu; ne, čia nieko panašaus nebus. Pekas ne iš tų, kurie pultų į religiją. Be darbo leitenantas domėjosi tik sportu bei seksu ir stengėsi derinti vieną su kitu.

Nortonas abejojo, ar Pekas kalbės apie sportą, taip pat turėjo viltį, kad nebus liečiamas ir antrasis pomėgis. Kaip vadovaujantis karininkas, jis buvo jau susidūręs su įvairiausiomis šios srities problemomis, išskyrus vienintelę klasikinę — nė viena negimdė skridimo metu. Apie šią galimybę kosmonautai daug juokaudavo, tačiau jo praktikoje to dar nebuvo pasitaikę; gal šią didžiulę spragą jo didelėje patirtyje laikas dar užpildys?

— Na, Džimi, kas atsitiko?

— Turiu idėją, vade. Aš žinau, kaip pasiekti pietinį kontinentą, net Pietų polių.

— Įdomu. Tai kaip tu manai jį pasiekti?

— Hm... nuskristi ten.

— Džimi, aš jau gavau penkis tokius pasiūlymus, ne, daugiau, jeigu skaityčiau tuos beprotiškus patarimus iš Žemės. Aš pats galvojau panaudoti mūsų skafandrų reaktyvinius variklius, bet, esant oro pasipriešinimui, jie niekam tikę. Neužtektų kuro nė dešimčiai kilometrų.

— Žinau. Bet aš sugalvojau kitką.

Pekas laikėsi labai keistai: iš jo sklido visiškas pasitikėjimas savimi ir vos tvardomas nervingumas. Nortonas visai apstulbo. Ko tas berniūkštis toks susijaudinęs? Juk jis pakankamai pažįsta savo kapitoną ir gali būti tikras, kad joks rimtas pasiūlymas nebus išjuoktas.

— Na, sakyk. Jei iš to kas išeis, aš pasirūpinsiu, kad būtum paaukštintas atgaline data.

Bet tas pusiau pažadas, pusiau humoras neturėjo Nortono numatyto poveikio. Džimis vangiai šyptelėjo, keliskart prasižiojo kalbėti, bet paskui, matyt, nusprendė eiti aplinkiniu keliu.

— Ar jūs, vade, žinote, kad pernai aš dalyvavau Mėnulio olimpiadoje?

— Žinoma. Gaila, kad nelaimėjai.

— Buvo niekam tikęs aparatas. Bet aš supratau, ko jam trūko. Turiu draugų Marse, kurie paslapčia suprojektavo naują. Norime visus nustebinti.

— Marse? Nežinojau, kad ten...

— Mažai kas žino. Ten tas sportas tik pradedamas kultivuoti. Pirmieji bandymai vyksta Ksančio aerodrome. Bet geriausi aerodinamikos žinovai Saulės sistemoje vis tiek gyvena Marse. Jeigu paskrisi Marso atmosferoje, vadinasi, galėsi skristi visur. Jei marsiečiai su visa savo patirtimi sukonstruotų man gerą aparatą, tada Mėnulyje, kur trauka perpus mažesnė, aš tiesiog sublizgėčiau.

— Atrodo, kad savo pasieksi, bet ką tai turi bendro su mūsų padėtimi?

Nortonas ir pats pradėjo numanyti, bet nenorėjo užbėgti Džimiui už akių.

— Matote, aš esu sudaręs su draugais Port Louvelyje bendrovę. Jie man sukonstravo aukštojo pilotažo oro dviratį su to-

kiais patobulinimais, kurių iki šiol niekas nėra regėjęs. Po olimpiados kupolu ir Mėnulio gravitacijoje jis turėtų sukelti sensaciją.

— Ir pelnyti tau aukso medalį.

— Tikiuosi.

— Tai dabar paklausyk manęs, ar aš teisingai tave supratau. Oro dviratis, paruoštas Mėnulio olimpiadai ir pritaikytas skraidyti, esant vienai šeštajai g, būtų dar efektingesnis Ramoje, kur nėra jokios svorio jėgos. Tu galėtum nuskristi pagal ašį iš Šiaurės į Pietų polių ir atgal.

— Taip, be jokio vargo. Į vieną galą be sustojimo reikėtų skristi tris valandas. Žinoma, galima ir pailsėti, bet tada tektų laikytis arčiau ašies.

— Idėja nuostabi, sveikinu! Kaip gaila, kad kosminiai laivai neaprūpinami oro dviračiais.

Atrodė, kad Džimis prarado žadą. Jis keletą kartų išsižiojo, bet be jokio garso.

— Na, gerai, Džimi. Klausiu tiesiog iš nesveiko smalsumo ir, žinoma, protokole tai neatsispindės. Kaip tu vis dėlto išsigudrinai įvilkti jį į laivą?

— Ee... kaip „poilsio reikmenis".

— Bent nemeluoji. Kiek jis sveria?

— Tik dvidešimt kilogramų.

— Tik! Nors ne taip blogai, kaip aš tikėjausi. Atvirai kalbant, reikia tiesiog stebėtis, kaip galima sukonstruoti tokį lengvą dviratį.

— Kiti sveria net penkiolika, bet jie greitai lūžta ir, darant posūkį, paprastai susiploja dvilinkai. Bet „Laumžirgiui" tai negresia. Kaip sakiau, jis puikiai pritaikytas aukštajam pilotažui.

— „Laumžirgis"— gražus pavadinimas. Nagi, sakyk, kaip ketini jį čia panaudoti. Tada galėsiu nuspręsti, ar paaukštinimas, ar karo teismas tavęs laukia. O gal ir vienas, ir kitas...

25
Pirmasis skrydis

Pavadinimas „Laumžirgis" buvo tikrai geras. Ilgi, smailėjantys sparnai buvo beveik neįžiūrimi, tik kai šviesa krisdavo tam tikru kampu, jie sužėrėdavo įvairiomis vaivorykštės spalvomis.

Sakytum, muilo burbulas gaubė trapų sparnų ažūrą, o tas burbulas buvo iš vos kelių molekulių storumo organinės plėvelės, pakankamai stiprios, kad būtų galima valdyti ir nukreipti norima kryptimi dviratį, skriejantį penkiasdešimt kilometrų per valandą.

Lakūnas, kuris buvo ir variklis, ir valdymo centras, sėdėjo ant mažos sėdynės, įtaisytos svorio jėgos centre, pusiau atsilošęs, kad sumažintų oro pasipriešinimą. Aparatas buvo valdomas vienintele vairalazde, kurią galėjai stumdyti pirmyn, atgal, į kairę ir į dešinę, o kaspinas su svambalu, pritvirtintas priekyje, buvo vienintelis prietaisas nustatyti vėjo kryptį.

Kai centrinėje aikštelėje dviratis buvo užbaigtas montuoti, Džimis Pekas neleido niekam net paliesti jo. Neatsargiai grybštelėjus, tuoj galėjo sulūžti ploni kaip siūlai konstrukcijos elementai, o nagai niežtėte niežtėjo pačiupinėti tuos žibančius sparnus. Sunku buvo patikėti, kad jie iš kažko padaryti.

Nortoną, bežiūrint, kaip Džimis lipa į tą neregėtą dviratį, vėl užliejo abejonių banga. Jei tik koks vienas vielos storumo „Laumžirgio" skersinis sulūžtų, jam esant anapus Cilindrinės jūros, tada būtų baigta, Džimis jau niekad nebegrįš atgal, net jei jam ir pavyktų laimingai nutūpti. Jie taip pat pažeidžia vieną pagrindinių, tiesiog sakralinę kosmoso tyrinėtojų taisyklę: žmogus vyksta vienas į visai nežinomą teritoriją, kur nelaimės atveju jam niekas negalės padėti. Vienintelė paguoda, kad Džimis bus visą laiką matomas ir su juo be pertraukos bus palaikomas ryšys, jei jį ištiks nelaimė, jie tiksliai žinos, kas įvyko.

Vis dėlto perspektyva buvo tokia viliojanti, kad atsisakyti atrodė neįmanoma. Tiesiog nuodėmė būtų praleisti vienintelį šansą gyvenime pasiekti kitą Ramos pusę ir iš arti pamatyti Pietų poliaus paslaptis. Džimis žino, ką daro, net geriau už kitus įgulos narius. Čia kaip tik toks atvejis, kai reikia rizikuoti; jei nepasiseks, ką gi, taip, matyt, lemta. Juk negali žmogus visur ir visada laimėti.

— Džimi, atidžiai išklausyk mane,— tarė Lora Ernst.— Labai svarbu, kad tu nepervargtum. Atsimink, deguonies čia, prie ašies, labai maža. Jei tik pajusi, kad dūsti, sustok ir pradėk giliai kvėpuoti, maždaug trisdešimt sekundžių, ne ilgiau.

Džimis linkčiojo, bet visą dėmesį buvo nukreipęs į tikrinamus vairus: sumontuoti į vieną bloką liemens gale už penkių metrų nuo paprastos kabinos, jie ėmė sukinėtis, paskui vienu

kartu, bet į priešingas puses pakrypo eleronai, pritvirtinti šarnyrais prie sparnų plokštumų.

— Nori, kad pasukčiau propelerį?— paklausė Džo Kolvertas, nepajėgdamas nuvyti vaizdų iš dviejų šimtų metų senumo filmų apie karą.— Junk! Kontaktas yra?

Ko gero, niekas kitas be Džimio nesuprato, ką jis ten šūkaloja, bet įtampa kiek atlėgo.

Lėtai, labai lėtai Džimis pradėjo minti pedalus. Plati, plonytėlė propelerio mentė it sparnas iš žvilgančios plėvelės pradėjo suktis. Apsisukusi keliolika kartų, pasidarė visiškai nematoma. „Laumžirgis" pajudėjo.

Jis pakilo tiesiai viršun nuo centrinės aikštelės ir lėtai ėmė sklęsti pagal Ramos ašį. Kai „Laumžirgis" nuskrido šimtą metrų, Džimis nustojo minti pedalus. Keista buvo žiūrėti į aerodinaminį aparatą, kabantį ore vienoje vietoje. Turbūt tai pirmas toks įvykis visoje aviacijos istorijoje, nebent kažkas panašaus, tik daug mažesnio masto, buvo jau atsitikę didžiulėse kosmoso stotyse.

— Ar lengvai duodasi valdomas?— paklausė Nortonas.

— Reakcija gera, bet nėra stabilumo. Žinau dėl ko — kaltas nesvarumas. Reikėtų nusileisti kilometrą žemiau.

— Palauk, ar tai nebus pavojinga?

Nusileidęs Džimis daug ką prarastų. Kol laikysis ašies, jis ir „Laumžirgis" bus visiško nesvarumo būklėje, galės be jokių pastangų pleventi ore, net nusnausti, jei užsinorėtų. Bet kai tik atsitolins nuo ašies, apie kurią Rama sukasi, tuoj pajus išcentrinės jėgos pseudosvorį.

O jei nepajėgs išsilaikyti tame aukštyje, jis pamažėle kris žemyn, įgaudamas vis daugiau svorio. Krintant pagreitis didės, o tai gali baigtis katastrofa. Ramos lygumoje traukos jėga dvigubai didesnė už tą, kuri buvo numatyta „Laumžirgiui". Gal Džimis ir sugebėtų laimingai nutūpti, bet vėl pakilti tikrai niekad negalės.

Džimis visa tai jau buvo apsvarstęs ir atsakė bemaž nesvyruodamas.

— Su viena dešimtąja g be vargo susidorosiu, be to, „Laumžirgį" bus daug lengviau valdyti tankesniame ore.

Palengvėle, tingia spirale „Laumžirgis" pleveno danguje lygumos link, maždaug laikydamasis Alfos laiptų krypties. Iš kai kurių vietų mažutis padangių dviratukas buvo beveik neįžiūri-

mas, atrodė, kad Džimis sėdi be niekur nieko ore ir kaip pašėlęs mina pedalus. Kartais jis imdavo lėkti iki trisdešimties kilometrų per valandą, paskui sustodavo, patikrindavo valdymo svertus ir vėl įnikdavo spausti. Ir visą laiką stengėsi išlaikyti saugų atstumą nuo iškilaus Ramos paviršiaus.

Džimis netruko įsitikinti, kad „Laumžirgį" daug lengviau valdyti žemiau, ten jis nesvyrinėjo į šalis, skrido stabiliai — dabar jo sparnai buvo lygiagretūs su lyguma, nuo kurios jį skyrė septyni kilometrai. Džimis apsuko keletą plačių ratų ir ėmė vėl kilti aukštyn. Pagaliau atsidūrė keliolika metrų virš savo kolegų galvų ir tik dabar, gal kiek pavėluotai, suvokė, kad nežino, kaip nuleisti savo iš voratinklių suklijuotą orlaivį.

— Gal tau virvę pamėtėti?— paklausė Nortonas pusiau rimtai.

— Ne, kapitone, kaip nors pats išsikapstysiu. Aname gale man niekas neatbėgs į pagalbą.

Valandėlę jis nejudėjo galvodamas, paskui ėmė varyti „Laumžirgį" centrinės aikštelės link, tik tarpais smarkiai mindamas pedalus. Nustojus „Laumžirgis" netekdavo greičio, kadangi oro pasipriešinimas jį stabdydavo. Kai iki aikštelės liko tik penki metrai, o dviratis vos vos judėjo, Džimis paliko jį. Jis nusklendė prie artimiausio apsauginio lyno, kurių tinklas juosė centrinę aikštelę, įsikabino į jį, staigiai apsisuko ir kaip tik spėjo nutverti tą akimirką prisiartinusį dviratį. Tas manevras buvo atliktas taip vikriai, kad žiūrovai pratrūko ploti.

— Sekantis numeris. . .— pradėjo Džo Kolvertas.

Bet Džimis pasiskubino išsižadėti garbės.

— Žema klasė,— pareiškė jis.— Bet dabar bent žinau, kaip reikės ateityje daryti. Pasiimsiu priesiurbą su dvidešimties metrų lynu. Tada galėsiu kur tik panorėsiu išlipti.

— Džimi, duok riešą,— pasakė daktarė,— ir papūsk į tą maišelį. Norėčiau paimti ir kraujo. Ar sunku buvo kvėpuoti?

— Tik šitame aukštyje. O kam jums tas kraujas?

— Nustatyti cukraus kiekį; tada galėsiu pasakyti, kiek išnaudojai energijos. Turime įsitikinti, ar tau pakaks parako tai misijai. Beje, kiek galima ilgiausiai išsilaikyti su dviračiu ore? Koks yra rekordas?

— Dvi valandos, dvidešimt penkios minutės, trys ir šešios dešimtosios sekundės. Žinoma, Mėnulyje, dviejų kilometrų rate, po Olimpiniu kupolu.

— O tu tikiesi išsilaikyti šešias valandas?

— Lengvai, kadangi galiu bet kada sustoti ir pailsėti. Mėnulyje skristi dviračiu yra bent dvigubai sunkiau, negu čia.

— Gerai, Džimi, eime į laboratoriją. Kai tik bus padarytos visos analizės, aš tau pasakysiu, ar leidžiu tave į tą kelionę, ar ne. Nenoriu iš anksto žadėti, bet manau, kad galėsi skristi.

Džimis iš pasitenkinimo plačiai nusišypsojo. Eidamas įkandin vyriausiosios laivo gydytojos Ernst į šliuzą, jis atsigręžė į savo kolegas.

— Tik prašyčiau nekišti nagų! Nes dar kas nors kumščiu pradurs man sparną.

— Aš tuo pasirūpinsiu, Džimi,— pažadėjo vadas.— Visiems skelbiu: „Laumžirgį" liesti draudžiama, man taip pat.

26
Ramos balsas

Džimis Pekas nesuvokė tikrojo savo misijos užmojo, kol nepasiekė Cilindrinės jūros kranto. Iki šiol jis buvo žinomoje teritorijoje, jei čia būtų ištikusi kokia bėda, žinoma, ne tikra katastrofa, jis visada būtų galėjęs nusileisti ir per keletą valandų sugrįžti į bazę.

O dabar viskas pasikeitė. Nukritęs į jūrą, jis greičiausiai nuskęstų, ir dar labai bjauriai, nuodinguose vandenyse. O jeigu jam ir pasisektų šiaip taip nutūpti pietiniame krante, tai draugai gali nespėti jo išgelbėti, nes „Indeveris" turi palikti Ramą, nepasiekus perihelio.

Jis taip pat puikiai žinojo, kad numatytos nelaimės paprastai retai atsitinka. Visiškai nežinomas kontinentas, virš kurio jis skrenda, gali pateikti daugybę siurprizų. O jei ten yra skraidančių padarų, kuriems nepatiks jo įsiveržimas? Ne, jis nė iš tolo nenorėtų įsivelti į oro kautynes su jokiu padaru, didesniu už karvelį. Kaptelėtų kas snapu keletą kartų į gerai parinktą vietą, ir po „Laumžirgio" aerodinamikos.

Bet be rizikos nieko nepasieksi, nepatirsi jokių nuotykių. Milijonai žmonių mielai su juo dabar pasikeistų vietomis. Jis skrenda ten, kur niekas ne tik kad niekad nėra įžengęs, bet ir neįžengs. Istorijoje jis bus vienintelis žmogus, apsilankęs Ramos

pietiniame gale. Ir jei baimė pradės temdyti jo protą, reiktų tai prisiminti.

Džimis jau įprato sėdėti vidur erdvės, apsuptas viso pasaulio. Kadangi nusileido dviem kilometrais žemiau centrinės ašies, jis dabar aiškiai jautė skirtumą tarp „aukštųjų" ir „žemųjų" atmosferos sluoksnių. Žemė buvo tik už šešių kilometrų apačioje, o dangaus skliautai — už dešimties kilometrų virš galvos. Londonas kabėjo kažkur netoli zenito, tačiau Niujorkas stovėjo kaip pridera tiesiai prieš jį.

— „Laumžirgi",— prabilo Centras,— per žemai nusileidai. Du tūkstančiai du šimtai metrų nuo ašies.

— Ačiū,— atsiliepė Džimis.— Kylu aukštyn. Praneškite, kai būsiu per du kilometrus nuo ašies.

Skridimo aukštį jam reikia atidžiai sekti. Dviratis turi natūralią tendenciją sklęsti žemyn, o po ranka nėra prietaisų aukščiui nustatyti. Per daug nutolęs nuo ašies, jis gali nebepajėgti pakilti į nesvarią atmosferą. Laimė, tarpas paklaidoms gana didelis, o iš centrinės aikštelės draugai be pertraukos seka jo „Laumžirgį" per teleskopą.

Dabar jis buvo jau perskridęs kone pusę jūros, vienodai spausdamas dvidešimt kilometrų per valandą. Už penkių minučių jis bus virš Niujorko; sala atrodė kaip laivas, be atvangos plaukiantis Cilindrinės jūros žiedu.

Pasiekęs Niujorką, Džimis apsuko apie jį ratą, stabtelėdamas keletą kartų, kad jo mažytė televizijos kamera galėtų pasiųsti aiškius, nemirgančius vaizdus. Įspūdinga pastatų, bokštų, gamyklų, jėgainių panorama buvo visiškai nesuprantama. Jis galėtų kažin kiek žiūrėti į tuos sudėtingus kompleksus, bet vis tiek ničnieko nesuvoktų. Kamera užfiksuos daug daugiau detalių, negu jo akys, ir vieną gražią dieną, gal po kažin kiek metų, koks nors mokslininkas ims ir suras jose raktą į Ramos paslaptis.

Palikęs Niujorką, jis perskrido kitą jūros pusę per penkiolika minučių. Būdamas virš vandens, Džimis nejučiomis ėmė kur kas greičiau minti pedalus, bet, pasiekęs pietinį kontinentą, nesąmoningai atsipalaidavo ir ėmė skristi lėčiau. Kad ir visiškai svetima, bet vis dėlto sausuma po sparnais.

Pralėkęs pro didįjį skardį, skiriantį pietinį kontinentą nuo jūros, Džimis apvedė telekamera visą šios pasaulio pusės panoramą.

— Nuostabu! — atsiliepė Centras.— Kartografai ims šokinėti iš džiaugsmo. Kaip jautiesi?

— Gerai, tik truputį pavargau, bet taip ir turi būti. Ar dar toli iki poliaus?

— Penkiolika ir šešios dešimtosios kilometro.

— Praneškite, kai būsiu sukoręs dešimt, tada pailsėsiu. Ir žiūrėkite, kad vėl nenusileisčiau per žemai. Kai liks tik penki kilometrai, pradėsiu kilti aukštyn.

Po dvidešimties minučių virš jo ėmė gaubtis pietinio ašigalio skliautai. Jis pasiekė cilindrinės dalies galą ir dabar skrido į pietinį kupolą.

Džimis buvo studijavęs pietų ašigalį per teleskopą iš ano Ramos galo ne vieną valandą ir mokėjo jo geografiją mintinai. Bet ir tai neparuošė jo vaizdui, kuris dabar jam atsiskleidė.

Beveik visais atžvilgiais abu Ramos poliai labai skyrėsi. Čia nebuvo nei laiptų triados su siauromis koncentrinėmis platformomis, nei to didingo nuolydžio nuo centrinės aikštelės iki lygumos. Vietoj jų palei ašį tįsojo milžiniškas, daugiau kaip penkių kilometrų ilgio smailėjantis stulpas. Apie jį lygiais tarpais buvo išsidėstę kiti šeši, perpus mažesni; visas jų ansamblis atrodė kaip nuostabiai simetriški stalaktitai, kybantys urve, o jeigu žiūrėsi iš priešingo taško, jie panašėjo į kai kurių Kambodžos šventyklų smailėjančius bokštus, įstatytus į kraterio dugną.

Tuos lieknus smailėjančius stulpus jungė ir palaikė išlinkę iki cilindrinės lygumos ore kabantys ramsčiai, kurie atrodė tokie masyvūs, kad drąsiai galėjo išlaikyti viso pasaulio svorį. Tokia, ko gero, ir buvo jų funkcija, jei tai iš tikro kokio egzotiško variklio dalys, kaip kai kas spėjo.

Džimis atsargiai priartėjo prie centrinio stulpo, o kai teliko šimtas metrų, nustojo minti pedalus ir paleido „Laumžirgį" laisvai dreifuoti. Patikrino radiacijos aktyvumą ir nustatė, kad jis, kaip ir anoje Ramos pusėje, visai menkas. Gali būti, kad čia veikia jėgos, kurių žmogaus prietaisai negali susekti, bet ką gi, be rizikos neapsieisi.

— Kas matyti?— paklausė susirūpinęs Centras.

— Tik didžiulis bokštas. Visiškai lygus, be jokių žymių, o galas smailus kaip adata. Tiesiog bijau prie jo artintis.

Ir jis ne tik juokavo. Atrodė neįtikėtina, kad tokį masyvų objektą būtų galima taip tobulai nusmailinti. Džimis buvo ma-

tęs persmeigtų smeigėmis vabzdžių kolekcijų ir neturėjo nė mažiausio noro, kad jo „Laumžirgį" ištiktų panašus likimas.

Džimis lėtai nusklendė toliau ir, kai stulpo skersmuo paplatėjo iki kelių metrų, vėl sustojo. Atidaręs nediduką konteinerį, atsargiai ištraukė beisbolo kamuolio didumo rutulį ir sviedė į stulpą. Skriedamas rutulys paleido vos regimą giją.

Lipnioji priesiurba pataikė į lygų gaubtą paviršių ir neatšoko. Džimis, bandydamas giją, timptelėjo, paskui patraukė stipriau. Tada lėtai ėmė vynioti giją ir traukti „Laumžirgį" it žvejys laimikį prie didžiojo bokšto viršūnės, kol pagaliau galėjo pasiekti ją ranka.

— Tarkim, kad nutūpiau,— pranešė jis Centrui.— Liečiant bokštas panašus į stiklą, beveik jokios trinties, šiltokas. Priesiurba veikia puikiai. Dabar pabandysiu mikrofoną... Pažiūrėsim, ar jo priesiurba irgi laikys... jungiu laidus... ar girdite ką nors?

Stojo ilga tyla, paskui Centras nepatenkintu balsu atsakė:

— Nė velnio negirdėti, tik įprasti šiluminiai ūžesiai. Kaukštelk kokiu gelžgaliu, tada bent sužinosime, ar jis tuščiaviduris.

— Gerai. O ką dabar daryti?

— Norėtume, kad skristum išilgai stulpo ir kas puskilometrį jį atidžiai apžiūrėtum. Gal pamatysi ką nepaprastą. Paskui, jei esi įsitikinęs, kad tai nepavojinga, priartėk prie vieno mažųjų bokštų. Bet tik tuo atveju, jei neabejoji, kad be vargo galėsi sugrįžti į nesvarumą.

— Trys kilometrai nuo ašies, svorio jėga vos viršija Mėnulio trauką. „Laumžirgis" kaip tik tokiai ir pritaikytas. Man reikės tik smagiau padirbėti.

— Džimi, kalba kapitonas. Aš apsigalvojau. Sprendžiant pagal gautus vaizdus, mažesnieji stulpai niekuo nesiskiria nuo didžiojo. Padaryk kiek gali smulkesnių nuotraukų su elektroniniu didintuvu. Nenoriu, kad paliktum silpnos gravitacijos zoną, nebent pamatytum ką labai svarbaus. Tuo atveju vėl tartumės.

— Klausau, kapitone,— atsakė Džimis, ir jo balse tarsi nuaidėjo palengvėjimo gaida.— Laikysiuos didžiojo bokšto. Skrendu toliau.

Jis pasijuto tarsi krintąs stačiai į siaurą tarpeklį tarp aukštų, ištįsusių kalnų: didysis bokštas buvo jau iškilęs per kilometrą virš jo, o šeši mažieji šmėkščiojo aplinkui. Atramų ir kabančių arkų labirintas, supantis bokštų papėdes, greitai artėjo.

Džimis pradėjo net abejoti, ar sugebės kur nors nutūpti tarp šitos ciklopiškos architektūros. Leistis ant didžiojo bokšto jis daugiau negalės, nes jo platėjančios papėdės gravitacija perdaug stipri, ir menka lipniosios priesiurbos jėga nepajėgs jos neutralizuoti.

Artėdamas prie Pietų poliaus, Džimis vis labiau jautėsi it žvirblis, skraidantis po milžiniškos katedros skliautais, nors niekad nebuvo tokios katedros, kurios dydis nors šimtąja dalimi būtų prilygęs šiam Ramos kupolui. Jis net pagalvojo, kad gal čia tikrai kokia šventykla ar kažkas panašaus, bet greit tą mintį nuvijo. Ramoje jie niekur neaptiko nė mažiausio meno pėdsako, viskas čia turi tik grynai funkcinę paskirtį. Gal ramiečiai jau buvo atskleidę didžiausias visatos paslaptis, ir jų nebekankino jokie siekimai ir troškimai, kurie vis dar neduoda ramybės žmonijai?

Toji šiurpi mintis buvo visiškai nebūdinga Džimiui, šiaip nepasižyminčiam gilia filosofine mąstysena. Jam staiga skaudžiai prireikė sąlyčio su žmonėmis, ir jis pranešė apie padėtį savo draugams už jūros.

— Pakartok, „Laumžirgi",— atsiliepė Centras.— Nieko negalime suprasti, labai iškraipytas garsas.

— Kartoju: esu šeštojo mažojo bokšto papėdėje. Ketinu sviesti priesiurbą ir prie jo priartėti.

— Ne viską supratome. Ar girdi mane?

— Puikiausiai. Kartoju: girdžiu jus puikiausiai.

— Pabandyk skaičiuoti.

— Vienas, du, trys, keturi...

— Girdžiu tik dalį. Duok penkiolikos sekundžių signalą, o paskui vėl skaičiuok.

— Prašau.

Džimis įjungė silpną savo radijo švyturį, pagal kurį buvo galima nustatyti jo buvimo vietą bet kuriame Ramos taške, ir ėmė skaičiuoti sekundes. Paskui vėl prašneko gailiu balsu.

— Kas atsitiko? Ar girdite mane dabar?

Bet Centras, matyt, negirdėjo, nes operatorius paprašė penkiolikai sekundžių įjungti televizijos kamerą. Džimis pakartojo dar kartą klausimą, ir tik tada išgirdo atsakymą.

— Džiaugiamės, kad mus gerai girdi, Džimi. Bet tavo gale dedasi labai keisti dalykai. Tik paklausyk!

Per radiją jis išgirdo pažįstamą savo signalą, grąžintą jam

paklausyti. Iš pradžių garsas buvo normalus, o paskui kažkas keisčiausiu būdu jį pradėjo deformuoti. Tūkstančio hercų toną ėmė moduliuoti tokie žemi, trūkčiojantys garsai, kad juos pačius vos galėjai išgirsti. Jie buvo tokio reto dažnumo, jog girdėjai kiekvieną virpesį. Ir šitą moduliaciją kažkas dar moduliavo — kas penkios sekundės garsas tai stiprėjo, tai tilo.

Džimis net nepagalvojo, kad gal sugedo jo siųstuvas. Jam buvo aišku, kad tai išoriniai trukdymai, bet iš kur jie atsiranda ir ką reiškia, jis neturėjo nė mažiausio supratimo.

Centras buvo ne ką gudresnis, tačiau jie bent sukūrė teoriją.

— Mums atrodo, kad būsi patekęs į labai intensyvų lauką, gal ir į magnetinį, maždaug dešimties hercų dažnumo. Kadangi jis toks intensyvus, gali būti ir pavojingas. Todėl siūlome kuo greičiausiai jį palikti; gal tas intensyvumas būdingas tik tai vietai. Įjunk savo švyturį, mes užrašysime tavo signalą ir vėl duosime tau pasiklausyti. Šitaip sužinosi, kada būsi atsikratęs trukdymų.

Džimis paskubomis atplėšė lipniąją priesiurbą, nes dabar jau nebeketino čia nusileisti. Jis apsuko „Laumžirgį" plačiu ratu, vis klausydamasis traškančių garsų ausinėse. Nuskridęs tik keliolika metrų, pastebėjo, kad trukdymų intensyvumas greitai mažėja. Centras atspėjo — tai buvo aiškiai lokalinis reiškinys. Džimis stabtelėjo ties riba, kur jie buvo vos girdimi, lyg silpnas tvinkčiojimas kažkur galvoje. Taip galėtų primityvus laukinis, apimtas pagarbios baimės, klausytis tylaus didžiulio transformatoriaus gaudimo. Ir net laukinis, ko gero, atspėtų, kad tai, ką jis girdi, yra tik menkutis atgarsis griežtai valdomos kolosalios energijos, laukiančios progos, kada galės pasireikšti visa savo didybe.

Kad ir ką tas garsas būtų reiškęs, Džimis džiaugėsi nuo jo paspurkęs. Vienam žmogui tarp stulbinančios Pietų poliaus architektūros vis dėlto gana kraupu klausytis Ramos balso.

27
Elektriniai vėjai

Kai Džimis pasisuko namų link, Ramos šiaurinis galas atrodė neįtikėtinai toli. Net treji milžiniški laiptai buvo vos matyti tarsi neryškiai brūkštelėta Y ant pasaulio kupolo. Kokia plati ir

grėsminga Cilindrinė jūra, ji bematant prarytų jį kaip tą Ikarą, jei kartais neatlaikytų gležni „Laumžirgio" sparnai.

Tačiau jis įveikė visą kelią be jokio vargo ir, nors dabar jautėsi truputį pailsęs, nerimauti pagrindo neturėjo. Jis nebuvo palietęs nei maisto, nei vandens; kai esi toks susijaudinęs, ar gali ilsėtis? Grįždamas jis neskubės ir atsipūs. Džimiui nuotaiką dar kėlė mintis, kad kelionę atgal bus galima sutrumpinti dvidešimčia kilometrų, nes, perskridęs jūrą, galės tuoj pat kur panorėjęs nusileisti šiauriniame pusrutulyje. Žinoma, toks priverstinis nusileidimas ne labai džiugintų, nes reikėtų pėsčiam eiti gerą galą ir, kas dar blogiau, tektų palikti „Laumžirgį", bet kokia bus palaima vėl jaustis visiškai saugiai!

Dabar jis kilo aukštyn, sukdamas į centrinį stulpą. Didžiojo bokšto smailėjanti viršūnė dar kyšojo per kilometrą virš jo, ir tarpais jam atrodė, kad ji ir yra ašis, apie kurią sukasi visas pasaulis.

Džimis jau buvo beveik prie didžiojo bokšto smaigalio, kai jį apėmė keistas jausmas. Tarsi nelaimės nuojauta, kažkokia nerimastis suspaudė jam širdį, ir tai buvo ne tik psichologinė, bet ir fizinė negalia. Staiga jis prisiminė — ir nuo to anaiptol nepasidarė lengviau — kažin kada skaitytą sakinį „Kažkas vaikščioja ant tavo kapo..."

Iš pradžių Džimis vijo tą jausmą šalin ir stengėsi tvirtai minti pedalus. Negi imsi pranešinėti Centrui tokius menkniekius, kaip ta nenusakoma negalia. Bet kadangi ji vis stiprėjo, jam kilo noras susisiekti su Centru. Negali būti, kad dėl tos negalios kalta vien jo psichika, jei taip, tai jo smegenys turi savybių, kurių jis niekad nė neįtarė esant. Jis aiškiai jautė visą odą pradedant šiurpti.

Dabar, jau gerokai sutrikęs, jis sustojo ore apsvarstyti padėties. Ir keisčiausia, kad tas slogus, kankinantis jausmas buvo ne naujiena, jis jau buvo tai patyręs, bet kur?

Džimis apsidairė. Niekas nepasikeitė. Didžiojo bokšto viršūnė dar tebebuvo už kelių šimtų metrų, o tolumoje kita Ramos pusė dengė dangų. Už aštuonių kilometrų apačioje margavo įmantrus pietinis kontinentas, pilnas stebuklų, kurių joks žmogus niekad daugiau neišvys. Visame tame svetimų svetimiausiame, bet dabar jau pažįstamame peizaže jis negalėjo rasti savo nerimo priežasties.

Kažkas ėmė kutenti delną. Iš karto Džimis pamanė, kad nutūpė koks vabzdys, ir, net nepažiūrėjęs, brūkštelėjo ranka. Bebraukdamas jis suglumęs sustingo. Išties, kas gi matė vabzdį Ramoje?..

Pakėlęs ranką, jis nustebęs įsistebeilijo į delną, nes jį vis dar perštėjo. Tada Džimis ir pastebėjo, kad visi jo plaukai stovi piestu — ir ne tik iki alkūnės, bet ir ant galvos, kai palietė ją ranka.

Tai va, kur šuva pakastas! Jis pateko į didžiulės įtampos elektros lauką. O tą sunkią, slegiančią nuotaiką, kuri kartais apima žmogų prieš audrą, jis jau buvo patyręs Žemėje.

Staiga suvokęs, kas jo laukia, Džimis vos nepuolė į paniką. Niekad gyvenime jo gyvybei nebuvo grėsęs tikras pavojus. Žinoma, kaip ir visi kosmonautai, jis buvo patyręs beviltiškų akimirkų, kai, atrodydavo, kad viskas žlunga dėl užsiožiavusių įrengimų, per savo paties menką patirtį ar padarytas klaidas — sakytum, atėjo paskutinioji. Bet tos beviltiškos akimirkos trukdavo ne ilgiau kaip keletą minučių, ir paprastai jis galėdavo tuoj pat pasijuokti iš savo baimės.

Bet šį kartą greitos išeities nebuvo. Džimis pasijuto vienišas ir bejėgis staiga užsirūstinusiame danguje, tarp titaniškų jėgų, kurios kiekvieną akimirką galėjo pratrūkti nuožmiai ir įnirtingai. Ir taip lengvas „Laumžirgis" dabar atrodė gležnutis it rudens voratinklis. Pirmas besitvenkiančio uragano gūsis sutrins jį į šipulius.

— Centre,— paskubomis prakalbo jis,— apie mane kaupiasi statinis elektros krūvis. Manau, tuoj prasidės audra.

Vos užbaigus sakinį, kažkas blykstelėjo už nugaros, ir, jam suskaičiavus iki dešimties, pasigirdo pirmasis ausis veriantis driokstelėjimas. Trys kilometrai, vadinasi, trenkė kažkur apie mažuosius bokštus. Jis atsigręžė ton pusėn — visi šeši jų smaigaliai sakytum liepsnojo. Šimtų metrų ilgio kibirkštinės iškrovos šokinėjo nuo smaigalių tarsi nuo žaibolaidžių.

Tai, kas vyko ten, užpakalyje, galėjo prasidėti ir didžiojo bokšto smaigalio zonoje, tik daug didesniu mastu. Geriausia jam būtų kuo greičiau nešdintis iš tokios pavojingos vietos į atvirą erdvę. Džimis ėmė iš visų jėgų minti pedalus, išvystydamas tokį greitį, kokį tik galėjo atlaikyti „Laumžirgis". Ir tuo pat metu ėmė leistis žemyn. Žinoma, jis pateks į stipresnės gravitacijos lauką, bet buvo pasiryžęs net tokiai rizikai. Aštuoni

kilometrai nuo žemės — jam dabar per didelis atstumas, kad galėtų išlaikyti dvasinę pusiausvyrą.

Ant grėsmingo didžiojo bokšto juodo smaigalio dar nebuvo matyti iškrovų, bet Džimis nė kiek neabejojo, kad ir ten kaupiasi siaubingas elektros potencialas. Laikas nuo laiko užpakalyje nugriaudėdavo perkūnas, ir atrodė, kad jis trankosi visame pasaulyje. Staiga Džimiui toptelėjo mintis — kaip keista, kad taip siautėja audra giedriausiame danguje. Paskui jis susiprotėjo — juk tai anaiptol ne meteorologinis reiškinys. Ko gero, paprasčiausias elektros energijos nuotėkis iš kažkur giliai esančio šiame pusrutulyje šaltinio. Bet kodėl jis prasidėjo dabar? Ir, dar svarbiau, kas bus toliau?

Džimis gerokai nutolo nuo didžiojo bokšto viršūnės ir tikėjosi, kad jau greit jo nebepasieks jokios žaibinės iškrovos. Bet iškilo kita problema: ore ėmė rastis vis daugiau sūkurių, ir jam jau buvo sunku suvaldyti „Laumžirgį". Sakytum, iš niekur, savaime, pakilo vėjas, o jei oras dar pablogės, silpnam dviračio karkasui grėsė rimtas pavojus. Džimis niūriai mynė pedalus ir, visaip kaitaliodamas kūno padėtį, stengėsi atlaikyti vėjo šuorus. Jam kol kas tai sekėsi, nes „Laumžirgis" buvo lyg ir jo paties dalis, bet Džimiui kėlė nerimą pradėjęs braškėti tarsi protestuojantis lonžeronas ir sulig kiekvienu vėjo gūsiu užlūžtantys sparnai.

Ir dar Džimį gąsdino tylus tolydžio stiprėjantis švilpimas, kuris buvo girdėti didžiojo bokšto pusėje. Tarsi pro vožtuvą veržtųsi suslėgtos dujos. Gal iš jų ir susidaro oro verpetai, per kuriuos jis tiek vargsta? Šiaip ar taip, priežasčių nerimui tikrai pakako.

Kartkartėmis Džimis trumpai, vos atgaudamas kvapą, pranešinėjo Centrui apie visus tuos reiškinius. Niekas negalėjo jam ne tik patarti, bet ir paaiškinti, kas ten dedasi, tačiau jam pasidarydavo drąsiau, išgirdus draugų balsus, nors jau pradėjo imti baimė, kad jų daugiau niekad nebepamatys.

Oro sūkuriai vis stiprėjo. Džimiui net atrodė, kad jis pateko į reaktyvinę srovę, kaip kadaise jam buvo atsitikę Žemėje, kai norėjo pasiekti rekordą su sklandytuvu, pritaikytu aukštybiniams skridimams. Bet iš kur Ramos viduje gali atsirasti reaktyvinė srovė?

Vos kilus tokiam klausimui, tuoj pat paaiškėjo atsakymas.

Švilpė, pasirodo, elektros vėjas, nešantis milžinišką jonų

srautą, kurie, matyt, kaupėsi apie didįjį bokštą. Jonizuotas oras kilo viršun, prie Ramos ašies, o į žemo slėgio zoną veržėsi vėl nauji srautai. Džimis atsigręžė į tą gigantišką ir dabar dvigubai grėsmingą smaigalį, bandydamas iš akies nustatyti siautėjančio uragano ribas. O gal geriausia bus sprukti, pasikliaunant ausimis — lėkti kuo toliau nuo to siaubingo švilpimo.

Bet Rama išvadavo Džimį nuo būtinybės rinktis. Staiga už jo nugaros plykstelėjo didžiulis liepsnos tumulas, uždengdamas visą dangų. Džimis dar spėjo pamatyti tos liepsnos kamuolį skylant į šešias ugnies juostas, kurios tįso nuo didžiojo bokšto smaigalio į visus mažuosius bokštus. O paskui jis pajuto smūgį.

28
Ikaras

Džimis vis dėlto suskubo pasakyti draugams:

— Sparnas linksta... aš krintu...— ir „Laumžirgis" ėmė dailiai aplink jį riestis į viršų. Kairysis sparnas traškėdamas nulūžo lygiai per pusę ir nuplaukė sau pamažėle tarsi plevenantis lapas. Dešinysis sparnas atliko kur kas sudėtingesnį numerį. Jis užlūžo prie pat korpuso tokiu smailiu kampu, kad jo galas pasimovė ant „Laumžirgio" uodegos. Džimis sėdėjo tarsi sugurintame popieriniame aitvare, pamažu krintančiame iš dangaus.

Ir vis dėlto jis nebuvo visiškai bejėgis, propeleris dar sukosi, ir kol jis turės jėgų, galės šiek tiek dviratį valdyti. Bet Džimiui liko ne daugiau kaip penkios minutės.

Ar yra vilties pasiekti jūrą? Ne, per toli. Bet jis tuoj susigriebė, kad galvoja lyg būtų Žemėje; nors yra geras plaukikas, praeitų kažin kiek valandų, kol jį išgriebtų, o per tą laiką nuo nuodingo vandens, be abejo, galą gautų. Vienintelis išsigelbėjimas — nusileisti sausumoje. Apie stačiojo pietinio skardžio problemą jis pagalvos vėliau — jei tas „vėliau" apskritai bus.

Džimis krito labai lėtai — šioje zonoje svorio jėga prilygo vienai dešimtajai g, bet greit trauka ims didėti, jam vis labiau tolstant nuo ašies. Tačiau oro pasipriešinimas labai greitai kristi irgi neleis. Nevaldomas „Laumžirgis" atstos primityvų pa-

rašiutą. Tie keli traukos jėgos kilogramai, kuriuos jis pats pridės, gali būti jam lemiami, ir tai buvo vienintelė Džimio viltis.

Centras nutilo, jo draugai aiškiai matė, kas vyksta, ir suprato, kad jokie žodžiai jam nepadės. O šis skrydis buvo pats įmantriausias Džimio gyvenime. Kaip gaila, galvojo jis su niūriu humoru, kad maža žiūrovų ir nebus kam įvertinti subtiliausių tokio šaunaus manevro niuansų.

Džimis lėkė žemyn plačia spirale, ir kol neims kristi priešakiu žemyn, tol turi šansų išlikti gyvas. Mindamas pedalus, jis padėjo „Laumžirgiui" išsilaikyti ore, tačiau bijojo perdaug juos užgulti, kad aplūžę sparnai visai nenukristų. Kas kartą, atsisukęs į pietinę pusę, jis galėjo pasigrožėti fantastišku reginiu, kurį Rama malonėjo suruošti jo garbei.

Žaibų strėlės tebešokinėjo nuo didžiojo bokšto smaigalio į mažųjų viršūnes, bet dabar tas fejerverkas ėmė dar ir suktis. Ugninė šešiakampė karūna blykstelėdavo ratu kas kelios sekundės, tačiau priešinga kryptimi, negu sukosi Rama. Džimiui pasirodė, kad mato veikiant milžinišką elektrinį motorą, ir, ko gero, ne itin klydo.

Džimis jau buvo įveikęs pusę kelio iki lygumos, vis dar tebeskrisdamas plačia kreive, ir staiga fejerverkas užgeso. Džimis visu savo kūnu pajuto, kad įtampa ore atslūgo, ir net nežiūrėdamas galėjo pasakyti, kad plaukai ant rankų piestu jau nebestovi. Dabar, per tas paskutines nežinios minutes, niekas jo neblaškė, niekas netrukdė kovoti už savo gyvybę.

Apytikriai sumetęs, kur nukris, jis ėmė atidžiai apžiūrinėti tą vietą. Visas plotas buvo tarsi šachmatų lenta, kurios kiekvienas kvadratas atrodė visiškai kitaip, sakytum kas davė valią kuoktelėjusiam landšafto architektui ir leido daryti, kas tik šovė į galvą. Tie plotai buvo beveik sulig kvadratiniu kilometru ir, nors dauguma atrodė plyni, liko neaišku, ar jų gruntas tvirtas — juk visų spalvos ir sandara taip skyrėsi. Džimis nusprendė laukti iki paskutinės minutės ir tik tada, žinoma, jeigu galės, pasirinks vietą nusileisti.

Likus skristi kelis šimtus metrų, jis paskutinį kartą kreipėsi į Centrą.

— Dar šiaip taip valdau dviratį. Už pusės minutės nusileisiu... tada vėl susirišiu su jumis...

Jo optimizmas buvo kiek perdėtas, ir visi tai žinojo. Bet Dži-

mis tiesiog negalėjo galutinai atsisveikinti su draugais. Tegul jie žino, kad jis be baimės kovos iki pat galo.

Ir tikrai Džimis nelabai bijojo, ir tai jį stebino, nes niekad nelaikė savęs ypatingu narsuoliu. Jam vis atrodė, kad stebi visas tas nesėkmes iš šalies ir kad jos ištiko kažką kitą, o ne jį. Arba kad jis tyrinėja įdomią aerodinaminę problemą ir, kaitaliodamas įvairius parametrus, žiūri, kas iš to išeis. Vienintelis tada jį apėmęs jausmas buvo lyg ir gailestis, kad nebeteks gyvenime daugiau pasižymėti, o labiausiai gaila būsimų Mėnulio Olimpinių žaidynių. Bent vienas dalykas dabar buvo tikrai aiškus: „Laumžirgis" jau niekad nebepasirodys visa savo grožybe Mėnulyje.

Liko šimtas metrų, greitis atrodė pusėtinas, kažin koks jis? Pasisekė — gruntas visiškai lygus. Dabar reikia sukaupti visas jėgas paskutiniam „Laumžirgio" šuoliui. Dėmesio... jau...

Dešinysis sparnas, atlikęs savo pareigą, pagaliau visai atplyšo ir nulėkė šalin. „Laumžirgis" pradėjo kristi kūlversčia, ir Džimis, stengdamasis ištaisyti padėtį, visu svoriu užgulė sėdynės atlošą. Jis žvelgė tiesiai į išgaubtą skliautą už šešiolikos kilometrų, kai „Laumžirgis" baigė kelionę.

Kur girdėta, kad dangus būtų toks kietas?

29
Pirmasis kontaktas

Kai Džimis atgavo sąmonę, pirmiausiai pajuto baisų galvos skausmą. Ir kone apsidžiaugė, vadinasi, bent gyvas.

Paskui pabandė pajudėti, ir visą kūną tuoj persmelkė sopuliai. Bet kiek pats galėjo spręsti, kaulai atrodė sveiki.

Pagaliau Džimis ryžosi atsimerkti ir tuoj pat vėl užsimerkė, nes akys įsmigo tiesiog į šviesos juostą, plieskiančią iš pasaulio lubų. Ne, toks šviesos srautas — nerekomenduotina priemonė galvos skausmams gydyti.

Jis vis dar tebegulėjo, kaupdamas jėgas ir svarstydamas, kaip čia žvilgtelėjus į pasaulį, tik staiga išgirdo čia pat kažką traškant. Džimis lėtai pasuko galvą į garso pusę ir atsimerkęs... bemaž vėl neteko sąmonės.

Ne daugiau kaip už penkių metrų didžiulis į krabą panašus padaras, matyt, užkandžiavo vargšo „Laumžirgio" liekanomis.

Kiek atsitokėjęs, Džimis lėtai ir tyliai nusirito tolėliau nuo pabaisos, bijodamas, kad jį tuoj pastebės ir kaip daug skanesnį kąsnį pačiups baisiomis žnyplėmis. Tačiau krabas nekreipė į jį nė mažiausio dėmesio. Šiaip taip padidinęs atstumą iki dešimties metrų, Džimis pasiramstydamas atsargiai atsisėdo.

Iš toliau tas padaras jau neatrodė taip baisiai. Jo lygus, plokščias kūnas buvo maždaug dviejų metrų ilgio ir vieno metro pločio, jį laikė šešios trinarės kojos. Dabar Džimis įsitikino klydęs, manydamas padarą ryjant jo „Laumžirgį", nes jis neturėjo nieko panašaus į žiotis. Tas sutvėrimas tiesiog tvarkė jo dviratį, kapodamas jį savo žirklėmis ar žnyplėmis į smulkias dalis. O daugybė manipuliatorių, kurie kažkaip nemaloniai buvo panašūs į žmogaus rankas, krovė jas į greit augančią krūvą tam žvėriui ant nugaros.

Bet ar tai žvėris? Toks buvo pirmas Džimio įspūdis, bet dabar jis pradėjo abejoti. Visame jo elgesyje buvo justi tikslingumas, būdingas tik gana išsivysčiusiam protui. Kam gi žvėris, valdomas vien instinktų, rūpestingai rankiotų išbarstytas dviračio liekanas? Gal nebent tik guoliui įsiruošti.

Neatplėšdamas akių nuo krabo, kuris vis dar nekreipė į jį dėmesio, Džimis šiaip taip atsistojo. Svyruodamas žengė keletą žingsnių ir įsitikino, kad vaikščioti vis dėlto gali, tačiau labai abejojo, ar pajėgtų pralenkti šešiakojį kaimyną. Paskui įsijungė radiją, net nepagalvojęs, kad tas galėtų neveikti. Jeigu jau jis atlaikė avariją, tai patikimam elektroniniam aparatui ji buvus nebuvus.

— Centre,— tyliai prašneko jis,— ar girdite mane?

— Ačiū dievui! Na, kaip tu ten?

— Truputį krestelėjo. Bet jūs tik žvilgtelėkite čionai!

Jis pasuko kamerą į krabą, kuris kaip tik baigė triauškinti paskutinį „Laumžirgio" sparną.

— Kas tai per velnias? Ir ko jis ryja tavo dviratį?

— Kad aš žinočiau! Jis sudorojo visą „Laumžirgį". Truputėlį paeisiu į šalį, nes, ko gero, jis imsis ir manęs.

Džimis lėtai pasitraukė, nenuleisdamas akių nuo krabo. Dabar krabas ėjo ratais vis platėjančia spirale, matyt, ieškodamas pražiopsotų liekanų, ir suteikė Džimiui galimybę apžiūrėti jį iš visų pusių.

Praėjus pirmajam šokui, Džimis galėjo jau blaiviau vertinti ir pripažino tą padarą atrodant visai neblogai. Ir vadinti jį kra-

bu (Džimiui tai išėjo automatiškai) gal būtų netikslu. Jei ne jo didumas, galėtum šį padarą pavadinti ir vabalu. Jo šarvas blizgėjo it metalinis, ir dabar Džimis galėjo beveik prisiekti jį tokį esant.

Įdomi mintis. O gal čia robotas, ne žvėris? Šitaip galvodamas, Džimis ėmė atidžiai jį apžiūrinėti, analizuodamas padaro anatomines detales. Kur turėjo būti žiotys, kyšojo daugybė manipuliatorių, labai panašių į universalius lenktinius peiliukus — visų save gerbiančių berniukų svajonę. Ten buvo replės, žnyplės, dildė ir net kažkas labai panašus į grąžtą. Na, tai kas? Žemės vabzdžiai irgi turi panašių į visus tuos instrumentus, net dar daugiau. Džimis taip ir nenusprendė, ar tai žvėris, ar robotas.

Akys, kurios šiaip privalėtų padėti išaiškinti šį klausimą, dar labiau viską painiojo. Jos buvo taip giliai įdubusios po apsauginiais gaubtais, kad niekaip negalėjai atskirti, ar jų lęšiai iš stiklo, ar iš drebučių masės. Jos neturėjo jokios išraiškos ir buvo ryškiai mėlynos. Nors kelis kartus pažvelgė tiesiog į Džimį, jose neblykstelėjo nė mažiausia susidomėjimo kibirkštėlė. Gal ir šališka Džimio nuomone, tai anaiptol nebylojo apie didelį padaro protą. Bet kokia būtybė, robotas ar gyvas sutvėrimas, nekreipiantis dėmesio į žmogų, negali būti itin protingas.

Pagaliau krabas liovėsi ėjęs ratais ir kelias minutes stovėjo vietoje, tarsi klausydamasis kokio negirdimo balso. Paskui vėl pajudėjo ir keista, siūbuojančia eisena nukėblino jūros link. Jis ėjo tiesiausia linija, keturių ar penkių kilometrų greičiu per valandą ir buvo jau nukeliavęs porą šimtų metrų, kai į Džimio dar ne visai atsitokėjusią galvą atėjo mintis, kad tas padaras nusineša paskutinius jo numylėto „Laumžirgio" palaikus. Džimis supykęs šoko vytis.

Jo elgesys nestokojo logikos. Krabas traukė jūros link, o jei Džimis sulauks pagalbos, tai irgi tik iš tos pusės. Be to, jis norėjo sužinoti, ką tas padaras veiks su savo laimikiu; gal tada paaiškės jo elgesio motyvai ir protinio išsivystymo lygis.

Kadangi Džimiui skaudėjo visą kūną ir neklausė kojos, dalykiškai drožiantį krabą jis pavijo tik po kelių minučių. Iš pradžių Džimis sekė jį, laikydamasis atstumo, kol įsitikino, kad krabas pakenčia jo draugiją. Kaip tik tada Džimis tarp „Laumžirgio" liekanų pastebėjo savo vandens gertuvę bei maisto paketėlį ir iš karto pasijuto alkanas ir ištroškęs.

Štai paskubomis, penkių kilometrų per valandą greičiu, nuo jo tolsta vienintelės šiame pusrutulyje esančios maisto atsargos. Trūks plyš, reikia jas atsiimti.

Jis atsargiai artinosi prie krabo, sėlindamas iš užpakalio. Eidamas iš paskos, Džimis atidžiai stebėjo sudėtingą jo kojų ritmą, kol suprato, kur kuri bus kiekvienu momentu. Taip pasiruošęs, jis greitai sumurmėjo: „Atleiskite!" ir mikliai čiupo savo nuosavybę.

Džimis nebuvo net sapnavęs, kad vieną gražią dieną jam teks išbandyti kišenvagio meną, bet pasisekimas jį nudžiugino. Visa operacija neužtruko nė sekundės, o krabas net nesulėtino savo vienodo žingsnio.

Džimis pasitraukė keliolika metrų atgal, vandeniu iš gertuvės suvilgė lūpas ir ėmė valgyti mėsos koncentratą. Šita maža pergalė gerokai pataisė Džimiui ūpą; dabar bus galima pagalvoti ir apie savo gūdžią ateitį.

Kol žmogus gyvas, tol tikisi, tačiau Džimis niekaip negalėjo įsivaizduoti, kaip jį būtų įmanoma išgelbėti. Net jei jo draugai ir perplauktų jūrą, kaip jis juos pasiektų per tą puskilometrinį skardį? „Mes rasim būdą tave nukelti,— pažadėjo Centras.— Tas skardis negali eiti aplink visą pasaulį be jokio nuolydžio kur nors." Džimiui tiesiog panižo liežuvį atšauti „O kodėl negali?", bet laiku susiturėjo.

Vienas keisčiausių dalykų Ramoje buvo tai, kad eidamas visad turi prieš akis savo kelionės tikslą. Čia paviršiaus išlinkimas nieko neužstojo, viskas buvo matyti kaip ant delno. Todėl Džimis netruko suvokti, kur krabas drožia: ten, priekyje, kur paviršius ėjo įkalniau, buvo pusės kilometro pločio duobė. Pietiniame pusrutulyje tokių duobių pastebėta trys, bet iš centrinės aikštelės nebuvo matyti jų gylio. Jos visos gavo žinomiausių Mėnulio kraterių pavadinimus, ir dabar krabas artinosi prie Koperniko. Ši duobė ne visai buvo panaši į Mėnulio Koperniką, nes jos nesupo kalvos, nebuvo ir centrinių kalnų. Ramos Kopernikas buvo tiesiog gili šachta arba šulinys visiškai stačiomis sienomis.

Kai Džimis prisiartino prie duobės ir pažvelgė žemyn, už puskilometrio išvydo grėsmingą pilkai žalsvą vandenį. Vadinasi, vanduo maždaug vieno lygio su jūra ir, ko gero, kur nors su ja susisiekia.

Šulinio viduje, visiškai įleistas į stačią sieną, spirale žemyn vingiavo pandusas, tarsi didžiulio šautuvo graižtas. Jame buvo devynios galybės įvijų. Kai Džimis akimis pasekė keliolika apsisukimų ir pasimetė, jam tik tada paaiškėjo, kad čia esama ne vieno, bet trijų, visiškai atskirų, 120 laipsnių kampu vienas nuo kito nutolusių pandusų. Bet kur kitur, ne Ramoje, statinys stebintų įspūdingu architektūros *tour de force* [1].

Tie trys pandusai ėjo tiesiog į vandenį ir dingo jo nepermatomose gelmėse. Netoli vandens paviršiaus Džimis pastebėjo juoduojant tunelių ar urvų angas, kurios atrodė gana niūriai. O gal jos gyvenamos? Ko gero, ramiečiai — amfibijos?

Kai krabas prisiartino prie šulinio krašto, Džimis pagalvojo, kad jis ims leistis vienu tų pandusų ir turbūt neš „Laumžirgio" liekanas kokiai nors būtybei, galinčiai padaryti iš jų išvadas. Bet padaras tik priėjo prie krašto, nedvejodamas vos ne per pusę kūno užsigulė virš bedugnės (nors keletu centimetrų padauginęs, būtų ir pats ten nugarmėjęs) ir smagiai pasipurtė. „Laumžirgio" likučiai nupleveno į gilumą. Žiūrint į tai, Džimiui net akys ašaromis pasruvo. Kokios gali būti kalbos apie to padaro protą, graudžiai pagalvojo jis.

Iškratęs šiukšles, krabas apsisuko ir ėmė tiesiai eiti į Džimį, stovintį tik už dešimties metrų. Negi ir man taip bus, šmėkštelėjo Džimio galvoje mintis. Jis tikėjosi, kad kamera ne itin virpa jo rankose, kai rodė Centrui greitai artėjančią pabaisą.

— Ką man daryti?— sušnibždėjo sunerimęs Džimis, nors gero patarimo nė nesitikėjo.

Vis dėlto Džimį kiek glostė mintis, kad įeis į istoriją, ir jis karštligiškai stengėsi prisiminti, kas rekomenduojama per tokį susitikimą. Iki šiol tokie patarimai buvo gryna teorija. Jis bus pirmas žmogus, išbandęs juos praktiškai.

— Nebėk, kol neįsitikinsi, kad jis nusiteikęs priešiškai,— atsakė Centras irgi pašnibždomis.

Kur nubėgsi, galvojo Džimis. Žinoma, šimto metrų atkarpoje aš tą griozdą aplenkčiau, bet jei reikėtų bėgti ilgesnį galą, jis mane lengvai nutvertų, sunkia širdimi mąstė Džimis.

Pamažėle Džimis ištiesė į priekį rankas. Dėl šito judesio žmonės ginčijosi jau gerus du šimtus metų. Ar visur ir visi Visatoje supras jį kaip „žiūrėk, ginklo neturiu"? Bet niekas nieko geresnio dar nebuvo sugalvojęs.

[1] Didelės jėgos parodymas. *(Pranc.)*

Tačiau krabas nekreipė į jį jokio dėmesio, net žingsnio nesulėtino. Visiškai ignoruodamas Džimį, jis praėjo pro šalį ir nuskubėjo į pietus. Baisiai kvailai pasijutęs, homo sapiens dėbsojo įkandin pirmojo Ramos ryšininko, absoliučiai abejingo jo personai ir dabar tolstančio lygumoje.

Kažin, ar buvo jis kada taip pažemintas? Paskui jam į pagalbą atėjo humoro jausmas. Na ir kas, kad į jį nesiteikė atkreipti dėmesio gyva šiukšlių mašina? Būtų daug prasčiau, jei krabas būtų puolęs jį sveikinti kaip ilgai lauktą brolį.

Džimis sugrįžo prie Koperniko pakraščio ir pažvelgė į jo tamsius vandenis. Šį kartą giliau vandenyje jis pastebėjo plaukiojant neaiškius šešėlius, kai kurie buvo gana dideli. Štai vienas jų pasuko prie artimiausio spiralinio panduso ir kažkas, panašus į daugiakojį tanką, ėmė ropštis viršun. Tokiu tempu kildamas, viršuje jis bus tik už valandos, nusprendė Džimis; jei iš to tanko gresia pavojus, tai jis artinasi labai lėtai.

Paskui Džimis pastebėjo kažką daug greičiau šmėkščiojant prie urvų angų, vos apsemtų vandens. Kažkas greitai kilo spirale, bet jis gerai negalėjo įžiūrėti, kas ten yra. Atrodė, kad vyturiuojasi smėlio sūkurys ar dulkių stulpas didumo sulig žmogumi.

Džimis užsimerkė, papurtė galvą ir taip kelias sekundes palaukė. Kai vėl atsimerkė, vaiduoklis buvo dingęs.

Matyt, jis susitrenkė daugiau, negu mano, iki šiol jo niekad nebuvo persekiojusios haliucinacijos. Ne, Centrui apie tai neprasitars.

Ir tų spiralinių pandusų netyrinės, kaip kad buvo pasišovęs. Tik veltui jėgas eikvotų.

Taip jis nusprendė anaiptol ne dėl tos sūkuriuojančios šmėklos, kurią tarėsi matęs, nieko panašaus; Džimis vaiduokliais tikrai netikėjo.

30
Gėlė

Nuo visos tos įtampos Džimis ištroško, jį kamavo mintis, kad visame šiame krašte nėra tinkamo gerti vandens. Su tiek, kiek jis turi gertuvėje, gal ir išsilaikys savaitę... bet kam? Geriausi Žemės protai netrukus ims spręsti jo problemą ir, be abejo, lai-

vo vadą Nortoną apipils visokiausiais pasiūlymais. Tačiau jis pats niekaip neįsivaizdavo, kaip būtų galima nusileisti nuo to puskilometrinio skardžio. Jeigu net turėtų pakankamai ilgą virvę, tai ir jos nebūtų prie ko pririšti.

Vis dėlto būtų kvaila ir nevyriška pasiduoti be kovos. Jei sulauks kokios pagalbos, tai tik iš jūros, todėl eis į tą pusę ir dirbs savo darbą kaip niekur nieko. Juk daugiau joks žmogus nebematys ir nenufotografuos tų besikeičiančių vietovių, kurias jis turi pereiti, ir vien tai jam garantuoja pomirtinę šlovę. Tiesa, jam pačiam labiau norėtųsi visai kitokių pagarbos pareiškimų, bet geriau tai, negu nieko.

Jei turėtų savo vargšą „Laumžirgį", skrisdamas tuos tris kilometrus iki jūros įveiktų greit, bet dabar, matyt, tiesiai jūros nepasieksi, nes kai kurios vietos priekyje atrodė visai nepriеinamos. Aišku, tai ne bėda, nes čia maršrutų devynios galybės. Štai jie visi prieš akis, tarsi nupiešti didžiuliame įgaubtame žemėlapyje, kurio abi pusės kilo ir tolo aukštyn.

Laiko marios, todėl jis pradės keliauti per pačią įdomiausią vietovę, net jei reikės padaryti kokią alkūnę. Maždaug už kilometro dešinėje žėrėjo kvadratas, tarsi nusėtas stiklo šukėmis ar brangakmeniais. Ko gero, pastaroji mintis ir pastūmėjo Džimį ton pusėn. Net ir pasmerktąjį myriop gali šiek tiek sudominti keliolikos tūkstančių kvadratinių metrų brangiųjų akmenų ekspozicija.

Beje, Džimis ypatingai ir nenusivylė, kai jie pasirodė esą kvarco kristalai smėlyje. Gretimas tos milžiniškos šachmatų lentos kvadratas buvo kur kas įdomesnis. Jame stirksojo bet kaip pristatytų tuščių metalinių kolonų, maždaug nuo vieno iki penkių metrų aukščio, ir taip tankiai, kad jokiu būdu nepraeisi; nebent tik tankas, triuškindamas tą vamzdžių mišką, galėtų prasiveržti.

Patraukęs tarp kristalų ir kolonų kvadratų, Džimis išėjo į pirmą kryžkelę. Kvadratas kairėje buvo panašus į didelį kilimą ar gobeleną iš suraizgytų vielų. Jis norėjo galą atsilaužti, bet nepajėgė. Dešinėje margavo šešiakampių koklių mozaika. Jie buvo taip glaudžiai suleisti, kad sandūrų net nesimatė. Galėjai pagalvoti, kad tai monolitas, jei kokliai nebūtų buvę pačių įvairiausių vaivorykštės spalvų. Džimis gerokai sugaišo, bandydamas surasti dvi vienodos spalvos greta suklotas plyteles,—

negi ir ten nebus matyti jų briaunų?— bet tokio sutapimo niekur taip ir neaptiko.

Lėtai rodydamas per kamerą kryžkelės panoramą, Džimis gailiu balsu paklausė Centrą:

— Kas, jūsų nuomone, čia yra? Jaučiuosi visai suglumęs tame milžiniškame mozaikos labirinte. O gal čia ramiečių meno galerija?

— Mes apstulbę kaip ir tu, Džimi. Niekur nėra nė ženklo, kad ramiečiai būtų užsiiminėję daile. Todėl neskubėkime daryti išvadas, kol nepamatėme daugiau pavyzdžių.

Ne kažin kas paaiškėjo, radus kitoje kryžkelėje dar du pavyzdžius. Vienas kvadratas buvo visiškai tuščias — lygus, neutraliai pilkas, kietas, pačiupinėti slidus. O visas kitas keturkampis atrodė kaip minkšta kempinė, išakyta bilijonų mažų skylučių. Džimis užlipo ant tos kempinės, ir kojos tuojau ėmė nemaloniai grimzti kaip kokiame dribsmėlyje.

Dar kitoje kryžkelėje Džimis užtiko tarsi suartą lauką, bet vagos visos kaip viena buvo metro gylio ir jų paviršius atrodė panašus į brūžeklio ar dildės. Tačiau vagos jį mažai domino, nes gretimas kvadratas tiesiog audrino vaizduotę. Pagaliau jis išvydo pažįstamą, suprantamą daiktą, ir tai jaudino kur kas labiau.

Visas kvadratas buvo aptvertas tvora, tokia paprasta, kad Žemėje į ją nė dėmesio nebūtum atkreipęs. Kas penki metrai stovėjo stulpai, matyt, metaliniai, laikantys šešias eiles standžiai įtemptų vielų.

Už tos tvoros buvo antra, visiškai tokia pat tvora, o už šios dar ir trečia. Štai dar vienas pavyzdys, kaip ramiečiai mėgsta apsidrausti; jei jau kas bus uždarytas toje užtvaroje, niekaip neištrūks iš ten. Nebuvo matyti jokio įėjimo, jokių vartų, kuriuos būtų galima plačiai atverti, įvarant žvėrį ar žvėris, galbūt čia laikomus. Kvadrato centre buvo duobė, sakytum, mažesnė Koperniko kopija.

Net ir kitomis aplinkybėmis Džimis tikriausiai nebūtų svyravęs, o dabar — ką jis praras? Greitai perlipo per visas tris tvoras, priėjo prie duobės ir pažvelgė žemyn.

Šitas šulinys nebuvo toks gilus, kaip Kopernikas, siekė tik kokius penkiasdešimt metrų. Dugne juodavo trijų tunelių angos, pro kurias lengvai pralįstų dramblys. Ir viskas.

Viską apžiūrėjęs, Džimis nusprendė, kad visa ta išmonė gali būti tik keltuvas ir tą funkciją atlieka šulinio dugnas. Bet ką tas keltuvas kilnoja, jis tikriausiai niekad nesužinos, nors spėjo, kad tas objektas didžiulis ir, matyt, gana pavojingas.

Per keletą valandų, eidamas jūros pakraščiu, Džimis sukorė daugiau kaip dešimtį kilometrų, ir visi tie šachmatiniai kvadratai ėmė maišytis galvoje. Ir ko jis tik nematė! Buvo kvadratų, kuriuos ištisai dengė vielų tinklas — lyg kokie didžiuliai paukščių narveliai. Kiti atrodė kaip užšalę su visais sūkuriais ežerai; kai Džimis atsargiai juos pastukseno, paviršius pasirodė esąs kietų kiečiausias. Dar vienas kvadratas buvo toks juodas, kad net gerai įžiūrėti negalėjai, tik palietęs jutai, kad čia yra kažkas.

Bet dabar aplinka ėmė palengva keistis į labiau įprastus vaizdus. Vienas paskui kitą į pietus driekėsi — kitaip jų nepavadinsi — laukai. Džimis tarsi vaikščiojo po kokį nors eksperimentinį ūkį Žemėje. Kiekviename kvadrate — plyna, rūpestingai išlyginta žemė ar sąnašos, žodžiu, dirva, kurią jis išvydo pirmą kartą metaliniame Ramos peizaže.

Didžiuliai laukai buvo dyki, be gyvybės, vis dar laukiantys nesulaukiantys juos apvaisinančios sėjos. Džimis suko galvą, kokiam galui jie čia yra, nes atrodė neįtikėtina, kad tokios aukštos civilizacijos padarai, kaip ramiečiai, verstųsi kokia nors žemės ūkio šaka; net Žemėje žemdirbystė buvo vien populiarus hobis arba tiekdavo tik egzotiškus, prabangius maisto produktus. Tačiau jis galėjo prisiekti, kad čia didelio pajėgumo, puikiai paruošti sėjai ūkiai. Kaip gyvas jis nebuvo matęs tokios švarios žemės, kiekvienas kvadratas buvo apdengtas kieta, permatoma plastmase. Džimis pabandė ją prapjauti, nes norėjo pasiimti dirvos pavyzdžio,— peilis paliko vos matomą rėželį jos paviršiuje.

Toliau į pietus vis tęsėsi laukai, ir daugelyje jų kyšojo sudėtingos karčių bei vielų konstrukcijos, matyt, skirtos raizgytis vijokliniams augalams. Jos atrodė kažkokios plikos ir apleistos kaip belapiai medžiai vidur žiemos. Ir iš tikro, žiema, kurią jie iškentėjo, buvo be galo ilga ir atšiauri, o tos kelios savaitės šviesos ir šilumos yra gal tik trumpa pertraukėlė prieš jos sugrįžimą.

Džimis ir pats nežinojo, kas jį paskatino sustoti ir atidžiau pažvelgti pietų pusėn į tą metalo labirintą. Matyt, jo akys ne-

sąmoningai slydo per visas smulkmenas, kol pastebėjo kažką visiškai neįtikėtino net šiame fantastiškame peizaže.

Maždaug už poros šimtų metrų, tarp karčių ir vielų brūzgyno, šviesavo vienišas spalvotas taškelis. Toks mažytis ir nepastebimas, kad vos galėjai jį įžiūrėti; Žemėje niekas į tokį neatkreiptų dėmesio. Be abejo, viena priežasčių, dėl ko jis krito į akį, ir buvo ta, kad priminė Žemę.

Džimis nieko nesakė Centrui apie jį, kol nebuvo tikras, kad tai — ne jo vaizduotės žaismas. Tik belikus keletui metrų iki to daikto, jis galutinai įsitikino, kad į bevaisį, sterilų Ramos pasaulį įsiveržta gyvybės, tikros gyvybės. Čia, Pietų pusrutulio pakraštyje, išdidžioje vienatvėje žydėjo nuostabi gėlė.

Priartėjus Džimiui paaiškėjo, kad čia atsitikta nenumatyto dalyko. Plėvėje, skirtoje, matyt, apsaugoti dirvą nuo nepageidaujamos gyvybės, buvo skylė. Pro tą plyšį, vyniodamasis apie kartelę, išsiveržė žalias stiebas, storumo sulig mažuoju pirštu. Per metrą nuo dirvos ant stiebo buvo išsprogę melsvi į plunksnas panašūs lapai, o viršūnę, beveik siekiančią Džimio akis, vainikavo žiedai, kuriuos iš tolo jis palaikė viena gėle. Dabar jis jau nė kiek nenustebo, išvydęs trijų susiglaudusių žiedų kekę.

Gėlių vainiklapiai buvo ryškių spalvų vamzdeliai, maždaug penkių centimetrų ilgio, kiekviename žiede apie penkiasdešimt, ir jie spindėjo tokiu metaliniu melsvumu, violetine spalva ir žalsvumu, kad daugiau priminė peteliškės sparnus, o ne sodų augalą. Džimis beveik nieko neišmanė apie botaniką, tačiau net jis nustebo, kad žiede nėra net nieko panašaus į piestelę ar kuokelį. O gal tie žiedai tik šiaip panašūs į Žemės gėles? Gal jie daugiau giminingi koraliniams polipams? Šiaip ar taip, žiedai lyg ir bylotų, kad ore atsirado mažytėlaičių padarėlių, kurie yra arba apvaisintojai, arba maistas.

Bet tai nesvarbu. Nepaisant mokslinių definicijų, Džimiui tai buvo tik gėlė. Stebuklų stebuklas, visiškai nebūdingas Ramai reiškinys, savo egzistencija primenantis tai, ko jis daugiau niekad nebeišvys, ir Džimis nusprendė būtinai nusiskinti gėlę.

Tačiau tą bus ne taip lengva padaryti. Gėlė augo už dešimties metrų, aptverta plonų strypų pinučiais. Tos kartelės kryžiavosi, sudarydamos kubo formos langus, kurių briaunos nesiekė nė keturiasdešimties centimetrų, ir jų buvo devynios ga-

lybės. Jei Džimis nebūtų buvęs laibas ir lankstus, tai nebūtų skraidęs oro dviračiais, todėl žinojo, kad prašliaužti pro grotelių langus sugebės. Bet va, sugrįžti atgal — jau kitas dalykas. Apsisukti bus neįmanoma, todėl reikės šliaužti atgal atbulam.

Centras džiaugėsi jo radiniu, kai jis papasakojo apie gėlę ir parodė ją iš visų pusių. Nebuvo jokių prieštaravimų, kai pasakė norįs ją nusiskinti. Jis jų ir nesitikėjo, nes dabar jo gyvybė priklausė tik jam pačiam, tad galėjo daryti su ja, ką tik nori.

Jis nusirengė visus rūbus, įsitvėrė lygių metalinių kartelių ir pradėjo šliaužti pro pinučius. Iš visų pusių jį spaudė strypai, kaip kalinį, besibraunantį pro grotuotą kameros langą. Gerokai pašliaužęs į priekį, jis pabandė pasiduoti atgal ir pažiūrėti, ar bus sunku grįžti. Tai buvo kur kas sudėtingiau, nors vis dėlto įmanoma; mat, reikėjo ištiestomis rankomis strypus stumti, o ne traukti.

Džimis buvo impulsyvus, veiklos žmogus, jokiu būdu nelinkęs į savianalizę. Rangydamasis tarp siaurų pinučių langų, jis negaišo veltui laiko, klausinėdamas savęs, kodėl elgiasi taip donkichotiškai. Kaip gyvas niekad nesidomėjo gėlėmis, o dabar eikvoja paskutines jėgas, kad nusiskintų vieną vienintelę.

Tiesa, šitas pavyzdys unikalus, didžiulės mokslinės vertės. Bet Džimis norėjo gėlės tik dėl to, kad ji buvo paskutinis jo ryšys su gyvuoju pasauliu, su gimtąja planeta.

Tačiau, kai jau galėjo gėlę pasiekti ranka, staiga sudvejojo. O gal tai vienintelė viso Ramos pasaulio gėlė? Ar jis turi teisę ją nuskinti?

Jei Džimis būtų ieškojęs pasiteisinimo, būtų galėjęs pasiguosti mintimi, kad patys ramiečiai nebuvo numatę jos išauginti. Tai buvo tiesiog gamtos išdaiga: gėlė arba pavėlavo, arba paankstino išaugti kažin kiek šimtmečių. Bet Džimiui nereikėjo jokių pasiteisinimų, ir dvejojo jis tik akimirką, paskui ištiesė ranką, čiupo už stiebo ir trūktelėjo.

Stiebas nulūžo gana lengvai. Džimis nuskynė dar porą lapų ir ėmė pamažėle trauktis atgal. Su viena užimta ranka atbulam slinkti buvo itin sunku, tuoj ėmė skaudėti visą kūną, ir jis sustojo atsipūsti. Tada Džimis ir pastebėjo, kad plunksniniai augalo lapai pradeda glebti, o netekęs viršūnės stiebas palengva knojasi nuo kartelės, kurią buvo apsivijęs. It užburtas Džimis

žiūrėjo, kaip visas augalas palengva grįžta į dirvą, lyg mirtinai sužeista gyvatė šliaužtų į savo olą, ir jį apėmė liūdesys.

Aš sunaikinau grožį, galvojo Džimis. Bet, iš kitos pusės, Rama pražudė mane. Ką gi, imu tik tai, kas man priklauso.

31
Galutinis greitis

Laivo vadas Nortonas niekad nebuvo praradęs žmogaus ir visai neketino netekti jo dabar. Džimiui dar nepradėjus kelionės į Pietų polių, jis jau svarstė, kaip reiktų jį gelbėti nelaimės atveju. Problema pasirodė tokia sunki, kad taip ir liko neišspręsta. Visa, ką jis sugebėjo padaryti,— tai atmesti kiekvieną sugalvotą variantą.

Kaip užlipti ant puskilometrinio vertikalaus skardžio, esant kad ir nedidelei gravitacijai? Turint reikiamus įrankius ir įgūdžius, tai būtų nesunku. Bet „Indeveryje" nebuvo alpinizmo įrankių, o kaip be jų įvarysi šimtus pleištų į tą kiečiausią veidrodinį paviršių?

Jis buvo pagalvojęs ir apie visai fantastiškus būdus, kai kuriuos galėjai pavadinti tikrai beprotiškais projektais. O gal beždžionė galėtų užsirepečkoti į viršų, uždėjus jai ant letenų lipniąsias priesiurbas? Bet jei toks planas ir įmanomas, tai kiek laiko reiktų sugaišti, kol paruoštum ir išbandytum tas priesiurbas ir dar išmokytum beždžionę jomis naudotis? O žmogui kažin ar pakaktų jėgų tokiam žygiui.

Na, dar buvo technikos priemonės. Į galvą lindo kilnojamieji kosmonautų varikliai, su kuriais einama į atvirą kosmosą. Bet jų trauka labai menka, nes jie pritaikyti nesvarumo būklei. Ko gero, tas variklis čia nepakeltų žmogaus, nors Ramos svorio jėga visai nedidelė.

O gal būtų galima pasiųsti automatiškai valdomą kilnojamąjį variklį vien su gelbėjamuoju lynu? Nortonas pasakė tą idėją seržantui Maironui, kuris bematant sumalė ją į dulkes. Inžinierius iš karto nurodė to varianto svarbiausią — stabilumo — problemą, kuriai išspręsti prireiktų daug daugiau laiko, negu jie turi.

Na, o jei pabandžius balionus? Gal kas ir išeitų, jei jie sugebėtų pagaminti apvalkalą ir gana kompaktišką šilumos šaltinį.

Tai buvo vienintelis variantas, Nortono dar neatmestas. Staiga grynai teorinė problema virto gyvenimo ar mirties dalyku, pirmaujančiu visų apgyventų pasaulių žinių biuleteniuose.

Kol Džimis ėjo jūros pakraščiu, pusė Saulės sistemos mokslinčių suko galvas, kaip jį išgelbėjus. Kosminio laivyno štabas svarstė visokius pasiūlymus ir maždaug vieną iš tūkstančio persiųsdavo „Indeveriui". Daktaras Karlailis Perera pateikė du pasiūlymus, vienas atėjo per Saulės sistemos inspektavimo tarnybos ryšių tinklą, kitas per Planetkomą Ramos prioriteto kanalu. Mokslininkas, spręsdamas tą problemą, sugaišo maždaug penkias minutes, o skaičiavimo mašina — vieną milisekundę.

Iš pradžių Nortonas pamanė, kad tai tiesiog netaktiškas pokštas. Paskui, išvydęs siuntėjo pavardę ir pridėtus apskaičiavimus, dar kartą viską permetė akimis ir padavė pasiūlymą Karlui Merseriui.

— Ką tu galvoji apie tai?— paklausė pačiu abejingiausiu balsu.

Karlas paskubom perskaitė radiogramą.

— Po šimts velnių! Aišku, kad teisybė!

— Nė kiek neabejoji?

— Jis juk atspėjo uraganus? Atspėjo! O mes ir patys turėjom tai sugalvoti. Jaučiuosi didžiausias kvailys!

— Abu labu tokiu... Bet dabar naujas galvosūkis. Kaip visa tai pranešti Džimiui?

— O mes nieko jam nesakysime iki paskutinės minutės. Bent man jo vietoje taip būtų geriau. Tik praneškime, kad plaukiame pas jį.

Nors akimis galėjai aprėpti skersai visą Cilindrinę jūrą ir buvo aišku, kuria maždaug kryptim plaukia „Ryžtas", Džimis neįžiūrėjo mažyčio plausto, kol tas nebuvo atsidūręs šiapus Niujorko. Iš pažiūros niekaip nebūtum patikėjęs, kad jame gali sutilpti šeši vyrai ir dar kažin kokie prietaisai jam gelbėti.

Kai juos skyrė tik kilometras, Džimis atpažino laivo vadą Nortoną ir ėmė mosikuoti ranka. Truputį vėliau kapitonas pastebėjo Džimį ir taip pat pamojavo jam.

— Džiaugiuosi, kad narsiai laikaisi, Džimi,— pasakė per radiją Nortonas.— Sakiau, kad nepaliksime tavęs bėdoje. Dabar tiki manim?

Ne visai, galvojo Džimis, iki pat šios akimirkos jis vis dar abejojo, ar tai ne mielaširdingas žaidimas jo nuotaikai pakelti. Bet juk neplauks laivo vadas per jūrą jam tik sudiev pasakyti. Matyt, kažką vis dėlto sugalvojo.

— Patikėsiu, kapitone, kai būsiu su jumis plauste,— atsakė Džimis.— Na, bent dabar pasakykite, kaip turėsiu tai padaryti.

Per šimtą metrų nuo skardžio papėdės „Ryžtas" ėmė mažinti greitį. Kiek Džimis galėjo įžiūrėti, plauste nebuvo jokių ypatingų įrankių, nors jis ir nežinojo, ką tikėjosi pamatyti.

— Atleisk, Džimi, bet mes nenorėjome tau užduoti dar daugiau rūpesčių.

Tai skambėjo gana įtartinai. Ką, po perkūnais, jis turi galvoje?

„Ryžtas" sustojo už penkių šimtų metrų apačioje, per penkiasdešimt metrų nuo skardžio. Nelyginant paukštis iš aukštybių Džimis matė, kaip kapitonas pasakė į mikrofoną:

— Štai kaip yra, Džimi. Tau nieko blogo neatsitiks, tik turėsi sukaupti visą drąsą. O mes žinome, kad tau jos pakanka. Žodžiu, reikės nušokti.

— Penkis šimtus metrų?!

— Taip, bet čia tik pusė g!

— Na, ir kas? Ar jūs Žemėje kada kritote du šimtus penkiasdešimt metrų?

— Užsičiaupk, arba aš atšauksiu tavo eilines atostogas. Pats būtum galėjęs tai sugalvoti. Visa problema — galutinis greitis. Šioje atmosferoje neišvystysi didesnio greičio kaip devyniasdešimt kilometrų per valandą — ar tu krisi du šimtus, ar du tūkstančius metrų. Devyniasdešimt kilometrų greitis gal kiek ir per didelis, kad galėtum smagiai jaustis, todėl mes truputį jį sumažinsime. Štai ką turėsi padaryti, todėl klausykis atidžiai.

— Klausausi,— atsakė Džimis.— Tik kad būtų ko.

Jis daugiau nepertraukė vado ir, Nortonui baigus kalbėti, vis dar tebetylėjo. Taip, idėja nebloga ir tokia absurdiškai paprasta, kad ją galėjo sugalvoti tik genijus. Ir, be to, toks asmuo, kuriam šito nereikės daryti pačiam.

Džimis niekad gyvenime nebuvo šokinėjęs nei nuo aukšto tramplino, nei su uždelsto veikimo parašiutu, todėl neturėjo nė menkiausio psichologinio pasiruošimo šiam žygiui. Galima tiksliausiais apskaičiavimais įtikinti žmogų, kad eiti lenta, permesta per bedugnę, visai nepavojinga. O jis negali jos pereiti,

ir tiek. Dabar Džimis suprato, kodėl Nortonas taip vengė aiškinti gelbėjimo planą. Jie tiesiog nedavė jam laiko tai apsvarstyti, kad paskui nesusimanytų prieštarauti.

— Nenoriu tavęs skubinti,— įkalbinėjo Nortonas iš apačios,— bet juo greičiau, juo bus geriau...

Džimis pažvelgė į savo brangų suvenyrą, vienintelę Ramos gėlę, rūpestingai suvyniojo į nešvarią nosinę, sumezgė jos kampus ir švystelėjo per skardžio krantą. Ji krito taip lėtai, kad Džimiui net ramiau pasidarė. Bet kaip ilgai! Mazgelis vis mažėjo, mažėjo, kol visai pranyko iš akių. Tada „Ryžtas" puolė pirmyn, ir jis suprato, kad draugai ryšulėlį pastebėjo.

— Nuostabi,— sušuko susižavėjęs laivo vadas.— Esu tikras, ji bus pavadinta tavo vardu. Na, mes laukiam...

Džimis nusivilko marškinius, vienintelį viršutinį rūbą, nes dabartiniame tropiniame klimate storiau niekas nesirengė, ir susimąstęs ištiesė juos. Per tą savo žygį jis kelis kartus vos nenumetė jų, o dabar, ko gero, jie išgelbės jam gyvybę.

Paskutinį kartą atsigręžė į tuščią pasaulį, kurį vienas tyrinėjo, į tolimus, grėsmingus didžiojo ir mažųjų bokštų smaigalius. Paskui, stropiai sugniaužęs dešine ranka marškinius, įsibėgėjo ir šoko kiek galėdamas toliau nuo skardžio.

Dabar nebuvo kur skubėti, visas dvidešimt sekundžių galės mėgautis nauja būsena. Tačiau jis veltui negaišo laiko, nes vėjas vis stiprėjo, ir „Ryžtas" nuolat augo jo akiratyje. Laikydamas marškinius abiem rankom, Džimis ištiesė juos virš galvos, kad švilpiantis oras juos pripildytų ir išpūstų.

Vis dėlto iš jų išėjo gana menkas parašiutas. Sumažinę kritimo greitį keliais kilometrais per valandą, jie kiek palengvino operaciją, bet iš esmės nieko pakeisti negalėjo. Tačiau marškiniai atliko kitą, daug svarbesnę funkciją: laikė jo kūną vertikaliai, tad jis įkris į jūrą stačias.

Džimiui vis atrodė, kad jis nejuda, tik apačioje vanduo kyla prie jo. Kartą pasiryžęs, jis jau nebebijojo, tiesą sakant, net buvo kiek pasipiktinęs kapitonu, kam šis taip ilgai jam nieko nesakė. Negi iš tikrųjų manė, kad jis bijos šokti, jei ilgai galvos apie tai?

Pačią paskutinę akimirką Džimis paleido marškinius, giliai įkvėpė ir užspaudė rankomis burną ir nosį. Kaip buvo sakyta, suglaudė kojas ir išsitempė it pagalys. Smigs vandenin kaip paleista ietis.

— Bus visai taip pat,— pažadėjo kapitonas,— kaip Žemėje, šokant nuo tramplino. Nieko ypatingo, jeigu tik taisyklingai įnersi į vandenį.

— O jeigu ne?— paklausė Džimis.

— Tada turėsi sugrįžti ir šokti iš naujo...

Kažkas pliaukštelėjo per padus — smarkiai, bet dar pakenčiamai. Milijonas slidžių rankų sugnybo visą kūną, pradėjo spengti ausyse — kilo slėgimas, ir, nors buvo stipriai užsimerkęs, pajuto, kad juo gilyn nėrė jūron, juo labiau tirštėjo tamsa.

Dabar Džimis iš visų jėgų ėmė plaukti į blankią šviesą. Atsimerkti negalėjo, nebent tik akimirką, nes nuodingas vanduo graužė akis kaip kokia rūgštis. Atrodė, kad jis ištisus amžius blaškosi po vandeniu, kelis kartus jam pasivaideno, jog pametė orientaciją ir vis neria žemyn. Tada vėl ryždavosi greitai atsimerkti ir pamatydavo, kad darosi vis šviesiau.

Džimis dar buvo stipriai užsimerkęs, kai išniro į paviršių. Jis giliai įkvėpė tokio brangaus oro, apsivertė ant nugaros ir apsidairė.

„Ryžtas" skriejo jo pusėn visu greičiu. Už kelių sekundžių nekantrios rankos čiupo ir ištraukė jį ant plausto.

— Ar gurktelėjai vandens?— susirūpinęs paklausė laivo vadas.

— Nemanau.

— Vis tiek paskalauk burną štai šituo. Užteks. Kaip jautiesi?

— Nė pats nežinau. Po minutės pasakysiu. Oi... ačiū visiems.

Nepraėjus tai minutei, Džimis jau žinojo, kaip jaučiasi.

— Man bloga,— liūdnai prisipažino.

Gelbėtojai išvertė akis.

— Tokioje ramybėje! Jūra kaip stalas! — šoko seržantė Barns, matyt, supratusi Džimio skundą kaip tiesioginį priekaištą jos meistriškumui.

— Koks čia stalas,— atsiliepė kapitonas, mostelėjęs ranka į vandens žiedą, einantį per dangų.— Bet tu nesidrovėk. Matyt, vis dėlto būsi nurijęs to skystimėlio. Atsikratyk juo kuo greičiausiai.

Džimiui besistengiant atlikti tą toli gražu neherojišką darbą, staiga už jų blykstelėjo žaibas. Visi pasisuko į Pietų polių, o Džimis tuoj pat pamiršo, kad jį pykina. Stulpų fejerverkai vėl užsiplieskė.

Kilometrinės ugnies juostos šokinėjo nuo centrinio smaigalio ant mažesniųjų jo brolių. Štai jos vėl pradėjo savo įspūdingą ratą, sakytum nematomi šokėjai suko liepsnos kaspinus apie elektrinį Gegužės medį[1]. Dabar jis ėmė greitėti, sukosi vis greičiau ir greičiau, kol kaspinai susiliejo į žaižaruojantį liepsnos kūgį. Tas vaizdas labiausiai, negu visa kita čia matyta, kėlė pagarbią baimę, juoba kad dar buvo girdėti iš tolo dundant — sakytum, įsisiūbavo nepažabota jėga. Fejerverkas truko apie penkias minutes, paskui liovėsi taip staigiai, tarsi kas būtų paspaudęs mygtuką.

— Įdomu, kaip komentuos Ramos komitetas,— prašneko į niekį nesikreipdamas Nortonas.— Gal kas iš jūsų jau sukūrė kokią teoriją?

Atsakyti nebuvo kada, nes tuo momentu pasigirdo susijaudinęs Centro balsas:

— „Ryžtas"! Ar gyvi, sveiki? Pajutote. . .

— Ką pajutome?

— Mes nusprendėme, kad tai — žemės drebėjimas. Jis prasidėjo, kai tik baigėsi fejerverkas.

— Nuostolių padarė?

— Neatrodo. Nebuvo stiprus, bet truputį papurtė.

— Mes čia nieko nejautėme. Ir negalėjome pajusti, nes esame jūroje.

— Žinoma, kvailas klausimas. Tačiau dabar viskas lyg ir nurimo. . . iki kito karto.

— Taip, iki kito karto,— kaip aidas pakartojo Nortonas.

Ramos paslaptys vis gausėjo, kuo daugiau jie matė šio pasaulio, tuo jis darėsi jiems mįslingesnis.

Staiga nuo vairo pasigirdo balsas:

— Kapitone, pažvelkite į dangų!

Nortonas, pakėlęs akis, greitai apžvelgė jūros apskritimą. Nieko ypatingo nepastebėjo, kol nepasiekė zenito — kitos pasaulio pusės.

— Viešpatie dieve,— pamažėle sušnabždėjo Nortonas, suvokęs, kad „kitas kartas" jau čia pat.

Amžinu Cilindrinės jūros lanku tiesiog ant jų lėkė didžiulė, matyt, žemės drebėjimo sukelta banga.

---

[1] Gegužės medis — gėlėmis, kaspinais papuoštas stulpas, aplink kurį šokama gegužės 1-ą dieną Anglijoje.

32
Banga

Net ir tokio pavojaus akivaizdoje Nortonas pirmiausiai pagalvojo apie laivą.

— „Indeveri"! — kreipėsi jis.— Raportuokite apie padėtį!

— Viskas gerai, kapitone,— pasigirdo raminantis padėjėjo atsakymas.— Mes jautėme nestiprų požeminį smūgį, bet toks negalėjo padaryti jokių nuostolių. Tik truputį pasikeitė padėtis — maždaug dviem dešimtosiomis laipsnio. Manome, kad sukimosi greitis taip pat šiek tiek pasikeitė. Tikslius duomenis turėsime už kelių minučių.

Vadinasi, prasideda, tarė sau Nortonas, ir daug anksčiau, negu laukėme, nors dar toli iki perihelio ir logiško laiko keisti orbitą. Be abejo, vyksta koks nors manevras, gali būti ir daugiau požeminių smūgių.

Tuo metu pirmojo pasekmės jau buvo aiškių aiškiausiai matomos zenite, įgaubtame vandenyje, kuris, atrodė, tuoj nukris ant jų galvos. Banga buvo gal už dešimties kilometrų, apėmusi visą jūros plotį nuo šiaurinio iki pietinio kranto. Pakrantėmis slinko baltų putų sienos, o vidury, kur gilūs vandenys, daug greičiau už pakraščių dribsnius skriejo vos matoma linija. Pakraščių seklumų stabdžiai jau ėmė riesti bangą į lanką, o jos vidurys, išsiveržęs į priekį, vis bėgo ir bėgo pirmyn.

— Seržante,— skubiai tarė Nortonas,— čia jau tavo darbas. Ką mes galime padaryti?

Seržantė Barns visiškai sustabdė plaustą ir įdėmiai tyrė padėtį. Jos veide — Nortonas lengviau atsiduso — panikos nebuvo matyti, gal tik įtampa, panaši į tą, kuri apima prityrusį sportininką prieš varžybas.

— Gaila, kad neturime echoloto,— pasakė ji.— Jei mes giliuose vandenyse, tada nėra ko jaudintis.

— Vadinasi, pavojus negresia. Mes esame apie keturis kilometrus nuo kranto.

— Aš taip manau, bet dar noriu gerai apsidairyti.

Ji vėl įjungė motorą, apsuko „Ryžtą" aplinkui ir paleido tiesiog į artėjančią bangą. Nortonas sumetė, kad greitai plūstantis vidurys juos pasieks už kokių penkių minučių, bet buvo aišku, kad tas liežuvis mažiausiai pavojingas. Metro aukščio

vilnelė vos pasups plaustą, ir tiek. Tikroji grėsmė — putų kalnai, slenkantys gerokai iš paskos.

Staiga pačiame jūros viduryje pasirodė didžiulės putų keteros. Tikriausiai banga atsitrenkė į povandeninę keliolikos kilometrų ilgio sieną, esančią prie pat paviršiaus. Tuo pačiu metu pakrančių purslų sienos sugriuvo, nes ten dabar, matyt, buvo gilūs vandenys.

Bangolaužiai, sumetė Nortonas, visai tokie pat, kaip „Indeverio" degalų bakuose, tik tūkstantį kartų didesni. Ko gero, čia jų visa sistema jūroje, kad neleistų jai per daug įsisiūbuoti. Dabar svarbiausia išsiaiškinti, ar mes tik nesame ant pačios bangolaužio viršūnės.

Seržantė Barns jį pralenkė. Sustabdė plaustą ir nuleido inkarą. Jis pasiekė dugną už penkių metrų.

— Pakelkite inkarą! — šūktelėjo įgulai.— Reikia iš čia nešdintis.

Nortonas noriai sutiko. Bet į kurią pusę? Seržantė paleido plaustą visu greičiu į bangą, kuri šėlo tik už penkių kilometrų. Artėdama iš tolumos, ji vis garsiau šniokštė, tokio garso niekad Nortonas nesitikėjo išgirsti Ramoje. Bet štai jis ėmė silpnėti — banga viduryje vėl įlūžo, o pakraščiai ėmė kilti.

Kapitonas bandė apskaičiuoti atstumus tarp povandeninių bangolaužių, tardamas juos esant išdėstytus lygiais tarpais. Jei jis neklysta, dar turėtų būti viena tokia sekluma, reikia sustabdyti plaustą tarp jų giliame vandenyje, ir jie bus išgelbėti.

Seržantė Barns išjungė motorą ir vėl nuleido inkarą. Paniręs trisdešimt metrų, jis nepasiekė dugno.

— Dabar bus viskas gerai,— lengviau atsidususi, pasakė ji.— Bet motoro dėl viso pikto neišjungsiu...

Atsiliekantys putų kalnai vėl baltavo pakrantėse, o jūros vidurys nurimo, tik vos pastebima melsva vilnelė skubėjo į juos. Seržantė laikė plaustą parengtyje, kad jis kiekvieną akimirką galėtų pasileisti visu greičiu.

Už dviejų kilometrų priekyje jūra vėl ėmė putoti. Įsiutusi ji rietė baltų karčių sprandą ir taip riaumojo, kad, atrodė, apkurtins visą pasaulį. Šešiolikos kilometrų aukščio Cilindrinės jūros banga užsimetė ant savęs mažąją vilnelę, kuri it lavina nuo kalno griaudėjo žemyn ir buvo jau tiek išaugusi, kad galėjo lengvai juos pribaigti.

Seržantė Barns, matyt, pastebėjo savo bendrakeleivių veidų išraišką, nes pradėjo šaukti, perrėkdama triukšmą.

— Ko išsigandote?! Plaukiojau ir per dar didesnes bangas...— Tai nebuvo gryna teisybė, ji taip pat nepridūrė, kad tuomet plaukė puikia, serfingui pritaikyta valtimi, o ne greitosiomis suręstu plaustu.— Bet jei jau reikės šokti į vandenį, laukite mano komandos. Patikrinkite gelbėjimosi liemenes.

Ji nuostabi, galvojo laivo vadas, lyg senovės vikingas prieš mūšį ir, matyt, mėgaujasi kiekviena minute. Ko gero, jos tiesa, jei tik mes smarkiai neapsiskaičiavome.

Banga vis augo ir gaubėsi, o jos ketera jau kone buvo virš jų. Dėl išlinkio tas vandens kalnas atrodė dar didesnis, negu buvo iš tiesų — tiesiog milžiniška, nepažabojama gamtos jėga, viską triuškinanti savo kelyje.

Bet už kelių sekundžių banga sukniubo, sakytum, kas iš po jos būtų ištraukęs pamatą. Prašniokštusi pro povandeninį barjerą, ji vėl nuvilnijo į gilius vandenis. Kai už minutės vilnis pasiekė plaustą, jis kelis kartus pasisupo aukštyn žemyn, paskui seržantė Barns apsuko jį ir paleido visu greičiu į šiaurę.

— Ačiū, Rube, tu puikiai susidorojai. Bet ar banga, apsukusi ratą, mūsų daugiau nepavys?

— Gali ir pavyti, bet ji sugrįš maždaug už dvidešimties minučių ir bus jau praradusi visą savo galią. Mes beveik ir nepastebėsime jos.

Dabar, bangai praūžus, jie lyg ir galėjo atsipūsti, pasidžiaugti kelione, bet kur ten! Nė vienas jau nebesijautė saugiai, nepasiekęs kranto. Uraganas paliko suaudrintą vandenį, verdantį išmėtytais verpetais, ir keistą rūgšties kvapą, lyg sutraiškytų skruzdėlių, kaip Džimis vykusiai jį apibūdino. Nors ir ne per maloniausias, bet tas dvokas nepykino, kaip galima buvo laukti. Jis buvo toks svetimas žmogaus fiziologijai, kad toji nepajėgė į jį reaguoti.

Po minutės banga, toldama nuo jų ir besiropšdama į dangų, vėl atsitrenkė į povandeninį barjerą. Šį kartą, žiūrint jai įkandin, vaizdas buvo visai neįspūdingas, ir keliauninkai net susigėdo savo ankstyvesnės baimės. Jie jau pradėjo jaustis Cilindrinės jūros šeimininkais. Todėl tuo didesnis buvo šokas, kai už šimto metrų jie išvydo kažką bekylant iš vandens, lyg pamažėle besisukantį ratą. Į ryškią Ramos dienos šviesą išniro penkių metrų ilgio blizgantys metaliniai stipinai, pasisukinėjo

ore ir vėl pliūkštelėjo į vandenį. Sakytum, milžiniška jūržvaigždė su spinduliais it vamzdžiais išplaukė į paviršių.

Iš pirmo žvilgsnio net negalėjai pasakyti, ar čia gyvūnas, ar mašina. Bet štai tas padaras apsivertė ir, pusiau kyšodamas iš vandens, ėmė suptis ant praūžusios bangos raibulių.

Dabar aiškiai buvo matyti devyni spinduliai, matyt, sunarinami, kyšantys iš centrinio disko. Du spinduliai buvo nulūžę, trūko paskutiniųjų narių. Kiti baigėsi sudėtingų manipuliatorių rinkiniu, Džimiui gerokai panašiu į matyto krabo. Abu padarai evoliucionavosi ta pačia linkme arba buvo sukonstruoti to paties konstruktoriaus.

Viduryje disko kyšojo mažas bokštelis su trimis didžiulėmis akimis. Dvi buvo užsimerkusios, viena žiūrėjo, bet atrodė, kad ir ji nemato. Niekas nė neabejojo, kad jų akivaizdoje merdi fantastiška pabaisa, kurią išmetė į paviršių ką tik praūžęs uraganas.

Paskui jie pamatė, kad pabaisos esama ne vienos. Apie ją plaukiojo ir graibstė už dar tebejudančių narių du padarai, panašūs į didžiulius omarus. Jie labai greitai kapojo baidyklę, o toji visai nesigynė, nors jos žnyplės, atrodo, būtų galėjusios lengvai susidoroti su užpuolikais.

Ir vėl Džimis prisiminė krabą, taip gražiai „sutvarkiusį" jo „Laumžirgį". Jis įdėmiai stebėjo vienpusį puolimą, kuris tik patvirtino jo įspūdį.

— Žiūrėkite, kapitone,— sušnibždėjo jis,— matote, jie pabaisos neėda. Jie net jokių nasrų neturi. Jie tiesiog ją pjausto į gabalus. Visai tas pats buvo ir „Laumžirgiui".

— Tu neklysti. Jie demontuoja ją... kaip... sugedusią mašiną.— Nortonas suraukė nosį.— Bet joks sulūžęs griozdas taip nedvokia...

Staiga jam šovė į galvą mintis.

— Viešpatie, o jei tie padarai ims ir mus taip doroti! Rube, spausk, kiek tik gali greičiau į krantą!

„Ryžtas" trūktelėjo pirmyn, visiškai nepaisydamas savo akumuliatoriaus išgalių. O užpakalyje didžiulės jūržvaigždės — geresnio pavadinimo pabaisai jie negalėjo sugalvoti — devyni stipinai buvo gerokai sutrumpinti ir galop visas tas paslaptingas gyvas paveikslas pradingo jūros gelmėse.

Niekas plausto nesivijo, bet įgula lengviau atsiduso tik tada, kai jis prisiartino prie prieplaukos ir visi išlipo į krantą.

Nortonas, atsigręžęs į tą slėpiningą, o dabar ir grėsmingą vandens žiedą, tvirtai nusprendė, kad nė vienas jo žmogus daugiau neplauks į jūrą. Per daug joje paslapčių, per daug pavojų. Jis pažvelgė ir į Niujorko bokštus bei pylimus, ir į pietinio kontinento tamsų skardį. Daugiau jų ramybės nedrums žmogaus smalsumas. Daugiau jis nebandys Ramos dievų kantrybės.

33
Voras

Nuo šiol Nortono įsakymu Alfos stovykloje turėjo būti mažiausiai trys žmonės, o vienas jų privalėjo nuolat budėti. Tokia tvarka buvo įvesta ir visose ekspedicinėse grupėse. Ramoje buvo potencialiai pavojingų padarų, todėl, nors jie aktyvaus priešiškumo ir nerodė, išmintingas vadas negalėjo rizikuoti.

Kaip papildomą apsaugos priemonę Nortonas centrinėje aikštelėje pastatė nuolatinį sargybinį, kuris visą laiką žvalgėsi pro galingą teleskopą. Iš šio patogaus taško buvo matyti visas Ramos pasaulis, net Pietų polius atrodė esąs už kelių šimtų metrų. Buvo įsakyta neišleisti iš akių teritorijos, kurioje dirbo žvalgybinės grupės, taip kapitonas tikėjosi išvengti siurprizų. Planas buvo geras, bet vis dėlto nepasiteisino.

Po vakarienės, prieš pat dešimtą valandą, miego laiką, Nortonas, Rodrigas, Kolvertas ir Lora Ernst žiūrėjo eilinę vakarinių žinių laidą, transliuojamą specialiai jiems per Merkurijaus Inferno siųstuvą. Ypač įdomus buvo Džimio filmas apie Pietų pusrutulį ir jų kelionę atgal Cilindrine jūra — tas epizodas jaudino visus žiūrovus. Mokslininkai, naujienų komentatoriai, Ramos komiteto nariai reiškė savo nuomones, kurios dažnai prieštaravo viena kitai. Jie niekaip negalėjo sutarti, ar Džimio sutiktas į krabą panašus padaras buvo gyvūnas, ar mašina, ar pats tikriausias ramietis, o gal ir dar kas nors, netinkantis nė į vieną išvardintų kategorijų.

Vos ne su šleikštuliu stebint, kaip tie plėšrūnai narsto milžinišką jūražvaigždę, jie staiga pasijuto esantys ne vieni. Į stovyklą atsilankė neprašytas svečias.

Pirmoji jį pastebėjusi Lora Ernst sustingo, o paskui sušnibždėjo:

— Bilai, nejudėk. Tik atsargiai pažiūrėk į dešinę.

Nortonas pasuko galvą. Už dešimties metrų stovėjo padaras trimis laibomis kojomis, jo apskritas kūnas buvo ne didesnis už futbolo kamuolį. Tame kamuolyje pūpsojo trys didžiulės be jokios išraiškos akys, kurių regėjimo laukas greičiausiai siekė 360 laipsnių, o žeme vilkosi trys į bizūną panašūs čiuptuvai. Jis buvo žemesnis už žmogų ir atrodė toks trapus, kad nė pavojingu nepalaikytum, bet tai vis tiek nepateisino jų nerūpestingumo: juk padaras įslinko į stovyklą nepastebėtas! Beje, Nortonui jis atrodė panašus į trikojį vorą arba uodą ilgakojį, ir jam šmėkštelėjo mintis — kaipgi jis vaikšto trimis kojomis? Juk Žemėje tos problemos nebandė spręsti joks gyvas daiktas.

— Kaip tu jį kvalifikuosi, daktare?— pašnabždomis paklausė Nortonas, nutildydamas televizijos komentatoriaus balsą.

— Įprasta ramiečiams triguba simetrija. Nepanašu, kad galėtų mums pakenkti, nors tie bizūnai nelabai malonūs ir, ko gero, dar nuodingi, kaip duobagyvių. Sėdėk ramiai ir žiūrėk, ką jis darys.

Abejingai paspoksojęs į juos kelias minutes, padaras staiga sujudo, ir dabar jie suprato, kodėl voras atsirado čia nepastebėtas. Jis lėkė taip greitai ir taip keistai sukdamasis, kad žmogus nei akimis, nei protu beveik nepajėgė suvokti šio proceso. Nortonui atrodė,— galutinai tai paaiškės, žiūrint sulėtintus filmo kadrus,— kad kiekviena koja paeiliui buvo tarsi ašis, ant kurios sukosi voro kūnas. Tvirtinti buvo neįmanoma, bet atrodė, kad po keleto „žingsnių" kūnas imdavo suktis į kitą pusę, o tie trys bizūnai šmėkščiojo pažemėje it žaibai. Jis skuodė, nors tai irgi buvo sunku tiksliai pasakyti, mažiausiai trisdešimties kilometrų per valandą greičiu.

Voras aplėkė visą stovyklą, apžiūrinėdamas kiekvieną daiktelį, atsargiai palytėdamas greitomis įtaisytas lovas, kėdes ir stalus, ryšių aparatus, produktų konteinerius, elektroninius tualetus, kameras, vandens bakus, įrankius — viskas, atrodo, jį domino, tik ne keturi stebėtojai. Ką gi, jei sugeba atskirti žmones nuo jų nuosavybės, tai liudija tik apie jo protą; šiaip jo elgesys darė visiškai metodiškos apžiūros ar pernelyg didelio smalsumo įspūdį.

— Kaip norėčiau jį ištirti! — sušuko gailiai Lora, padarui tebesišvaistant po stovyklą.— Gal pagaunam jį?

— Kaip?— rimtai paklausė Kolvertas.

— Žinote, kaip pirmykščiai medžiotojai gaudė greitakojus žvėris? Su pora pasvarų ant kilpos galo. Jiems net neskauda.

— Abejoju,— atsiliepė Nortonas.— Tačiau jei taip ir būtų galima jį pagauti, nevalia rizikuoti. Mes nežinome to padaro proto, o toks triukas lengvai gali sulaužyti jam kojas. Tada mums tektų ir nuo Ramos, ir nuo Žemės, ir iš visų kitų galų.

— Bet man reikia tokio egzemplioriaus!

— Teks pasitenkinti Džimio gėlele, nebent kuris nors tų padarėlių pats sutiks bendradarbiauti su tavimi. Jokios prievartos! Kaip tau patiktų, jei kas nors nusileistų Žemėje ir nuspręstų tave, kaip įdomų objektą, anatomuoti?

— Aš visai neketinu jo anatomuoti,— ne visai tvirtai paneigė Lora.— Aš noriu jį tik apžiūrėti.

— Žinai, gal ateiviai iš žvaigždžių kaip tik ir turės tokius ketinimus, bet tau širdis į kulnus nukristų, kol tu patikėtum. Jokių veiksmų, kuriuos būtų galima palaikyti agresyviais.

Nortonas citavo laivo nuostatus, ir Lora tai žinojo. Dėl kosmoso diplomatijos visad aukojami mokslo interesai. Bet, tiesą sakant, nebuvo reikalo griebtis tokių skambių frazių, vien padoraus elgesio taisyklės to reikalavo. Juk jie čia ateiviai, viešintys neatsiklausę šeimininkų.

Padaras, atrodo, baigė apžiūrą. Jis dar kartą vikriai aplėkė stovyklą ir netikėtai pasuko laiptų pusėn.

— Kažin, kaip jis lips aukštyn?— garsiai pagalvojo Lora.

Atsakymo ilgai laukti neteko, voras nekreipė jokio dėmesio į laiptus ir ėmė kilti lengvai išgaubtu nuolydžiu, nė kiek nelėtindamas greičio.

— Centrine aikštele,— pradėjo Nortonas,— galite greitai sulaukti svečio. Žvilgtelėkite į Alfos laiptų šeštąją sekciją. Beje, labai dėkoju už tokį atidų budėjimą...

Praėjo minutė, kol vado sarkazmas pasiekė tikslą. Tada aikštelės stebėtojas ėmė atsiprašinėjamai mikčioti:

— Ee... m... kai jūs, kapitone, pasakėte, tai dabar ir aš kažką matau. Bet kas ten yra?

— Tiek pat žinau, kiek ir jūs,— atsakė Nortonas, spausdamas „Bendro pavojaus" signalo mygtuką.— Alfos stovykla visoms grupėms. Ką tik mus buvo aplankęs padaras, panašus į trikojį vorą, kojos labai laibos, maždaug dviejų metrų ilgio, kūnas — nedidelio rutulio formos, eina labai greitai, sukdama-

sis. Atrodo nepavojingas, bet labai smalsus. Gali visai nepastebimai prisėlinti. Patvirtinkite priėmę pranešimą.

Pirmasis atsiliepė Londonas, už penkiolikos kilometrų į rytus.

— Pas mus nieko naujo, kapitone.

Roma, esanti už tokio pat atstumo vakaruose, atsiliepė įtartinai mieguistu balsu.

— Pas mus irgi, kapitone. Oi, ... luktelkit!

— Kas ten atsitiko?

— Vos pasidėjau plunksnakotį, na, prieš minutę, ir jis dingo! Kas per... o!

— Kalbėkite aiškiau!

— Nepatikėsite, kapitone. Aš čia šį bei tą užsirašinėjau, jūs žinote, aš mėgstu rašyti, ir tai niekam nekliūva, rašiau savo mėgstamu vos ne dviejų šimtų metų senumo šratinuku. Va, jis guli ant grindų už penkių metrų. Aš jį pasiėmiau. Ačiū dievui, nesulūžęs.

— O kaip, jūsų nuomone, jis ten nukrito?

— Ee... gal aš buvau užsnūdęs kokią minutę. Buvo itin varginanti diena.

Nortonas atsiduso, bet sakyti nieko nesakė; jų tiek maža, ir tiek nedaug laiko telikę šiam pasauliui tyrinėti. Entuziazmas ne visad gali nugalėti išsekimą, ir kažin, ar jie ne per daug rizikuoja? Gal nereikėjo suskaldyti įgulos į tokias mažas grupeles, gal be reikalo jis stengiasi aprėpti tokią didžiulę teritoriją? Bet jam visą laiką nedavė ramybės mintis apie taip greit bėgančias dienas ir juos supančias, vis dar neatskleistas paslaptis. Jį vis labiau persekiojo nuojauta, kad kažkas turi atsitikti ir jiems reikės palikti Ramą anksčiau, negu jie pasieks perihelį, kai, be jokios abejonės, turės būti pakeista orbita.

— Centrinės aikštelės, Romos, Londono, visų dėmesiui,— prašneko jis.— Prašau man raportuoti kas pusvalandį per visą naktį. Turime nepamiršti, kad kas akimirką galime sulaukti svečių. Gal kai kurie jų bus ir pavojingi, bet visomis išgalėmis stenkitės išvengti... incidentų. Visi esate susipažinę su tokiam atvejui skirtomis direktyvomis.

Ką gi, kapitonas sakė tiesą, tai įėjo į jų paruošimo programą. Bet, ko gero, niekas nė iš tolo netikėjo, kad seniai kuriamų teorijų „apie fizinį kontaktą su protingomis kitų planetų būtybėmis" prireiktų jų gyvenamajam laikotarpiui, o tuo labiau jiems patiems.

Bet teorija — vienas dalykas, o praktika — kitas, ir niekas negalėjo užtikrinti, kad kritišku atveju viršaus nepaims seniausias žmogaus savisaugos instinktas. Tačiau buvo labai svarbu tikėti kiekvienos Ramoje sutiktos būtybės geranoriškumu iki paskutinės akimirkos ir net po jos.

Laivo vadas Nortonas nenorėjo išlikti istorijoje kaip asmuo, pradėjęs pirmą tarpplanetinį karą.

Po keleto valandų šimtų šimtai vorų knibždėjo visoje lygumoje. Per teleskopą buvo matyti, kad jie užplūdo ir Pietų pusrutulį, tik, regis, Niujorką aplenkė.

Jie nekreipė jokio dėmesio į tyrinėtojus, o po kiek laiko ir pastarieji ėmė jais beveik nesidomėti, nors retkarčiais Nortonas pastebėdavo vyriausios laivo gydytojos akyse švytint grobuonišką geismą. Kapitonas nė kiek neabejojo, kad daktarei būtų labai prie širdies, jei bent vieną vorą ištiktų kokia nelaimė, ir jis nekliudytų jai suorganizuoti tokį dalyką mokslo labui.

Kad vorai nėra protingos būtybės, abejonių nekilo, jų kūnai buvo per daug maži, kad juose galėtų tilpti daugiau smegenų. Bet iš kur jie ėmė energiją judėti, niekas negalėjo pasakyti. Vis dėlto jų elgesys buvo stebėtinai tikslingas ir koordinuotas. Jie šmižinėjo visur, bet niekad nepasirodydavo toje pačioje vietoje antrą kartą. Nortonui dažnai susidarydavo įspūdis, kad jie kažko ieško ir vis neranda.

Vorai užsiropštė ir į Centrinę aikštelę, visai nepaisydami didžiulių laiptų. Kaip jie sugebėjo lipti viršun beveik vertikalia siena, tegul ir esant nesvarumui, iki šiol neaišku. Loros nuomone, vorai turėjo priesiurbas.

Pagaliau, didžiausiam Loros džiaugsmui, ji gavo taip trokštamą pavyzdį. Centrinė stebėtojų grupė pranešė, kad nuo vertikalios sienos nukrito voras ir, negyvas ar išėjęs iš rikiuotės, guli pirmoje platformoje. Lora, bėgdama į aikštelę, išvystė tokį greitį, kad jos pasiektas rekordas niekad nebus viršytas.

Atlėkusi į vietą, ji pamatė, kad, nepaisant lėto kritimo, padarui nulūžo visos kojos. Jis buvo atsimerkęs, bet visai nereagavo į išorinius dirgiklius. Net šviežias žmogaus lavonas būtų gyvesnis, pagalvojo Lora. Kai tik jos grobis buvo pristatytas į „Indeverį", daktarė tuoj pat pradėjo jį anatomuoti.

Voras buvo toks trapus, kad ir be jos pagalbos beveik visas suguro į gabalus. Ji atskyrė kojas, paskui ėmėsi plono skydelio, kuris buvo perskilęs išilgai trijų didelių akių ir atsivėręs nelyginant nuluptas apelsinas.

Kelias akimirkas ji buvo visiškai apstulbusi, negalėjo patikėti savo akimis — nieko, ničnieko pažįstamo ar matyto. Atsitokėjusi ji padarė seriją tikslių nuotraukų, o paskui griebėsi skalpelio.

Nuo ko pradėti? Jai norėjosi užsimerkti ir smeigti peilį kur papuola, bet tai būtų buvę nelabai moksliška.

Skalpelis įsmigo beveik be jokio pasipriešinimo. Po akimirkos laivo vyriausioji gydytoja Ernst sukliko nežmonišku balsu, kuris nuaidėjo per visą „Indeverį".

Suirzęs seržantas Makendrius gal dvidešimt minučių vargo, kol apramino išsigandusias beždžiones.

34
Jo ekscelencija apgailestauja...

— Kaip jums visiems žinoma,— prabilo Marso pasiuntinys,— nuo mūsų paskutinio posėdžio daug kas pasikeitė. Mes turime daug ką apsvarstyti... ir nuspręsti. Todėl man ypač gaila, kad nėra mūsų gerbiamo kolegos iš Merkurijaus.

Jo paskutinis pareiškimas ne visiškai atitiko tiesą. Daktarui Bouzui visai nebuvo gaila, kad nėra Jo ekscelencijos Merkurijaus pasiuntinio. Daug teisingiau būtų buvę pasakius, kad jis dėl to gerokai jaudinosi. Diplomatas instinktyviai jautė kažką bręstant, bet nors ir turėjo puikius informacijos šaltinius, nebuvo girdėjęs jokių užuominų.

Pasiuntinio laiškas, kuriame jis pranešė nedalyvausiąs posėdyje, buvo mandagus, bet nieko nesakantis. Jo ekscelencija apgailestavo, kad skubūs ir neatidėliotini reikalai neleidžia jam dalyvauti posėdyje nei asmeniškai, nei per vaizdo kanalus. Daktaras Bouzas niekaip neįsivaizdavo, kas dabar galėjo būti skubesnio ir svarbesnio už Ramą.

— Pranešimus daro du komiteto nariai. Pirmajam suteikiu žodį profesoriui Deividsonui.

Per komiteto mokslininkus nušnarėjo prislopintas murmesys. Dauguma jų manė astronomą su jo pagarsėjusiu požiūriu į

kosmosą netinkant pirmininkauti Kosmoso patarėjų tarybai. Kartais jo samprotavimai sukeldavo įspūdį, kad protingos būtybės veikla didingoje žvaigždžių ir galaktikų Visatoje yra apgailėtinas nesusipratimas ir būtų tiesiog netaktiška perdėm ja domėtis. Todėl profesorius anaiptol nežavėjo tokių egzobiologų, kaip daktaras Perera, kurie buvo visiškai priešingos nuomonės. Jie teigė vienintelį Visatos tikslą esant ugdyti protą ir visad buvo linkę šaipytis iš grynai astronominių dalykų. Tik negyva medžiaga — tokia buvo viena mėgiamiausių jų frazių apie astronomijos objektus.

— Ponas pasiuntiny,— pradėjo mokslininkas,— aš išnagrinėjau keistus pastarųjų dienų įvykius Ramoje ir norėčiau pateikti savo išvadas. Kai kurios jų kelia rimtą nerimą.

Daktaras Perera pasižiūrėjo nustebęs, o paskui net šyptelėjo iš pasitenkinimo. Mat, jam patiko viskas, kas kėlė nerimą Deividsonui.

— Visų pirma, tie nepaprasti reiškiniai, kai tas jaunasis leitenantas skrido virš pietinio pusrutulio. Pačios elektros iškrovos, nors vaizdas ir buvo įspūdingas, nėra itin reikšmingos; nesunku įrodyti, kad jose buvo palyginti nedaug energijos. Bet jos sutapo su Ramos sukimosi greičio ir jo padėties, tai yra orientacijos erdvėje pasikeitimu. Tam, matyt, reikėjo nepaprastai didelio energijos kiekio, o iškrovos, per kurias vos nežuvo ponas. . . e. . . Pekas, buvo tik menkas šalutinis reiškinys, gal koks sutrikimas, kurį turėjo iki minimumo sumažinti tie didieji Pietų poliaus žaibolaidžiai.

Iš viso to aš padariau dvi išvadas. Jei erdvėlaivis — mes Ramą laikome erdvėlaiviu, nepaisant jo fantastiško dydžio,— taigi jei jis keičia padėtį, vadinasi, reikia laukti, kad keis ir orbitą. Todėl turime rimtai atsižvelgti į nuomonę tų, kurie teigia Ramą neketinant grįžti į žvaigždes, o siekiant tapti mūsų Saulės planeta.

Jeigu taip yra iš tikrųjų, „Indeveris" tada privalo būti pasirengęs atsišvartuoti — ar tinka erdvėlaiviams tas žodis? Mūsų laivui gresia didelis pavojus, kol jis yra Ramoje. Manau, kad laivo vadas Nortonas jau žino apie tokią galimybę, bet, mano supratimu, reikėtų jį dar kartą perspėti.

— Labai ačiū, profesoriau Deividsonai. Ar profesorius Solomonsas nori žodžio?

— Turiu porą pastabų,— atsakė mokslų istorikas.— Rama, atrodo, pakeitė sukimosi greitį be jokių reaktyvinių variklių pagalbos. O tai, mano nuomone, perša tokias hipotezes.

Pirmoji: Rama turi vidinius giroskopus arba jų ekvivalentus. Jie turėtų būti milžiniški. Kur jie?

Antroji hipotezė verčia aukštyn kojomis visą mūsų fiziką. Rama turi nereaktyvinių variklių sistemą — vadinamąjį kosminį variklį, kurio egzistencija netiki profesorius Deividsonas. Tokiu atveju Rama gali daryti beveik viską, o mes niekad negalėsime numatyti šio pasaulio maršruto, net ir apytikriai.

Po tų pasisakymų diplomatai atrodė lyg išmušti iš vėžių, bet astronomas nenorėjo leistis į diskusijas. Šiandien jau ganėtinai prikalbėjo apie dalykus, kurių nebūtų galėjęs įrodyti.

— Jums leidus, aš dar laikysiuos fizikos dėsnių, bent kol nebūsiu priverstas jų atsižadėti. O jei neradome Ramos giroskopų, tai gal dėl to, kad nelabai jų ieškojome arba žiūrėjome ne toje vietoje.

Bouzas matė, kad Perera baigia netekti kantrybės. Paprastai egzobiologas, kaip ir visi kiti, mielai įsitraukdavo į teorinius samprotavimus, bet dabar, pirmą kartą gyvenime, jis turėjo svarių faktų. Ilgai skurdęs, jo mokslas per naktį negirdėtai praturtėjo.

— Na, ką gi. Jei daugiau niekas nenori kalbėti, tai suteikiu žodį daktarui Pererai, kuris, kiek žinau, turi svarbų pranešimą.

— Ačiū, ponas pasiuntiny. Kaip jums visiems žinoma, mes pagaliau įsigijome vieną Ramos gyvybės pavyzdį, o kitus stebėjome iš gana nedidelio atstumo. „Indeverio" laivo vyriausioji gydytoja kapitonė Ernst anatomavo į vorą panašų padarą ir atsiuntė išsamų jo aprašymą. Turiu iš karto pasakyti, kad kai kurie duomenys tokie stulbinantys, kad, esant kitoms aplinkybėms, aš pats jais netikėčiau.

Nustatyta, kad voro kūnas organinis, nors jo cheminė sudėtis daug kuo skiriasi nuo mūsų — jame rastas didelis lengvųjų metalų kiekis. Tačiau aš jo prie gyvūnų nepriskiriu dėl keleto svarbių priežasčių.

Visų pirma, jis neturi nei burnos, nei skrandžio, nei žarnyno — jokio virškinimo trakto. Taip pat nėra kvėpavimo takų, plaučių, kraujo, jokių dauginimosi organų...

Jūs galite paklausti, ką jis tada turi? Ogi paprastą raumenyną, valdantį tris kojas ir tris į bizūną panašius čiuptuvus ar ūsus. Turi ir gana sudėtingas smegenis, labiausiai susijusias su nuostabiai išsivysčiusia triake rega. Bet aštuoniasdešimt procentų kūno sudaro didžiulės į korius panašios ląstelės ir kaip tik jos labai nemaloniai nustebino daktarę Ernst, šiai pradėjus anatomuoti. Jai tiesiog nepasisekė iš karto atpažinti vienintelės Ramoje sandaros, kuri sutinkama ir Žemėje, retuose jūros gyvūnuose.

Didžioji voro dalis yra tiesiog baterija, labai panaši į elektrinių ungurių ir rajų. Bet ji skirta, matyt, ne apsaugai, o yra tų padarų energijos šaltinis. Štai kodėl jie neturi kuo valgyti ir kvėpuoti — jiems nereikia tokių primityvių organų. Ir, beje, tai rodo, kad jie puikiai jausis beorėje erdvėje.

Taigi turime padarą, kuris tikrumoje yra ir judri akis. Jis neturi veiklos organų, nes tie jo čiuptuvai perdaug gležni. Turint visa tai galvoje, aš jį apibūdinčiau kaip paprastą žvalgybos įrankį.

Jo elgesys kaip tik atitinka tokią charakteristiką. Jų veikla — visur bėginėti ir viską apžiūrinėti. Nieko daugiau jie ir negali daryti.

Tačiau kiti gyvūnai gali. Krabas, jūržvaigždė, rykliai — geresnių pavadinimų kol kas dar neturime — tie aiškiai sugeba atlikti tam tikras funkcijas ir, matyt, yra skirti specialioms užduotims. Manau, kad jų energijos šaltinis taip pat yra elektra, kadangi jie, kaip ir vorai, neturi burnų.

Neabejoju, kad suvokiate, kokios kyla biologinės problemos ryšium su tais atradimais. Ar gali jie daugintis natūraliai? Nemanau. Matyt, jie yra konstruojami kaip mašinos specialiems darbams. Mano supratimu, tai yra robotai — biologiniai robotai, neturintys Žemėje jokios analogijos.

Jei Rama erdvėlaivis, gal jie yra įgulos dalis. Bet ar jie gimsta, ar yra sukuriami — to negaliu pasakyti. Manau, kad atsakymo į šį klausimą reikia ieškoti tenykščiame Niujorke. Jei laivo vadas Nortonas ir jo žmonės galėtų ilgiau pabūti Ramoje, jie, ko gero, sutiktų daugiau ir sudėtingesnių padarų, kurių elgesys jiems būtų mįslė. Galimas dalykas, kad vieną dieną jie susidurtų ir su pačiais ramiečiais, pasaulio kūrėjais. Tada, gerbiamieji, paaiškėtų ši Ramos paslaptis.

35
Skubus pranešimas

Laivo vadas Nortonas kietai miegojo, kai asmeninis komunikatorius nutraukė jo saldų sapną. Jis leido atostogas su savo šeima Marse ir skrido pro galingiausią Saulės sistemos vulkaną, kurio didinga, sniegu nuklota Niks Olimpikos viršūnė buvo aiškiai matyti. Mažylis Bilis ėmė kažką jam sakyti, o ką — dabar jis niekad nežinos.

Sapnas dingo, liko tik jo padėjėjo balsas iš „Indeverio".

— Atleisk, kad pažadinau, kapitone,— kalbėjo Kirčofas.— Prioriteto depeša iš štabo.

— Diktuok,— atsakė mieguistas Nortonas.

— Negaliu. Pranešimas šifruotas. Pažymėta —„tik laivo vadui".

Nortonas bematant prasiblaivė. Per visą savo tarnybos laiką jis buvo gavęs tik tris tokias depešas, ir kiekvieną kartą jos buvo susijusios su kokia nors bėda.

— Velniai rautų! — nusikeikė jis.— Tai ką dabar darysime?

Į šį klausimą padėjėjas nesiėmė atsakyti. Abu puikiai suprato problemą — vieną iš tų, kurių laivo nuostatai niekad nenumato. Paprastai laivo vadas iš savo kabinos, kurioje yra šifro knyga asmeniniame seife, pasišalina tik per kelių minučių atstumą. Jei jis dabar pradėtų eiti į laivą, pasiektų jį visas suplukęs per keturias ar penkias valandas. Bet šitaip negalima daryti su prioriteto depeša.

— Džeri,— pagaliau tarė jis,— kas budi prie komutatoriaus?

— Niekas. Esu čia vienas.

— Diktofonas išjungtas?

— Taip, šį kartą kažkaip nuostatai liko pažeisti.

Nortonas nusišypsojo. Iš visų padėjėjų, su kuriais jam teko dirbti, Džeris buvo geriausias: jis sugebėdavo apie viską pagalvoti.

— Gerai. Tu žinai, kur raktas. Paskui vėl susiriši su manimi.

Jis laukė dešimtį minučių, sukaupęs visą kantrybę, net bandė, deja, nesėkmingai, galvoti apie kitus reikalus. Nortonas baisiai nemėgo veltui kvaršinti galvos: vis tiek neatspės, kas yra depešoje, o jos turinys ir taip greitai paaiškės. Tada, jau žinodamas dėl ko, jis ir pradės rūpintis.

Kai Kirčofas vėl užmezgė ryšį, jo balse buvo justi didelė įtampa.

— Nėra taip labai skubu, kapitone. Valanda šen ar ten — niekas dėl to nepasikeis. Bet verčiau per radiją nesakysiu, o pasiųsiu per pasiuntinį.

— Bet kodėl... na, aišku, gerai. Aš pasitikiu tavo sprendimu. Kas eis per šliuzus?

— Aš pats. Kai pasieksiu centrinę aikštelę, duosiu žinią.

— Vadinasi, tavo vietoje lieka Lora?

— Daugiausiai valandą. Juk aš tuoj sugrįšiu.

Gydytojai nebuvo apmokomi pavaduoti kapitonus, taip, kaip pastarųjų niekas neprašė operuoti ligonių. Kritiškais atvejais žmonės kartais susikeisdavo pareigomis, ir, sakytum, gana sėkmingai, bet tai nebuvo rekomenduojama. Šiaip ar taip, šią naktį vis tiek jau nusidėta nuostatams.

— Pagal dienyną tu buvai visą laiką laive. Pažadinai Lorą?

— Pažadinau. Sužavėta tokia galimybe.

— Laimė, kad gydytojai pripratę laikyti paslaptis. Tiesa, ar pasiuntei patvirtinimą, kad gavai depešą?

— Žinoma, tavo vardu.

— Tada laukiu.

Dabar Nortonas jau negalėjo atsikratyti blogio nuojautos... „Nėra taip labai skubu, bet verčiau per radiją nesakysiu"...

Vienas dalykas tikrai buvo aiškus: šiąnakt laivo vadui daugiau miegoti nebeteks.

36
Biotų stebėtojas

Seržantas Piteris Ruso žinojo, kodėl pasirinko šitą darbą — daugeliu atžvilgių jis įkūnijo Piterio vaikystės svajones. Teleskopai ėmė jį žavėti nuo šešerių ar septynerių metų, ir jaunystėje jis praleido daug laiko, rinkdamas įvairių dydžių ir formų linzes. Jis įtaisydavo jas į kartoninius vamzdžius ir darydavo vis galingesnius ir galingesnius instrumentus; taip jis susipažino su Mėnuliu ir planetomis, artimiausiomis kosminėmis stotimis bei apylinkėmis trisdešimties kilometrų spinduliu nuo namų.

Jam pasisekė gimti geroje vietoje — Kolorado kalnuose. Kurion pusėn pažvelgsi, visur įspūdingas ir niekad neatsibostantis vaizdas. Saugiai tūnodamas, jis valandų valandas tyrinėdavo kalnų viršūnes, kasmet pareikalaujančias iš nerūpestingų kalnų turistų savo duoklės. Nors jis matė daug, bet vaizduotė prikurdavo dar daugiau; Piteris tarė kiekvieną kalnų keterą slepiant nuo jo teleskopo stebuklingą karalystę, kurioje pilna nuostabiausių būtybių. Ir dar daugelį metų jis vengė lankyti tas vietas, į kurias nukeldavo jo linzės, nes žinojo tikrovę negalint varžytis su svajone.

Dabar, būdamas prie Ramos centrinės ašies, jis žvelgė į tokius stebuklus, kurie pralenkė pačias neįmanomiausias jaunystės fantazijas. Apačioje tįsojo visas pasaulis, tiesa, nedidelis, tegul ir be dinamikos, bet žmogus galėtum visą gyvenimą tyrinėti tuos keturis tūkstančius kvadratinių kilometrų.

Tačiau dabar gyvenimas su savo įvairiausiomis galimybėmis atbudo Ramoje. Jeigu biologiniai robotai nėra gyvi padarai, tai jie išties puiki jų imitacija.

Dabar niekas nežino, kas sukūrė žodelytį „biotas", sakytum, jis pats atsirado ir bematant prigijo. Iš patogios pozicijos centrinėje aikštelėje Piteris geriausiai galėjo stebėti biotus ir jau pradėjo, bent taip jam atrodė, suvokti jų elgesio taisykles.

Vorai buvo judanti juslė, akimis ir galbūt čiuptuvais tikrinantys visą Ramos vidų. Vienu metu jų šmižinėjo šimtų šimtai, bet nepraėjus nė porai dienų pradingo. Dabar retkarčiais pasirodydavo vos vienas kitas.

Juos pakeitė daug įspūdingesnių padarų žvėrynas, ir reikėjo gerai pasukti galvą, norint sugalvoti daugmaž atitinkamus pavadinimus. Pasirodė „langų valytojai", didžiulėmis plačiomis letenomis, kurie blizgino visas šešias Ramos dirbtines saules. Kai jų didžiuliai šešėliai krisdavo tiesiog ant pusiaujo, atrodydavo, kad prasideda saulės užtemimas.

Krabas, sudorojęs „Laumžirgį", matyt, ėjo šlavėjo pareigas. Prie Alfos stovyklos traukė ištisos virtinės tokių padarų ir ištampė visas atliekas, tvarkingai sukrautas už palapinių; jie būtų nunešę ir visą stovyklą, jei ne Nortonas su Merseriu, ryžtingai pastoję svečiams kelią ir pasipriešinę jų užmačioms. Susidūrimas kėlė nerimą, bet buvo neilgas. Šlavėjai, atrodo, netruko suvokti, ką galima nešti, ko ne, ir vėliau vis reguliariai atvykdavo pasižiūrėti, ar nereikalingos jų paslaugos. Tai buvo

labai patogu ir bylojo apie pačių šlavėjų ar juos valdančių būtybių didelį protą.

Šiukšlės Ramoje būdavo likviduojamos visai paprastai: šlavėjai jas metė į jūrą, kur, matyt, viskas buvo perdirbama į vėl naudojamas medžiagas. Tas procesas vyko greitai. „Ryžtas", didžiausiam Rubės Barns apmaudui, dingo per pirmą naktį. Nortonas guodė ją, sakydamas, kad plaustas puikiai atliko savo užduotį ir jis niekad niekam neleistų vėl juo naudotis. Rykliai, kad ko, gali būti mažiau išrankūs už šlavėjus.

Kažin, ar koks astronomas, atradęs naują planetą, būtų džiaugęsis labiau už Piterį, pamačiusį naują bioto tipą, ypač jei dar pavykdavo padaryti gerą jo nuotrauką per teleskopą. Bet lyg tyčia patys įdomiausi biotų pavyzdžiai buvo Pietų poliuje, kur jie atlikinėjo kažkokias slėpiningas užduotis apie bokštus. Panašus į šimtakojį su priesiurbomis padaras laikas nuo laiko apžiūrinėjo visą didįjį bokštą, o apie žemesniuosius sukinėjosi stambūs tvariniai, sakytum, begemoto ir buldozerio hibridai. Ten stypinėjo ir dvikaklė žirafa, kuri atlikinėjo judraus kilnojamojo krano funkcijas.

Be abejo, Ramą, kaip ir kiekvieną laivą po ilgos kelionės, reikėjo tikrinti, ieškoti gedimų ir juos remontuoti. Įgula jau dirbo išsijuosusi. Kada gi pasirodys keleiviai?

Klasifikuoti biotus anaiptol nebuvo Piterio pagrindinis darbas. Jam buvo pavesta sekti išėjusias į darbą dvi ar tris tyrinėjančias grupes, žiūrėti, kad joms kas neatsitiktų, perspėti, jei kas artintųsi prie jų. Po šešių valandų jį pakeisdavo, kas tuo metu būdavo laisvas, nors ne kartą Piteris budėjo dvylika valandų iš eilės. Todėl jis geriau už bet ką buvo susipažinęs su Ramos geografija. Čia jam viskas buvo taip pažįstama, kaip Kolorado kalnai jaunystėje.

Kai laivo vado padėjėjas Kirčofas išplaukė iš Alfos šliuzo, Piteris iš karto sumetė, kad įvyko kažkas ypatinga. Budinčiojo niekad nekeisdavo per miegui skirtą laiką, o dabar buvo jau po vidurnakčio Ramos laiku. Piteris žinojo, kaip jiems stigo žmonių, todėl jį juoba apstulbino toks baisus drausmės pažeidimas.

— Džeri! Kas gi valdo laivą?

— Aš,— atsegdamas šalmą, lediniu balsu atsakė padėjėjas.— Negi manai, kad galėčiau palikti valdymo kabiną, kai budžiu?

Jis išsiėmė iš kelionmaišio nedidelę skardinę su etikete „Apelsinų sulčių koncentratas. Praskiesti penkiais litrais vandens".

— Čia tu specialistas, Piteri. Kapitonas laukia šito daikčiuko.

Piteris pakilojo skardinę.

— Tikiuosi, įdėjai pakankamai balasto. Kartais jie užkliūva pirmoje terasoje.

— Na, tavęs mokyti nereikia.

Džeris sakė tiesą. Centrinės aikštelės stebėtojas buvo gerai išmiklinęs ranką mėtyti apačion užmirštus ar skubiai prireikusius ne per didžiausius daiktus. Visa gudrybė buvo ta, kad daiktas neužstrigtų mažos traukos zonoje, be to, reikėjo apskaičiuoti Koriolio efektą, kuris aštuonis kilometrus krintantį daiktą nuneša gerokai į šalį.

Piteris tvirtai atsistojo, gerai suėmė skardinę ir sviedė ją žemyn. Jis netaikė tiesiog į Alfos stovyklą — beveik trisdešimt laipsnių į šoną.

Oro pasipriešinimas beveik tuoj pat likvidavo skardinės pirminį greitį, bet paskui Ramos dirbtinė gravitacija paėmė viršų ir ji nulėkė žemyn tolygiai. Kartą skardinė atsimušė trapo pabaigoje ir, lėtai atšokusi, pralėkė pirmąją terasą.

— Na, dabar bus viskas gerai,— tarė Piteris.— Nori lažintis?

— Ne,— greitai atsakė šis.— Nes tu žinai, kaip baigsis.

— Tu ne sportininkas. Bet aš tau vis tiek pasakysiu — skardinė nukris maždaug už trijų šimtų metrų nuo stovyklos.

— Ne per arčiausiai.

— Pabandyk pats kada nors. Kartą mačiau, kaip Džo prašovė pro šalį per porą kilometrų.

Daugiau skardinė nešokinėjo, jau pakako gravitacijos, kad ji per daug nenutoltų nuo šiaurės kupolo gaubto paviršiaus. Pasiekusi antrą terasą, skardinė išvystė maksimalų dvidešimties ar trisdešimties kilometrų per valandą greitį.

— Dabar reikia kiek palaukti,— pasakė Piteris, sėsdamas prie teleskopo, kad nepamestų iš akių siuntinio.— Bus vietoje už dešimties minučių. A, štai ir kapitonas ateina. Įpratau atpažinti žmones iš šito kampo. Pakėlė galvą, žiūri į mus.

— Turbūt, sėdėdamas prie teleskopo, jautiesi už kitus pranašesnis?

— Žinoma. Esu vienintelis žmogus, kuris žino viską, kas dedasi Ramoje. Bent taip iki šiol maniau,— pridūrė jis, mesdamas į Kirčofą priekaištingą žvilgsnį.

— Jei tau bus geriau nuo to, tai galiu pasakyti, kad kapitonas apsižiūrėjo išbaigęs dantų pastą.

Po to pokalbis nutilo, bet galop Piteris prakalbo:

— Gaila, kad nesilažinai. Jam reikės eiti tik penkiasdešimt metrų. Štai jis pamatė skardinę. Užduotis įvykdyta.

— Ačiū, Piteri — puikiai padirbėjai. Gali vėl eiti miegoti.

— Miegoti!? Aš gi budžiu iki ketvirtos valandos.

— Atleisk, bet tu vis tiek turėjai miegoti. Nes kaip kitaip visa tai būtų tau prisisapnavę?..

KOSMINĖS ŽVALGYBOS TARNYBA. ERDVĖLAIVIO „INDEVERIS" VADUI. PRIORITETO KANALU. VISIŠKAI SLAPTAI. NEREGISTRUOTI.

KOSMINĖS APSAUGOS ŽVALGYBA PRANEŠA, KAD PRIEŠ DEŠIMT AR DVYLIKA DIENŲ IŠ MERKURIJAUS PALEISTAS ULTRA DIDELIO GREIČIO APARATAS, NUKREIPTAS Į RAMĄ. JEI ORBITA NEPASIKEIS, SUSIDŪRIMAS SU RAMA NUMATOMAS ŠIŲ METŲ 322 DIENĄ 15 VALANDĄ. GALI PRIREIKTI EVAKUOTIS ANKSČIAU. LAUKITE TOLIMESNIŲ NURODYMŲ.

V.V.

Nortonas skaitė depešą kažin kiek kartų, kad įsimintų datą. Ramoje sekti laiką buvo nelengva: tik su kalendoriniu laikrodžiu jis nustatė, kad dabar 315 diena. Vadinasi, liko tik viena savaitė.

Kraują stingdė ne tik depešos eilutės, bet ir tai, kas tarp jų slypėjo. Hermiečiai slapta kažką paleido į orbitą, ir vien tas faktas yra kosminių įstatymų pažeidimas. Išvada aiški — jų „aparatas" gali būti tik raketa.

Bet kodėl jie taip padarė? Tiesiog nesuprantama, na, beveik nesuprantama, kaip jie rizikavo statyti į pavojų „Indeverį". Matyt, jis dar gaus daugybę perspėjimų iš pačių hermiečių. Kritišku atveju jis galėtų per keletą valandų pasiruošti startui, bet tai darytų tik priverstinai, gavęs tiesioginį vyriausiojo vado įsakymą.

Lėtai, paskendęs mintyse, jis nuėjo prie greitomis įruoštų buitinių kompleksų ir įmetė depešą į elektroninį tualetą. Ryškiai

blykstelėjusi lazerio šviesa, besiveržianti pro sėdynės dangčio plyšius, užtikrino, kad saugumo reikalavimai įvykdyti. Kaip gaila, pagalvojo Nortonas, kad negalima taip greitai ir higieniškai atsikratyti visų problemų.

37
Raketa

Kai raketa dar buvo už penkių šimtų milijonų kilometrų, jos stabdomųjų variklių plazmos žėrėjimą jau buvo galima aiškiai matyti per didžiausią „Indeverio" teleskopą. Dabar tą paslaptį jau žinojo visi, ir Nortonas nenoromis įsakė ruoštis antrai ir, matyt, paskutinei evakuacijai iš Ramos. Bet jis ketino išsikraustyti tik tada, kai jau nebebus kitos išeities.

Neprašytas svečias iš Merkurijaus, užbaigęs stabdymo manevrus, buvo tik už penkiasdešimties kilometrų nuo Ramos ir dabar, be abejo, žvalgė per televizijos kameras. Jos buvo aiškiai matyti — viena raketos priekyje, kita užpakalyje, kaip ir keliolika nedidelių įvairių krypčių antenų bei didžiulis vienakryptis dubuo, tiksliai nusuktas į tolimą Merkurijaus žvaigždę. Nortonas susimąstė, kas per instrukcijos ateina šiuo spinduliu ir kokia informacija plaukia ten?

Juk hermiečiai nieko naujo sužinoti negali, ką tik matė „Indeverio" įgulą, viskas buvo transliuojama visai Saulės sistemai. Raketa, kuri atlėkė čia, viršijusi visus greičio rekordus, pildo tik savo kūrėjų valią ir jų ketinimus. Jie greitai paaiškės, nes už trijų valandų hermiečių pasiuntinys Suvienytųjų Planetų generalinėje asamblėjoje sakys kalbą.

Oficialiai raketa neegzistavo. Ji neturėjo jokių atpažinimo ženklų, iš jos jokiais standartiniais dažnumais nesklido radijo bangos. O tai jau rimtas įstatymų nepaisymas, tačiau net „Kosmoso sargyba" iki šiol oficialiai neprotestavo. Visi, kupini nervinės įtampos, lūkuriavo, ką toliau darys Merkurijus.

Jau praėjo trys dienos, kai buvo pranešta apie raketą ir kam ji priklauso. Tačiau hermiečiai atkakliai tylėjo. Kai jiems reikėjo, jie mokėjo laikyti liežuvį už dantų.

Kai kurie psichologai tvirtino, kad iki galo perprasti gimusius ir augusius Merkurijuje beveik neįmanoma. Amžiams atsiskyrę iš Žemės dėl jos trigubai didesnės gravitacijos, hermie-

čiai, apsilankę Mėnulyje, žiūrėjo į savo prosenių, net tėvų planetą, bet nuvykti ten, nepaisant mažo atstumo, negalėjo. Todėl jie beveik visada sakydavo, kad jiems tiesiog nesinori skristi į Žemę.

Jie apsimesdavo nepakenčią švelnaus lietučio, banguojančių laukų, ežerų ir jūrų, dangaus žydrynės, viso to, ką buvo matę tik vaizdo įrašuose. Mat, jų pačių planetą taip degino Saulė, kad dieną temperatūra siekdavo šešis šimtus laipsnių, todėl jie pasididžiuodami girdavosi savo ištverme, kuri buvo grynas muilo burbulas. Iš tiesų dauguma jų buvo fiziškai silpni ir tokį gyvenimą tvėrė tik visiškai izoliuoti nuo savo aplinkos. Jei hermietis ir būtų galėjęs pakelti Žemės trauką, jis kaip mat būtų nukeipęs karštą dieną pusiaujo zonoje.

Tačiau svarbiausiuose dalykuose jie buvo tvirti. Artima nuožmios žvaigždės kaimynystė bei jos psichologinis spaudimas, techniniai sunkumai, kuriuos jie patirdavo, besiskverbdami į savo atkaklios planetos gelmes ir ten plėšdami egzistencijai būtinus turtus,— visa tai išugdė spartietišką kultūrą, daugeliu atvejų vertą pagarbos. Hermiečiais buvo galima pasikliauti: jei ką pažadėjo, padarys, nepaisydami, kiek jiems tai atsieitų. Patys hermiečiai taip juokaudavo: jei Saulė kada nors įgytų novos[1] požymių, jie pasirašytų sutartį, įgalinančią ją valdyti, kad tik pasisektų susitarti dėl honoraro. O kitas anekdotas, jau ne hermiečių kūrybos, skelbė: jei Merkurijuje vaikas pradeda domėtis menu, filosofija arba teorine matematika, jis tuoj pat panaudojamas trąšoms hidroponinėse fermose. O kad šitaip buvo elgiamasi su nusikaltėliais ir psichopatais,— joks anekdotas. Nusikaltimas buvo viena tų prabangų, kurių Merkurijus sau negalėjo leisti.

Laivo vadas Nortonas kartą lankėsi Merkurijuje, kuris padarė jam, kaip ir daugumai turistų, didžiulį įspūdį. Jis ten įsigijo daug draugų, o Port Lusifere net įsimylėjo merginą ir jau galvojo sudaryti su ja santuokinį kontraktą trejiems metams, bet tėvai smarkiai pasipriešino; jie nė girdėti nenorėjo apie jaunikius ne iš Veneros orbitos. Gal tai ir į gera išėjo.

— Kapitone, prioriteto depeša iš Žemės,— prabilo budintysis.— Vyriausiojo vado balso įrašas ir toks pat tekstas. Ar galiu perduoti?

[1] N o v a — žvaigždė, kurios spindesys per trumpą laiką padidėja dešimtis tūkstančių kartų, o po kiek laiko pamažu išblėsta.

— Tekstą patikrink ir įsek prie visų dokumentų, o balso įrašą duok paklausyti.

— Prašau.

Admirolo Hendrikso balsas skambėjo ramiai ir dalykiškai, tarsi jis duotų eilinį įsakymą laivynui, o ne aptartų unikalią kosminėje istorijoje situaciją. Na, bet ne ant jo galvos už dešimties kilometrų kabėjo bomba...

— „Indeverio" kapitone, kalba vyriausiasis vadas. Trumpai apibūdinsiu padėtį, kaip ji atrodo mums. Kaip žinia, keturioliktą valandą prasideda Generalinės asamblėjos posėdis, kuris bus transliuojamas ir jums. Galimas atvejis, kad po jo jums reikės veikti žaibo greitumu, be konsultacijų. Todėl noriu jus iš anksto instruktuoti.

Mes išnagrinėjome jūsų atsiųstas fotografijas. Aparatas yra standartinis kosminis zondas, modifikuotas dideliems greičiams ir galbūt su lazerio greitintuvu pirminėje pakopoje. Sprendžiant pagal dydį ir masę, tai vandenilinė bomba nuo penkių šimtų iki tūkstančio megetonų. Hermiečiai kasdieniniuose kalnakasybos darbuose naudoja užtaisus iki šimto megetonų, tad jiems ne problema surinkti tokios galios kovinę galvutę.

Mūsų ekspertai taip pat nustatė, kad bomba yra tokio dydžio, koks reikalingas sunaikinti Ramai. Jei bomba sprogs ties ploniausia kevalo vieta, po Cilindrine jūra, korpusas sutrūks, o išcentrinė jėga pabaigs jį skaldyti.

Manome, kad hermiečiai, jei jie planuoja tokią akciją, duos jums pakankamai laiko atsitolinti. Tačiau turite žinoti, kad, sprogus tokiai bombai, gama spinduliai gali būti jums pavojingi ir už tūkstančio kilometrų.

Bet tai ne pats pavojingiausias dalykas. Didžiulės Ramos skeveldros, skriejančios beveik tūkstančio kilometrų per valandą greičiu, gali jus sunaikinti, kad ir kažin kiek nutoltumėte. Todėl rekomenduojame skristi besisukančios ašies kryptimi, kadangi ten skeveldros nelėks. Už dešimties tūkstančių kilometrų jums negrės joks pavojus.

Mano pranešimas negali būti sugautas, jis perduotas pseudo atsitiktinių signalų daugiakanale linija, taigi aš galiu kalbėti atviru tekstu. Bet jūsų atsakymas negali būti taip apsaugotas, todėl kalbėkite atsargiai ir naudokitės, jei prireiks, šifru. Susirišiu su jumis tuoj po Generalinės asamblėjos diskusijų. Pranešimas baigtas. Vyriausiasis vadas.

38
Generalinė asamblėja

Pagal istorines knygas — nors kas joms gali iki galo patikėti?— buvo laikai, kai senoji Suvienytųjų Nacijų organizacija turėjo 172 narius. Suvienytųjų Planetų organizacija turi tik septynetą, bet kartais atrodydavo, kad ir jų per daug. Pagal atstumą nuo Saulės planetos ėjo tokia tvarka: Merkurijus, Žemė, Mėnulis, Marsas, Ganimedas, Titanas ir Tritonas.

Šiame sąraše buvo daug kas praleista bei šiaip visokių netikslumų, kuriuos, matyt, ištaisys laikas. Kritikai be atvangos šaukė, esą, Suvienytųjų Planetų organizacijos dauguma visai ne planetos, o palydovai. Ir ar ne juokinga, kad į sandraugą neįeina keturi milžinai — Jupiteris, Saturnas, Uranas ir Neptūnas?

Bet anuose ūkų gigantuose niekas negyveno ir, matyt, negyvens. Tą patį galima pasakyti ir dar apie vieną didžiulę planetą, ne organizacijos narę, Venerą. Net patys didžiausi planetų eksploatavimo entuziastai inžinieriai sutarė, kad prireiks dar šimtmečių Venerai pajungti, o hermiečiai jau buvo nukreipę į ją akis ir, be abejo, patylomis kūrė toli siekiančius planus.

Tai, kad Žemė ir Mėnulis turėjo organizacijoje atskirus atstovus, irgi kėlė nepasitenkinimą. Kiti nariai teigė, kad viename Saulės sistemos kampe susikoncentravo per daug jėgos. Bet Mėnulyje gyveno daugiau žmonių, negu kituose pasauliuose, išskyrus pačią Žemę, ir čia nuo seno buvo SPO būstinė. Be to, Žemė ir Mėnulis beveik niekad nesutardavo jokiais klausimais, taigi buvo visai nepanašu juos galint susijungti į pavojingą bloką.

Marsas globojo asteroidus, bet ne visus: Ikaro grupei vadovavo Merkurijus, o keletą su periheliais už Saturno savinosi Titanas. Vieną gražią dieną didesnieji asteroidai — Paladė, Vesta, Junona ir Cerera galėjo pasidaryti tokie svarbūs, kad ir jiems prireiks pasiuntinių organizacijoje, o tada SPO narių skaičius išaugs iki dviženklio skaičiaus.

Ganimedas atstovavo ne tik Jupiteriui, vadinasi, didesnei už visų likusių Saulės sistemos kūnų, drauge paimtų, masei, bet ir penkiasdešimčiai ar kiek daugiau Jupiterio palydovų, jeigu pridėtume ir laikinai sučiuptus iš asteroidų žiedo, dėl kurių teisininkai vis dar tebesiginčijo. Savo ruožtu Titanas globojo Sa-

turną, jo žiedus ir apie trisdešimt palydovų. Tritono padėtis buvo dar sudėtingesnė. Didžiulis Neptūno mėnulis buvo labiausiai nutolęs Saulės sistemoje kūnas, turintis nuolatinių gyventojų, todėl Tritono pasiuntiniui rūpesčių buvo per akis. Jis atstovavo Uranui ir jo aštuoniems mėnuliams (dar neapgyvendintiems), Neptūnui ir trims jo palydovams, Plutonui su jo vieninteliu mėnuliu ir vienišai, neturinčiai jokių palydovų Persefonei. Jei už Persefonės dar atsirastų planetų, jos taip pat būtų Tritono žinioje. Ir tarsi to dar nebūtų pakakę, Tamsiųjų tolių pasiuntinys, kaip jį kartais vadindavo, sykį teiravosi liūdnu balsu:

— O kaip bus su kometomis?

Visi buvo tos nuomonės, kad šią problemą galima palikti ateičiai spręsti.

Ir dabar tikra to žodžio prasme toji ateitis atėjo. Remiantis apibrėžimais, Rama yra kometa. Tik jos vienintelės atskrisdavo iš tarpžvaigždyninių gelmių ir daugelis jų keliavo hiperbolinėmis orbitomis netgi arčiau Saulės negu Rama. Bet koks kosmoso teisės žinovas galėjo iš to suręsti gerą bylą, o hermiečių pasiuntinys buvo vienas geriausiųjų.

— Žodis suteikiamas jo ekscelencijai Merkurijaus pasiuntiniui.

Kadangi delegatai sėdėjo prieš laikrodžio rodyklę, pagal planetų nuotolį nuo Saulės tvarka, hermiečio vieta buvo pačioje pirmininko dešinėje.

Iki pat paskutinės minutės pasiuntinys buvo užsiėmęs savo elektronine ryšių mašina, dabar jis nusiėmė sinchronizuojančius akinius, be kurių niekas negalėjo perskaityti to, kas buvo rodoma ekrane. Hermietis susirinko primargintus užrašais lapus ir žvaliai atsistojo.

— Ponas pirmininke, gerbiami kolegos, iš pradžių norėčiau trumpai apibūdinti susidariusią padėtį.

Iš kito oratoriaus lūpų frazė „trumpai apibūdinti" būtų privertusi visus delegatus tyliai suvaitoti, bet hermiečiai tiksliai laikydavosi savo žodžio.

— Daugiau kaip prieš metus už Jupiterio buvo pastebėtas didžiulis erdvėlaivis ar dirbtinis asteroidas, vėliau pavadintas Rama. Iš pradžių buvo manyta, kad tai natūralus kūnas, judan-

tis hiperboline orbita, kuria skriedamas, apsuks Saulę ir vėl sugrįš į žvaigždes.

Nustačius skriejančio kūno pobūdį, buvo pasiųstas Saulės sistemos žvalgybos erdvėlaivis „Indeveris" su juo susitikti. Neabejoju, kad mes visi norėtume pasveikinti kapitoną Nortoną ir jo įgulą su puikiai įvykdyta unikalia užduotimi.

Pirmiau manėme Ramą esant mirusį pasaulį, prieš šimtus tūkstančių metų taip įšalusį, kad jam atgyti nėra jokios galimybės. Siaura biologine prasme gal tai ir tiesa. Atrodo, visi specialistai sutinka, kad bet kokios sandaros gyvas organizmas, miegodamas hipoterminiu miegu, gali išlaikyti gyvybę tik kelis šimtmečius, ne ilgiau. Net absoliutaus nulio temperatūroje likę kvantiniai efektai galų gale išdildys tiek ląstelinės informacijos, kad būtų nebeįmanoma kūnui atgyti. Todėl atrodė, kad Rama labai svarbi archeologiniu atžvilgiu, bet nekelia jokių didesnių astropolitinių problemų.

Dabar aišku, kad tokia pažiūra tiesiog naivi, nors iš pat pradžių kai kas tvirtino Ramą perdaug tiksliai skriejant į Saulę, kad būtų galima kalbėti apie atsitiktinumą.

Tačiau ir tokiu atveju buvo galima manyti ir mes manėme, kad stebime nepasisekusį eksperimentą. Atseit, Rama pasiekė numatytą tikslą, bet žuvo jį valdžiusios protingos būtybės. Šitoks požiūris taip pat labai suprastintas, mes tiesiog nepakankamai įvertinome būtybes, su kuriomis susidūrėme.

Mes išleidome iš akių tą faktą, kad gali egzistuoti nebiologiniai subjektai. Jei mes sutiksime su labai įtikinama daktaro Pereros teorija, kuri atitinka visus faktus, Ramoje matyti padarai atsirado visai neseniai. Jų schemos ar matricos buvo kokiame centriniame informacinių įrenginių komplekte, ir, kai pribrendo laikas, juos pagamino iš čia pat esančių žaliavų, matyt, iš Cilindrinės jūros metaloorganinio mišinio. Iki tokios kūrybos mums dar toli, bet teoriškai ji visai įmanoma. Seniai žinoma, kad kieto kūno schemos, priešingai gyvai medžiagai, gali išlaikyti informaciją, nieko neprarasdamos, neribotą laiką.

Taigi dabar Rama funkcionuoja visu pajėgumu ir vykdo savo statytojų, nesvarbu, kas jie tokie, valią. Mūsų požiūriu visai vis tiek, ar ramiečiai išmirė prieš milijoną metų, ar dabar irgi iš naujo sukurti, kiekvieną akimirką gali prisijungti prie savo tarnų. Su jais ar be jų, ramiečių valia vykdoma ir bus vykdoma toliau.

Dabar jau įrodyta, kad Ramos variklių sistema tebeveikia. Už keliolikos dienų jis pasieks perihelį, kur, logiškai protaujant, turėtų pakeisti orbitą. Todėl mes galime greitai turėti naują planetą, skriejančią toje Saulės sistemos erdvėje, kuri yra mano vyriausybės jurisdikcijoje. Žinoma, dar kiek pamanevravęs, Rama užims galutinę orbitą bet kokiame atstume nuo Saulės. Rama gali pasidaryti net kokios didesnės planetos, kad ir Žemės, palydovu.

Kaip matote, kolegos delegatai, Ramos galimybės įvairiausios, kai kurios jų iš tiesų kelia nerimą. Būtų neišmintinga galvoti, kad tie padarai privalo būti palankūs ir nekenkti mums. Jei jie atvyko į Saulės sistemą, vadinasi, jiems čia kažko reikia. Tarkim, kad tik mokslo žinių, bet pagalvokite, kaip tos žinios gali būti panaudotos.

Prieš mus technika, aplenkusi mūsiškę šimtmečiais, o gal ir tūkstantmečiais, ir kultūra, su kuria mūsoji, ko gero, neturi nė menkiausio sąlyčio. Mes gerai išstudijavome Ramos biologinių robotų — biotų elgesį, užfiksuotą laivo vado Nortono atsiųstuose filmuose, ir priėjome tam tikrų išvadų, su kuriomis norime ir jus supažindinti.

Gal mes kiek ir nuskriausti Merkurijuje, kadangi neturime jokių vietinės gyvybės formų. Tačiau mes esame puikiai susipažinę su Žemės fauna ir joje radome stulbinančią paralelę su Rama.

Turiu galvoje termitų koloniją. Kaip ir Rama, tai yra dirbtinis pasaulis, valdantis savo aplinką. Kaip ir Ramoje, kolonijos funkcionavimas priklauso nuo daugelio specializuotų biologinių faktorių: darbininkų, statytojų, ūkininkų ir karių. Ir nors mes nežinome, ar Ramoje yra karalienė, bet tariu salą, pavadintą Niujorku, atliekant panašią funkciją.

Žinoma, būtų absurdiška kažin kiek tęsti šitokią analogiją, daugeliu atžvilgių ji neišlaikytų kritikos. Bet aš į ją atkreipiau jūsų dėmesį štai kodėl: ar įmanomas bet koks bendradarbiavimas bei tarpusavio supratimas tarp žmonių ir termitų? Kol nesusikerta interesai, mes vieni kitus toleruojame. Bet kai vieniems prireiks kitų teritorijos arba resursų, pasigailėjimo nelauk.

Su mūsų technika ir protu mes galime visad laimėti, jei tik pakaks ryžto. Bet kartais tai esti nelengva, nes yra ir tokių, kurie mano termitus galint pasiekti galutinę pergalę.

Turint tai omenyje, pagalvokite, koks pavojingas tas pasaulėlis gali būti,— aš nesakau, kad turi būti — žmonijos civilizacijai. Kokių priemonių mes griebėmės nukreipti tai grėsmei, jei, tarkim, mus ištiktų pats blogiausias atvejis? Absoliučiai jokių. Mes tik kalbėjome, filosofavome ir rašėme mokslinius straipsnius.

Kolegos delegatai! Merkurijus nuveikė vis dėlto kai ką daugiau. Remdamiesi 2057 metų Kosmoso sutarties 34 straipsniu, kuris įgalina mus griebtis bet kokių priemonių, reikalingų apginti Saulės sistemos neliečiamybę, mes paleidome didžiausio galingumo branduolinį užtaisą į Ramą. Mes būsime tikrai labai laimingi, jei jo nereikės panaudoti. Bet dabar mes bent nesame tokie bejėgiai, kaip anksčiau.

Gali pasigirsti priekaištų, kad mes veikėme vienašališkai, prieš tai nepasitarę. Priekaištas pagrįstas, ir mes su juo sutinkame. Ponas pirmininke, dar kartą pabrėždamas didžiausią savo pagarbą visai auditorijai, aš klausiu: kas iš čia esančiųjų gali įsivaizduoti, kad mes būtume sugebėję priimti tokį nutarimą laiku? Mes taip pasielgėme, atsižvelgdami ne tik į savo, bet ir visos žmonijos interesus. Ateis diena, kai visos būsimosios kartos padėkos už mūsų įžvalgumą.

Mes pripažįstame, kad būtų tragedija, net nusikaltimas sunaikinti tokį nuostabų kūrinį, kaip Rama. Jei tik būtų galima to išvengti, nerizikuojant žmonijos ateitimi, mums būtų labai malonu apie tai išgirsti. Mes jokios kitos išeities nesuradome, o laikas baigiasi...

Per keletą dienų, kol Rama pasieks perihelį, reikia apsispręsti. Žinoma, mes perspėsime „Indeverį" laiku ir patarsime kapitonui Nortonui būti pasiruošusiam per valandą palikti Ramą. Spėjama, kad lemiami pasikeitimai Ramoje gali prasidėti kiekvieną momentą.

Ponas pirmininke, gerbiamieji kolegos, aš baigiau. Dėkoju už dėmesį. Tikiuosi jūsų pritarimo ir bendradarbiavimo.

39
Kapitono sprendimas

— Na, Borisai, kaip jūsų teologai kvalifikuotų hermiečius?

— Visada tokių buvo,— nelinksmai šyptelėjęs, atsakė leitenantas Rodrigas.— Juk amžiais tęsiasi gėrio ir blogio kova.

Bet ateina laikas, kai į ją privalo įsijungti žmogus, pasirinkdamas vieną ar kitą pusę.

Taip ir maniau, kad kažką panašaus pasakys, pagalvojo Nortonas. Susidariusi situacija turėjo nepaprastai priblokšti Borisą, bet jis nenuleis rankų, nuolankiai pasidavęs. Kosmoso krikščionys buvo energingi ir išmanūs žmonės. Išties, kai kuriais atžvilgiais jie net buvo panašūs į hermiečius.

— Atrodo, jau būsi ką nors sugalvojęs?

— Taip, vade. Labai paprastas dalykas. Mums tik reikia išvesti iš rikiuotės bombą.

— O! Ir kaip siūlai tai padaryti?

— Su paprastomis žnyplėmis.

Jei tai būtų pasakęs kas nors kitas, Nortonas būtų pamanęs pašnekovą juokaujant. Bet tik ne Borisą Rodrigą.

— Ką tu! Juk visa raketa prismaigstyta kamerų. Manai, kad hermiečiai ramiai sėdės ir žiūrės į tave?

— Žinoma, nes nieko kito jie negalės padaryti. Kai signalai juos pasieks, bus jau per vėlu. Aš lengvai galiu atlikti operaciją per dešimtį minučių.

— Na, jie tiesiog pasius iš piktumo. Bet jei raketa užminuota ir, tik prisilietus, sprogs?

— Neatrodo. Nėra jokio tikslo. Bomba paruošta specialiai misijai kosmoso gelmėse ir kaip tik bus aprūpinta visomis atsargumo priemonėmis, kad nesprogtų atsitiktinai, o tik pagal specialų signalą. Šiaip ar taip, aš apsiimu rizikuoti ir taip padarysiu, kad laivui negrėstų pavojus. Aš viską apgalvojau.

— Neabejoju, kad apgalvojai,— atsakė Nortonas.

Toji idėja jį žavėjo, tiesiog viliojo, jam ypač būtų patikę niekais paversti hermiečių užmačią, ir jis būtų kažin ką atidavęs, kad galėtų pamatyti jų fizionomijas, sužinojus, deja, po laiko, kas nutiko jų mirtį nešančiam žaisliukui.

Tačiau sumanymas turėjo nemaža komplikacijų ir juo Nortonas daugiau apie jį galvojo, juo, atrodo, jų daugėjo. Jam reikėjo padaryti patį sunkiausią, patį lemtingiausią sprendimą savo gyvenime.

Net ir taip apibūdinus problemą, ji buvo juokingai supaprastinta. Jokiam laivo vadui per visus amžius neteko spręsti tokio sunkaus ir atsakingo klausimo. Nuo jo sprendimo gali priklausyti visos žmonijos ateitis. O ką, jei hermiečiai teisūs?

Kai Rodrigas išėjo, Nortonas įjungė „Netrukdyti" užrašą. Jis

net negalėjo prisiminti, kada paskutinį kartą juo naudojosi, ir šiek tiek nustebo, kad jis veikia. Dabar pilname dirbančių žmonių laive, pačioje jo širdy, jis buvo vienut vienas, jeigu neskaitysi kapitono Kuko portreto, iš kurio didysis keliautojas žvelgė į jį per šimtmečių tolius.

Su Žeme konsultuotis neįmanoma, jis buvo perspėtas, kad bet koks pranešimas gali būti perimtas retransliacinės aparatūros, ko gero, esančios ant pačios bombos. Taigi visa atsakomybė gulė ant jo vieno.

Kažkada kažkas jam pasakojo apie Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentą — tik apie kokį — Trumeną ar Peresą? Ant jo rašomojo stalo buvęs užrašas „Už viską atsakai tik tu". Ką gi, gal ir jam tokį čia dabar pasistačius. . .

Galima nieko nedaryti ir laukti, kol hermiečiai patars jam kraustytis iš čia. Bet kaip visa tai atrodys ateities istorijoje? Nors Nortonui ne itin rūpėjo jo pomirtinė garbė ar nešlovė, tačiau nesinorėjo, kad per visus amžius jį minėtų kaip bendrininką kosminio nusikaltimo, kuriam jis galėjo užkirsti kelią.

O Boriso planui nieko neprikiši. Kaip jis ir manė, Rodrigas apgalvojo kiekvieną detalę, numatė visus atsitiktinumus, net tokią mažai įtikėtiną grėsmę, kad bomba užminuota. Tokiu atveju „Indeveris" bus saugus už Ramos kaip už kokio skydo. O į perspektyvą bematant patekti šventųjų tarpan pats Rodrigas, atrodo, žvelgė visai ramiai.

Tačiau, jeigu bomba ir bus sėkmingai išvesta iš rikiuotės, viskas tuo nesibaigs. Hermiečiai gali vėl ko nors griebtis, jei niekas nesugalvos būdo jiems pažaboti. Bet bus laimėtos nors kelios minutės, Rama tada jau skris toli už perihelio, jei kita raketa ims vytis. Tuo metu didžiausių panikos kėlėjų baimė gali pasirodyti esanti be pagrindo. Arba atvirkščiai. . .

Veikti ar neveikti,— štai klausimas koksai. . . Niekad anksčiau Nortonas nejautė tokios artimos sielos giminystės Danijos princui. Kad ir kaip jis pasielgtų, blogio ir gėrio galimybė atrodė vienoda. Ne, prieš jį pats sunkiausias iš visų moralinis kazusas. Jei jis pasirinks klaidingą kelią, apie tai sužinos labai greitai. O jei bus teisus, gali taip atsitikti, kad niekad negalės to įrodyti.

Bet iš tų logiškų samprotavimų ir begalinių ateities apmąstymų jokios naudos. Šitaip žmogus gali eiti ratais amžinai. Atėjo laikas įsiklausyti į savo vidaus balsą.

Jis įsmeigė akis į ramų, tvirtą kapitono Kuko žvilgsnį, spinduliuojantį iš amžių glūdumos.

— Sutinku su tavim, kapitone,— šnabždėjo Nortonas.— Žmonija turi išsaugoti švarią sąžinę. Kad ir ką įrodinėtų hermiečiai, tačiau išlikti gyvam — tai dar ne viskas.

Jis nuspaudė mygtuką ir lėtai tarė:

— Leitenante Rodrigai, prašau užeiti pas mane.

Paskui užsimerkė, užkišo nykščius už kėdės diržų ir nusiteikė nors kelias akimirkas pasidžiaugti visiška ramybe. Gali praeiti marios laiko, kol vėl gausi pailsėti.

40 Diversantas

Rodrigas išėmė iš skuterio visa, be ko buvo galima apsieiti, liko tik atviras korpusas su varikliu, valdymo ir gyvybės užtikrinimo sistemos. Net antrojo piloto sėdynę išmetė, nes už kiekvieną nereikalingą kilogramą reikės mokėti operacijos laiku.

Tai buvo viena priežasčių, nors ir ne pati svarbiausioji, kodėl Rodrigas spyrėsi vykti vienas. Atseit, užduotis tokia paprasta, kad nėra reikalo imti padėjėjo, nes keleivio svoris pailgins skridimo laiką keliomis minutėmis. Dabar palengvėjęs skuteris galėjo išvystyti didesnį negu viena trečioji g pagreitį, nuo „Indeverio" iki bombos jis galėjo nuskristi per keturias minutes. Šešios lieka operacijai. Turėtų pakakti.

Palikdamas laivą, Rodrigas tik kartą atsigręžė. Kaip ir buvo planuota, „Indeveris" pakilo nuo centrinės ašies ir dabar atsargiai slinko per Šiaurės ašigalio besisukantį diską. Kai skuteris pasieks bombą, erdvėlaivis jau bus pasislėpęs nuo jos už Ramos.

Jis skrido virš ašies lygumos palengva. Dar nėra ko skubėti, nes bombos kameros kol kas jo nemato ir todėl galima pataupyti degalus. Paskui jis pakilo virš išgaubtos cilindro briaunos — ir štai raketa, čia ryškiau žaižaruojanti saulės šviesoje, negu pačioje planetoje, kurioje buvo pagaminta.

Rodrigas jau buvo užprogramavęs valdymo instrukcijas. Dabar jis paleido veiksmų seką: giroskopas pasuko skuterį ir po poros sekundžių jis jau lėkė visu greičiu. Iš pradžių atrodė,

kad įgytas svoris tuoj pat jį sutraiškins, bet organizmas bematant prie jo prisitaikė. Juk jis be vargo pakėlė dvigubai didesnę svorio jėgą Ramoje, nes buvo gimęs Žemėje, kur trauka tris kartus didesnė.

Didžiulis, penkiasdešimties kilometrų gaubtomis sienomis cilindras pamažėle tolo po skuteriu, skriejančiu tiesiog į bombą. Tačiau suvokti Ramos dydį vis tiek atrodė neįmanoma, nes jo paviršius buvo visiškai lygus ir toks glotnas, kad net nepasakytum cilindrą sukantis.

Praėjo šimtas sekundžių nuo misijos pradžios, jis artėjo prie pusiaukelės. Bomba dar per toli, kad galėtum įžiūrėti detales, bet vis ryškiau žėri juodame kaip derva danguje. Keista — nematyti nė vienos žvaigždės, net spindinčios Žemės ar akinančios Veneros. Visus dangaus kūnus paslėpė tamsūs šviesos filtrai, saugantys akis nuo velniško švytėjimo. Rodrigas tarė pasieksiąs rekordą: ko gero, joks žmogus atvirame kosmose nedirbo taip arti Saulės. Laimė, kad Saulės aktyvumas silpnas.

Po dviejų minučių dešimties sekundžių prietaisų skyde ėmė žybčioti mirkčiojanti švieselė, traukos jėga nukrito iki nulio ir skuteris apsisuko 180 laipsnių. Po akimirkos varomoji jėga vėl atsirado, bet dabar skuteris lėtino greitį tuo pačiu pasiutusiu trijų metrų per sekundę kvadratu tempu, o gal ir dar greičiau, nes buvo jau išeikvojęs beveik pusę degalų. Bomba švytėjo už dvidešimt penkių kilometrų — per porą minučių jis jau bus ten. Jis išvystė neregėtą greitį — pusantro tūkstančio kilometrų per valandą, o tai buvo visiška beprotybė kosmoso skuteriui ir, kad ko, bus pasiektas dar kitas rekordas. Bet ir šios operacijos niekaip nepavadinsi eiliniu išėjimu į kosmosą, ir jis puikiai žinojo, ką daro.

Bomba augo akyse, dabar jis jau matė pagrindinę anteną, nuolatos atsisukusią į nematomą Merkurijaus žvaigždę. Prieš tris minutes toji antena šviesos greičiu pasiuntė jo besiartinančio skuterio vaizdą. Praeis dar dvi minutės, kol jis pasieks Merkurijų.

Ką hermiečiai darys, pamatę skuterį? Iš pradžių, aišku, visi apstulbs, bet tuoj pat sumes, kad jis skrenda keliomis minutėmis anksčiau, negu jie sužinojo apie tą kelionę. Turbūt ekrano stebėtojas praneš apie tai savo viršininkams, taigi jis dar laimės laiko. Net pačiu blogiausiu atveju, jei budintis karinin-

kas įgaliotas susprogdinti bombą ir tuoj pat paspaus mygtuką, praeis penkios minutės, kol ateis signalas.

Nors Rodrigas nebūtų lažinęsis dėl to, mat, Kosmoso krikščionys niekad nesilažina, tačiau jis buvo tikras, kad tokios žaibiškos reakcijos nebus. Hermiečiai vis dėlto nesiryš sunaikinti žvalgybinį „Indeverio" aparatą, net jei ir įtartų jo kėslus. Jie pirmiau tikrai bandytų susirišti, o per tai vėl prisidėtų laiko.

O štai net geresnė priežastis: hermiečiai neeikvos didžiulės bombos dėl paprasto skuteriuko. Nes jei ji sprogs už dvidešimt kilometrų nuo Ramos, šis nieko nepajus. Todėl jiems reikėtų dar priartinti bombą prie taikinio. Taip, jis turi marias laiko... Bet elgsis taip, tarsi jo lauktų pats blogiausias variantas — tarsi už penkių minučių ateitų paleidžiantis bombą impulsas.

Skuteriui skriejant paskutinius šimtus metrų, Rodrigas paskubomis lygino jau įžiūrimas detales su tomis, kurias buvo išstudijavęs nuotraukose, padarytose per didelį atstumą. Fotografijų rinkinys pavirto kietu metalu ir glotnia plastmase, abstrakcija tapo grėsminga realybe.

Bomba buvo kone dešimties metrų ilgio cilindras, kurio skersmuo siekė apie tris metrus; per keistą sutapimą ji buvo beveik tokių pat proporcijų, kaip ir Rama. Bombą su raketa nešėja jungė atviras dvitėjinių sijų rezginys. Dėl kažkokių priežasčių, tikriausiai ryšium su svorio centro padėtimi, bomba prie raketos nešėjos ašies buvo pritvirtinta stačiu kampu, ir visas užtaisas grėsmingai priminė plaktuką. Iš teisybės tai ir buvo plaktukas, bet toks galingas, kad vienu smūgiu galėjo sutriuškinti visą pasaulį.

Iš abiejų bombos galų cilindriniu korpusu driekėsi po pluoštą laidų, kurie per sijų rezginį ėjo į raketos nešėjos vidų. Visos ryšių ir valdymo sistemos buvo ten, ant pačios bombos jokių antenų nebuvo. Rodrigui reikėjo tik nukirpti tuos du laidų pluoštus, ir iš raketos liks niekam nepavojingas metalo laužas.

Nors jis kaip tik to ir tikėjosi, dabar viskas atrodė labai jau paprasta. Rodrigas žvilgtelėjo į laikrodį; prisidėjo dar trisdešimt sekundžių, kai hermiečiai žino apie jo egzistenciją, net jei stebėjo jį pakylant virš Ramos cilindro. Jo nuožiūroje yra visiškai garantuotos penkios minutės, per kurias niekas nekliudys jam dirbti, ir 99 procentai galimybės, kad dar daugiau.

Kai tik skuteris galutinai sustojo, Rodrigas pritvirtino jį prie raketos rezginio, kad tiedu sudarytų tvirtą kompleksą. Dėl to jis sugaišo vos porą sekundžių. Instrumentus buvo jau seniai pasiruošęs ir dabar iš karto pakilo iš piloto sėdynės, nors judesius kiek varžė standžios medžiagos priešradiacinis skafandras.

Pirmas daiktas, į kurį jis atkreipė dėmesį, buvo metalinė lentelė su užrašu:

ENERGETINIŲ MAŠINŲ STATYBOS SKYRIUS
SEKCIJA D
SAULĖLYDŽIO BULVARAS 47
VULKANOPOLIS, 17464
INFORMACIJAS TEIKIA HENRIS K. DŽONSAS

Rodrigas pagalvojo, kad už poros minučių poną Džonsą gali gerokai suriesti rūpesčiai.

Didžiulės žnyplės mikliai susidorojo su laidais. Kirpdamas pirmąsias apvijas, Rodrigas nė nepagalvojo apie pragaro ugnį, uždarytą vos už kelių centimetrų. Jis net ir nesužinotų, jei jo rankos paleistų ją.

Jis vėl žvilgtelėjo į laikrodį: sugaišo mažiau kaip minutę, vadinasi, viskas eina pagal grafiką. Dabar reikia imtis atsarginių laidų, o tada galės keliauti namo, stebimas įsiutusių ir paguldytų ant menčių hermiečių.

Ėmęsis antro laidų komplekto, Rodrigas pirštais pajuto vos vos virpant metalą. Išsigandęs jis atsigręžė ir apmetė akimis visą raketos korpusą.

Vieną padėtį koreguojančių variklio tūtų gaubė būdingas žydrai violetinės įkaitusios plazmos švytėjimas. Bomba ruošėsi skristi.

Radiograma iš Merkurijaus buvo trumpa ir stulbinanti. Ji atėjo po dviejų minučių, Rodrigui pradingus už Ramos cilindro.

„INDEVERIO" LAIVO VADUI IŠ MERKURIJAUS KOSMOSO KONTROLĖS CENTRO. INFERNO VESTAS. GAVĘ RADIOGRAMĄ PER VALANDĄ TURITE PALIKTI RAMĄ. SIŪLOME PAKILTI SU MAKSIMALIU PAGREIČIU BESISUKANČIOS AŠIES KRYPTIMI. PATVIRTINKITE GAVĘ ŽINIĄ. PRANEŠIMAS BAIGTAS.

Nortonas skaitė radiogramą ir negalėjo patikėti savo akimis, paskui jį pagavo pyktis. Jam kilo vaikiškas noras atšauti, kad visa jo įgula Ramos viduje, ir kol jis juos surinks, praeis kažin kiek valandų. Bet tuo jis nieko nelaimėtų, nebent patikrintų hermiečių valią ir ištvermę.

Bet kodėl jie nusprendė veikti, dar tebesant kelioms dienoms iki perihelio? Nejaugi visuomenės nuomonė įgavo tokį svorį, kad jie nusprendė paskubėti ir pateikti žmonijai *fait accompli*[1]? Nepanašu, nes toks jautrumas hermiečiams visai nebūdingas.

Atšaukti Rodrigą net su geriausiais norais neįmanoma, nes dabar skuteris Ramos radijo šešėlyje ir su juo nebus ryšio, kol jis vėl nepasirodys akyse. O tai įvyks tik tada, kai sėkmingai arba nesėkmingai bus baigta operacija.

Jam reikės lūkuriuoti, ir tiek. Laiko dar daug, visos penkiasdešimt minučių. Tuo tarpu Nortonas sugalvojo patį tinkamiausią Merkurijui atsakymą.

Jis visiškai ignoruos jų radiogramą ir žiūrės, ką hermiečiai darys toliau.

Iš pradžių, kai pajuto bombą judant, Rodrigą apėmė ne fiziška baimė, o daug stipresnis, tiesiog gniuždantis jausmas. Iki šiol jis šventai tikėjo, kad Visata egzistuoja pagal griežčiausius dėsnius, kurių net dievas turi paisyti, nekalbant apie hermiečius. Joks signalas negali ateiti greičiau už šviesą, o juk jis buvo penkiomis minutėmis pirmesnis už bet kokius Merkurijaus veiksmus.

Vadinasi, gali būti tik sutapimas — fantastiškas, gal ir mirtinai pavojingas, bet tik sutapimas. Atsitiktinai jie pasiuntė valdymo signalą maždaug tuo pačiu laiku, kai jis paliko „Indeverį". Kol jis sukorė penkiasdešimt, signalas atlėkė aštuoniasdešimt milijonų kilometrų.

O gal tai tik automatinė padėties korekcija dėl pernelyg didelio kurios nors vietos įkaitimo? Nes vietomis jos paviršius siekė 1500 laipsnių, ir Rodrigas iš paskutiniųjų stengėsi laikytis šešėlyje.

Dabar ir antrasis variklis pradėjo spjaudyti ugnimi, pristabdydamas pirmojo sukeltą sukimąsi. Ne, čia ne šiaip sau koreguojama raketos temperatūra. Bomba keitė orientaciją, taikydamasi į Ramą.

Beprasmiška sukti galvą, kodėl tai vyksta kaip tik šiuo mo-

[1] Įvykęs faktas *(pranc.)*.

mentu. O vienas dalykas jam palankus: bomba — nedidelio pagreičio užtaisas — vienos dešimtosios g neviršys. Jis galės išsilaikyti.

Rodrigas patikrino kablius, kuriais buvo prikabinęs skuterį prie bombos rezginio, ir skafandro apsaugos lyną. Jis vis labiau niršo, ir nuo to jo ryžtas stiprėte stiprėjo. Ar tik tas manevras nesako, kad hermiečiai ketina paleisti bombą, neperspėję „Indeverio", nedavę jam galimybės pasitraukti? Tiesiog neįtikėtina! Tai būtų ne tik didžiausio žiaurumo, bet ir beprotybės aktas, metantis iššūkį visai Saulės sistemai. Ir kas privertė juos nepaisyti jų pačių pasiuntinio duotos iškilmingos priesaikos?

Kad ir koks būtų jų planas, jis jiems neišdegs!

Antroji radiograma iš Merkurijaus buvo identiška su pirmąja ir atėjo po dešimties minučių. Aha, vadinasi, terminą pratęsė. Nortonas vis dar tebeturėjo valandą laiko. Ir jie, matyt, laukė, kol juos pasieks atsakymas iš „Indeverio".

Bet dabar įsimaišė naujas faktorius. Jie jau turėjo pastebėti Rodrigą ir griebtis kokių nors priemonių. Ko gero, jų patvarkymai jau kelyje ir gali ateiti kiekvieną akimirką.

Reikia ruoštis palikti Ramą. Kiekvieną akimirką visą dangų užimančio milžiniško Ramos cilindro pakraščiai gali įkaisti iki baltumo ir blykstelėti didinga, trumpalaike, net už Saulę skaistesne šviesa.

Kai įsijungė pagrindinis variklis, Rodrigas buvo jau tvirtai prisikabinęs prie rezginio. Bet po dvidešimties sekundžių variklis nutilo. Rodrigas greitai apskaičiavo mintyse: greitis negali dideti daugiau kaip penkiolika kilometrų per valandą. Bomba pasieks Ramą tik už valandos; gal hermiečiai dabar manevruoja, norėdami ją priartinti prie Ramos, kad būtų galima geriau jį susprogdinti? Žinoma, atsarga gėdos nedaro. Bet, deja, šį kartą hermiečiai šiek tiek pavėlavo.

Rodrigas vėl žvilgtelėjo į laikrodį, nors dabar jis taip jautė laiką, kad nereikėjo nė tikrinti. Merkurijuje jau mato jį artėjant prie bombos, bet jam iki raketos dar apie pusantro kilometro. Hermiečiai dėl jo ketinimų tikriausiai visai neabejoja ir dabar turbūt spėlioja, ar jis juos jau įvykdė.

Antrasis laidų pluoštas, kaip ir pirmasis, lengvai pasidavė. Kaip ir kiekvienas geras darbininkas, Rodrigas mokėjo pasirinkti tinkamiausius įrankius. Bomba jau nuginkluota, tiksliau, jos dabar nebesusprogdinsi distanciniu būdu.

Tačiau dar į vieną galimybę būtinai reikėjo atsižvelgti. Išorinių kontaktinių sprogdiklių bomboje neliko, bet galėjo dar būti vidiniai, detonuojantys nuo stipraus smūgio. Hermiečiai vis dar tebevaldė savo raketos judėjimą ir panorėję galėjo trenkti ją į Ramą. Rodrigo užduotis buvc dar nebaigta.

Po penkių minučių kažkur Merkurijuje, valdymo centre, jie pamatys jį šliaužiant atgal raketos korpusu su paprastomis žnyplėmis, išvedusiomis iš rikiuotės patį galingiausią ginklą, kokį tik kada žmogus buvo sukūręs. Jam kilo pagunda net pamojuoti į kamerą, bet nusprendė, kad bus neoru. Šiaip ar taip, jis kuria istoriją, ir milijonai ateityje stebės tą sceną, jei, žinoma, įsiutę hermiečiai nesunaikins vaizdo įrašo. Ir bene galėtum juos dėl to kaltinti?

Pasiekęs tolimojo ryšio anteną, jis ėmė sliuogti jos viršun, dėdamas ranką virš rankos, kol pasiekė didįjį reflektorių. Jo patikimos žnyplės susidorojo ir su daugiakanaline ryšių sistema, vienodai žvitriai tratindamos ir laidus, ir lazerio bangolaidžius. Kai Rodrigas čiaukštelėjo paskutinį kartą, antena ėmė pamažu suktis aplink. Nelauktas judesys jį nustebino, bet jis tuoj suprato sunaikinęs automatinį fiksatorių, laikiusį anteną atgręžtą į Merkurijaus pusę. Po penkių minučių hermiečiai praras visus ryšius su savo pavaldine. Dabar ji ne tik bejėgė, bet ir akla bei kurčia.

Rodrigas pamažėle įlipo į skuterį, atkabino kablius ir ėmė sukti jį, kol priešakiniai taukšai atsirėmė į raketą — jis taikė į patį jos masės centrą. Paskui paleido visa jėga variklį ir laikė dvidešimt sekundžių.

Stumdamas už save daugelį kartų didesnę masę, skuteris vos vos judėjo. Pagaliau išjungęs variklį, Rodrigas labai atidžiai išmatavo naują bombos greičio vektorių.

Ji praskris pro Ramą per didelį atstumą; beje, bet kada ateityje jos vietą erdvėje bus galima tikslių tiksliausiai apskaičiuoti ir visada surasti. Šiaip ar taip, juk tai brangus daiktas.

Rodrigas buvo kone liguistai sąžiningas. Jis nenorėjo, kad paskui hermiečiai jį kaltintų prapuldžius jų nuosavybę.

41
Didvyris

— Brangioji,— pradėjo Nortonas,— visi tie niekai mums kainavo dieną su trupučiu, bet davė man progą pakalbėti su tavim.

Aš vis dar tebesu laive, jis dabar grįžta į Ramos ašies stotį. Prieš valandą pasiėmėme Borisą, kuris atrodė tarsi ką tik būtų ramiai atbudėjęs savo valandas. Manau, kad nei jis, nei aš niekad daugiau nebegalėsime apsilankyti Merkurijuje, ir aš vis pagalvoju, kaip mus sutiks Žemėje: ar kaip didvyrius, ar kaip nusikaltėlius? Bet mano sąžinė rami; esu įsitikinęs, kad pasielgėme teisingai. Įdomu, ar ramiečiai kada nors mums padėkos? Ilgiau kaip dvi dienas negalėsime čia pasilikti. Mes neturime kilometro storumo kevalo kaip Rama, saugančio nuo Saulės. „Indeverio" korpusas vietomis jau taip pavojingai įkaitęs, kad turėjome išstatyti lokalinius skydus. Oi, atsiprašau, tikrai nenorėjau tau sukti galvos su savo problemomis.

Taigi laiko liko tik vienam žygiui į Ramą, ir aš manau jį maksimaliai išnaudoti. Tik tu nesirūpink, aš niekuo neketinu rizikuoti.

Nortonas sustabdė įrašą. Tiesą sakant, čia jis jau gerokai perlenkė. Būnant Ramoje, niekad nesi ramus, nes pavojus tavęs tyko kiekvieną akimirką, joks žmogus jaukiai nesijaus ten, kur susiduria su jo protui nesuvokiamomis jėgomis. O per šį paskutinį žygį, kadangi aišku, kad čia jie niekad nebegrįš ir daugiau jokių rizikingų operacijų nevykdys, jis žadėjo leisti sau šį bei tą daugiau.

— Už keturiasdešimt aštuonių valandų mūsų misija Ramoje bus baigta. Kas mūsų laukia paskui, dar neaišku; kaip žinai, mes išnaudojome beveik visus degalus, kol patekome į šitą orbitą. Aš vis dar laukiu žinios apie tanklaivį, ar jis pristatys kurą mums laiku, kad galėtume tiesiog grįžti į Žemę, ar reikės nutūpti Marse. Šiaip ar taip, per kalėdas vis tiek būsiu namie. Pasakyk mažyliui, kad, deja, negaliu jam atvežti bioto vaikiuko, čia tokių padarų nėra.

Jaučiamės gerai, tik visi labai pavargę. Po visų tų užduočių aš užsitarnavau ilgas atostogas ir tikiuosi, kad mes su tavimi savo atsigriebsime. Kad ir ką kalbėtų apie mane žmonės, tu vis

tiek sakyk, kad tavo vyras didvyris. Kiek žmonų gali pasigirti vyrais, išgelbėjusiais pasaulį?

Kaip visada, Nortonas prieš dubliuodamas atidžiai perklausė įrašą, ar tekstas tikrai tinka abiem žmonom. Keista, bet jis net nežino, kurią pirmiau pamatys. Paprastai jo asmeninis grafikas būdavo nustatytas iš anksto metams, remiantis niekad nesutrinkamu pačių planetų judėjimu.

Bet tai buvo iki Ramos. O dabar jau nebus taip, kaip buvo anksčiau.

42
Stiklo šventovė

— Jei mes dabar bandytume,— pasakė Karlas Merseris,— manai, biotai mūsų nesulaikytų?

— Visaip gali būti, tai kaip tik vienas tų klausimų, kurį norėčiau išsiaiškinti. Ko taip įsistebeilijai į mane?

Merseris lėtai slėpiningai išsišiepė, tokia šypsenėlė pasirodydavo jo veide, kai jam šaudavo į galvą koks sąmojis, kurį, beje, ne visada manydavo reikiant pasakyti savo kolegoms.

— Galvoju, kapitone, ar tik nesijauti tapęs Ramos šeimininku? Iki šiol griežtai drausdavai laužtis į pastatų vidų. Iš kur ta permaina? Gal, sakau, hermiečiai įkvėpė tave naujiems žygiams?

Nortonas ėmė juoktis, bet staiga susitvardė. Klausimas buvo gudriai įžvalgus, ir jis suabejojo, ar jo toks, regis, aiškus atsakymas bus tikrai teisingas.

— Galimas daiktas, kad buvau perdaug atsargus, nes stengiausi išvengti bet kokių komplikacijų. Bet dabar paskutinė galimybė. Jei mus ir privers trauktis, ne kažin ką prarasime.

— Turint galvoje, kad trauksimės tvarkingai...

— Žinoma. Tie biotai niekad nebuvo priešiškai nusiteikę. Ir, išskyrus vorus, kažin ar mus kas pavytų, jei jau tektų bėgti.

— Tu, kapitone, gali bėgti, bet aš ketinu palikti Ramą oriai. Beje, sugalvojau, kodėl biotai tokie mandagūs su mumis.

— Gal kiek pavėlavai sukurti naują teoriją.

— Geriau vėliau, negu niekad. Jie mano, kad mes ramiečiai. Jie neskiria deguonies vartotojų.

— Nemanau, kad būtų tokie kvaili.

— Tai ne iš kvailumo. Jie yra užprogramuoti specialioms užduotims, tarp kurių nėra uždavinio mus atpažinti.

— Gal ir tavo tiesa. Mes tai sužinosime, kai pradėsime darbą Londone.

Džo Kolvertas visada mėgo žiūrėti senus filmus apie bankų apiplėšimus, bet niekad nemanė, kad pačiam teks kada dalyvauti panašioje operacijoje. Tačiau to, ką jis dabar darė, kitaip nebūtum pavadinęs.

Grėsmingai atrodė tuščios Londono gatvės, nors ir žinojo, kad jam gūdu tik dėl neramios sąžinės. Aišku, jis nemanė, kad juos supantys it plastiku aplieti belangiai statiniai knibžda budrių gyventojų, tykojančių pasipilti įsiutusiomis ordomis, vos įsibrovėliams pasikėsinus į jų nuosavybę. Iš teisybės jis buvo visai tikras, kad visas šis kompleksas, kaip ir kiti miestai, yra tarsi koks sandėlis.

Bet jam buvo baugu ir kitų, daug realesnių dalykų, taip pat prisižiūrėtų iš senoviškų kriminalinių filmų. Gal čia ir nebus šaižių pavojaus skambučių ar spigių sirenų, bet, reikia manyti, kažkas panašaus į signalinę sistemą Ramoje vis dėlto yra. Nes kaip kitaip biotai žinotų, kur ir kada reikia jų paslaugų?

— Kas be akinių, nusisukite,— įsakė Vilardas Maironas.

Pasklido azoto rūgšties kvapas, kai lazerio spindulyje užsidegė net oras, o paskui ugninis peilis šnypšdamas ėmė smigti į slėpinius, tūnančius čia nuo pat žmonijos aušros.

Jokia medžiaga neatsilaikys šiai energijos koncentracijai, ir per minutę ji lengvai įveikė keletą metrų. Stebėtinai greitai buvo išrėžtas blokas, aukštumo sulig žmogumi.

Kadangi blokas nejudėjo, Maironas atsargiai patapšnojo jį, paskui smarkiau, o galiausiai trenkė iš visų jėgų. Blokas griuvo vidun su dusliai nuaidėjusiu bildesiu.

Ir vėl, kaip tada, pirmąsyk žengdamas į Ramą, Nortonas prisiminė archeologą, atradusį seną egiptiečių kapavietę. Bet jis nesitikėjo čia išvysti žėrinčio aukso, iš teisybės, jis jokių lūkesčių nepuoselėjo, kai žengė pro angą, laikydamas prieš save šviesą.

Graikų šventykla iš stiklo — toks buvo jo pirmas įspūdis. Pastatas buvo pilnas apie metro storio kristalo kolonų, stūksančių nuo grindų iki lubų. Atrodė, kad čia tų kolonų šimtų šimtai, betolstančių į tamsą, kur jų jau nebesiekė šviesa.

Nortonas priėjo prie artimiausios kolonos ir nukreipė šviesą į jos vidų. Šviesos spinduliai lūžo tarsi eidami pro cilindrinius lęšius, sklido plačiu pluoštu į visas puses, kur vėl kirtosi židiniuose ir vėl plito tolesniuose stulpuose, kaskart eidami vis blankyn ir blankyn. Jis pasijuto lyg būtų atsidūręs sudėtingų optikos triukų demonstracijoje.

— Labai gražu,— prašneko praktiškas Merseris,— bet kam reikalingas stiklinių stulpų miškas?

Nortonas atsargiai pastukseno į koloną. Sprendžiant iš garso, ji nebuvo tuščiavidurė, greičiau metalinė, negu stiklinė. Kapitonas visai suglumo ir padarė taip, kaip kažkada buvo patartas daryti tokiais atvejais: „Kai nežinai, ką sakyti, tylėk ir eik toliau".

Priėjęs prie kitos kolonos, kuri atrodė visai taip pat, kaip ir pirmoji, jis išgirdo nustebusio Merserio balsą:

— Būčiau galėjęs prisiekti, kad stulpas tuščias. O štai, kažkas yra viduje.

Nortonas guviai atsigręžė.

— Kur?— paklausė jis.— Aš nieko nematau.

Kapitonas pažvelgė Merserio piršto rodoma kryptimi. Jis rodė į tuščią permatomą koloną.

— Negi nematai?— netikėdamas klausinėjo Merseris.— Ateik į šitą pusę. Po šimts! Dabar ir aš nieko nebematau!...

— Kas čia darosi?— paklausė Kolvertas.

Praėjo keletas minučių, kol jam bent apytikriai paaiškėjo.

Ne iš kiekvieno kampo žiūrint ir ne bet kokiai šviesai šviečiant kolonos buvo permatomos. Einant aplink, staiga viduje pasirodydavo visokiausi daiktai, kaip muselės gintare, ir vėl pranykdavo. Jų buvo aibės ir pačių įvairiausių. Iš pažiūros visiškai tikri ir apčiuopiami, tačiau daugelis atrodė užimą tą pačią vietą erdvėje.

— Hologramos,— susiprotėjo Kolvertas.— Kaip Žemės muziejuje.

Paaiškinimas buvo labai jau paprastas, todėl Nortonui jis pasirodė įtartinas. Apžiūrinėjant kitas kolonas, kuriose vis šmėsčiojo skirtingiausi daiktai, kapitono abejonės dar padidėjo.

Darbo įrankiai (didžiulėms ir ypatingos formos rankoms), įvairiausi indai, nedidelės mašinos su klaviatūra, matyt, daugiau nei penkiems pirštams, moksliniai instrumentai, stulbina-

mai įprasti namų apyvokos daiktai, peiliai ir lėkštės, kurie, jei nebūtų tokie dideli, neatkreiptų niekieno dėmesio ant Žemės stalo; visa tai su šimtais mažiau aiškios paskirties daiktų drauge maišėsi vienoje kolonoje. Muziejuje, aišku, jie visi būtų buvę metodiškai suskirstyti, sugrupuoti pagal vartojimą ar paskirtį. O čia, sakytum, buvo atsitiktinė įvairiausių daiktų sankaupa.

Jie ėmėsi fotografuoti šmėsčiojančius daiktus kristalinių stulpų viduje, ir galop ta nepaprasta eksponatų įvairovė pakišo Nortonui mintį. O ką, jei čia ne kolekcija, bet katalogas, sudarytas remiantis iš pažiūros atsitiktine, bet iš esmės logiškiausia sistema? Juk žodynuose ar alfabetiniuose sąrašuose greta rasi pačias neįmanomiausias sąvokas. Tą savo mintį jis tuoj papasakojo kolegoms.

— Suprantu, ką tu turi galvoje,— atsiliepė Merseris.— Ramiečiai gali taip pat, kaip ir mes, stebėtis, radę žodyne, na kad ir kameliją šalia kameros.

— Arba grąžtuvą šalia griaučių,— pridėjo Kolvertas, gerokai pagalvojęs. Galėtum šitą žaidimą tęsti valandų valandas, nusprendė jis, ir vis atrasi pačią neįmanomiausią kaimynystę.

— Taigi,— atsakė Nortonas.— Čia gali būti stereoatvaizdų, matricų, ar masyvių šablonų katalogas, jei taip galima pavadinti.

— Kam jis reikalingas?

— Na, juk tu žinai teoriją apie biotus: jie neegzistuoja, kol jų nereikia, o kai prireikia, jie sukuriami, sintetizuojami iš schemų, kurios kažkur saugomos.

— Aišku,— atsiliepė Merseris, ir pamažėle mąstė toliau.— Vadinasi, jei ramiečiui prireikia kokio daikčiuko, jis spaudžia atitinkamą kodo numerį ir gauna jį, pagamintą pagal čia esamus pavyzdžius.

— Maždaug taip. Tik, susimildami, neklausinėkite manęs apie praktinę pusę.

Kolonos, apie kurias jie vaikštinėjo, ėjo vis drūtyn ir dabar jų skersmuo siekė per du metrus. Ir atvaizdai buvo atitinkamai didesni. Matyt, dėl neabejotinai rimtų priežasčių ramiečiai laikėsi mastelio 1 : 1. Bet jeigu taip, galvojo Nortonas, tai kaip jie rodo ką nors tikrai didelį?..

Kad daugiau apžiūrėtų, keturi tyrinėtojai plačiai išsisklaidė tarp kristalo kolonų ir fotografavo be galo, kai tik spėdavo ob-

jektyvu sugauti šmėstelėjusį daiktą. Velniškai pasisekė, galvojo Nortonas, nors ir jautė, kad užsitarnavo tokią sėkmę. Nieko geresnio nebūtum net sugalvojęs už šitą iliustruotą ramiečių dirbinių katalogą. Tačiau iš kitos pusės, jis gerokai juos ir nuvylė. Viskas čia buvo iliuziška, nieko tikro, tik neaprėpiamas šviesos ir šešėlio žaismas. Tie iš pažiūros realūs daiktai faktiškai neegzistavo.

Ir nors Nortonas tai žinojo, jam ne kartą kilo beveik neatsispiriama pagunda paleisti į koloną lazerį, kad galėtų nusivežti į Žemę bent ką nors konkretesnio. Taip, aš visai kaip beždžionė, supykęs ant savęs, galvojo Nortonas, kuri griebia banano atvaizdą veidrodyje.

Befotografuojant daiktą, panašų į kažkokį optinį prietaisą, staiga ėmė šaukti Kolvertas, ir jis pasileido bėgti tarp kolonų.

— Kapitone! Karlai! Vilai! Žiūrėkite, kas čia!

Kolvertas buvo linkęs į staigius entuziazmo gūsius, bet tai, ką jis dabar užtiko, pateisino bet kokį susijaudinimą.

Vienoje dviejų metrų skersmens kolonoje buvo sudėtingas apdaras ar uniforma, aiškiai skirta vertikaliai stovinčiam padarui, daug aukštesniam už žmogų. Labai siauras metalinis diržas, matyt, juosė liemenį, krūtinės ląstą ar šiaip kokią kūno dalį, nežinomą žemiškai anatomijai. Nuo jo kilo trys plonos į viršų siaurėjančios juostos, kurios baigėsi visiškai apskritu, įspūdingu metro skersmens žiedu. Nuo jo karojo lygiais tarpais viena nuo kitos nutolusios trys kilpos, matyt, skirtos viršutinėms galūnėms ar rankoms.

Toje aprangoje buvo daugybė kapšiukų, sagčių, diržų su kišenėlėmis, iš kurių kyšojo įrankiai (ar ginklai?), vamzdeliai ir elektros laidai, net mažos juodos dėžutės, visiškai tinkančios ir Žemės elektroninei laboratorijai. Visas šis apdaras atrodė beveik toks pat sudėtingas, kaip kosminis skafandras, nors buvo, be abejo, tik padaro nešiojamos aprangos dalis.

Ar tas padaras ramietis, klausė save Nortonas. Turbūt niekad nesužinosime, bet jis turi būti protingas, nes joks šiaip gyvūnas nesusidorotų su tokiu sudėtingu apdaru.

— Maždaug dviejų su puse metro aukščio,— prabilo užsigalvojęs Merseris,— neskaitant galvos, kad ir kokia ji būtų.

— Trirankis, ir, matyt, trikojis. Maždaug kaip vorai, tik daug stambesnis. Kaip jums atrodo, ar tai sutapimas?

— Ko gero, ne. Mes konstruojame robotus pagal savo išvaizdą, tą patį turėtų daryti ir ramiečiai.

Maironas, neįprastai pritilęs, žiūrėjo į aprangą kone su pagarbia baime.

— Kažin, ar jie žino, kad mes čia?— pašnabždomis paklausė jis.

— Abejoju,— atsakė Merseris.— Mes net nepasiekėme jų sąmonės slenksčio, nors hermiečiai ne juokais stengėsi tai padaryti.

Jie stovėjo prie kolonos, nepajėgdami atsitraukti. Tuo tarpu gerokai sunerimusiu balsu prakalbo Piteris iš centrinės aikštelės:

— Kapitone, greičiau išeikite iš ten!

— Kas atsitiko? Ar atžygiuoja biotai?

— Ne. Daug rimtesnis dalykas. Visur gęsta šviesos.

43
Atsitraukimas

Kai Nortonas paskubom išsmuko pro lazerio išpjautą angą, iš pažiūros šešios Ramos saulės švietė kaip švietusios. Aišku, Piteris apsiriko, pagalvojo kapitonas, nors tai nelabai jam būdinga.

Bet Piteris buvo numatęs tokią reakciją.

— Šviesa gęsta taip lėtai,— aiškino jis atsiprašinėjančiu balsu,— kad ir aš pats ilgai nepastebėjau jokio skirtumo. Tačiau dabar visai neabejoju, nes matavau. Šviesos intensyvumas sumažėjo keturiasdešimčia procentų.

Dabar, kai po stiklo šventovės prietemos akys priprato prie šviesos, Nortonas jau galėjo Piteriu patikėti. Tikrai, ilgoji Ramos diena artėjo į galą.

Nors buvo šilta kaip ir anksčiau, Nortoną nukrėtė šiurpas. Jam taip kartą jau buvo gražią vasaros dieną Žemėje. Danguje jokio debesėlio, o šviesa kažko eina silpnyn, pradeda temti, sakytum, saulė prarado savo galią. Tik paskui jis prisiminė, kad prasideda dalinis saulės užtemimas.

— Taigi,— prabilo niūriai jis,— grįžtame namo. Visus įrenginius palikite čia — mums daugiau nereikės jų.

Na, bent viena atsargumo priemonė pasiteisino, galvojo Nortonas. Jis pasirinko Londoną išžvalgyti todėl, kad šis buvo ar-

čiausiai prie laiptų — tik už keturių kilometrų nuo Betos papėdės.

Jie pasileido į bazę, visą laiką šuoliuodami — pats patogiausias būdas keliauti tokioje traukoje. Nortonas nustatė tempą, kuriuo liuoksint, jo manymu, jie pasieks lygumą neišsekę ir sugaišę mažiausiai laiko. Tie aštuoni kilometrai, kuriuos reikės kopti, pasiekus Beta laiptus, buvo it akmuo po kaklu, bet vis tiek jam jau bus kur kas ramiau, kai pradės lipti viršun.

Pirmą smūgį jie pajuto, kai buvo beveik pasiekę laiptus. Krestelėjo taip silpnai, kad Nortonas instinktyviai pasisuko į pietus — ar tik vėl neprasidėjo fejerverkas apie stulpus. Bet Rama, atrodo, niekad tiksliai nesikartojo. Jei ir kaupėsi kokios elektros iškrovos virš tų smailių kalnų, jos buvo tokios menkos, kad net nesimatė.

— Laivo budėtojau,— kreipėsi jis,— ar pajutote krestelėjimą?

— Taip, kapitone, bet smūgis labai silpnas. Tikriausiai vėl orientavimo manevras. Sekame girokompasą. Kol kas nieko... Palaukit! Jau rodo! Vos matyti, mažiau kaip vienas mikroradas per sekundę, bet rodyklė aiškiai juda.

Vadinasi, Rama pradeda keisti kryptį, nors taip lėtai, kad beveik nejusti. Dėl ankstesniųjų smūgių gal jie ir klydo, bet šis kartas, matyt, nemeluoja.

— Greitis didėja — penki mikroradai. Ar pajutote šį smūgį?

— Žinoma. Laikykite visas laivo sistemas parengtyje. Gal teks skubiai startuoti.

— Ar manote, kad Rama jau keičia orbitą? Iki perihelio dar toli.

— Nebūtinai Rama turi manevruoti pagal mūsų vadovėlius. Mes jau prie Betos. Penkias minutes ilsėsimės.

Penkių minučių aiškiai nepakako atsipūsti, tačiau ir tiek atrodė visa amžinybė, nes dabar jau nebuvo jokios abejonės, kad šviesa gęsta, ir net labai greitai.

Nors visi turėjo žibintus, bet mintis apie tamsą tiesiog baugino. Jie taip psichologiškai priprato prie nesibaigiančos Ramos dienos, kad beveik ir pamiršo, kokiomis sąlygomis pradėjo tyrinėti šį pasaulį. Dabar juos buvo apėmęs nenumaldomas noras bėgti iš čia, kuo greičiau patekti į Saulės šviesą, nuo kurios skyrė kilometrinė cilindro siena.

— Centrine aikštele! — kreipėsi Nortonas.— Ar prožektoriai veikia? Kas minutę gali jų prireikti.

— Veikia, kapitone. Tuoj jums pašviesiu.

Už aštuonių kilometrų virš jų galvų pasirodė raminanti šviesa. Net gęstančioje Ramos dienoje ji atrodė stebėtinai silpna, tačiau jos pakako anksčiau, pakaks ir dabar, jei prireiks.

Na, dabar prasidės pati ilgiausia ir labiausiai nervus dirginanti kelionė jų gyvenime, niūriai galvojo Nortonas. Kad ir kas atsitiktų, skubėti nevalia: jei pavargsi, susmuksi kur nors ant to svaiginamai stataus nuolydžio, turėsi laukti, kol maištaujantys raumenys atsileis ir galėsi toliau kopti. Dabar, ko gero, jo įgula labiausiai užsigrūdinusi iš visų komandų, kada nors dirbusių kosmose, bet vis dėlto žmogaus organizmas gali funkcionuoti tik iki tam tikros ribos.

Atkakliai kopę valandą, jie pasiekė ketvirtą laiptų atkarpą, nutolusią apie tris kilometrus nuo lygumos. Dabar jau bus daug lengviau — trauka prilygo mažne vienai trečiajai Žemės. Nors retkarčiais Ramą krestelėdavo silpni smūgiai, tačiau kitų neįprastų reiškinių jie nepastebėjo, ir šviesos užteko. Jiems ėmė kilti nuotaika ir net dvejonė — ar tik ne per daug paskubėjo nešdintis iš čia? Vienas dalykas tikrai buvo aiškus — atgal jie daugiau niekad nebegrįš. Per Ramos Vidurio lygumą ėjo paskutinį kartą.

Jiems besiilsint ketvirtoje platformoje, Džo Kolvertas sušuko:

— Kas čia per garsas, kapitone?

— Garsas? Aš nieko negirdžiu.

— Labai aukšto tono spengesys, pamažėle vis žemėjantis. Na, kaip jūs galite negirdėti?

— Tu jaunesnis, tavo ausys geresnės už mano. Ė, dabar ir aš girdžiu.

Gaūdė, sakytum, iš visų pusių. Netrukus švilpė jau visai garsiai, net šaižiai, galop ėmė greitai tilti. Ir staiga visai nuščiuvo.

Po poros sekundžių garsas pasikartojo visai taip pat, kaip ir pirmą kartą. Tarsi kokio švyturio gūdi, perspėjanti sirena, ūkaujanti rūkuose paskendusią naktį. Tai buvo signalas, ir, matyt, skubus. Aišku, ne jų ausims skirtas, bet jie suprato jį. O paskui, kad būtų dar aiškiau, signalą tarsi patvirtino ir šviesos.

Jos visiškai prigeso, o paskui ėmė žybčioti. Šešiais siaurais slėniais, anksčiau apšvietusiais šį pasaulį, pradėjo bėgti žėrintys it kamuoliniai žaibai karoliai. Iš abiejų polių jie lėkė sinchronizuotu, hipnotizuojančiu ritmu, kuris galėjo turėti tik vie-

ną vienintelę reikšmę: „Į jūrą!" šaukė šviesos, „į jūrą!"... Ir sunku buvo atsispirti šiam kvietimui, visi pajuto nenumaldomą norą grįžti atgal ir ieškoti užmaršties Ramos vandenyse.

— Centrine aikštele! — paskubomis kreipėsi Nortonas.— Ar matyti, kas čia darosi?

Iš Piterio balso atrodė, kad jam reginys padarė didžiulį įspūdį ir gerokai išgąsdino.

— Taip, kapitone, matyti. Aš kaip tik dabar žiūriu į kitą galą. Ten galybė biotų, tarp jų ir patys didieji. Kranai, buldozeriai, aibės šlavėjų... Ir visi jie tekini lekia į jūrą ir skuodžia kur kas spėriau, negu mačiau anksčiau juos bėgiojant. Štai kranas, prie pat skardžio pakraščio. Jau krinta kaip Džimis, tik daug greičiau. Tėškėsi į vandenį ir visas subyrėjo... Pasirodė rykliai, puola liekanas... Oi, vaizdas ne iš pačių maloniausių...

Dabar žiūriu į lygumą. Vienas buldozerių, atrodo, sugedo... Jis eina vis ratais. Prie jo prišoko pora krabų ir kapoja jį į gabalus... Kapitone, mano galva, jūs geriau paskubėkite grįžti.

— Patikėk manim,— atsakė iš visos širdies Nortonas,— mes kabiname, kiek tik įstengiame.

Rama lyg laivas prieš audrą užtaisinėjo liukus. Bent Nortonui taip atrodė, nors logiškai niekaip negalėjo paaiškinti kodėl. Jis jau nebegalėjo visiškai laiduoti už savo sąmonę. Jame sukilo ir kovojo du nenumaldomi poreikiai: noras gelbėtis ir troškimas paklusti tiems šviesų karoliams, žybčiojantiems danguje ir liepiantiems jam bėgti su biotais į jūrą.

Dar viena laiptų atkarpa. Vėl dešimties minučių poilsis, tegul nuovargio nuodai pranyksta iš raumenų. Ir vėl į viršų. Dar du kilometrai kopti, bet geriau negalvoti apie juos...

Iš proto vedantis tai garsėjantis, tai tilstantis švilpesys staiga nutilo. Tą pačią akimirką šviesų kamuoliai, bėgusieji Tiesiojo slėnio kanalais jūron, taip pat sustojo, šešios Ramos linijinės saulės vėl plykstelėjo visu savo skaistumu.

Tačiau tuojau pat ėmė vėl gesti, kada-ne-kada sumirkčiodamos, sakytum, milžiniška energija ėjo gūsiais iš visai senkančių šaltinių. Kartkartėmis jie pajusdavo virpant po kojomis. Iš „Indeverio" raportavo, kad Rama vis dar krypsta, bet taip lėtai, kaip kompaso rodyklė silpname magnetiniame lauke. Tai — geras ženklas, nes kai Rama nustos krypti, tada Nortonui teks rimtai susirūpinti.

Piteris pranešė, kad visi biotai pradingo. Visame Ramos viduje tekrutėjo vien žmonės, skausmingai lėtai kopdami išgaubtu šiauriniu kupolu.

Nortonui jau nebesvaigo galva, kaip kad buvo pirmą kartą kopiant aukštyn, bet dabar nauja baimė ėmė slinkti į širdį. Juk jie čia, lipdami tais begaliniais laiptais nuo lygumos iki centrinės aikštelės, tokie beginkliai! O kas bus, jei Rama, užbaigęs orientavimosi manevrą, pradės didinti greitį?

Matyt, varomoji jėga koncentruosis išilgai ašies. Jei Rama pasiduos į priekį pietiniu galu, tada nebus jokios problemos, juos tik labiau prispaus prie nuolydžio, kuriuo kopia. Bet jei šiauriniu?.. Tada juos nušluos į erdvę, ir po kiek laiko jie atsidurs vėl pačioje apačioje, lygumoje.

Jis bandė save raminti, kad tas galimas greitis bus labai nedidelis. Apie tai įtikinamai byloja daktaro Pereros apskaičiavimai. Rama negali išvystyti didesnio negu viena penkiasdešimtoji g pagreičio, nes tada Cilindrinė jūra šliūkštelėtų per pietinį skardį ir užlietų visą kontinentą. Bet Perera sėdi savo prašmatniame kabinete Žemėje, ir ne jo galvą, jei kas, sutriuškins kilometrai metalo. Be to, gal Ramoje numatyti periodiški potvyniai.

Ne, tai tiesiog būtų juokinga. Absurdiška net galvoti, kad tie visi trilijonai tonų galėtų taip įsibėgėti, kad nupurtytų jį nuo laiptų. Ir vis dėlto Nortonas likusį kelią kopė nepaleisdamas saugaus turėklo.

Atrodo, praėjo visas amžius, kol laiptai baigėsi. Liko tik keli šimtai metrų statmeno vidun įleistom pakopom trapo. Juo nė kopti nereikės, nes žmogus iš centrinės aikštelės, numetęs lyną, lengvai gali juos vieną po kito užtraukti į viršų — svorio jėga sparčiai mažėjo. Net trapo papėdėje žmogus svėrė mažiau kaip penkis kilogramus, o viršuje — ničnieko.

Tad Nortonas tiesiog atsipūtė apsaugos lyno kilpoje, tik kartkartėmis nusitverdamas skersinio, kad atsispirtų tegul ir silpnai Koriolio jėgai, bandančiai jį nustumti nuo trapo. Pažvelgęs į Ramą paskutinį kartą, jis kone pamiršo mėšlungio tampomus raumenis.

Dabar cilindras skendėjo prieblandoje, lyg būtų apšviestas mėnulio pilnaties. Bendras vaizdas visai aiškus, tačiau smulkmenų jau nebeįžiūrėsi. Pietinis galas skendėjo kažkokiame švy-

tinčiame rūke, iš jo kyšojo tik didžiojo bokšto viršūnė — mažytis, juodas taškelis, matomas kaip tik tiesiai.

Neištirtas užjūrio kontinentas, nors jo žemėlapis ir rūpestingai nubraižytas, matyt, liks jiems kaip ir buvo, tik įvairiausių skiaučių kilimas.

Jo perspektyva, išmarginta sudėtingiausiomis detalėmis, buvo per daug nutolusi, kad galėtum ką nors geriau įžiūrėti, tad Nortonas tik apžvelgė jį akimis.

Paskui žvilgsnis nuklydo į jūros žiedą, ir pirmą kartą jis pastebėjo, kad jos putojantis paviršius sudaro simetrišką piešinį, tarsi bangos lūžtų į rifus, išdėliotus lygiais intervalais. Ramos manevrai nors nedaug, bet vis dėlto atsiliepė ir jūrai. Jis neabejojo, kad seržantė Barns su malonumu pasileistų ir į tokius vandenis, jei tik jis jos paprašytų ir nebūtų žuvęs „Ryžtas".

Niujorkas, Londonas, Paryžius, Maskva, Roma... Jis atsisveikino su visais tais šiaurinio pusrutulio miestais, vildamasis, kad ramiečiai jam atleis už padarytą žalą. Gal jie supras, kad taip jis pasielgė mokslo vardan.

Ir štai, pagaliau jis centrinėje aikštelėje. Nekantrios rankos pačiupo ir nuskubino jį pro šliuzus. Pervargusios kojos ir rankos taip tirtėjo, kad jis beveik negalėjo jų suvaldyti, tad mielai davėsi vedamas lyg pusiau suparaližuotas invalidas.

Kai nusileido į centrinės aikštelės tunelį, Ramos dangaus buvo matyti tik siauras rėželis. O kai vidinio šliuzo durys amžiams užvėrė Ramos vaizdą, Nortono galvoje šmėstelėjo mintis: kaip keista, kad dabar, kai Rama yra arčiausiai Saulės, jame įsiviešpataus naktis.

44
Kosminis variklis

Šimtas kilometrų bus pakankamai saugus atstumas, nusprendė Nortonas. Pasisukęs šonu, Rama pavirto į didžiulį juodą stačiakampį, užstojantį Saulę. Kapitonas, išnaudodamas tokią padėtį, nuskraidino „Indeverį" į šešėlį: čia bus galima gerokai sumažinti vėsinamųjų sistemų krūvį ir pasitvarkyti — laivas jau seniai prašėsi einamojo remonto. Ramos metamas konusinis šešėlis galėjo pradingti kiekvieną akimirką, todėl Nortonas ketino jį išnaudoti maksimaliai.

Rama vis tebekeitė padėtį. Jo ašis jau pakrypo beveik penkiolika laipsnių, ir dabar niekas neabejojo, kad cilindras keis orbitą. Suvienytųjų Planetų organizacijoje susijaudinimas peraugo į isteriją, bet „Indeverį" pasiekė tik silpnas jos atgarsis. Įgula išseko ir fiziškai, ir dvasiškai; be budėtojų, kurių skaičius buvo sumažintas iki minimumo, visi miegojo po dvylika valandų, kai „Indeveris" paliko Ramos šiaurinį polių. Gydytojos patariamas, Nortonas naudojosi elektronarkoze, ir vis tiek jam sapnavosi, kad kopia ir kopia begaliniais laiptais.

Sugrįžus į laivą, jau kitą dieną bemaž viskas įstojo į senas vėžes, o Ramoje praleistos savaitės atrodė lyg kažkokio kito gyvenimo atkarpa. Nortonas ėmėsi tvarkyti susikaupusių dokumentų krūvą ir planuoti ateities darbus, tačiau atsisakinėjo duoti interviu, niekaip nesuprasdamas, kaip tie prašymai įsigaudavo į Saulės tarnybos ir net Kosmoso sargybos ryšių kanalus. Merkurijus tylėjo, o Suvienytųjų Planetų generalinė asamblėja atidėjo sesiją, nors delegatai, gavę kvietimą, buvo pasiruošę vėl susirinkti per valandą.

Vos spėjus Nortonui pirmą kartą saldžiai užmigti po trisdešimties valandų palikus Ramą, kažkas ėmė smarkiai purtyti jį už peties. Per miegus nusikeikęs, atmerkė nieko nematančią akį Karlui Merseriui ir tada, kaip dera geram vadui, per akimirką visai išbudo.

— Nustojo keisti kryptį?

— Aha. Nė krust.

— Eime į valdymo kabiną.

Visas laivas jau nemiegojo. Net beždžionės pajuto kažką ir ėmė susirūpinusios mykti, kol Makendrius nuramino jas miklia gestų kalba. Ir vis dėlto Nortonas, sėsdamas savo kėdėn ir užsisegdamas saugos diržus apie liemenį, pagalvojo, ar tik nebus vėl be reikalo visi sukelti ant kojų.

Dabar Rama iš tolo atrodė trumpas drūtas cilindras, o per vieną jo kraštą žvelgė spindintis Saulės lankas. Nortonas atsargiai nustūmė „Indeverį" atgal į dirbtinio užtemimo tamsą ir ryškesnių žvaigždžių fone vėl išvydo visoje grožybėje karūną. Vienas didžiulis protuberancas, mažiausiai pusės milijono kilometrų ilgio, šovė taip toli nuo Saulės, kad jo viršutinės iškyšos atrodė kaip ugninio medžio šakos.

Dabar belieka tik laukti, tarė sau Nortonas. Kad ir kiek taip teks ištūnoti, svarbiausia — neužsiliūliuoti, kad galėčiau iš karto suvokti, ką reikia daryti. Na ir tegul veikia visi instrumentai bei prietaisai.

Keista... Žvaigždžių laukas juda, tarsi būtų įjungti sukantieji varikliai. Bet juk jis nelietė valdymo prietaisų, ir jei laivas iš tikrųjų būtų pajudėjęs, jis iš karto būtų pajutęs.

— Kapitone! — skubiai prašneko Kolvertas iš navigacinės kabinos.— Mes sukamės, pažiūrėkite į žvaigždes! Bet nė vienas prietaisas nieko nerodo!

— Girokompasai veikia?

— Žinoma! Rodyklės prie nulio. O pasisukame keletą laipsnių per sekundę!

— Bet tai neįmanoma!

— Aišku, neįmanoma, bet pats pasižiūrėkite...

Kai instrumentais negali pasikliauti, žmogui belieka akys. Be jokios abejonės žvaigždės iš lėto, bet tikrai sukosi. Štai pro liuko kraštą praplaukė Sirijus. Arba Visata, prisiminusi senovinę, prieškopernikinę kosmologiją, staiga nusprendė suktis apie „Indeverį", arba žvaigždės tūno ramiai, o laivas juda.

Antroji prielaida, ko gero, labiau panėšėjo į tiesą, tačiau ji vedė į nesuvokiamus paradoksus. Jei laivas tikrai sukasi tokiu greičiu, kapitonas turėtų tai pats savo kailiu pajusti. Ir girokompasai negali taip visi vienu metu imti ir išeiti iš rikiuotės.

Lieka tik vienas atsakas. Kiekvienas „Indeverio" atomas pateko į kažkokios jėgos gniaužtus, o tokį efektą gali sukelti tik galingas gravitacijos laukas. Kitų tokios galios laukų mokslas bent iki šiol nežino...

Staiga žvaigždės pranyko. Jas išvaikė iš dangaus liepsnojantis Saulės rutulys, išlindęs iš po Ramos skydo.

— Ką rodo radaras? Koks Doplerio efektas? [1]

Nortonas buvo pasiruošęs išgirsti, kad ir jis neveikia, bet šį kartą apsiriko.

Rama pagaliau pasileido į kelionę kukliu pagreičiu — 0,015 g. Na, daktaras Perera bus patenkintas, pagalvojo Nortonas — jis pranašavo pagreičio maksimumą būsiant 0,02 g.

---

[1] Judančio objekto skleidžiamų bangų dažnio pokytis.

„Indeveris" pateko į Ramos kilvaterį kaip kokia jūros skeveldra, sūkuriuojanti paskui plaukiantį laivą.

Valanda vijo valandą, bet pagreitis buvo pastovus. Rama skriejo nuo „Indeverio" nuolat didėjančiu greičiu. Tolstant cilindrui, laivas pamažu sugrįžo į senas vėžes — natūralūs inercijos dėsniai vėl ėmė veikti. Galėjai tik spėlioti apie energiją, į kurios sukeltus verpetus jie buvo trumpam patekę, ir Nortonas dėkojo savo laimingajai žvaigždei, kad jis atitraukė „Indeverį" į saugų atstumą anksčiau, negu Rama įsijungė savo variklį.

Apie tą variklį dabar paaiškėjo tik vienas dalykas, visa kita taip ir liko paslaptyje. Į naują orbitą Ramos nestūmė nei dujų čiurkšlės, nei jonų pluoštai ar plazmos srautai. Niekas geriau neišreiškė sukelto įspūdžio už seržantą, profesorių Maironą, vis dar negalintį atsigauti ir patikėti savo akimis.

— Štai ir galas trečiajam Niutono dėsniui...

Tačiau kitą dieną „Indeveris" susidūrė akis į akį su trečiuoju Niutono dėsniu, kai išeikvojo paskutines kuro atsargas, besistengdamas nukreipti savo orbitą toliau nuo Saulės. Daug nutolti nepavyko, bet vis dėlto laivo perihelio atstumas padidės dešimčia milijonų kilometrų. Tie kilometrai išgelbės nuo tikros mirties liepsnose, paleidus laivo vėsinimo sistemą devyniasdešimties penkių procentų pajėgumu.

Kai jie užbaigė šį manevrą, Rama jau skriejo už dviejų šimtų tūkstančių kilometrų, beveik neįžiūrimas liepsnojančios Saulės fone. Bet radarai teikė tikslius jo orbitos apskaičiavimus. Ir kuo ilgiau „Indeverio" įgula jį sekė, tuo labiau stebėjosi.

Jie daugybę kartų tikrino duomenis, bet prieidavo vis tą pačią neįtikėtiną išvadą. Visi hermiečių būgštavimai, Rodrigo žygdarbis ir Generalinės asamblėjos gražbyliavimas — viskas, atrodo, buvo veltui.

Kokia kosminė ironija, galvojo Nortonas, žiūrėdamas į galutinius skaičius, jei per milijonus metų puikiai valdžiusios cilindrą, dabar Ramos skaičiavimo mašinos padarė mažytę klaidelę, gal kur nors lygtyje tik pakeitė pliusą į minusą...

Visi buvo įsitikinę, kad Rama sumažins greitį ir, patekęs į Saulės gravitacijos lauko nelaisvę, taps nauja planeta Saulės sistemoje. O jis viską darė priešingai.

Jis didino greitį pačia baisiausia kryptimi. Rama lėkė vis greičiau ir greičiau tiesiog į Saulę.

45
Feniksas

Kai naujosios orbitos parametrai jau pasidarė visiškai aiškūs, niekas nebesuprato, kaip Rama galėtų išvengti katastrofos. Tik keletas kometų buvo praskridusios taip arti Saulės: kai Rama bus perihelyje, jį nuo to liepsnojančio vandenilio pragaro skirs mažiau kaip pusė milijono kilometrų. Jokia kieta medžiaga neatlaikys Saulės temperatūros per tokį atstumą. Tvirtas lydinys, iš kurio padarytas Ramos korpusas, pradėtų lydytis net per dešimt kartų didesnį nuotolį.

Visi lengviau atsiduso, „Indeveriui" sėkmingai prasmukus savo perihelį, ir dabar jis pamažėle didino atstumą nuo Saulės. Rama nuo jo jau gerokai nutolo, skrisdamas artimesne bei greitesne orbita ir dabar buvo įėjęs į Saulės karūnos viršutinius sluoksnius. Netrukus laivas išvys didingą dramos finalą.

Bet štai, būdamas už kokių penkių milijonų kilometrų nuo Saulės ir vis dar didindamas greitį, Rama pradėjo suptis į kokoną. Iki šiol per „Indeverio" teleskopus, maksimaliai padidinus vaizdą, cilindras buvo matyti kaip mažytė žėrinti plytelė; staiga jis pradėjo mirgėti it žvaigždė, matoma pro horizonto ūkus. Na štai cilindras, matyt, jau yra. Žiūrint, kaip jis nyksta, Nortoną nusmelkė gėla — kiek žūva stebuklų! Bet ne, Rama tebėra, jis tik apsisiautė žybsinčiais ūkais.

O paskui cilindras dingo. Jo vietoje atsirado žėrintis taškas, panašus į žvaigždę, tik be jokio matomo disko, sakytum, Rama susitraukė į mažytį kamuoliuką.

Praėjo nemaža laiko, kol jie suvokė, kas įvyko. Rama iš tikrųjų dingo, nes apsigaubė puikiai atspindinčia sfera, maždaug šimto kilometrų skersmens. O jie dabar tematė pačios Saulės atspindį ant išgaubto paviršiaus, atsisukusio į „Indeverį". Šiame kokone Ramai, matyt, buvo nebaisus Saulės pragaras.

Po keleto valandų kokonas pakeitė savo formą. Atsispindinti jame Saulė ištįso ir iškrypo. Sferinis kamuolys pavirto į elipsoidą, kurio ilgoji ašis rodė Ramos skrydžio kryptį. Kaip tik tada iš automatinių observatorijų, kone du šimtus metų be perstojo stebinčių Saulę, pradėjo eiti pirmieji labai keisti pranešimai.

Kažkas vyko Saulės magnetinio lauko rajone aplink Ramą. Milijonų kilometrų ilgio jėgos linijos, besiskverbiančios pro karūną ir iš ten stumiančios jonizuotų dujų liežuvius tokiais greičiais, kurie kartais pasipriešindavo net baisiai Saulės traukos jėgai, dabar ėmė suktis aplink žibantį elipsoidą. Dar nieko nebuvo matyti, bet orbitinė aparatūra fiksavo kiekvieną magnetinių srovių bei ultravioletinės radiacijos pakitimą.

O dabar net akis galėjo įžiūrėti pakitimus karūnoje. Aukštai, Saulės išorinėje atmosferoje, pasirodė blausiai spindintis vamzdis ar tunelis, šimtų tūkstančių kilometrų ilgio. Jis buvo kiek išlinkęs, tarsi lygiuotųsi su Ramos orbita, o pats Rama, ar teisingiau, jo apsauginis kokonas, riedėjo it spindintis karoliukas vis greičiau ir greičiau tuo vaiduoklišku tuneliu skersai karūną.

Rama vis dar didino greitį. Dabar jis skriejo daugiau kaip dviejų tūkstančių kilometrų per sekundę greičiu, ir jau niekas nemanė jį liksiant Saulės belaisviu. Pagaliau bent paaiškėjo ramiečių strategija: jie nuskrido taip arti Saulės tik pasisemti iš pačio šaltinio energijos, kad dar greičiau galėtų lėkti į savo galinį nežinomą tikslą.

O paskui pradėjo rodytis, kad ramiečiai ima iš Saulės ne tik energiją. Niekas, žinoma, tvirtinti negalėjo, artimiausia orbitinė aparatūra buvo už trisdešimt milijonų kilometrų, bet aparatai aiškiai užfiksavo, kad medžiaga iš Saulės tekėjo tiesiog į Ramą; gal ji ir kompensuos visus tuos nuostolius ir praradimus, patirtus per tūkstančius šimtmečių skriejant kosmose?

Vis greičiau ir greičiau skriejo Rama aplink Saulę — iki šiol joks kūnas per Saulės sistemą tokiu tempu dar nebuvo skriejęs. Nepraėjus dviem valandoms, jo kryptis pakito daugiau negu devyniasdešimčia laipsnių. Ir tai buvo galutinis, vos ne paniekinamai mestas įrodymas: Ramai visiškai nerūpi visi tie pasaulėliai, kurių ramybę buvo taip netikėtai sutrikdęs.

Štai jis jau palieka ekliptiką, suka į pietinio dangaus gelmes, tik daug žemiau tos plokštumos, kuria skrieja planetos. Nors Didysis Magelano debesis negalėjo būti jo galutinis tikslas, bet jis pasuko kaip tik į jį, į nuošalias bedugnes už Paukščių tako.

46
Epilogas

— Prašau,— kažkur klajodamas mintimis, pakvietė laivo vadas Nortonas, išgirdęs beldžiant į duris.

— Turiu tau naujieną, Bili. Norėjau pranešti pirmoji, kol dar įgula neįsimaišė. Ir, šiaip ar taip, tai mano sritis.

Nortono mintys dar sukosi kažin kur. Jis gulėjo, pasikišęs rankas po galva, primerktomis akimis, prigesinęs kabinoje šviesą — nepasakysi, kad snaudė, bet buvo visiškai atsidavęs svajonėms.

Jis sumirksėjo keletą kartų ir sugrįžo į realų pasaulį.

— Atleisk, Lora, nesupratau. Apie ką tu čia kalbi?

— Dar pasakysi, kad užmiršai!

— Liaukis erzinusi, kietaširde tu! Man ir taip buvo apie ką galvoti šiomis dienomis.

Vyriausioji laivo gydytoja Ernst pristūmė grindų įpjovose pritvirtintą kėdę ir atsisėdo šalia jo.

— Tarpplanetinės krizės iškyla ir praeina, bet marsiečių biurokratijos ratai rieda sau pastoviai ir atkakliai. Manau, kad Rama vis dėlto padėjo. Gerai, kad tau nereikėjo prašyti hermiečių leidimo.

Dalykas pradėjo aiškėti.

— A, Port Louvelas davė sutikimą?

— Ne tik davė, bet jau viskas ir sutvarkyta.— Lora žvilgtelėjo į popieriaus lapą rankoje.— Skubi,— ėmė skaityti ji.— Šiomis dienomis pradėtas jūsų naujas sūnus. Sveikiname.

— Ačiū. Tikiuosi, jis nepyks, kad teko tiek laukti.

Kaip ir visi kosmonautai, Nortonas, prieš pradedant tarnybą oro laivyne, buvo sterilizuotas. Mat, ilgai padirbus kosmose, žmogui ne gresia, o tiesiog garantuota radiacijos mutacija. Spermatozoidai, ką tik atidavę genų krūvį Marse už dviejų šimtų milijonų kilometrų, buvo užšaldyti prieš trisdešimt metų ir iki šiol laukė savo valandos.

Kažin, kai gims kūdikis, ar jau būsiu namuose, galvojo Nortonas. Jis tikrai užsitarnavo poilsio, jam reikia atsipalaiduoti, pasidžiaugti normaliu šeimyniniu gyvenimu, prieinamu ir kosmonautui. Dabar, kai misija iš esmės baigta ir įtampa pamažėle slūgsta, jis vis dažniau pagalvodavo apie savo ir abiejų

šeimų ateitį. Kaip gera bus vėl pabūti namuose ir visais atžvilgiais atsigriebti už prarastą laiką...

— Ką tu,— gan švelniai ėmė protestuoti Lora,— aš atėjau pas tave su reikalais, vedama profesinės pareigos...

— Po tiek metų pažinties nėra ko mums čia paikioti,— atsakė Nortonas.— Be to, tu dabar nebudi...

Jis neabejojo, kad panašios scenos kartojasi visame laive. Nors dabar juos nuo namų skyrė tik savaitės, misijos užbaigimo proga „orbitinė orgija" vyko visu įkarščiu.

— Apie ką dabar užsigalvojai?— paklausė Lora jau daug vėliau.— Tikiuosi, nepulsi į sentimentus.

— Ne apie mus. Apie Ramą. Aš pradedu jo pasigesti.

— Labai dėkoju už komplimentą.

Nortonas apkabino ją dar stipriau. Vienas maloniausių nesvarumo dalykų, dažnai pagalvodavo jis, kad gali laikyti ką nori visą naktį apsikabinęs ir tau nenutirps rankos. Buvo ir tokių, kurie tvirtino, kad mylėtis, esant 1 g, toks varginantis daiktas, jog prarandi bet kokį malonumą.

— Lora, juk tai visiems žinomas faktas, kad vyrai, skirtingai nuo moterų, gali vienu metu galvoti apie du dalykus. Bet rimtai, tikrai rimtai, jaučiuosi kažką praradęs.

— Galima tave suprasti.

— Nekalbėk tokiu profesionaliu tonu, juk čia ne viena priežastis. Et, tiek to.

Jis liovėsi kalbėjęs. Tai buvo sunku išaiškinti ne tik kitam, bet ir sau.

Blaiviai vertinant, misijos sėkmė pranoko visus lūkesčius. Jo žmonių atradimai Ramoje užduos mokslininkams darbo keliems dešimtmečiams. Ir svarbiausia, per visą tą laiką neįvyko nė vieno nelaimingo atsitikimo.

Bet, iš kitos pusės, jam ir gerokai nepavyko. Galima spėlioti be galo be krašto, bet kas per vieni ramiečiai ir koks jų kelionės tikslas — taip ir liko paslaptyje. Jie pasinaudojo Saulės sistema kaip degaline ar tramplinu, vadinkite kaip norite, o paskui su panieka nuo jos nusisuko, tęsdami savo kelionę daug svarbesniais reikalais. Ko gero, jie niekad nė nesužinos, kad egzistuoja žmonija. Toks didingas abejingumas buvo blogiau už bet kokį tyčinį įžeidimą.

Nortonas, paskutinį kartą žvilgtelėjęs į Ramą, į tą mažytę žvaigždelę, skriejančią už Veneros, suprato, kad ji nusinešė su

savim dalį jo gyvenimo. Nors jam dar tik penkiasdešimt penkeri, bet savo jaunystę jis jau paliko įgaubtoje Centrinėje lygumoje, tarp paslapčių ir stebuklų, neaprėpiamų ir nesuvokiamų žmogaus protui. Tegul ateityje jis dar daug ką nuveiks, pelnys šlovę, bet nuo šiol visad jaus savo geriausius metus jau praėjus, kažką negrįžtamai pradingus.

Taip mąstė Nortonas, bet negi dėl to jam reikėtų visą laiką sielvartauti?

O tolimoje Žemėje daktaras Karlailis Perera dar niekam nebuvo spėjęs pasipasakoti, kaip jis pabudo iš slogaus miego su pasąmonėje aidinčia mintimi:

Ramiečiai viską daro trigubai.

TURINYS

ИБ № 1114

Артур Кларк

ВСТРЕЧА С РАМОЙ

Фантастический роман

Серия «Зенит»

На литовском языке

Перевела с английского Юлия Лапените

Издательство «Вага», 232600, Вильнюс, пр. Ленина 50

Arturas Klarkas

SUSITIKIMAS SU RAMA

Fantastinis romanas

Redaktorius V. Čepliejus

Viršelis dail. V. Beinaravičienės

Techn. redaktorius D. Jakubonis

Korektorė G. Bukauskienė

Duota rinkti 1979.V.4. Pasirašyta spaudai 1979.VII.6. Leidinio Nr. 9438. Formatas 84×108¹/₃₂. Popierius spaudos Nr. 2. Šriftas 9 pt. „Baltika". Iškilioji spauda. 10,1 apsk. sp. l. 11,5 leid. l. Tiražas 30 000 egz. Užsak. Nr. 1181.

Kaina 1 rb 30 kp

„Vagos" leidykla, 232600, Vilnius, Lenino pr. 50
Spaudė „Vaizdo" spaustuvė, 232600, Vilnius, Strazdelio 1